jack london

demir ökçe

. Baskı

ARARAT YAYINEVİ

JACK LONDON

DEMİR ÖKÇE» Jack London'un Plütokrasiye verdiği addır. Bu adı taşıyan roman, 1907 de çıkmıştı. Yazar bunda bir gün halk yığınlariyle Plütokrasi arasında patlıyacak olan kavgayı canlandırmaktadır Jack London'da kalabalıklara gizli kalan şeyleri sezmek, üstün bilgisiyle geleceği görüp tasvir etmek yeteneği vardı. Romanın konusu olan her iki ihtilâl öylesine kanlı, katılanlar arasındaki hayınlıklar öylesine bol, idam şekilleri öylesine canavarca ki, böyle şeylerin Amerika, ya da Avrupada olabileceğine insanın inanmıyacağı gelir. Ben de inanmıyacaktım... Eğer 1871 in Haziran günleri gözümün önüne gelmeseydi! KOMÜN'ün bastırıldığı o günlerde, yoksullara reva görülen hoyratlık, kanlı barbarlık Jack London'u doğrulamaktadır.

Ey gelecek çağın kuşakları, sınav gününün gençleri! Sizler amansız savaşlar vereceksiniz. Geri tepmeler sizi kuşkuya düşürse bile, kendinizi yine toplayıp, bu romanın kahramanı soylu Everhard ile birlikte şöyle diyeceksiniz: «Bu kez yenildik, ama temelli değil. Davamızı yarın, bilgi ve disiplince daha da güçlenmiş olarak yine ortaya getireceğiz.» ANATOLE FRANCE

DEMİR

Fiatı : 15 Lira

Matbaa 70

JACK
LONDON

DEMİR ÖKÇE

Türkçesi
EMİN TÜRK ELİÇİN

ARARAT YAYINLARI
İstanbul — 1973

Bu kitap serisi Ararat ve Asiye Eliçin ortak yayımıdır.

Yedinci Baskı

1 9 7 3

Ararat Yayınevi

Nuruosmaniye Cad. 24/2 Cağaloğlu — İstanbul

P. K. 819 İST. Tel. 27 04 71

Kapak Ayhan Erer

Dizgi : Erenler Matbaası
Baskı : Haşmet Matbaası

DEMİR ÖKÇE

— *ANOTOLE FRANCE* —

ÖNSÖZ

«DEMİR ÖKÇE» Jack London'un PLÜTOKRASİYE verdiği güçlü addır. Bu adı taşıyan kitap 1907 de çıkmıştı. Yazar bunda - eğer parslar kudurganlıkları içinde buna meydan verirlerse - plütokrasi ile yığınlar arasında bir gün patlak verecek olan kavgayı canlandırmaktadır. Jack London'da büyük kalabalıklara gizli kalan şeyleri sezmek, üstün bilgisiyle geleceği görüp betimleme yeteneği vardı. Bugün gözlerimiz önünde olup duran olayların gelişini o daha olmadan görüyordu. «Demir Ökçe» de görmeye çağırıldığımız korkunç dram daha başlamamıştır. Bu yaman gencin ürkütücü ve kâhince görüşünün nezaman gerçekleşeceğini de daha bilmiyoruz.

Bu kitapta gerçekleri önceden bilip söyleyen adam Ernst Everhard, tıpkı yaratıcısı gibi, işçi sınıfındandı; yani elinin emeğiyle geçiniyordu. Unutulmasın ki Jack London kendisi, kısacık ömründe sürükleyici, hayat ve görüş fışkıran elli cilt eser vermiş olan, adam, bir toprak işçisinin oğluydu ve parlak yazarlık uğraşına küçük bir çiftlikte başlamıştı.

Ernst Everhard'da gördüğümüz yiğitlik ve bilgi, güçlülük ve iyilik, yaratıcısının kendinde bulunan erdemlerdi. Aradaki benzerliği bütünlemek istermiş gibi, Jack

London, Kahramanına büyük ruhlu, keskin zekâlı bir eş vermiştir; bir eş ki kocasının görüşlerini kolayca benimser ve ülküsünü seve seve paylaşır.

Bu kitabın konusu olan her iki devrim olayı öylesine kanlı, onları yapanlar arasındaki hayınlıklar öylesine çok, idam şekilleri öylesine canavarca ki böyle şeylerin, Amerika'da, Avrupa'da olabileceğine kolay kolay inanılmaz. Buna ben de inanmazdım eğer 1871'in Haziran günleri gözümün önüne gelmeseydi! KOMÜN'ün bastırılmasındaki korkunç hoyratlık yoksullara karşı herşeyin caiz olduğunu göstermiştir.

Fransa'da, İtalya ve İspanya'da sosyalizm Demir Ökçeden korkmak için daha pek zayıftır; zayıflık ise zayıfların biricik savunma aracıdır. Hiçbir Demir Ökçe toplumun bu döküntüsünü çiğnemek zahmetine katlanmaz. Peki, sosyalizmin bu zayıflığının sebebi nedir? Gerçekten, Fransa'nın sayıca o denli az proletaryasını ezmek, işten bile değildir. Aşağı ve aşağrak çevrelere karşı açılan savaş bütün azgınlığına ve soygunculuğuna karşın onlardan bir isyan haykırışı bile koparamamıştır, çünkü onlar dilsizdir. Büyük endüstride karın tokluğuna didinen işçi için savaş, hiç te öyle dayanılmaz işkenceler getirmiyordu: O bombalarını yapadursun savaş sonu, zaten çok düşük olan gündeliği, daha da düşüremezdi. Zamanın beyleri buna dikkat ederlerdi! Bu gündelikler aslında zengin endüstri beylerinin daha yüksek güçlerle işbirliği sayesinde kolayca sağladıkları «kâğıt» tan başka birşey değildi. İşçi işte böyle elinden geldiğince yaşayıp gidiyordu. Okadar çok yalan duymuştu ki hiçbirine şaşası yoktu. Sosyalistlerin tam böyle bir saatte ayaklanacağı tuttu ve tabii ayaklanmalarıyla kıçüstü yıkılmaları bir oldu. Bu sosyalizm için pek ağır bir yenilgi idi. Ölü ve yaralı vermeden kabullenilen bir ye-

nilgi! Ne olmuş, nasıl olmuştu da büyük bir sınıfın bütün savaş güçleri uyuyakalmıştı? Benim saydığım nedenler bu olayı açıklamaya yetmez.

Ama gün gelecek emekle sömürücü kapital arasında kavga yeniden patlayacak. İşte ozaman Jack London'un önceden bildirip olanca dehşetiyle canlandırdığı Sanfransisko ve Şikago ayaklanmalarını gerçekten yaşıyacağız. Yaşıyacağız ya, sosyalizmin ergeç gelecek olan o savaştan yenik çıkması için, Demir Ökçe'nin altında ezilip kan selinde boğulması için hiçbir inandırıcı sebep yoktur.

1907 de Jacak London müthiş bir karamsar olarak kınandı. Gerçek sosyalistler bile parti saflarına korku salmakla suçladılar yazarı. Haklı değildiler oysa. Kimde o değerli ve az bulunur önsezi yeteneği varsa, gelişini gördüğü tehlikeleri bildirmek zorundadır. Büyük Jaures'in ağzından kaç kez duydum:

«Kendilerine karşı savaştığımız sınıfların gücünü gereği gibi tanımıyoruz. Onlar güçlüdür üstelik te erdemli sayılıyorlar. Papazları, kilisenin ahlâkını unutmuşlar, makinanınkini öğüyorlar ve egemen sınıfların varlığı tehdit edilince toplumun onları savunmak için toptan harekete geçeceğine şüphe yoktu.»

Kusurlarımızı ve budalalıklarımızı yansıtan yalvaç aynasını yüzümüze tutarken Jaures de Jack London gibi haklıydı. Geleceğimizi kumara koymayalım. Onu gözbebeğimiz gibi koruyalım. *Plütokrasi* batacaktır. Bu batışın belirtilerini onun güçlülüğünde bile görebiliriz. O batacaktır çünkü her kast düzeni ölüme mahkûmdur. O gururdan şişkin olarak gücünün ta doruğunda bulunduğu bir sırada yuvarlanacaktır. Vücut köleliği gibi toprak köleliği gibi... Plütokrasinin çürüdüğü keskin gözlerce şimdiden seçilmektedir: Dünyanın bütün ülkelerine hük-

meden ticaret çıkarları, değil mi ki içinde bulunduğumuz şu azgın evrensel boğuşmayı doğurmuştur.. Yeni ülkeler elegeçirmeye çıkan uluslar arası oligarşi, bu amansız savaş makinasını işleterek öyle geniş ve derin yıkımlara sebep olmuştur ki, kendisinin de yıkılan Avrupanın üstüne düşüp parça - parça olacağı gün uzak değildir. Değildir ya, oligarşinin bu parçalanışı kendiliğinden olacak değildir. O sonuna kadar savaşacaktır. Son kavgasını belki en uzun sürdürecek, geçici başarılar da sağlayabilecektir. Ey proletarya çocukları! Ey gelecek çağın kuşakları, sınav gününün gençleri! Sizler amansız savaşlar vereceksiniz, geri-tepmeler dâvânızın başarısından sizi kuşkuya düşürse bile, yine kendinizi toplayıp soylu Everhard ile bir ağızdan şöyle diyeceksiniz:

«Bukez yenildik, ama temelli değil! Çok öğrendik. Davâmız yarın bilgice ve disiplince daha güçlenmiş olarak yeniden ayağa kalkacaktır.»

BU ESERİ 26. YÜZYILDA YAYINLAYAN MEREDİTHE'İN ÖNSÖZÜ

ÖNSÖZ II

Everhard Elyazmasının önemli bir tarih belgesi olduğu söylenemez. Tarih gerçekleriyle karşılaştırılınca yanlışlarla dolu olduğu görülür. Ama yanılgılar, olayların kendisinden daha çok yorumlarıyla ilgilidir. Avis Everhard'ın elyazması üstünden geçen yediyüz yıla geri bakıldığında yazara karışık ve sisli gözükmüş olan şeylerin aslında açık ve aydınık olduğu anlaşılır. Yazarın olayları aydınlık görmesi için gerekli zaman açısı eksikti daha. Anlattığı olaylara çok yakın, hatta onlarla pek içlidışlı idi.

Ne de olsa Everhard elyazması kişisel bir belge olarak pek değerlidir. Değerlidir ya, bunda bile Avis yer - yer yanılmıştır; bu yanılmaların birkısmı zaman açısının eksikliğiyle açıklanabilirse de, eşine olan sevgisinin verdiği ön yargıların payı da unutulmamalıdır. Kocasında tanıdığı kahramana tapmasını yazara bağışlayarak bugün kolayca söyleyebiliriz ki, Everhard kitapta göründüğü ölçüde önemli ve büyük değildir. Olağanüstü yetenekleri olan bir liderdi kuşkusuz; ama karısının sandığı kadar da dev ölçüleri taşımıyordu. O bütün dünyada serpik yaşayan sayısı belirsiz kahramanlardan yalnız bir tanesiydi ve tıpkı onlar gibi tüm varlığını devrim hareketine adamıştı; ancak hakkını vermek için söylemek zorundayız ki Everhard işçi sınıfının felsefesi konusun-

da çok üstün başarı göstermiştir. O buna «proletarya bilimi» yada «proletarya» felsefesi adını veriyordu ki bu kafasının darlığına bir kanıttır. Gerçi bu darlık o dönemlerde kimsenin kurtulamadığı çağsal bir kusurdu.

Biz yine Elyazmasının serüvenine dönelim. Bu yazının asıl değeri o korkunç zamanların duygularını bize ulaştırmasındadır. 1912 ile 1932 arasına düşen o azgın dönemde yaşayan kişilerin psikolojilerini bütün yanılgıları ve bilgisizlikleriyle, kuşkuları, korkuları ve güvensizlikleriyle, inanılmaz bencillikleri ve kazanç tutkularıyla bundan canlı bir şekilde gösteren başka bir belge daha yoktur. Bizim aydınlık yüzyılımızda bütün bunları anlamak çok zordur. Biz onları tarih gerçekleri olarak olduğu gibi alıyor, ama onlar için kendimizde ne yeteri kadar anlayış buluyoruz ne de gönlümüzde bir duygu birliği.

Bu duygu birliğini eldetmek istersek Everhard Elyazmasını yoğun bir dikkatle okumalı, kendimizi o uzak dünya dramının oyuncularıyla özdeş etmeliyiz; o zaman hiç değilse kitabı okuduğumuz sürece onların düşüncesi bizim düşüncemiz olur. Yine o zaman yalnız Avis'in kahraman kocasına karşı sevgisini anlamakla kalmayız, korkunç oligarşinin ilk belirsiz gelişini de onlarla birlikte yaşarız. Okadar iyi yakıştırılmış adıyla «Demir Ökçe» nin nasıl yavaş yavaş havaya kalktığını ve insanlığın üstüne basıp ezdiğini hayal gözümüzde açıkseçik görürüz. Tarihsel bir ün kazanan Demir Ökçe deyiminin Avis Everhard'dan çıktığını da bu arada öğreniriz. Az önce elegeçen bu elyazmasının hizmetlerinden biri de, çoktandır tartışma konusu olan bu soruyu çözmesidir. Bilindiğine göre Demir Ökçe ilkin George Milford'ca 1912 de yayımlanan «Siz Ey Köleler» adlı yergide kullanılmıştır. Bu George Milford önemsiz bir kışkırtmacı olup kendisinden öğrenilen başlıca gerçek, Everhard Elyazması-

nın pekittiği gibi, bu kahramanın Şikago komününde kurşuna dizilmiş olduğudur. Anlaşılan o, Ernst Everhard'ın deyimini herhangi bir kamusal söylevde duymuştur; Büyük bir olasılıkla kongre için yapılan 1912 seçimleri sırasında. Artık elyazmasından biliyoruz ki deyimi, Everhard 1912 İlkbaharında bir özel toplantıda kullanmıştır. Oligarşinin böyle adlandırıldığı ilk bilinen fırsat herhalde bu olmalı.

Oligarşinin diktatörlüğe davranışı, tarihçilerle filozoflar için daima gizli şaşkınlık nedeni olacaktır. Başka büyük tarih olguları sosyal gelişmede belirli yerlerini, kanıtlayıcı nedenleriyle birlikte almışlardır. Onlar sakınılmaz, kaçınılmaz olgulardı ve bugün astronomlar nasıl şaşmaz şekilde yıldızların devinimlerini önceden hesaplıyorlarsa, yetkin toplumbilimciler de onların gelişini önceden haber verebilirdi. Bu büyük tarih olguları olmaksızın başka sosyal gelişim olamaz, yada bütünlenemezdi. İlkel komünizm, kölelik, toprak köleliği, ücret köleliği, gelişim yolunda raslanan sakınılmaz kilometre taşlarıydı. Ama Demir Ökçe'nin de tarihte böyle kaçınılmaz bir kilometre taşı olduğunu söylemeye gülünç olmadan kim kalkışabilir! Bu gün o daha çok bir tarihsel sürçme, vaktiyle dünyayı cehenneme döndürmüş olan tiranlıklara bir geri düşme sayılmaktadır. Ancak onlar kendi zamanları için zorunlu olduğu halde, Demir Ökçe hiç te zorunlu değildi ve gerekçesiz bir zorbalıktı.

Derebeylik nekerte kara ve karanlık olsa da gelişimi kaçınılmazdı. Roma İmparatorluğu denilen büyük merkezi hükûmet makinası parçalanınca yerine derebeylikten başka ne gelebilirdi? Demir Ökçe'nin durumu hiç te böyle değil. Sosyal gelişmenin düzenli ilerleyişinde ona yer yoktu. O ne gerekliydi ne de sakınılmaz. O tarihin büyük bir kaprisi, bir fantezisi, bir görüntüsü; beklenme-

dik, sezilmedik bir yanıltısı olarak kalacaktır. Demir Ökçe günümüzde pek aceleci siyaset teoricilerine uyarıcı bir ders olsun; sosyal oluşumlardan öyle kesin bir dille söz etmenin tehlikesini onlara durmadan hatırlatsın.

O çağın sosyoloklarınca kapitalizm burjuva eğemenliğinin en yüksek noktası, burjuva devriminin olgun meyvası idi. Bu yargıyı biz de onaylamaktan başka birşey yapamayız. Herbert Spenser gibi dev kafalar ve büyük savaşçılar bile kapitalizmin peşinden sosyalizmin geleceğini sanıyorlardı. Bencil kapitalizmin yıkıntısı üstünde insan kardeşliği çağı çiçeklenecek diye düşünüyorlardı. Oysa kapitalizm ozaman yaşayanların gözleri önünde ve bugün o çağa bakan bizlerin bile tüylerini ürpertecek bir canavar doğurdu: OLİGARŞİ.

Oligarşi göz açıp kapayıncaya kadar doğmuş, ne olup bittiği anlaşılmadan bir masal devi gibi insanlığın karşısına dikilmişti. Nedeni pek derinlerde bir gerçek, şaşkınlık ve dehşet doğuran bir olaydır bu! Everhard Elyazmasında okunduğu gibi, ozaman Demir Ökçe'nin sürekli olacağına kimse inanmıyordu. Onun alaşağı edilmesi, devrimcilerin sanısında, ancak birkaç yıl gecikebilirdi. Düşünülüyordu ki köylü ayaklanışı hazırlıksız olmuş, ilk devrim de vakitsiz başlamıştı. Ama çok daha iyi hazırlanan ikinci devrimin de, gerçekleşmekten uzak kalacağı ve daha ağır bir yenilgiyle sonuçlanacağı kimsenin aklına gelmiyordu.

Anlaşılıyor ki Avis Everhard elyazmasını, ikinci devrimin son hazırlık günlerinde bitirmişti.

Yoksa bu ikinci başarısızlık üstüne birşey yazmaması anlaşılmaz bir nokta olurdu. Belli ki Avis yazısını Demir Ökçe yıkılır yıkılmaz yayımlatmak, daha yeni öldürülmüş kocasının yaptığı ve giriştiği herşeyin, çabucak halk arasında bilinmesini sağlamak umuduyla hazırlamıştı. Ya-

:zık ki ikinci devrim daha ağır bir Demir Ökçe ile ezilmiş, Avis, te yazısını kaçmadan yada tutmalarca yakalanmadan önce Wake Robin Lodge'deki ulu palamut ağacının kovuğuna saklamıştı.

Avis Everhard üstüne de başka bir bilgimiz yoktur. Tutmalarca öldürüldüğü kuşkusudur.

Bilindiği gibi bu çeşit idamlar üstüne Demir Ökçe hiçbir belge saklamıyordu. Elyazmasını saklayıp kaçmaya davrandığı sırada bile Avis Everhard ikinci devrimin ne korkunç bir yenilgiye uğrayacağını düşünmemiş olsa gerektir. Nasıl düşünebilirdi ki, gelecek üçyüz yılın acı dolu sapık gelişmesi bir üçüncü, bir dördüncü ve daha birçok devrim girişimini zorunlu kılacak ve bunların hepsi de bütün dünya işçilerinin son büyük davranışı kesin başarıyı sağlayıncayadek, kan selleri içinde boğulacaktır! Hele nasıl hayal edebilirdi ki, Ernst Everhard'a olan aşkının belgesi yediyüz yıl boyunca bir koca palamut ağacının bağrında uyuyacak ta, ancak şimdi gün ışığına çıkacak?

Ardis 27 Kasım 2419 İnsan Kardeşliği Çağı.

— YAYIMCI ANTONY MEREDİTHE —

BENİM KARTALIM

Kocaman çamlarda yumuşak bir yaz rüzgârı mırıldanıyor, vahşi bir dere yosunlu taşlarda tatlı sesler çıkarıyor. Gün ışığında kelebekler oynaşıyor ve heryanda arıların insana uyku veren vazıltıları yükseliyor. Ortalık sessiz ve sakin. Oysaki ben burada oturuyorum, düşünüyorum ve kaygı içindeyim... Beni kaygıya düşüren bu derin suskunluktur... Adeta gerçeklerden uzak birşeymiş gibi... bütün dünya suskun... Fakat bu, fırtınadan önceki suskunluk... Kulaklarımı, bütün duygularımı yaklaşan bu fırtınanın haberini almak için harekete geçiriyorum... Ah, vaktinden önce gelmese, bu fırtına daha vakti gelmeden patlamasa... (1)

Eğer ben kuşkuluysam bunda şaşılacak birşey var mı?... Düşünüyor, düşünüyor ve birtürlü düşünmekten kurtulamıyorum. Hayatın gürültüsü içinde okadar yoğrulmuşum ki bugün çevremdeki suskunluk ve sessizlikten boğulur gibi oluyorum. Ölüm ve yıkım fırtınasının

---

(1) İkinci ayaklanma aslında Ernst Everhard'ın bir eseriydi, Avrupa'daki önderlerle birlikte çalışmış olmasına karşın. Everhad'ın tutuklanması ve gizlice ortadan kaldırılması, 1932 yılının en önemli olayıdır. Ama kendisi devrimi öylesine esaslı hazırlamıştı ki, arkadaşları için planları şaşırmadan ve geri kalmadan uygulamak mümkün olmuştu. Everhard'ın idamından sonra karısı «Wake Robin Lodge» Kaliforniya'daki Sonoma dağlarındaki ufak bir sayfiyeye çekilmişti.

birdenbire kopacağı düşüncesinden kendimi alamıyorum. Kulağımda vurulanların sesi çınlıyor. Ve birzamanlar gördüğüm gibi (1) şimdi de taze ve güzel gençliğin nasıl ezilip parçalandığını görür gibi oluyorum. Mağrur vücutlardan ruhların zorla çıkarıldığını ve gökyüzüne fırlatıldığını görür gibi oluyorum. İşte kan ve yıkım içinde, dünyaya uzun ve sürekli bir rahatlık vermek isteyen biz ölümlüler amacımıza böyle varıyoruz... Ve öyle yalnızım ki... Gelecek şeyleri düşünmesem bile geçmiş olan şeyleri, artık varolmayanları düşünüyorum. Kartalımı düşünüyorum, yorulmaz kanatlarıyla uzayda yolalan ve yukarıya, kendi güneşine, insanlığın ülküsüne doğru uçup giden Kartalımı...

Böyle boş oturarak, gelecek olan büyük olayı bekleyemiyorum. Bu Onun eseriydi, kendisi artık göremiyecek olsa bile... O bütün gençlik yıllarını ve hayatını bu davaya verdi. Bu onun eseridir. Bunu o yarattı... (2)

Ve bu sıkıntı dolu bekleme günlerinde kocamdan sözetmek istiyorum. Bütün yaşayanlar arasında ençok onun karakterini aydınlatabilirim ve bukadar soylu bir karakter yine de yeterince aydınlıkolarak gösterilmiş olmaz. O büyük ruhlu bir adamdı. Benim aşkım gitgide bir feragate dönmüş olsa bile, onun gelecek günleri göremiyeceğini düşündükçe çok acı çekiyorum. Davamızın yarım kalmasına hiç olanak yoktur. Kendisi bu işi büyük bir çaba ve güvenle meydana getirdi. Kalmasın

(1) Besbelli burada Şikago komününü kastetmektedir.

(2) Avis Everhard'a olan bütün saygımıza karşın şurasını belirtelim: Kocası, ikinci ayaklanmanın planını hazırlayan birçok güçlü adamlardan biriydi. Ve bugün başımızı çevirip o zamanı gözümüzün önüne getirecek olursak Everhard sağ kalsaydı, ikinci devrim girişiminin daha az felâketle sonuçlanacağını kesin olarak iddia edemeyiz.

Demir Ökçe'ye... Onun ayağı altında ezilen insanlık nerdeyse belini doğrultacak... İşaret verildiği zaman bütün dünya işçileri birden ayaklanacaklar. Dünya tarihi şimdiyedek böyle birşey görmedi. Bütün işçiler birleşektir ve çok yakın bir gelecekte bütün dünyayı saran bir devrim patlayacak. (1) Görüyorsunuz ki olacak şeylerin etkisi altındayım. Bütün bunları gecegündüz öyle içten yaşadım ki artık hiç gözümün önünden gitmiyor. Ve nezaman kocamı düşünsem bunu da birlikte düşünüyorum. O bütün bunların ruhuydu, kendisini bunlardan ayrı olarak nasıl düşünebilirim.

Önce de söylediğim gibi, onun karakterini yalnız ben aydınlatabilirim. Herkes bilir ki kendisi özgürlük davası için çok yaman çalıştı ve çok üzüldü. Ne zaman çalıştığını ve nedenli üzüldüğünü ben herkesten iyi bilirim. Çünkü bu yıpratıcı yirmi yılı birlikte geçirdik. Onun sabrını yorulmak bilmeyen çabasını, davasına olan sınırsız bağlılığını çok yakından tanırım, ve en sonunda davası için canını da verdi. Yakında... daha iki ay önce...

Ernst Everhard'la ilk kez nasıl karşılaştığımızı, onun büyüklüğünü, onun nasıl bir parçası olduğumu ve yaşamıma ne denli bir değişiklik getirdiğini sade bir biçimde anlatmaya çalışacağım... Ancak ozaman onu benim gözlerimle görür, benim tanıdığım gibi tanırsınız... Yalnız

(1) İkinci devrim girişimi aşlında enternasyonaldi. Plan çok büyük ve tekbir insanın kafasında oluşamayacak kadar büyüktü. Bütün Dünya oligarşilerindeki işçiler ilk işarette ayaklanmaya hazırdı. Almanya, İtalya, Fransa ve Avustuyra işçi memleketleri (sosyalist devletleri) idi. Devrimi korumaya kararlıydılar. Bunu da yaptılar ve ikinci devrim hareketi patlayınca birleşik dünya oligarşileri tarafından bunlar da ezildiler. Ve bu ülkelerdeki sosyalist rejimler de ortadan kalkarak yerlerini oligarşiye bıraktılar.

anlatamayacağım kadar kutsal ve tatlı şeyler elbette bunların dışında...

Kendisiyle ilk kez 1912 yılı Şubatında karşılaştım. Berkeley'deki evimize babamın konuğu olarak gelmişti. (1) Bende ilk bıraktığı izlenimin pek olumlu olduğunu söyleyemem. Yemekte ordaki birsürü adamdan pek ayrıcalığı yoktu. Ama salona geçince yadırgansı bir etki yapmağa başladı. Ogün babamın deyimiyle «Papazlar Günü» idi ve Ernst bu kilise adamlarının arasına yakışmıyordu.

Önce giysisi sırtına uygun değildi: Hazır alınmış siyah kumaştan ve bedenine iyi oturmayan bir giysiydi bu. Kendisine hazır giysiler hiç yakışmıyordu. Kumaş kasları üzerinde kabarıyor ve çeket omuzlarda labrenti andıran kıvrıntılar yapıyordu. Boynu bir boksörün boynu (2) gibi kalın ve sertti. Demek babamın keşfettiği sosyal filozof ve eski nalbant bu ha? diye düşündüm. Gerçekten de geçmişi, şişkin kaslarında ve bir boğanınkine benzeyen ensesinde görülüyordu. Kendi kendime dedim ki: «Sahiden görülecek şey... Çalışan sınıfın bir

(1) «John Cunnigham», Avis Everhard'ın babası Kaliforniya'da «Berkeley Devlet Üniversitesinde profesördü.» Tabii bilimler uzmanı idi. Keşiflerde bulunan bir bilgin sıfatıyla oldukça ünü vardı. En önemli eserleri «Elektronlarla İlgili İncelemeleri» ile, «Madde ve Kuvvetin Özdeşliği Üzerine» adlı kitabıdır. Burada fikir cambazlığının üstüne çıkarak, maddeyle enerjinin başlangıca doğru gidilince ikisinin ayni şey olduğunu kesin olarak ispat etmiştir. Bu gerçek kendisinden önce Sir Oliver Lodge ve öbür bilginler tarafından radyoaktivite üstüne söylenmişse de ispat edilememiştir.

(2) O zamanlar bazı insanlar para için döğüşmeyi âdet edinmişlerdi. Yumruklarıyla da döğüşürlerdi. İçlerinden biri baygın, yada ölü olarak yere serilince öbürü ortaya konan parayı alırdı.

kör Tom'u (1) elimi güçlü ve sertçe sıktı. Yüzüme cüretle, hatta biraz fazla cüretle baktığını hissettim. Görüyorsunuz ki ozaman kendi çevremin bir ürünü idim ve belli bir sınıf bilinci taşıyordum. Benim sınıfımdan bir adamın, böyle bir cüretkârlığı asla mazur görülemezdi. Ozaman gözlerimi elimde olmayarak aşağı indirdiğimi hatırlıyorum. Piskopos «Morhouse»ı selamlamak için kendisinden ayrılınca bayâ bir hafiflik duydum. Bu rahibi çok severdim. Yaşı biraz ilerlemiş yumuşak ve ciddi tavırlı, Hazreti İsa resimlerine benzeyen iyi bir adamdı. Aynizamanda yaman bir bilgindi de.

Ernst Everhard'ın bana küstahlık gibi gelen bu cüretkârlığı onun karakterinin anaçizgilerinden biriydi. Kendisi sade ve açıktı, hiçbir şeyden çekinmiyordu ve de geleneksel yapmacıklarla zaman öldürmeyi budalaca buluyordu. Çok sonra bana kendisi şöyle demişti: «Ozaman benim hoşuma gitmiştin. Neden gözlerim hoşuma giden birşeyi doya doya seyretmesin?...» Hiçbir şeyden çekinmediğini söyledim: Kendisi anadandoğma soylu biri idi ve bu onun soylu olmayanlar arasındaki durumuna uymuyordu. O Nietzsche'nin (2) tasvir ettiği ÜSTÜN İNSAN (Über mensch) idi, sarışın bir devdi... Bütün bunların yanında da ateşli bir sosyalist!

Öbür konuklarla ilgilenmem sırasında bu işçi filozofun üzerimde bıraktığı olumsuz etki de yokoldu. Onu unutmuştum bile. Rahiplerden birini dinlerken kıvılcım saçan gözleri dikkatimi üstüne çekti. Onda mizah

(1) Bu ad, kör bir zenci çalgıcının adıdır. Bu adam 19. Yüzyılın sonunda bütün dünyada başarı kazanmıştı.

(2) Friedrich Nietzsche 19. Yüzyılın çılgın filozofu. Arasıra gerçek kıvılcımlarını yakaladığı olurdu. Ama düşünceleri daima, bir daire içinde, döndü durdu ve delilikle sonuçlandı.

yeteneği vardı ve giyinişini hemen hemen affetmiştim. O ağzını açmaya vakit bulamadan yemek sona erdi. Bu sırada dinadamları hiç durmadan emekçi sınıftan, bu sınıfın kilise ile olan ilişkilerinden ve aynizamanda kilisenin bunlar için yapmış ve yapmakta olduğu şeylerden sözediyordu. Ernst hiç konuşmadığı için babamın canının sıkıldığını farkettim. Bir ara ortaya çıkan sessizlikten yararlanarak ondan birşeyler söylemesini rica etti; ama Ernst omuzlarını silkerek: «Söyleyecek birşeyim yok» dedi ve tuzlu badem yemeye devam etti.

Ama babam peşini bırakmadı biraz sonra sözü yeniden açtı: «Aramızda işçi sınıfının bir üyesi var. Kendisinin bazı şeyleri yepyeni, ilginç bir açıdan aydınlatacağına inanıyorum. Ne dersiniz Bay Everhard?»

Ötekiler gereken ilgiyi gösterdiler ve Ernst'ten, fikirlerini ortaya koymasını, rica ettiler. Öylesine sabırlı ve öylesine hoşgörü dolu bir davranış içindeydiler ki insan biraz da tepeden baktıkları duygusuna kaptırıyordu kendisini. Ernst'in de bunu farkettiğini ve için için güldüğünü gördüm. Yavaşça çevresini gözdengeçirdi. Gözlerinin içi gülüyordu.

«Ben din adamlarıyla konuşulurken uyulması gereken nezakete sahip değilim» diye söze başladı. Sonra biran alçak gönüllülükle ve kararsızlık içnde durdu.

«Devam ediniz!» diye direttiler. Dr. Hammelfielt ise «Biz bir adam namuslu olduktan sonra onun sözlerine gücenmeyiz...» dedi.

Ernst :

«Demek siz doğrulukla namusluluğu ayırıyorsunuz?» dedi ve gülümsedi.

Dr. Hammelfield derin bir nefes alıp cevap verdi:

«En iyilerimiz bile yanılabiliriz delikanlı, en iyilerimiz bile»

Ernst biranda değişti, başka bir adam oluverdi.

«Pekâlâ» dedi «Şuhalde müsade ediniz de önce hepinizin birden yanıldığını söyleyeyim... Çalışan sınıfa dair bildiğiniz hiçtir, hiçten bile az... Sizin sosyolojinizde tıpkı düşünüşünüz gibi yanlış ve değersizdir.»

Söylediği sözler, söyleyişinden daha sert değildi. Sesinin ilk gürleyişinde sarsıldığımı hissettim. Bu ses gözleri gibi cesurdu. Bu ses içime bir kor gibi işledi. Bütün oradakiler de sarsılmış ve uyuşukluktan silkinmişlerdi.

«Dr. Hammelfield bizim düşünüşümüzdeki yanlışlık ve değersizlik nedir delikanlı?» diye sordu. Sesine ve söyleyişine hemen bir sertlik gelivermişti.

«Siz metafizikçisiniz. Herşeyi metafizik ile ispat edebilirsiniz. Ve bunun sonucu olarak her metafizikçi diğer metafizikçiye yanıldığını ispat edebilir ve bu ona yeter.» Siz fikir dünyasının anarşistlerisiniz. Ayni zamanda dünyaya kötü yönler veriyorsunuz. Herbiriniz kendi yarattığınız dünyada, hayalinizin ve arzularınızın doğurduğu dünyada yaşıyorsunuz. İçinde yaşadığınız gerçek dünyayı tanımıyorsunuz. Fikirlerinizin gerçek dünya ile ilişkisi, bu dünya ile sizin şaşkın ruhunuzun yarattığı dünya arasındaki ilişki kadardır.

Demin sofrada konuşmalarınıza kulak verirken ne düşündüm biliyor musunuz? Tam bir ciddilik ve olanca allâmelikleriyle bir iğnenin ucunda kaç melaikenin dans edebileceği gibi önemli bir meseleyi tartışan Orta Çağ iskolastiklerini! İşte sayın baylarım 20. yüzyılın fikir hayatına bundan onbin yıl önce bir yabancı ormanda hastaları büyü ile tedavi eden kızılderili bir üfrükçü kadar uzaksınız.»

Erns Everhard konuşurken güzel bir tutkuyla dolar gibi oluyordu. Yüzü pembeleşiyor, gözleri parlayıp kıvılcımlanıyor, çenesi saldırıya hazır bir kımıldanış

gösteriyordu. Bu zaten onun huyu idi. Etrafındaki insanları herzaman sarsan haliydi. Hücum tarzı, bir çekiç gibi vurup parçalayışı onlara herşeyi unutturuyordu. Şimdi de öyle olmuştu. Piskopos «Morehause» önüne doğru eğilmiş heyecanla dinliyordu. Dr. Hammelfield'in yüzü öfkeden kızarmıştı. İçlerinden bazıları da kızmıştı. Bazıları da kurnaz ve düşünceli bir tavırla gülümsüyordu. Ben durumu pek ilginç buluyordum. Babama bir gözattım ve ortaya attığı bombanın bu başarılı etkisi karşısında birdenbire kahkaha nöbetine tutulacağından korktum.

Dr. Hummelfield: «Sözleriniz çok karanlık.» diye sükutu bozdu. «Bize metafizikçi demekle ne demek istediğinizi lutfen açıklayınız!»

Ernst devam etti:

«Size metafizikçi diyorum, çünkü metafizik düşünüyorsunuz. Düşüncelerinizde herşey var, yalnız bilimsellik yok... Çıkardığınız sonuçların hiçbir değeri yok... İçinizden iki kişinin bile ayni fikirde olmasına gerek kalmadan, herşeyi saptayabilir veya hiçbir şey saptayamazsınız. Herbiriniz nefsinizi ve evreni kendi kişisel kanılarına göre açıklamaya çalışıyor.»

Piskopos Morehause :

«Sizi anlamıyorum» dedi. «Bana bütün ruhi şeyler metafiziktir gibi geliyor. Bütün ilimlerin en gerçeği (exaktı) ve en kandırıcısı olan matamatik baştanaşağı metafiziktir. İlimle uğraşan her insan bu konuları düşünür. Nasıl, haklı değil miyim?»

Erns karşılık verdi :

«Beni anlamadığınızı söylemek şartıyla evet, daha iyi açıklayayım :

Metafizikçi kendi içine bakarak dedüktiv hükümler verir. İlimle uğraşan adam ise deneylere dayanarak in-

düktiv usulüyle hüküm verir. Metafizikçi teoriden olguyu çıkarır, bilgin ise olgulardan teoriyi çıkarır. Metafizikçi evreni kendine bakarak, bilgin kendini evrene bakarak izah eder.»

«Allah'a şükür biz bu kabil bilginlerden değiliz!» diye, Hammelfield mırıldandı.

Erns sordu:

«Nesiniz öyleyse?»

«Filozofuz...»

Ernst «öyle mi...» dedi ve güldü. «Şimdi büsbütün çürük tahtaya bastınız. Bana kısaca felsefe sözcüğünü neşekilde anladığınızı söyler misiniz?»

Dr. Hummelfield biraz sustu. Burnunu çekti. Sonra:

«Felsefe» dedi «Yalnız ruh ve yaratılış yönüyle feylezof olanlara anlatılabilir. Herşeye şüpheci bir gözle bakan bilgin felsefeden birşey anlayamaz.»

Ernst bu saldırıyı anlamazlıktan geldi. Kendisine çevrilen silahları serinkanlılıkla geldiği yere döndürmek adediydi. Bukez de böyle yaptı ve sözleriyle mimiklerine anlamlı bir eda vererek:

«Fakat herhalde benim şimdi yapacağım felsefe tarifini anlayacaksınız.» dedi «Yalnız şunu rica edeyim sözlerimde bir yanlışlık bulursanız derhal işaret ediniz. Aksihalde metafizik sükutu koruyunuz.. Felsefe kuşkusuz bütün ilimlerin en genişidir. Felsefenin de düşünüş sistemi, diğer herhangibir ilim gibidir. Diğer bütün ilimler gibidir ve işte diğer bütün ilimlerin kullandığı endüktiv metot sayesinde felsefe bütün ilim şübelerini tek ve büyük bir ilim haliyle toplar, Spencer'in dediği gibi, her ilim şubesinin anaçizgileri kısmen ayni cinsten bilgilerdir. Felsefe bütün ilim şubelerinin bilgisini toplar. Felsefe ilimlerin ilmidir, isterseniz şöyle diyelim: İlim-

lerin üstadıdır. Bu açıklamamı nasıl buldunuz?..»

Dr. Hummelfield ikircikli bir halde «Fena değil, fena değil...» dedi. Fakat Erns ona kızdı. Derhal ihtar etti:

«Benim izahımın metafizik için uygun olmadığını unutmayınız!... Şimdiyedek söylediğim sözlerde çürük bir yer bulmadığınız taktirde bundan sonra metafizik kıyaslar yapmaya, deliller göstermeye de hakkınız yoktur. Bütün yaşamınız süresince bu çürük yeri aramaya ve bunu buluncayadek metafizik bir sükutu korumaya zorunlu olursunuz...»

Ernst sustu. Sıkıntılı bir suskunluk oldu. Dr. Hammelfield şaşkın ve anlamaz bir tavır almıştı. Bu açık ve sade hücum tarzına alışık değildi. Masa başında oturanlara yalvarır gözlerle baktı. Ama hiç kimse onun yerine ortaya atılmadı. Bu aralık babamın gülmemek için peçeteyi ısırdığını gördüm...

Dr. Hammelfield'in yenildiği iyice anlaşıldıktan sonra Ernst tekrar başladı: «Metafizikçileri yerevurmak için başka bir yol daha vardır. Onların eserlerine bakarak hüküm veriniz. Kötü ve kapalı tablolar yaratmaktan ve kendi gölgelerini Allah zannetmekten başka insanlık için ne yapmışlardır?... İnsanların eğlenmesine yardım ettiklerini teslim ederim; ama, insanlık için elle tutulur ne eserleri vardır? Bunlar kalbin duygu merkezi olduğuna değgin felsefe yaparlarken, bilginler onun dolaşım aracı olduğunu meydana çıkarıyorlardı. Bunlar veba ile kıtlığı Tanrı'nın kamçısı diye anlatmaya çalışırlarken, bilginler tahıl ambarları ve kanalizasyon yaptırıyorlardı. İlim adamları cadde ve köprü yapmaya uğraşırken, bunlar kafalarının içinde keyflerine göre Tanrı imal ediyorlardı. İlim adamları Amerika'yı keşfeder, evreni yıldızları ve onların kanunlarını incelerken metafizikçi ruhaniler dünyayı evrenin merkezi zannediyorlardı.

Sözün kısası metafizikçiler insanlık için hiçbir şey, ama hiçbir şey yapmamışlardır. Ve onlar ilmin karşısında adım adım gerilemişlerdir. İlmi gerçekler bunların sübjektif iddialarının saçmalığını meydana koydukça, bunlar hemen yeni ilimlere uygulayacak yeni subjektif teoriler kurmaya başlıyorlardı. Hem bu işi dünyanın sonuna kadar da yapmaya devam edeceklerdir. İşte baylar bir metafizikçinin, bir üfürükçüden farkı yoktur. Balina yağı yiyen kürklü bir Tanrı tasavvur eden eskimo ile, bir metafizikçi arasındaki fark, bu sonuncuların ikibin yıllık karanlık bir geçmişleri olmasından ibarettir; başka birşey değil!»

Bu sırada Dr. Bollingford söze karıştı.

«Fakat Aristoteles'in fikirleri Avrupada 12 yüzyıl hüküm sürdüler ve Aristoteles bir metafizikçi idi...»

Bu sözleri söylerken çevresine bir baktı ve arkadaşlarının glümseyerek kendisine katıldıklarını gördü.

Ernst atıldı:

«Çok zavallı bir örnek gösterdiniz. İnsanlığın çok karanlık bir devrine değindiniz. Bu devre biz haklı olarak Karanlık Orta Çağ» adını veriyoruz. Öyle bir devir ki, ilim metafizik tarafından ezilmişti. Fizik «Haceri felsefi»yi aramakla meşguldü. Kimya simyaya, astronomi müneccimliğe dökülmüştü. Aristoteles'in fikirlerinin dünyaya hükmetmesi çok hazin fasıldır...»

Dr. Bollinford bir süre kötü kötü düşündü, sonra tekrar yüzü güldü:

«Yapmış olduğunuz müthiş tanımlamanın doğru olduğunu kabul etsem bile, siz de teslim etmelisiniz ki metafizik insanların bu karanlık devirden kurtulup aydınlık devire çıkmasına yardım ederek iyi bir iş görmüştür.»

«Metafiziğin onunla hiçbir ilişkisi yoktur.» diye cevap verdi Ernst.

Dr. Hammelfield bağırdı:

«Keşif seyahatlarını doğuran felsefi düşünceler değil miydi?...»

Erns: «Ah dostlarım» dedi. «Ben sizin yenilgiyi kabulleneceğinizi sanıyordum. Çünkü sözlerimde bir eksiklik bulamadınız. Artık *gerçekten* uzaklaşıyorsunuz. Ama bu metafizikçilerin eski huyudur. Hoşgörürüm. İşte tekrar ediyorum:

Metafiziğin keşiflerle hiçbir ilişkisi yoktur. Ekmek, yağ, ipek, inci,, Dolar, Sterlin ve bir de Hindistan yolu meselesi, işte keşifleri yaptıran bunlardır... 1453 te Türkler İstanbulu zaptedince Hindistana giden kervan yolu kapandı. Avrupa tüccarları başka bir yol bulmak zorunda kaldılar. Keşif seyahatlarının asıl nedeni budur. Kolombos Hindistana yeni bir yol bulmak için yelken açtı. Her tarih kitabı bunu yazar... Bu sırada dünyanın şekli, büyüklüğü ve tabiatı hakkında rasgele bazı şeyler öğrenildi ve Potelemeos nazariyesi gözden düştü...»

Dr. Hammelfield tekrar burnunu çekti.

Ernst sordu. «Söylediklerimi kabul etmiyor musunuz?... Hangi noktada haksızım?...»

Öteki kızgın bir halde karşılık verdi:

«Fikirlerimde israr ediyorum ve bunların doğruluğunu ispat edebilirim. Ama pek fazla derinleşecek vaktimiz yok; uzun sürecek...»

«Oysa ilimde hiçbir şey uzun sürmez. İşte bunun için bilgin daima hedefine ulaşır. Ve yine bunun için Amerikayı ilim keşfetti...»

Bu gece geçenleri bütünüyle anlatmak istemiyorum. Ernst Everhard ile tanışmamızın bu ilk gecesini bütün

detayları, bütün zevki ile yeniden yaşamak benim için ayrı bir zevk olsa bile...

Büyük bir tartışma açılmıştı. Papaz efendilerin yüzleri kıpkırımızı kesilmişti. Hele Ernst kendilerine romantik filozoflar, gölge oyuncuları filan gibi, adlar takınca çok heyecanlanıyorlardı. Ve Ernst onlara hep *olgularla* hücüm ediyordu.

Bunlardan birini tuzağa düşürür düşürmez: «Gerçek ikigözüm, bunlar yalanlanamayacak gerçeklerdir.» diye muzafferane bağırıyordu. Baştanaşağı *olgulara* dayanıyordu. Karşısındakilere *olgulardan* tuzaklar kuruyor, *olgularla* hamle yapıyor, onları *olgularla* bombardıman ediyordu.

Biraralık Dr. Hammelfield:

«Siz olgu'lardan yapılma bir mihraba tapıyorsunuz galiba!» diye alay etti.

Dr. Bellingford:

«Olgulardan başka Allah yoktur ve bay Everhard'da bunun peygamberidir» diye söze karıştı.

Ernst gülüyor ve tastik ediyordu.

«Ben Teksaslı adama benzerim» dedi. Açıklama yapmasını istediler, ozaman devam etti: «Missouri'li daima 'Bana gösteriniz de göreyim!' der, oysa Teksas'lı 'Avcuma koyunuz da göreyim!' der, ve bu onun metafizikçi olmadığını saptar.

Bir kez laf arasında Ernst metafizikçi filozofların asla gerçek bir delil gösteremiyeceklerini söyleyince Dr. Hammelfield hemen sordu: «Gerçek delil dediğiniz nedir... delikanlı? Sizden çok daha akıllı adamların uzun zaman kafa patlattıkları şeyin ne olduğunu lutfen açıklar mısınız?»

Ernst «Seve seve» dedi ve kendisine olan sarsılmaz güveni oradakileri şaşırttı. «Akıllı adamlar, *gerçekleri*

gökyüzünde aradıkları için kafalarını patlattılar. Eğer yeryüzünde kalsalardı, onu çabucak bulurlardı. Ya, ozaman kendi hayatlarının bütün hareket ve düşünceleriyle gerçek kanıt'ın ta kendisi olduğunu keşifte gecikmezlerdi.

Dr. Hammelfield: «Kanıt nerde, Kanıt?» (delil) dedi ve sabırsızlandı «Uzun uzun dolaştırmayınız lafı. Bize arayıp ta bulduğunuz şeyi, gerçek kanıt'ı veriniz. Onu bize verdiğiniz zaman biz birer Tanrı olacağız.»

Bütün sözlerinde, bütün tavırlarında nezaketsiz ve alaycı bir septiklik okunuyordu. Masadakilerin hepsi bundan hoşlanır gibiydiler. Yalnız Piskopos Morehause biraz kızmış görünüyordu.

Ernst: «Dr. Jordan (1) bunu çok açık olarak izah etmişti» dedi, «Onun gerçek kanıtı şudur: Bir etki yapabilir, bu iş için hayatını ortaya koyabilir misin?...»

«Ohho!..» diye Dr. Hammelfield alay etti; «Siz herhalde pikopos» Berkeley'i (2) hesaba katmadınız. Onu şimdiyedeğin yere vuran çıkmadı.» Ernst güldü.

«Bu adam metafizikçilerin şahı idi» dedi, «Ama seçtiğiniz örnek kuvvetli değildir. Berkeley kendisi de felsefenin etkisiz olduğunu saptamıştır..»

Dr. Hammelfield bukez gerçekten kızmıştı. «Ernst'i bir hırsızlık, yada bir yalan üstünde yakalamış gibiydi...

---

(1) 19. Yüzyılın sonlarında ve 20. Yüzyılın başlarında yaşamış bir pedegok Stanford Üniversitesinin «Rektör» ü ve ayni zamanda insanlığa çok iyiliği dokunan bir adamdı.

(2) İdealist, monist filozof, maddenin varlığını inkâr ederek devrini uzun zaman şaşkınlığa düşürmüştü. Yeni ilmi gerçekler felsefe tarafından kabul edilip genelleşince bu adamın nazariyeleri kendiliğinden kıymetten düştüler.

«Delikanlı!» dedi «Bu iddianız bu akşam söylediğiniz öteki bütün fikrilerle ayni ayardadır. Bu adi ve düşüncesiz bir küstahlıktır.»

Ernst alçak gönüllülükle karşılık verdi:

«Beni tümden yendiniz. Yalnız nasıl yenildiğimi anlayamadım. Bunu bana açıkça ispat ediverseniz!»

«Onu da yaparım, onu da yaparım... Nereden biliyorsunuz? Piskopos «Berkeley» kendi metafiziğinin geçersiz olduğunu nasıl saptamıştı? Bu konuda da bir kanıtınız yoktur, delikanlı, bu felsefe daima etkisini göstermiştir..»

Ernst bir an durdu, sonra söze başladı:

«Berkeley metafiziğinin etkisiz olduğuna birinci kanıt şudur: Berkeley kendisi de evine duvarların içinden değil, kapıdan girmek adetindeydi. Sağlığını korumak için ekmek, tereyağı ve et kızartması yerdi. Kılları yüzünden yoketmek için bıçakla traş olurdu.»

Dr. Hammelfield bağırdı:

«Fakat bunlar gerçek şeyler, oysa metafizik manevi birşeydir.»

Ernst: «Etkisi de mânevi (dinsel) midir?..» diye sordu...

Öteki başıyla onayladı..

Ozaman Ernst ağır-ağır devam etti :

«Şuhalde sayısız melekler de bir iğne ucunda dans edebilirler —tabii mânevi olarak;— sonra kürklü ve balina yağı yiyen bir Tanrı da var olabilir ve etki gösterir —yine mânevi;— ve bunlara karşı da bir delil mevcut olamaz —bu da mânevi— Sizin hayatınızın da mânevi olduğunu iddia edebilir miyim doktor?»

«Mâneviyatım benim bütün mevcudiyetimdir!» karşılığı üzerine:

«Yada başka sözcüklerle: Siz gökyüzünde yaşıyor-

sunuz. Ama yemek zamanında veya bir zelzele olunca yere indiğinize eminim. Yoksa zelzele olduğu zaman korkmaz mısınız? Örneğin o zaman sizin mânevi bedeniniz, mânevî bir tuğlanın raslantısıyla rahatsız olabilir..»

Aynı dakikada Dr. Hammelfield farkında olmadan elini başına götürdü. Başında bir yara izi vardı ve Ernst bilmeyerek yerinde bir ~~ifa~~leme yapmıştı. Çünkü Dr. Hammelfield büyük zelzelede (1) azdaha yıkılan bir bacanın altında kalıp ölüyordu. Bütün sofradakiler kahkaha ile gülüşmeye başladılar. Gülüşmeler durunca Ernst sordu:

«Hani karşı *kanıtlarınız*?..»

Fakat Dr. Hammelfield için bu kadarı yeterdi, ve tartışma başka bir yön almıştı. Ernst rahipleri her noktadan sıkıştırıyordu. Çalışan sınıfı tanıdıklarını iddia ettikleri zaman, onlara gerçeği bütün çıplaklığı ile söylüyor, bu sınıfı asla tanımadıklarını anlatıyordu. Kendisine cevap vermelerini istiyordu. Daima realite alanında kalıyor, karşıtları gökyüzüne doğru açılmak istedikçe onları dünyaya döndürüyordu.

O sahneyi hâlâ bütün aydınlığı ile görüyorum. Şimdi bile onun sert sesini ve karşıtçılarını gerçeklerle yerevurşunu duyar gibi oluyorum. Sözleri birer kamçı gibiydi ve kendisi çok insafsızdı. Kimsenin pardon demesini istemiyor ve kimseye pardon demiyordu (2) Karşısındakilere vurduğu son darbeyi hiç unutamıyacağım:

«Birçok kereler kâh açıktan açığa, kâh bilmeyerek

---

(1) 1906 daki büyük zelzele. Sanfiransisko'yu harap etmişti.

(2) Bu tablo o zamanın alışkanlıklarını gösteriyor. Sonucu ölüm veya hayat olan hayvanca döğüşlerde iki taraftan biri yaralanıp silâhını indirirse onu öldürmek yada hayatta bırakmak kazananın keyfine kalırdı.

işçi sınıfını asla tanımadığınızı saptadınız... Ama bunun için sizi suçlu bulmadım. Onları nasıl tanıyabilirsiniz?.. Ayni yerde oturmuyorsunuz ki! Siz kapitalist sınıfla birlikte başka yerlerde oturuyorsunuz. Hem niçin böyle olmasın?.. Sizi besleyen, size para ve sırtınızdaki elbiseyi veren kapitalist sınıftır. İşt nebuuinçlnvbgkûj emfly vz veren kapitalist sınıftır. İşte bunun için efendilerinizin hoşuna giden bir metafizik vaiz veriyorsunuz. Bu metafizik, mevcut sosyal düzene dokunmadığı için, sizin de hoşunuza gidiyor..»

Bu sözler üzerine gürültüler, itirazlar yükseldi. Ernst devam etti:

Hayır sizin vicdanınızdan kuşkulanmıyorum. Kuşkusuz hepiniz namuslusunuz. Hepiniz inandığınız şeyleri vaız ediyorsunuz. Kapitalist sınıf için asıl kuvvet ve kıymetiniz de buradadır; fakat inancınıza bugünkü düzen için tehlikeli olabilecek bir yön veriniz, o zaman vaızlarınız hoş karşılanmayacak ve siz görevlerinizi bırakmaya zorlanacaksınız... Arasıra böyle olaylar oluyor değil mi?...» (1)

Bukez hiç itiraz olmadı. Papazlar sessizce oturuyorlardı.

Dr. Hammelfield:

«Bazılarının fikirleri yanlış olunca kendilerinden, çekilmeleri rica ediliyor» dedi. Ernst:

«Başka sözcüklerle: Fikirleri hoşa gitmeyince... İşte bunun için size birşey dediğim yok. İşinize devam edin. Vaiz verin ve bu yolla para kazanın. Ama Allah aşkına işçi sınıfını rahat bırakınız... Siz düşman tarafından mı-

(1) O zamanlar uygunsuz vaızlar verildiği için bazı ruhaniler kiliseden kovulurlardı. Bu olay en çok vaızlarda sosyalist fikirler bulununca vaki oluyordu.

sınız? Sizin işçi sınıfıyla hiçbir ilişkiniz ve alıpvereceğiniz yok. Elleriniz başkalarının sizin için yaptığı işler sayesinde yumuşacıktır. Nerede ise göbek peyda edecek kadar mükemmel yiyorsunuz. (Bu sözler üzerine Dr. Bellingford bir silkindi ve bütün gözler onun iri göbeğine dikildi. Senelerden beri kendi ayaklarını göremediği söylenirdi.) Sizin, bugünkü düzenin temeldireğini oluşturan kuramlardan başka fikirleriniz yoktur. Siz İsviçre gönüllüleri gibi tutma askerlersiniz. (1)

Size ekmeğinizi ve tuzunuzu verenlere sadık kalınız. Ettiğiniz vaazlarla velinimetlerinizin çıkarlarını koruyunuz. Ama işçi sınıfına kadar inip onlara yalancı kılavuz olmaya kalkmayınız. Namuslu bir insan sıfatıyla, iki düşman orduda ayni zamanda bulunamazsınız. İşçi sınıfı siz olmadan da yolunu bulmuştur. Emin olun, bundan sonra da bulur. Hatta siz olmasanız daha iyi ve daha da çabuk bulur.

(1) Milleti tarafından idam edilen Fransa Kralı 16. Lui'nin yabancılardan devşirilmiş muhafız askerleri.

SUÇLAMALAR

Konuklar gidince babam kendini bir sandalyaya attı ve bir kahkaha koyverdi. Annem, öldüğü gündenberi onu böyle gülerken görmemiştim.

«Dr. Hammelfield'in ömründe hiç budenli kızmadığına yemin ederim» dedi. «Biliyor musun, Ernst nasıl kuzu gibi başladı. (Ruhani mükâlêmelerin nezaketi) filan dedi sonra da aslan gibi kükredi. Çok mükemmel eğitilmiş bir kafası var. Yeteneğini ilim yoluna çevirmiş olsa kusursuz bir bilgin de olabilirdi.»

Ernst Everhard'ın beni pek ilgilendirdiğini söylemeye gerek bile yok. Beni çeken yalnız söylediği şeyler değil, aynizamanda Onun kendisi idi. Şimdiyedeğin böyle bir adama hiç raslamamıştım. Belki de böyle 24 yaşınadeğin evlenmeden durduğum için bu hisleri duyuyordum. Hoşuma gittiğini kendime de itiraf ettim. Bu hoşlanışın nedenleri akıl ve mantığın sınırı içinde değildi. Şişkin adalelerine ve boksör ensesine karşın bende ince zekâlı bir adam etkisi bırakıyordu. Bu akıllı ve insafsız adam maskesi altında, hassas ve narin bir ruhun bulunduğunu zannediyordum. Bu hissin nereden geldiğini bilmiyordum. Herhalde bu benim kadınlık sezgim olacaktı.

Bu gürbüz seste tâ yüreğe işleyen birşey vardı ve kulaklarımda hâlâ yansılandığını duyar gibiydim. Bu sesi tekrar işitmeyi, gözlerindeki gülüşü yeniden gör-

meyi çok istiyordum. Bu gülüş onun yüzündeki tutkulu ağırbaşlılığı yumuşatıyor, adeta yalanlıyordu.

İçimde birçok karışık, anlaşılmaz duygular kımıldanıyordu. Birdaha görmemiş olsam bu belirsiz duygular geçer ve onu kolayca unuturdum. Buna karşın onu daha ozamandan sevmeye başlamıştım.

Sonra onu yine gördüm. Bunun nedeni de babamın sosyolojiye karşı duymaya başladığı ilgi ve evde yaptığı toplantılardı. Babam sosyolog değldi. Annem ile mutlu bir evlilik süresi geçirmişti. Asıl mesleğinde, yani fizik alanındaki buluşlarlarıyla başarı sağlamıştı. Annem öldüğü zaman vinin boşluğunu çalışmakla dolduramadı. Önce kendini biraz fesefeye verdi; sonra iktisat ve sosyolojiye ilgi gösterdi. Kendisinde çok kuvvetli bir gerçekçilik duygusu vardı ve şimdi, yapılan haksızlıkları düzeltmek baş tutkusu olmuştu. Bunun sonu neye varacağını aklıma bile getirmiyor, kendisinde gördüğüm bu yaşama tutkusundan memnun oluyordum. Bir delikanlı hevesiyle kendini bu yeni inceleme konusuna veriyordu. Sonu nereye varacağını düşünmüyordu bile...

Bir labratuvarda çalışmaya alıştığı için, bizim yemek odası da biraz sonra bir sosyoloji labratuvarı görüntüsünü aldı. Bu odaya her türden ve her sınıftan adamlar geliyordu: Bilginler, politikacılar, bankerler, tüccarlar, profesörler, işçi önderleri, sosyalistler, anarşistler vb.

Babam bunları tartıştırıyor, sonra hayat ve toplum hakkındaki görüşlerini inceliyordu.

«Enrnst»i şu bilinen «papazlar gecesi» nden biraz önce tanımıştı. Konuklar gittiği zaman nasıl tanıştığını da öğrendim : Bir gün akşamüstü sokakta giderken bir sabun sandığı üstünde birsürü işçiye söylev veren bir adam görüp durmuş. Bu san-

dık üstündeki adam «Ernst» idi. Ama o, herhangibir sokak konuşmacısı değildi. Onun Sosyalist Partisi Merkezinde çok itibarı vardı; önderlerden biri idi. Herşeyden önce sosyalist felsefenin tanınmış kişilerindendi. Anlaşılması güç şeyleri basit sözcüklerle anlatmak için belirli bir yöntemi vardı. Anadandoğma bir anlatıcı ve eğitici idi. İşçiye parti prensiplerini öğretmek için sabun sandığını önemsemiyordu. Babam kendisini dinlemek için durduğu bu adamdan hoşlanmış, onunla tanışmış ve bilinen «Rahipler Gecesi» için davet etmişti. Herkes gidince babam Ernst hakkındaki bildiği birkaç şeyi bana da anlattı. İkiyüz yıl önce Amerika'ya yerleşmiş olan «Everhard» lara mensup olduğu halde işçi sınıfındandı. (1) Daha on yaşında iken bir değirmende çalışmaya başlamış, sonra bir nalbandın yanına çırak olarak girmişti. Kendi kendisini yetiştirmiş bir adamdı. Tekbaşına Almanca ve Fransızca öğrenmiş ve biraz sonra bu dillerden ilim ve felsefe kitapları tercüme etmiş, bunları Şikago'da mücadeleli bir hayat yaşayan, bir sosyalist yayınevine vererek karnını doyurmaya başlamıştı. Kazandığı para bazen kendi yazdığı ekonomik ve felsefi yazıların ücretiyle bir miktar artıyordu.

Yatmadan önce onun hakkında bunları öğrendim. Yatakta uzun süre uyanık kaldım. Onun sesini duyar gibi oluyordum. Sonra kendi düşüncelerimden telâşa düştüm. O benim sınıfımdaki adamlardan çok başka, çok yabancı ve çok güçlü kuvvetli idi. Onun bize olan üstünlüğü beni hem coşturuyor, hem korkutuyordu. Biraralık kendimi hayalimde onun sevgilisi, onun karısı olarak düşlerken yakaladım. Bir erkek kuvvetinin kadınlar

(1) Ozamanlar Amerika'da doğanlarla, yeni göçmenler arasında büyük bir fark gözetilirdi.

üzerinde dayanılmaz bir çekiciliği olduğunu hep duyardım. Ama «Ernst» pek güçlü idi, gereğinden fazla güçlü! «Hayır, hayır!» diye bağırdım, «Olanaksız bu delirmiyim ben?.....» Ve sabahleyin onu yeniden görmek arzusuyla uyandım. Başka adamlarla tartışırken onları sesinin demir ahengiyle nasıl yerevurduğunu görmek istiyordum. Onu bütün güçlülüğü kendine olan güveniyle görmek istiyordum. Karşısındakileri nasıl keyiflerinden, ve bayatlamış inançlarından ayırdığını görmek istiyordum. Bu adamın insanı öyle bir çekişi vardı ki! Sonra onun tartışmasını seyretmek çok hoş bir görünüştü; insanı bir savaş izler gibi heyecana düşürüyordu. Birçok günler geçti. Bu sırada ben «Ernst» in kitaplarını babamdan alıp okumaya başladım. Konuştuğu gibi yazıyordu: Kısa, açık ve inandırıcı... İnsanı enikircikli olduğu bir durumda bile inandıran bu sadelik idi. Çevresine herşeyi açık olarak göstermek gibi bir yeteneği vardı. Dediğim gibi: Tam bir tanımlayıcı, açıklayıcı idi. Fakat bütün bunlara karşın fikirlerine birçok yerde katılmıyordum. Örneğin sınıf kavgası dediği şeye, sermaye ile iş arasındaki çelişkiye, çıkarların çatışmasına çok önem veriyordu. Babam Dr. Hammelfield'in Ernst hakkındaki hükmünü bana gülerek anlattı. Bu yargı şöyle idi: «Azıcık ve yetersiz bilgisi ile böbürlenen genç ve terbiyesiz bir züppe!» Ve bu yargının sahibi artık Ernst ile karşılaşmak ta istemiyordu.

Oysa piskopos Morehause bu gencin kendsini çok etkilediğini, onu yeniden görmek istediğini söylüyordu. «Çok kuvvetli bir genç» diyordu. «Hayat dolu, tümdem hayat dolu! Fakat kendisine çok güveniyor, çok!...»

Birgün öğleden sonra babamla bilrikte Ernst'te geldi. Ben Piskoposla birlikte balkonda çay içiyordum. Ernst bu sıralarda Berkeley'e sık sık geliyordu, çünkü üniversi-

tede biyoloji üstüne konferanslar dinlemekte ve yeni yazmakta olduğu «İhtilâlin Felsefesi» adındaki eserine çalışmakta idi. O girince balkon bana küçülür gibi geldi. Ernst çok büyük olduğundan değil, (boyu 1.75 kadardı) ama çevresinde adeta bir büyüklük atmosferi yaratıyordu. Bana selâm verdiği zaman biraz şaşırmış gibiydi. Bu şaşkınlık tuhaf bir etki yapıyor, cesur gözleri, sert elsıkışı ile çelişiyordu. Gözleri yine sakin ve emin bakışlı idi.

Gözlerini uzun zaman bana dikti, bakışlarında bir soru var gibiydi...

«İşçi sınıfının Felsefesi» adındaki yapıtınızı bugünlerde okudum dediğim zaman gözlerinin parladığını gördüm.

«Tabii bu yapıtın hitabettiği kitleyi gözönünde tutmuşsunuzdur» dedi.

«Evet, herhalde bu konu üzerinde birkaç şey konuşmamıza izin verirsiniz!...» Piskopos. «Benim de sizinle paylaşılacak bir kozum var Bay Everhard» dedi ve güldü.

Ernst omuzlarını silkti ve kendisine uzattığım çayı aldı.

Piskopos önce sözü bana bıraktı. Ben dedim ki :

«Siz sınıf kavgasını körüklüyorsunuz.. Bana kalırsa işçi sınıfının bütün kaba ve adi duygularını ayaklandırmak zararlı ve sakıncalıdır. Sınıflar arasındaki kin, toplumsal değildir ve ayrıca sosyalistliğe de aykırıdır.»

Ernst «Yanlış!» dedi. «Benim yazılarımın ruh ve anlamında olsun, sözcüklerinde olsun sınıf nefretine değgin birşey yoktur.»

«Amma yaptınız haa!.» dedim, kitabını alıp açtım:

O gülümseyerek çayını içiyor ve bana bakıyordu.

Yüksek sesle okumaya başladım: «132. sayfa: İşte bunun için bir sosyal gelişmenin bugünkü aşamasında tek çıkar yol işverenlerle işçiler arasındaki sınıf kavgasıdır...»

Ve muzaffer bir gülüşle yüzüne baktım.

«Bunda sınıf nefretinden hiçbir iz yok...» dedi, o da gülerek.

«Ama sınıf kavgasından sözediyorsunuz...»

«Ama sınıf nefretinden değil!... Sonra bana inanız, biz bu nefreti körüklemiyoruz. Biz diyoruz ki sınıfların kavgası toplumsal bir aşamanın sonucudur. Ve bundan biz sorumlu değiliz. Sınıfların mücadelesini biz icat etmiyoruz. Biz bunu Nevton'un yerçekimi kanununu açıkladığ ıgibi açıklıyoruz. Biz sınıf kavgasını doğuran çıkar çatışmasını açıklıyoruz.»

«Ama böyle bir çıkar çatışması olmamalıdır!.» diye bağırdım.

«Ben de tümüyle ayni kanıdayım» dedi. «Bizim de yapmak istediğimiz budur. Bu çıkar çatışmasının bir sona ermesi... Bir dakka izin verin de size' okuyayım.» Kitabı alarak sayfaları karıştırdı.» 126. sayfa: Eski mal ortaklığının kalkması ve kişisel mal sahipliğinin doğmasıyla başlayan sınıf kavgaları, yine ancak kişisel mülkiyetin sosyalize edilmesiyle mümkün olacaktır.»

Piskopos birdenbire söze karıştı.

«Size katılmıyorum» dedi. Renksiz ve cılız yüzü biraz pembeleşmişti.

Bu hükmünüz yanlıştır. Sermaye ile iş arasında öyle bir çıkar çatışması yoktur; yada daha doğrusu böyle birşey olmamalıdır!»

«Teşekkür ederim. Bu sözlerinizle beni yeniden onaylamış oldunuz..»

«Peki, ama niçin böyle bir çatışma olsun?»

Ernst omuzlarını silkti: «Herhalde böyle yaratılmışız da ondan; ben böyle düşünüyorum.»

«Hayır biz böyle yaratılmış değiliz!...» diye Piskopos bağırdı.

Ernst sordu :

«İdeal insandan mı sözediyorsunuz?!. Kendisini düşünmeyen Tanrıya benzeyen ideal insandan?!.. Bu o kadar enderdir ki üzerinde konuşulmaya bile değmez; yoksa şu bildiğimiz basit insanlardan mı sözediyorsunuz? Yani zayıf, kusurlu, yanlışlıklara çabuk kapılan insandan?...»

Piskopos Morehause başıyla onayladı.

«Şu küçük ruhlu ve kendini düşünen insanlardan?...»

Piskopos yine onayladı.

Ernst. «Dikkat ediniz» dedi «Kendini düşünen dedim...»

Piskopos rahat bir tutumla cevap verdi:

«Alelâde insanlar hep kendini düşünür..»

«Ve neyi elde etmek mümkünse ona sahip olmak ister..»

«Evet neyi eldetmek mümkünse ona sahip olmak ister yazık ki doğrudur.»

«Öyle ise elimdesiniz» dedi Ernst ve çenelerini bir kapan gibi birbirinin üstüne indirdi: «Şimdi size göstereceğim. Örneğin bir tramvay işçisini elealalım...»

Piskopos sözünü kesti:

«Sermaye olmasa işçiler bu işi bulamazlardı.» dedi.

«Doğru, doğru ama işçi kâr temin etmezse, sermayenin gürültüye gideceğini teslim ediniz..»

Piskopos sustu. Ernst diretti:

Beni onaylıyor musunuz?»

Piskopos başıyla onayladı.

«Şu halde herikimizin fikirleri birbirini ortadan kaldırır. Ve biz yine başladığımız noktaya dönmüş oluruz. Şuhalde gelin de baştan başlayalım: Tramvay yolundaki işçi emek veriyor, aksiyonerler sermayeyi veriyor.

İş ve sermayenin ortak üretimi ile para kazanılıyor. (1) Kazanılan para iki tarafın arasında taksim ediliyor, sermayenin hissesine kâr, işin payına ücret deniliyor.» Piskopos «Çok doğru» dedi. «Ve bu bölüşmenin tatlılıkla yapılmaması için ortada bir sebep yok..»

Ernst cevap verdi:

«Galiba demin de dediğinizi unuttunuz. Demin basit insanın kendini düşünür olduğuna karar vermiştik-ya. Basit insan yalnız gerçeklere bakar. Oysa siz gökyüzüne çıkarak insanların nasıl olması gerektiğini düşünüyorsunuz. İnsanlar asla böyle olmamışlardır. Gelin de yine dünyaya inelim. Yalnız kendini düşünen işçi, paylaşma sırasında nekadar mümkünse okadar çok almak ister. Yalnız kendini düşünen sermayedar da, pay sırasında nekadar koparabilirse okadar almak ister. Ama ortada pay edilecek örneğin şukadar para varken, iki traf ta bunun hepsini almak isterlerse, sermaye ile iş arasındaki kavga bitmez. Ve bunlar barışmazlar. Yeryüzünde bir işçi ve bir de sermaye bulunduğu sürece bu pay sorunu çevresindeki kavga bitmeyecektir. Eğer bu akşam Sanfransisko'da olsaydınız yaya yürümek zorunda kalacaktınız. Orada tramvay falan işlemiyor.»

Piskopos heyecanla sordu:

«Yine mi bir grev?...» (2)

---

(1) O zamanlar bazı haydut nevinden adamlar ulaşım araçlarını ellerinde bulundurur, bunlardan yararlananlardan para alırlardı...

(2) Bugibi olaylar o karışık ve anarşist dönemlerde çok görülürdü. Bazan işçi çalışmaz, bazan sermayedar iş vermek istemezdi. Bu olaylar bazan şiddetli olur, insanlar öldürülür, birçok tahribat yapılırdı. Biz bugün bunları kavrayamıyoruz. Bunlar bize o zamanki insanların karılarıyla kavga edip evdeki öteberiyi kırmaları kadar garip geliyor.

«Evet! Tramvayın ettiği kârın bölüşümünde uyuşamıyorlar.»

Piskopos Morehause adamakıllı coşmuştu:

«Bu doğru değil» dedi, «İşçiler çok kısagörüşlülük ediyorlar. Böyle yaparlarsa bizim sempatimizi kazanabilirler mi hiç!..»

Ernst «Kazanırlar» dedi, «Biraz yaya yürümeye mecbur olursak...» Fakat Morehause onun sözlerine kulak asmadan devam etti:

«İşçilerin ufku çok dar, insan insanlığını bilmeli ve vahşi bir hayvan olmamalıdır. Şimdi yine birçok gürültü patırdı, birçok ölü olacak; birçok kadınlar dul, birçok çocuklar yetim kalacak. Sermaye ile emek dost kalmalı ve elele birbirinin çıkarını gözetmelidir...»

Ernst soğuk bir işaretle Piskoposun sözünü kesti:

«Yine gökyüzünde dolaşmaya başladınız.» dedi; «yeryüzüne inelim. Basit insanların yalnız kendini düşünür olduğunu kabul etmiştik. Bunu unutmayalım. Piskopos: «Fakat böyle olmaması gerekir!» diye bağırdı...

Ernst cevap verdi :

«Bu noktada beraberiz. İsanın bencil olmaması gerekir. Ama bir domuz ahlakına dayanan bugünkü sosyal düzen süregittikçe bu böyle olacaktır.»

Piskopos dehşet içindeydi. Babam bile yüzünü buruşturdu. Ernst insafsızca devam etti:

«Evet, domuz ahlâklı; kapitalişt düzene başka birad verilemez. Ve bu düzeni sizin kiliseniz savunuyor. Her kürsüye çıkışta bu düzeni övüyorsunuz.»

Piskopos Merehause yalvaran bakışlarla babama döndü. Fakat babam gülerek başını salladı; sonra:

«Bay Everhard'ın haklı olmasından korkuyorum.» dedi, «Lissez-Faire - bırak yapsın politikasını; herkes başının çaresine baksın ve üsttarafını şeytan alsın götürsün!

Bay Everhardin demin söylediği; gibi siz kilise adamlarının görevi bugünkü sosyal düzeni korumaktan ibarettir. Ve toplumu bugün ayakta tutan da budur.»

Piskopos: «Fakat İsa'nın felsefesi bu değidir!...» diye bağırdı.

Ernst hemen atıldı: «Kilisede bugün İsa'nın felsefesi öğretilmemektedir. İşçiler bunun için kilisenin semtine bile uğramak istemiyorlar. Kilise kapitalistlerin işçiere karşı yaptığı korkunç zulüm ve haksızığı yaldızlayıp yutturmaya uğraşmaktadır.»

Piskopos «Kilise böyle birşey yapmaz» dedi. Öbürü karşılık verdi :

«Herhalde bunun tersini de yapmıyor. Çünkü kilise bugünkü düzeni protesto etmediği sürece savunuyor demektir. Kilisenin kapitalist sınıf tarafından beslendiğini de unutmayalım...»

«Piskopos saf bir görünümle: «Ben bu işe hiç bu yönden bakmamıştım» dedi.

«Sizin haksız olmanız gerekiyor. Bu dünyada birçok şeylerin çirkin ve kötü olduğunu biliyorum. Kilisenin - sizin deyiminizle - proletaryayı (1) yitirdiğini biliyorum.»

«Siz ~~proeteryay~~ proletaryayı hiçbir zaman kazanmış değildiniz ki!...» diye Ernst bağırdı. «Proleterya kiliseden uzakta ve kendi başına meydana geldi...»

Piskopos sıkıntıyla: «Sizi anlamıyorum» dedi.

«Öyleyse izin verin de anlatıym. 18. yüzyılın sonunda makine ile fabrikaların genelleşmesi yüzünden çalı-

---

(1) Proletarya aslında latince «proletarii» sözcüğünden geliyor. Bu ad Servius Tillius zamanında devlet için yalnız nesil (proles) yetiştirmek yönünden bir değeri olanlara veriliyordu. Bunların mülk ve mevki sahibi olmalarına olanak yoktu. Hiçbir hukuka sahip değildiler.

şan halkın hemen hepsi vatansız kaldı. Eski çalışma sistemi yıkılmıştı. Çalışan halk köylerinden çıkmaya mecburolarak endüstri kentlerine yığıldı. Ana ve çocuk makineye birlikte hizmet ediyorlardı. Eski aile düzeni de sona erdi. Şartlar çok korkunçtu. Ne ise, bu kanlı bir hikâyedir.»

Piskopos Merehause :

«Biliyorum, biliyorum» dedi. Yüzü üzüntülü bir anlam kazanmıştı. «Ozamanlar çok korkunçtu» dedi. «Ancak bu, birbuçuk Yüzyıllık bir meseledir.»

Ernst devam etti :

«İşte bugünkü proleterya ozaman, birbuçuk Yüzyıl önce doğdu ve kilise yeni doğan bu sınıfa aldırış bile etmedi. Kapitalistler yurdu bir mezbahaya çevirirlerken kilise sustu. Ogün de bugünkü kadar az açtı, ağzını. Austin Lewis'in (1) zamanından sözederken dediği gibi, kendilerine «Benim koyunlarımı koruyunuz» emri verilenler bu koyunların köle olarak satılması ve geberinceye kadar çalıştırılmasını (2) sessizce seyrettiler. Kilise ozaman susuyordu. Sözüme devam için beni onaylayıp onaylamadığınızı söyleyiniz: Kilise ozaman susmuş muydu?»

Piskopos Morehause ikircikliydi. Arkadaşları gibi o da böyle cepheden saldırıya alışık değildi. Ernst devam etti :

18. Yüzyılın tarihi yazılmıştır. Kilisese susmamış olsa kitaplarda onun da sesini duyardık.»

---

(1) Kaliforniya valiliği için sosyalistler tarafından 1906 da gösterilen aday. Soyca İngilizdi, birçok ekonomik, felsefi eserlerin yazarı ve önemli bir sosyalist önderi idi.

(2) 18. Yüzyılın ikinci yarısında İngiliz fabrikalarında kadınlara ve çocuklara yapılan muamele kadar korkunç birşeye bütün tarihte raslanamaz. Ama o zamanların çok büyük bazı şahsiyetleri bu endüstri cehennemlerinden yetişmişlerdir.

Piskopos: «Kilisenin susmuş olmasından korkuyorum.» dedi.

«Kilise bugün de susuyor.»

«Bu sözünüzü kabul etmem...»

Ernst bisüre sustu. Bu sözleri söyleyen papaza dikkate baktı, sonra :

«Ne dediniz?» dedi. «Bakalım öye mi, bugün Şikago'da haftada 90 sent ücretle çalışıyorlar. Kilise bunu protesto etti mi?...»

Bunu hiç bilmiyordum. Haftada 90 Sent mi?... Korkunç birşey bu!...»

Ernst diretti:

«Kilise buna karşı çıkıyor mu?...»

«Kilise bunu bilmiyor.» Piskopos kötü sıkışmıştı... Ernst alay etti.

«Hani kiliseye 'Kuzularımı Koruyunuz!' emri verilmişti ya!.. ne ise, bu takılmamı hoşgörünüz. Ama sizlerle konuşurken sabrımızı yitirmemiz şaşılacak birşey değildir. Sizin kapitalist kuruluşlarınızdan hangisi Güney hükûmetlerindeki pamuklu kumaş fabrikalarında çocukların çalıştırılmasına engel oldu? (1) Altı, yedi yaşın-

---

(1) Everhard kilisenin, esaretin kaldırılması sırasında takındığı tutumu hatırlasa daha güzel bir örnek vermiş olurdu. 1835'te Amerikan kilisesi şunları tesbit etmişti: «Kölelik İncil ve Tevrat'ta kabul edilmiş ve Allah tarafından menedilmemiştir.» Charleston Vaftiz Derneği 1835 te şunları yayınlamıştı: «Efendinin kölelerine herzaman hükmedebilmek hakkı, evrenin yaratıcısı tarafından açıkça kabul edilmiştir. Ve bu YARATAN herşeyin mülkiyet hakkını keyfinin istediğine verebilir.» Virginia'da bir Kolejde profesör olan ve din tarihi okutan Dr. E. D. Simon şunları yazmıştı: «Kutsal Kitap birçok yerlerde köle tutmak hakkını açıkça onaylamaktadır. Köleleri satmak ve satın almak hakkı da açıkça kabul edilmiştir. Tanrı tarafından belirlenen Yahudi kanunlarına, bu konu hakkınad yüzyıllardan beri tat-

daki çocukar, gece-gündüz vardiyalarında 12 saat süreyle çalışıyorlar, ve sonra da tıpkı sinekler gibi ölüyorlar... Sermayedarların kârlarını kanlarıyla artırıyorlar. Ve bu kârlardan (New England) da muazzam ve muhteşem kiliseler inşa ediliyor. Ve bu kiliselerde siz bu kârların kurnaz ve göbekli sahiplerine sulu sulu vaızlar veriyorsunuz.»

Piskopos: «Ben bunları bilmiyordum» dedi. Yüzü bembeyaz olmuştu. Adeta fenalaşıyordu.

«Demek bunlara itiraz etmediniz!»

Piskopos evet anlamında başını salladı.

«Demek kilise bugün de 18. yüzyıldaki gibi dilsizdir?»

Piskopos sustu ve Ernst konuşmaya başka bir yön verdi:

«Bunları protesto eden bir rahibin görevden kovulacağını biliyor musunuz!?»

---

bik edilen ayni şekildeki muamelelere ve İncil'deki tavsiyelerle ahlâk prensiplerimize bakınca, daima köleliğin ahlâka aykırı birşey olmadığı sonucuna varırız. Ve Afrika'lı esirlerin kanun çerçevesinde köle edildikleri birkez kabul edildikten sonra, onların çocuklarının da köle kalacakları tartışma götürmez bir gerçektir.» Şu halde görülüyor ki, esaret Amerika'da da meşru birşeydir.

Biz ayni fikirlerin birkaç nesil sonra yine kilise tarafından temsil edildiğini ve bukez, kapitalist sistemi savunması için kullanıldığını görürsek şaşırmamalıyız. Bugün «ASGARD» kenti kitaplığında Henry Van Dyke'in «Faydalı Yazılar» adlı bir yapıtı bulunmaktadır. Kitaba bakınca, «Van Dyke'nin» bir rahip olduğunu anlıyoruz. Bu yapıt «Everhard'ın burjuva düşünüşü» dediği şeye güzel bir örnektir. Yukarda Babtist Derneği'nin sözleri ile ondan 70 yıl sonra Van Dyke tarafından yazılan şu satırlar arasındaki benzeyiş şaşırtıcıdır, kişiyi:

«İncil dünyanın Tanrıya ait olduğunu öğretiyor. Tanrı genel kanunlara da uygun olarak, her insana keyfi istediği kadar verir.»

«Bunun okadar kolay olduğunu sanmam...»

«Bu böyleyse, siz protesto etmek ister misiniz?»

«Bana kendi bölgemde anlattığınız şekilde yolsuzluklar gösteriniz, hemen protesto edeceğim...»

«Ben de size bunları göstereceğim. Emirlerinize hazırım. Sizinle birlikte bu cehennemde bir gezinti yapalım.»

Piskoposun elleri ve ayakları gerilir gibi oldu. Yüzünün ince çizgileri bir asker gibi sertleşti.

«Protesto edeceğim.» dedi «Kilise bunlara karşı susamaz!...»

Ernst ihtar etti:

«Sizi kovarlar.»

«Size bunun tersini ispat edeceğim. Size kilisenin yalnız bilgisizlik yüzünden yanlış yola gittiğini göstereceğim. Hatta benim kanımca, bugün endüstride olagelen bütün korkunç şeyler, kapitalist sınıfın bunu bilmemesi yüzündendir. Bu sınıf, yolsuzluklardan haberi olur olmaz herşeyi düzeltecektir. Onu bunlardan haberdar etmek te kilisenin görevidir.»

Ernst güldü. Kaba bir gülüşle güldü. Ve ben içimden piskoposa taraf çıkmak isteğini duydum.

«Ama unutmayınız ki,» dedim «Siz konuyu yalnız bir yönüyle alıyorsunuz. Siz görmek istemeseniz bile şunu biliniz ki bizim de birçok iyi yönlermiz vardır. Piskopos Morehause haklıdır. Sanayideki haksızlık korkunç olsa bile bunun nedeni *bilmemezliktir*. Toplumun çeşitli sınıfları arasındaki uçurum çok genişlemiş.

Ernst «Barbar ve yamyam kavimler bile, kapitalist sınıf kadar kaba ve zalim değildir» dedi ve ve o anda ben kendisinden nefret ettim.

«Bizi tanımıyorsunuz.» dedim. «Biz kaba ve zalim değiliz!»

«Bunu ispat ediniz!» dedi.

Öfkeden kıpkırmızı olmuştum. «Bunu size nasıl ispat edebilirim?...» dedim.

«Bunu bana ispat etmenizi istemiyorum.» dedi. «Kendinize ispat ediniz!»

«Ben kendim biliyorum» dedim.

Kaba bir tarzda: «Birşey bilmiyorsunuz.» dedi.

Babam yumuşak bir tavırla: «Aman çocuklar, ne yapıyorsunuz?» diye araya girdi.

«Bana göre hepsi bir...» diye söze başladım. Ernst sözümü kesti:

«Sanıyorum sizin... —Yada babanızın, herikisi de aynı şey— Sierra İplik Fabrikalarında hisseniz var.»

«Bununla nedemek istiyorsunuz?» diye bağırdım. O yavaş bir sesle karşılık verdi :

«Çok birşey demek istemiyorum, yalnız şu üzerinizdeki elbisenin kanla lekelenmiş olduğunu, yediğiniz kanlı olduğunu, evinizin tavanından küçük çocukların ve güçlü erkeklerin kanı damladığını söylemek istiyorum. Şimdi gözlerimi kapasam bu damlaların sesini duyabilirim: Tıp, tıp, tıp...»

Ve hareketlerini sözlerine uydurarak gözlerini kapadı, sandalyasında geriye doğru yaslandı. Öfkeli ve yaralı gururum içinde ağlamaya başladım. Hayatımda hiç bukadar kaba bir davranışa hedef olmamıştım. Piskopos olsun, babam olsun şaşırmışlardı. Konuşmayı daha yumuşak bir şekilde sürdürmeye çabalıyorlardı. Ama Ernst gözlerini açtı ve onları birsüre bana diktikten sonra başka yöne çevirdi. Ağzı ve gözleri sertleşmiş gibiydi. Hiç gülmüyordu. Bu anda bana ne söyleyecekti, beni nasıl yerevuracaktı, asla öğrenemedim. Çünkü tam bu sırada kaldırımda yürüyen bir adam önümüzde durdu ve içeri bakmaya başladı. İriyarı idi ve kötü giyinmişti.

Sırtında bambu ağacından ve kamıştan cıgarasehpaları ve iskemleler, falan vardı. İçeriye girip mallarını satmak istiyor, ama cesaret edemiyormuş gibi bisüre eve doğru baktı.

Ernst: «Bu adamın adı Jackson'dur» dedi.

«Bu güçlü bedeniyle, böyle sokaklarda yarı dilenci gibi, seyyar satıcılık yapmaması gerekirdi,» dedim.

Ernst nezaketle: «Sol koluna bakınız!..» dedi. O tarafına baktım. Çeketinin kolu boş sallanıyordu.

Ernst hep aynı nezaketle devam etti:

«Demin tavandan damladığını duyduğum işte bu kolun kanıydı. Bu adam kolunu Sierra İplik Fabrikalarında yitirdi, ve sakat bir beygir gibi ölsün diye sokağa atıldı. Bunu sokağa atanlar, fabrikaları yönetmek için sizden ve öteki hissedarlardan para alan direktör ve başka memurlardır. Jackson şirkete beş-on Dolar kazandırmak için kolunu verdi, dişli çarkların arasına girdi. Dişlilerin arasında gördüğü bir taşı orada bıraksa da olabilirdi. Bu halde belki birkaç diş iğrilecekti; ama o taşa doğru uzandı, kolunu kaptırdı, ve parmaklarından omuzbaşına kadar biranda ezildi. Vakit geceydi. Fabrika fazla iş saatleri yapıyordu. Böylece de kazançlar epey artıyordu. «Jackson» birçok saatler çalıştığı için adaleleri uyuşmuştu. Yorulan adaleler biraz yavaş hareket ettiler, makine de derhal yapıştı. Kendisinin karısı ve üç çocuğu vardı.»

Ozaman ben sordum :

«Şirket bu adam için ne yaptı?..»

«Hiç birşey!... Haa, sahiden hiçbirşey yapmadı diyemeyiz. Jackson hastaneden çıkınca fabrika aleyhine bir tazminat davası açmıştı. Bu davayı şirketi kazandı. Malûm ya, şirketin çok yaman avukatları vardır.»

«Ya siz hepsini anlatmadınız,» dedim «Yada kendi-

niz hepsini bilmiyorsunuz; —belki de adam bir terbiyesizlik yapmıştır.—»

«Terbiyesizlik mi?... hah, hahhaa!...» Şeytanca bir kahkaha attı. «Aman Tanrım, terbiyesizlik mi diyorsunuz?... Kesik koluyla mı?... O herşeye karşın, kendihalinde utangaç bir adamdı ve terbiyesizlik yapmayı aklına bile getirmiyordu.»

«Ama mahkeme?...» Dedim. «Mutlaka sizin söylemediğiniz bir şey var ki bu adam davayı kaybetti. Başkatürlü olmasına olanak göremiyorum.»

«Şirketin baş avukatı İngram'dır. Zeki bir hukukçu...»

Bunları söylerken Ernst yüzüme uzun süre baktı, sonra devam etti: «Size birşey söyleyeyim mi Madmazel, bu Jackson meselesini bir inceleyiniz.»

«Bunu nasıl olsa yapacağım,» dedim.

Ozaman yumuşak bir tavırla:

«Çok güzel!...» dedi, «Size bu adamı nerede bulabileceğinizi de söyleyeyim. Fakat Jackson'un kolu yüzünden öğreneceğiniz şeyleri düşündükçe sizin hesabınıza titriyorum.»

İşte böylece Piskopos ta, ben de Ernst'in önerilerini kabul ettik. Herikisi de kalkıp gittiler. Ben kendime ve içinde bulunduğum sınıfa yapılan bir haksızlık duygusu ile yalnız kaldım. Bu adam yabanıl bir yaratıktı. Kendisinden nefret ediyor ve kendimi «İşçi sınıfından bir adam başka türlü hareket edecek değil ya», diyerek avutuyordum.

JACKSON'UN KOLU

«Jackson» un kolunun hayatımda nedenli şaşılacak bir rol oynayacağını hayal bile edemezdim. Kendisi evde kuvvetli bir etki bırakmamıştı. Oturduğu ev körfeze yakın bir yerde, bataklığın kenarında, harap, yıkılması yakın (1) bir haldeydi. Evin çevresinde durgun su gölçükleri vardı ve üstlerinde yeşil ve kokmuş bir çamur yüzüyor çevreye koku saçıyordu.

Jackson'u, Ernst'in dediği gibi, alçakgönüllü ve utangaç buldum. Bir hasır örgüsü yapmaya uğraşıyordu ve kendisiyle konuştuğum sürece işine devam etti. Fakat: «Beni hiçolmazsa bekçi olarakta mı kullanamazlardı?» (2) dediği zaman sözlerinde tevazu ve mahcupluktan çok yeni filizlenmeye başlayan bir kızgınlık ve bir yakınma vardı.

---

(1) Bu deyim yarı yıkılmış, çökmüş evler için kullanılırdı. Ozamanlarda buralarda büyük halk kitleleri oturmakta idi. Bunlar ev sahiplerine kazançlarına göre çok nisbetsiz ölçülerde kira öderlerdi.

(2) Ozamanlar hırsızlık çok artmıştı. Herkes birbirinden birşey çalardı. Toplumun efendileri meşru olarak yoksul sınıflardan gizlice çalardı. Birsürü insan mülkün korunması için bekçi olarak kullanılıyordu. Zenginlerin evleri banka kasası ile, istihkam arası gibi birşeydi. Bugünkü çocuklarda görülen başkasının özel eşyasını kendine maletme yatkınlığı, o zamanlarda çok yaygın olan hırsızlık illetinin adeta bir tezahürü olarak kabul edilebilir.

Ağzından pekaz söz alabilidim. Önce bana biraz sersem göründü. Ama tek eliyle çalışırken gösterdiği ustalık sersem olmadığını belli ediyordu. Bu aklıma birşey getirdi:

«Nasıl oldu da kolunu makineye kaptırdın?» dedim.

Uzun uzun yüzüme baktı ve başını salladı.

«Bilmiyorum, oldu bikere...»

«Bir dikkatsizlik mi, yaptın?»

«Hayır, dikkatsizlikte diyemeyiz. İş saatlerinden fazla çalışmış ve biraz çokça yorulmuştum. Fabrikada bulunduğum 17 yıl süresince, kazaların hep paydosa yakın (1) olduğuna dikkat etmiştim. Hatta son iş saati esnasında olan kazaların diğer bütün zamanlardakinden çok olduğunu iddia edebilirim. İnsan, saatlerce ağır bir iş altında çalışırsa eskisi kadar çevik olamıyor. Çok insanları parçalanmış ve ezilmiş olarak gürdüm.

«Çok mu?...»

«Yüzlerce, yüzlerce; hatta çocukları bile parçalanmış olarak gördüm.»

Başından geçenleri anlattı. Kazanın en ufak yönleri bile Ernst'in anlattığına uyuyordu. Makinanın kullanma şartlarından birine uyup uymadığını sordum, başını salladı.

«Sağ elimle kayışı çektim,» dedi «Sol elimle de taşa uzandım. Kayış gerçekten çekildi mi diye durup baktım, sağ elimin bu işi yaptığını sanıyordum. Meğer böyle olmamış. Elimi çabucak uzattım ama kayış tamamen çıkmadan sol kolum koptu.»

«Çok acımıştır!» dedim.

---

(1) İş zamanının başı ve sonu sinirleri hırpalayıcı, vahşi canavar düdüğü sesleriyle haber verilirdi...

«Kırılırken kemiklerin çıkardığı ses pek hoş birşey değildi!» dedi.

Açtığı davadan ve bunun sonuçlarından birşey anlamış değildi. Yalnız tazminat almadığını kesin olarak biliyordu. Direktörle ustabaşının tanıklığının mahkemenin kendi aleyhinde karar vermesine sebep olduğunu zannediyordu. Bunların ifadelerinin kendi deyimiyle «Böyle olmaması gerekirdi.» Ben bu tanıkları gidip görmeye karar verdim.

Bir gerçek ortada idi: «Jackson» un durumu korkunçtu. Karısı hasta idi ve kendisi hasır örmek, seyyar satıcılık yapmakla ekmek parasını bile kazanamıyordu. Ev kirasını epeydir veremiyordu ve büyük oğlu, 11 yaşında bir erkek çocuk, fabrikada çalışmaya başlamıştı.

Ayrıldığım zaman son sözleri: «Beni hiç olmazsa bekçi olarak kullanabilirlerdi.» oldu.

Jackson davasını üzerine alan avukatı, iki ustabaşıyı ve direktörü görüp konuştuktan sonra Ernst'in sözlerinde tam bir gerçek bulunduğunu sezmeye başladım.

Avukat bende enerjisiz, yeteneksiz bir kimse izlenimi bıraktı, kılığına kıyafetine de bakınca Jackson'un davayı kaybettiğine şaşmadım. İlk düşüncem böyle bir avukat tuttuğu için Jackson'un davayı kaybetmesine acımamak oldu. Ama hemen aklıma Ernst'in sözleri geldi: «Şirketin çok yaman avukatları vardır...» Ve «İngram çok yetenekli bir hukukçudur...» Sonra, Şirketin kendisine işçi Jackson'dan daha iyi avukat bulacağını düşündüm. Ancak bu önemli birşey değildi. Jackson'un davayı yitirmesi için muhakkak başka bir neden olacaktı. Avukata sordum:

«Davayı neden kaybettiniz?...»

Avukat şaşırdı ve birsüre üzüntüyle yüzüme baktı.

Ozaman bu zavallı adama da acıdım. Sonra sızıldanarak anlattı, sızıldanmak onun için sanki anadandoğma bir özellikti. Tanık ifadelerinden yakındı. Hepsi karşı taraf lehine ifade vermişler. Jackson lehine bir sözcük bile söylettirmek mümkün olmamış. Hepsi de kimin türküsünü çağırmak gerektiğini biliyorlarmış. Jackson budalanın biri imiş. Ve ingram tarafından şaşırtılmış. İngram ustaca sorular sorarak Jackson'un ağzından kendi aleyhine sözler kapmış...

«Haklı olduğu halde kendi aleyhine yorumlanacak sözler söyleyebilir mi?» diye sordum.

«Haklılıkla bunun ne ilişkisi var?» dedi, «Şu kitaplara baksanıza!...» Eliyle ufak bürosunun duvarlarını kaplayan kitapları işaret etti. «Bu kitaplarda okuyup incelediğim herşey bana kanun ile hakkın ayrı ayrı şeyler olduğunu öğretti. Hangi avukata isterseniz sorun. Okulda hakkın ne olduğu öğretilir. Ama bukitaplar gerçekte tekbir şey öğretirler *Kanun*.»

«Yani Jackson'un haklı olduğunu, fakat buna rağmen mahkûm edildiğini mi söylemek istiyorsunuz? Mahkemelerde adalet yoktur mu demek istiyorsunuz?...»

Avukat bisüre yüzüme baktı, ama sonra gözlerinde biran için beliren enerji söndü. Sonra o miskin sesiyle yeniden başladı:

«Elimde hiçbir olanak yoktu. Jackson'u da, beni de serseme çevirdiler. Elimizden birşey gelmiyordu ki!... İngram büyük bir hukukçudur. Eğer böyle olmasa Sierra İplik Fabrikaları, Erston Toprak Sendikaları. Berkeley Goncolidated Şirketi, Okland, San Leandro ve Pleasenton Elektrik kuruluşları onu avukat olarak tutarlar mıydı? İngram bir Tröst avukatıdır ve bir Tröst avu-

katına ise anafordan para verilmez. (1) Nediye yalnız Sierra fabrikaları bu adama yılda Yirmibin Dolar veriyor? Çünkü İngram'ın onların gözünde yılda Yirmibin Dolarlık değeri vardır da ondan! Benim şu bukadar kıymetim yok... Kıymetim olsa böyle bir köşede kalmaz ve Jackson davası gibi davalarla uğraşmazdım. Davayı kazansam elime nekadar geçecekti tahmin edersiniz?..»

«Sanırım Jackson'u soyupsoyana çevirdiniz.» dedim.

«Pek tabii» dedi «Ben de yaşayacağım değil mi ya?» (2)

«Onun çoluğu - çocuğu var...»

«Benim de var. Onları yeryüzünde benden başka düşünen de yok. Geberseler kimse dönüp bakmaz.»

Yüzünün hatları yumuşadı. Saatinin kapağını açarak iç tarafında bulunan bir kadınla iki kız çocuğunun resimlerini gösterdi.

«İşte karım ve çocuklarım, nekadar sıkıntılı zamanlar geçirdik bilseniz! Jackson davasını kazanabilseydim, onları sayfiyeye yollayacaktım. Hepsi kır havasına muhtaç. Ama şimdi gönderemiyorum...»

Gitmek üzere ayağa kalktım. Yeniden sızıldanmaya başladı:

---

(1) Tröst avukatlarının görevi, ustalıklı metotlarla Tröstlerin mali işlerine hizmet etmekti. Birleşik Devletlerin ozamanki Cumhur Başkanı Teodore Rozveld, (1905) de bu konuya dair şunları söylemişti: «Hepimiz biliyoruz ki servetin toplandığı yerlerdeki her avukatın görevi, efendilerinin çıkarına olarak kanuni dalavereler yapabilmek için, ince düşünülmüş ustalıklı planlar tertip etmektir. Oysa bu kanunlar büyük servetlerden kitlenin yaralanmasını sağlamak amacını gütmektedir.»

(2) Toplumu kökten sarsmış olan öldürücü savaşı çok iyi anlatan tipik, anlamlı bir tümce. İnsanlar aç kurt gibi birbirine saldırıyor ve büyük kurtlar küçükleri yiyorlardı. Jackson en küçüklerden biri idi.

«Hiç ümidim yok. İngram ile yargıç Galdwel dosttular. Bu dostluğun davaya etkisi olduğunu söylemek istemiyorum. Tanıklar duruşmada doğru tanıklık etselerdi sonuç başka olurdu; ama Galdwel benim gerçeği ortaya çıkaracak delilleri toplayamamam için elinden geleni geri koymadı. İngram ile Galdwel ayni kulüpte ve ayni locada üyedirler. Birbirlerine yakın oturuyorlar. Oysa ben oralarda oturmayı aklıma bile getiremedim. Sonra eşleri birbirlerine gidip gelirler. Birlikte oturup Whist oynarlar. Daha buna benzer neler!...»

«Peki, Jackson'un haklı olduğuna hâlâ inanıyor musunuz?»

Kapıya gelmiştim. Bu soruyu eşikte durarak sordum. Verdiği karşılık şuydu:

«Bilmiyorum. Hiçbir şeye inandığım yok... Önce ben davanın sonu iyi geleceğini sandım. Umudu kırılmasın diye karıma bundan sözetmedim. Kendisi ne zamandan beri bir sayfiyeye gitmek istiyordu...»

Peter Donelly adındaki işçibaşını gördüm. Bu da tanıklardan biriydi, kendisine sordum:

«Niçin Jackson'un makineyi kurtarmak istediğini mahkemede söylemediniz?»

Karşılık verdemeden bisüre düşündü. Sonra çevresine korkulu bir gözattı ve :

«Çünkü bir karım ve sizin şimdiyedeğin görmediğiniz güzellikte üç çocuğum var.» dedi.

«Sizi anlamıyorum» dedim.

«Yani Jackson lehine tanıklık etmek benim için doğru olmayacaktı..»

«Bu sözle nedemek istiyorsunuz?..»

«Söyledim ya! Yıllardanberi bu fabrikada çalışıyorum. Daha çocukken başladım ve yavaş yavaş ilerledim. Bugünkü görevimi yalnız yıllar süren ağır çalışmalara

borçluyum. Müsadenizle bugün işçibaşı bulunuyorum. Bugün kovulacak olsam bütün fabrikada birtek kişinin bile beni kurtarmak için elini uzatacağından emin değilim. Herzaman sendikada üye idim. Fakat iki grev sırasında şirkete yardım ettim. Bunun için bana 'grev bozucu' dediler.

Bugün benimle karşılıklı kadeh tokuşturmak isteyecek bir işçi bile yoktur. Davet etsem bile gelmezler. Şu kafamdaki yara izlerini görüyor musunuz? Bunlar kafama atılan tuğlaların eseridir. Bütün fabrikada bana küfretmemiş bir çocuk bile yoktur. Ve benim tek dostum Şirkettir. Beni bunlara bağlayan görev duygusu değildir. Ekmek parası ve çocuklarımın hayatı bana Şirket tarafını tutturuyor. Tek neden budur.»

«Jackson kabahatli miydi?»

«Tazminat alması gerekirdi. İyi bir işçiydi ve görevine dikkat ederdi.»

«Yemin ettiğinize göre bütün gerçeği söylemenize hiç olanak yok muydu?» başını salladı.

«Gerçeği, dedim, size doğrudandoğruya gerçeği!...»

Yüzünün anlamı yeniden karıştı. Gözlerini yukarı dikerek:

«Çocuklarım için bedenimin de ruhumun da, sonsuz azap içinde kalmasına razıyım.» dedi.

Genel direktör Henry Dallas tilki suratlı bir kişiydi. Bana kötü kötü baktı ve bu konu üstünde birşey söylemek istemedi. Mahkemedeki ifadesi hakkında bile ağzından bir sözcük almayı başaramadım.

Öteki ustabaşı daha iyi davrandı. Adı James Simith olan bu kişi, sert suratlı biriydi. Bu da bende serbestçe tanıklık edemediği izlenimi bıraktı. Kendisiyle konuştuğum zaman öteki arkadaşlarından daha bilgili ve akıl-

lı olduğunu farkettim. Jackson'a tazminat verilmesi gerektiği konusunda Peter Dolelly ile ayni fikirde idi. Hatta daha ileri giderek Jackson'a karşı yapılan ve bir kaza yüzünden sakat kalan bu adamı aç bırakan bir davranışı, insafsız ve çirkin buluyordu. Sonra bu gibi kazaların fabrikada çok olduğunu ve şirketin asla tazminat vermek istemiyerek bu konuda sonuna kadar direttiğini söylüyordu. «Çünkü bu tazminat hissedarlar için yüzlere ve yüzbinlere mal olur» dedi. Bu anda babamın son aldığı temettüleri ve bu para ile satın aldığımız yeni mantom ile, babamın yeni kitaplarını düşündüm. Mantomda kan lekeleri olduğuna değgin «Ernst» in söylediği sözler aklıma geldi ve elbiselerimin içinde titremeye başladım.

«İfadenizde Jackson'un makineyi zarardan korumak isterken kazaya uğradığını açıklamadınız mı?» dedim.

O dudaklarını sıkarak karşılık verdi: «Hayır, Jackson'un bu kazaya kendisi sebep olduğunu, kendi ihmal ve dikkatsizliği yüzünden başına bu işin geldiğini, şirketin hiçbir suçu olmadığını söyledim»

«Bu işte ihmalcilik var mıydı?»

«Siz ne ad verirseniz verin: Gerçek şudur ki, bir insan saatlerce çalıştıktan sonra yorgun düşer...»

Bu Adam beni meraklandırmaya başladı. Muhakkak şimdi olduğundan daha yüksek bir sınıftandı.

«Siz genel olarak işçilerden daha kültürlüsünüz.» dedim.

Lisede okumuştum» diye karşılık verdi. «Okulu bir apartmanda kapıcılık yaparak bitirdim. Üniversiteye devam etmek istiyordum, ama babam öldü, ben de fabrikaya işçi olarak girdim. Tabii ilimler tahsil etmek istiyordum. Hayvanları çok severdim. Fakat fabrikaya girmek zorunda kaldım. İşçibaşılığa kadar çıkınca evlen-

dim. Çoluk—çocuk sahibi oldum. Tabii artık kendibaşıma değildim...»

«Nedemek istiyorsunuz?»

«Yani mahkemede niçin böyle tanıklık ettiğimi söylemek istiyorum. Bana talimat verilmişti..»

«Kim verdi?»

«İngram mahkemede nasıl ifade vermem gerektiğini yazdı ve bana verdi.»

«Jackson davayı bunun için mi kaybetti?»

Başını sallayarak evet dedi. Yüzü kıpkırmızı oldu.

«Jackson'un karısı ile iki çocuğu onun eline bakıyor değil mi?»

«Biliyorum,» dedi ve yüzü daha çok kızardı.

Ben devam ettim :

«Söyleyin bakayım, sizin gibi okumuş bir adam için bu duruma düşmek zor olmadı mı?»

Birdenbire öyle coştu ki geriye çekilmek zorunda kaldım. Bir küfür savurdu ve bana vurmak istermiş gibi yumruklarını sıktı.

«Affedersiniz» dedi, «Hiç te kolay olmadı. Ve şimdi siz giderseniz çok iyi edersiniz. Öğrenmek istediğiniz şeyleri öğrendiniz. Ama gitmeden önce size birşey daha söyleyeyim: Benden duyduğunuz şeylerden herhangi şekilde yararlanmak isterseniz bunun bir faydası olmaz. Hepsini inkâr ederim ve siz de aksini ispat edecek tanık gösteremezsiniz. Gerekirse yemin de ederim ve yine inkâr ederim.»

Simith ile olan bu konuşmadan sonra babamın kimya labratuvarına gittim ve orada Ernst'le karşılaştım. Bu raslantıyı hiç beklemiyordum. Beni yine cesur bakışları, sert elsıkışıyla selâmladı. Tavırlarında herzamanki gibi bir şaşkınlıkla bir kalenderlik karıştıktı. Son

ve gürültülü tartışmamızı unutmuş gibiydi. Fakat ben bunu unutacak durumda değildim, birdenbire:

«Jackson meselesini araştırdım,» dedim.

Sözü sürdürmemi merakla bekledi. Ama gözlerinde benim eski kanılarımın değiştiğini kesin olarak bildiği okunuyordu.

«Kendisine kötü bir oyun oynanmışa benziyor... Ben.. ben de artık zannediyorum ki bizim tavanımızdan onun kanı damlamaktadır.»

Ernst: «Tabii,» dedi, «Eğer Jackson ve arkadaşlarına daha merhametli davranılmış olsa kârlar bukadar yüksek olmazdı.»

«Bundan sonra güzel elbise giymekte bir zevk bulamıyacağım,» dedim.

Kendimi küçülmüş ve erimiş hissettim. Fakat Ernst'in benim için adeta bir vaftiz babası olduğunu düşününce garip bir zevk duydum. Sonraları da hep öyle olduğu gibi, onun kuvvetine dayandığımı hissettim. Ondan bana doğru sanki bir koruma ve huzur ışığı yayılıyordu.

«Bundan sonra hiçbir şeyde zevk bulamazsınız, dedi. Çünkü bizim bugün gökyüzüne çıkardığımız bu uygarlık kan üzerine kurulmuştur, karnını kan ile doyurmaktadır. Ne siz, ne ben ne de başka birisi bu kan ile lekelenmekten kendini kurtaramaz! Kendileriyle konuştuğunuz adamlar kimlerdi?»

Kendisine herşeyi anlattım.

«Bu adamların hiçbiri hareketlerinde bağımsız değildiler..» dedi; «Hepsi insafsız endüstri makinelerine zincirlenmişlerdir. İşin asıl korkunç yanı, onları bağlayan kapllerinin kanıdır: Çocukları... Hepsinin düşündüğü bu genç hayatlardır. Ve bu düşünce onların kafalarında bütün ahlak kaygılarından daha güçlüdür. Benim babam bile bana ve kardeşlerime ekmek bulabilmek için

yalan söyler, çalar, hertürlü şerefsizliği yapardı. O da endüstrinin bir kölesi idi ve bu makine onu çiğniyor, öldürüyordu.»

«Ama siz davranışlarınızda bağımsızsınız!» Diye bağırdım.

«Tamamiyle değil!» diye karşılık verdi.

«Kalbimin kanı ile hiçbir yere bağlı değilim. Çocuklarım yok ve bundan çok memnunum. Evlensem bile çocuğumun olmasını istemezdim...»

«Bu iyi bir düşünce değil!...» dedim.

«Biliyorum» dedi; «Ama benim için bu gereklidir. Ben Devrimci bir adamım ve bu tehlikeli bir meslektir.»

Yüzüne inanmayarak baktım. O yeniden söze başladı.

«Bir gece sizin eve girerek Sierra İplik Fabrikaları hisse senetlerini çalmak istesem babanız ne yapardı?»

«Babamın yastığının altında herzaman bir tabanca bulunur» dedim. Herhalde sizi sağ bırakmazdı...»

«Ve benimle birlikte birkaç kişi, birbuçuk milyon insanı da birlikte alarak, bütün zenginlerin evlerine dalsak... (1) herhalde adamakıllı bir çarpışma olurdu değil mi?»

Ama siz bunu yapmazsınız...» dedim.

«Benim asıl yapmak istediğim budur. Hem bizim amacımız yalnız bu evlerdeki serveti değil, bu servetin tüm kaynaklarını; bütün madenleri, demiryollarını, bankaları, fabrikaları ve ticarethaneleri elimize geçir-

(1) 1910 da Amerika'da sosyalistlerin yayınladığı bir istatistiğe göre, sosyalistlere oy verenler 1888 de 2068; 1902 de 127.713; 1904 te 435040; 1908 de 1.108.427; 1910 da 1.688,211 kişi idi.

mektir. Buna da Devrim derler. Bu gerçekten tehlikeli birşeydir. Zannediyorum ki bu kavga, benim düşündüğümden daha korkunç olacaktır. Fakat, dediğim gibi, bugün hiçkimse davranışlarında bağımsız değildir. Hepimiz sanayi endüstrisinin çarkları ve dişlileri tarafından yakalanmışız. Biraz önce bulunduğunuz yerlerde bunun böyle olduğunu gördünüz. Konuştuğunuz insanlar hep böyle idi. İsterseniz başkalarına da gidin: Örneğin «İngram» a gidin, Jackson olayının gazetelere aksetmemesi için çaba sarfeden gazeteciye ve başyazara gidin, bunların hepsinin makinenin tutsakları olduğunu göreceksiniz!»

Konuşmamız sırasında kendisine, işçiye karşı şirketlerin ve fabrikaların böyle kazalardan ötürü ne gibi esas görevleri olduğunu sordum ve şu istatistik bilgiyi aldım:

«Bütün defterlerde de kayıtlı olduğu üzere, en az kaza sabahleyin olur ve işçinin yorgunluğu, beden ve kafaca bitkinliği arttıkça kaza sayısı da artar. Babanızın hayat ve bedeninin bir işçiden üç kere daha fazla emniyette bulunuşunu neye yorarsınız? İtiraz etmeyiniz, bu böyledir. Sigorta şirketleri (1) de bunu bilirler. Baban hayatını kazaya karşı Bin Dolara sigorta ettirecek olsa kendisinden ayda dörtbuçuk Dolar alınır, oysa bir işçiden ayni şey için, onbeş Dolar alıyorlar.»

---

(1) O Yüzyılların korkunç mücadeleleri sırasında, hiç kimse uzun zaman emniyette değildi, nekadar zengin olursa olsun tehlike içindeydi. Geriye kalacakların iyiliği ve korunması için bu sigorta yolu keşfedilmişti. Bugün bize bu şekilde bir sigorta anlamsız ve ilkel geliyor. Fakat o zaman gayet ciddi bir sorun idi. Ama işin asıl gülünç yönü de şudur: Bu şirketlerin parası çok kere yağmaya uğrar ve ortadan yokolurdu. Bunu yapanlar da genellikle şirketin müdürü ve öteki büyük memurları idi.

«Sizin için de bir tehlike var mı?..» dedim.

«Bir işçinin maruz kalacağından sekiz kere daha fazla.. Bir devrimci olduğum için herzaman yaralanır yada öldürülebilirim. Sigorta şirketleri, dinamit ile uğraşan çok usta bir kimyagerden, on defa fazla sigorta ücreti istiyorlar. Herhalde beni hiç sigorta etmezler. Niçin sordunuz?...»

Gözlerimi yere dikmiştim ve yukarı kaldıramıyordum. Yanaklarıma doğru kan hücum ettiğini anlıyordum. Benim telâşımı anlayabileceğini değil, bunu kendim belli ettiğimi düşünerek sıkılıyordum.

Bu sırada içeri babam girdi ve benimle birlikte gitmek için hazırlanmaya başladı. Ernst ona birkaç kitabını iade etti ve ayrıldı.

Fakat giderken birdaha geri döndü ve şunları söyledi :

«Siz kendi ruhunuzun sükunetini ve ben piskoposun ruhunun huzurunu bozacağımıza, bunları bıraksak ve siz Mm. Wickson ile Madam Pertonwaithe'i ziyaret etseniz daha iyi edersiniz. Biliyorsunuz ki bunların kocaları Şirketin en önemli hissedarlarıdır. Bütün öteki insanlar gibi kadınlar da makinanın tutsaklarıdır. Onun üzerine çıkıp oturmuş olsalar bile...»

MAKİNANIN TUTSAKLARI

«Jackson'un kolunu düşündükçe sarsılıyordum. Bir olay karşısında idim. Hayatı ilkkez olduğu gibi görüyordum. Üniversitede okuduğum yıllar, tahsilim ve edindiğim kültür, gerçekle ilgisi olmayan şeylerdi. Kâğıt üstünde çok güzel görüntüler arzeden birçok hayat ve toplum kuramları öğrenmiştim. Fakat şimdi gerçek hayatı görüyordum. Jackson'un kolu bir gerçekti. Ernest'in «Gerçek, sayın baylar, gerçek, karşı konulamıyacak gerçek!» diye gürleyen sesi kulağımda idi.

Bütün bağlı olduğumuz toplumun kan üzerine inşa edilmiş olması, bana korkunç ve imkânsız gibi geliyordu. Ama Jackson?... Bu adamı düşünmekten kendimi alamıyordum. Bugün düşüncelerim kutba doğru koşan bir pusula ibresi gibi, hep buna yöneliyorlardı. Bu zavallıya karşı pek nâmussuzca davranılmıştı. Aksiyonerler biraz fazla kâr alabilsinler diye kanının parası verilmemişti ve ben bu kârları alan ve böylece Jackson'un kanından çıkar sağlayan birçok insanlar tanıyordum. Bir insana budenli korkunç muamele edilir ve toplum buna rağmen sukunetle yoluna devam ederse, daha birçoklarına ayni şeylerin yapılması çok kolaylaşmış olmaz mı? Ernst'in bana anlattığı Şikago'da «90» Sent ücretle çalışan kadınlar, Güney eyaletlerindeki dokuma fabrikalarında çalıştırılan çocuklar aklıma geldi. Ve ben bunların sarar-

mış, zayıf ellerinden kan süzülerek bana mantoluk kumaş dokuduklarını görür gibi oldum. Sonra tekrar Sierra fabrikalarını ve oradan gelen kârları düşündüm Mantomda Jackson'un kanını apaçık gördüm. Jackson'u unutamıyorum. Bütün düşüncelerim, dönüp dolaşıp ona gidiyorlardı. İçimde, ta derinlerde, bir uçurumun kenarında duruyormuşum gibi bir his vardı. Hayatın yeni bir cephesi, korkunç bir yönü karşımda açılacak zannediyordum. Ozamana değin içinde yaşadığım dünya başımın üstüne çökmüştü. Örneğin babamı elealalım. Ernst'in etkisini babamda açıktanaçığa görmek mümkündü. Sonra Piskopos... Kendisi son görüşümde bir hastaya benziyordu. Asabi bir heyecan içindeydi ve gözleri anlatılamaz bir dehşet ifade ediyordu. Kulağıma gelen pekaz haberlerden Ernst'in ona verdiği sözü tutarak «Cehennem»i kendisine gösterdiğini anlıyordum. Ama Piskopostan bu cehennemde neler gördüğünü sorup öğrenmek olanaksızdı. Kapıldığı bu dehşetten hiçbir şey söylemeye muktedir olmadığı görülüyordu .

Benim küçük dünyamda ve çevremde herşeyin altüst olduğunu çok kuvvetle duyduğum bir anda, bunun sebebinin Ernst olduğunu düşündüm. Ve düşünmeye devam ettim! «Bu adam gelmeden nekadar memnun ve mutlu idik» Fakat ayni anda, buyolda muhakeme yürütmenin gerçeğe ihanet olduğunu hissettim. Ernst bana yoksullar, terk edilenler, ezilenler adına, adalet ve hak adına döğüşen nur yüzlü ve korkusuz bir melek, bir peygamber bir gerçek peygamber gibi göründü. Ve biraz sonra kendisini başka bir atmosferde ve İsa şeklinde gördüm. İsa da rahiplere ve hükmedenlere karşı ezilenlerin ve kimsesizlerin tarafını tutmuş, ozaman eğemen olan bütün güçlere karşı çıkmamışmıydı. Onun çarmıhtaki ölümünü düşündüm

ve Ernst aklıma gelince titredim. Bu da bir çarmıhta mı canverecekti? Sesinde bir kavga nağmesi çınlayan ve baştanaşağı erkek olan bu adam!..

Ve buanda onu sevdiğimi anladım. Onu avutabilmek isteğiyle eridiğimi duydum. Hep onun hayatını düşünüyordum. Onun için çalan, yalan söyleyen, ölünceye kadar çalışan babasını düşündüm. Kendisi de daha on yaşında bir çocukken, fabrikalarda çalışmak zorunda kalmıştı. Kalbim onu kollarımla sarmak, başını göğsümde saklamak arzusuyla çırpınıyordu: Onun birçok düşüncelerin yükü altında ağrıyan, ve bir saatlik olsun bir sükunete, bir unutmaya, bir rahata muhtaç olan başını...

Avukat «İngram»a bir dini tören sırasında rastlamıştım. Kendisini yıllardan beri tanırım. Büyük palmiyelerle kauçuk ağaçlarının arkasında duruyordu. Resmi bir nezaket ve iltifatla sokuldu. Herzaman kibar, merasimsever diplomat ve nazik idi. Sosyete adamlarının en yamanlarındandı. Yanında, üniversite rektörü bile önemsiz ve kaba görünüyordu. Buna rağmen ben İngram'ın da cahil bir işçi ile ayni mevkide bulunduğunu farkettim: Bu da davranışlarında bağımsız değildi. Bu da makinanın çarkına bağlıydı. Jackson meselesini açtığım zaman nasıl birdenbire değiştiğini hiç unutamıyacağım. Yüzündeki iltifat gülümseyiş duman gibi ansızın kayboldu. James Simith'in konuşmamız sonunda düşmüş olduğu telâşı aynen bunda da gördüm. Ama bay İngram küfür falan etmiyordu. İşçi ile bunun arasındaki tek fark ta bu idi. Kendisi nükteci ve zeki bir kisi olmakla ünlüydü. Ama bu anda bu mezyetlerinin tümü ortadan kaybolu vermişti...

Yanımdan sıvışmak için bir fırsat arıyor ve dörtbir

yana bakınıyordu. Ama palmiyelerin ve kauçukların arasına sıkışmıştı.

Evet, Jackson adı, üstünde pek iyi bir etki bırakmıyordu. Hangi nedenle bu konuya değindiğimi, bu şakamın hiç hoşuna gitmediğini bunun benim için pek tatsız ve düşüncesiz birşey olduğunu, mesleğin kişisel düşüncelerle ilişiği olmadığını, büroya giderken bu düşünceleri evde bıraktığını ve bürosunda yalnız «işini» düşündüğünü söyledi.

«Jackson'un tazminat alması gerekir miydi?» diye sordum.

«Elbette!» dedi. «Yani bu benim kişisel duygum. Fakat bunun, işin hukuki yönüyle bir ilgisi yok..»

Ve kendini toparlamaya çalıştı.

«Söyleyiniz, hakkın kanunla bir ilişkisi var mıdır?» dedim.

Gülümsedi ve: «Yanlış bir deyim kullandınız!» dedi.

«Kuvvetle mi diyecektim?» diye sordum, başıyla onayladı.

«Oysaki hepimiz kanunun bizi hakka götürdüğünü zannediyoruz!»

«Paradoks olan da işte budur.» diye karşılık verdi. Bizim eldettiğimiz «Adalet değil, haktır.»

«Şimdi meslek gereği konuşuyorsunuz değil mi?» diye sordun. İngram kızardı ve çevresine yeniden ürkerek baktı. Ama ben onun kaçamak yollarını kapattım ve kendisini serbest bırakmaya niyetli olmadığımı hissettirdim: «Söyleyin bana» dedim «Bir adam kişisel duygularıyla mesleki olanları birbirine karıştırırsa bu sonunda manevi bir ucube doğurmaz mı?»

Hiçbir karşılık almadım. İngram utandırıcı bir korkuya tutularak kaçarken bir palmiye saksısını devirdi.

Bundan sonra avuntumu dergilerde aradım. Jack-

son olayı üstüne sakin, ihtiyatlı ve ihtirazsız yazı yazdım. Bunda konuştuğum adamlaia çatmıyor, yalnızca olayı anlatıyordum. Yalnızca realiteleri tespit ediyor, Jackson'un iplik fabrikasında çalıştığı uzun senelerden, makinayı zarardan korumak için gösterdiği gayretten, bundan doğan kazadan, ve en sonunda bugün içinde bulunduğu korkunç ve acı durumundan sözediyordum. Kentimizin, ne üç gündelik gazetesi, ne de haftalık iki dergisi yazıyı kabul etti.

Onun üzerine Percy Layton'a başvurdum. O, devlet sınavını kazandıktan sonra gazeteciliğe başlamış ve raportör olarak üç gazetenin en nüfuzlusunda yertutmaya başlamıştı. Gazetelerin Jackson olayına dair hiçbir haber yazmak istemeyişlerinin nedenini kendisine sorduğum zaman gülümsedi; «Redaksiyon politikası» dedi. «Onunla bizim hiçbir ilişiğimiz yoktur. Bu tamamen redaktörlerin işidir.»

«Nedemek ~~politika?~~»

«Biz bütün büyük teşebbüslerle bağlıyız, ilân parasını tümden ödemiş olsaydınız bile öyle birşeyi gazetelere koyduramazdınız; eğer içimizden biri, onu gizlice sokuşturSaydı, yerini herhalde kaybederdi. Bu nedenle on misli harç vermiş olsaydınız bile, alıp basmazlardı.»

«Kendi politikanız ne alemde?» diye yokladım; «Hemen hemen öyle görünüyor ki, patronlarınızın emirlerine uyarak —ki kuşkusuz onlar da öteyandan büyük teşebbüslerin emirlerine boyuneğiyorlar gerçeği tahrif ediyorsunuz.»

«Onunla benim hiçbir ilişiğim yoktur.» Biran konu onun için nahoş olmaya başlar göründü. Ama yine bir kaçamak yolu görerek yüzü aydınlandı: «Kendim gerçek olmayan hiçbir şey yazmıyorum. Vicdanımı temiz

tutuyorum. Bununla birlikte benim tarafımdan da birçok karşıkoymalar vardır. Bu meslek gereğidir anlıyor musunuz? Diye saf bir cevapla bitirdi.

«Ama herhalde siz de birzaman, redaksiyon masasında oturmayı ve politikayı idare etmeyi umuyorsunuz.»

«Herhalde o vakte kadar ben de yeteri kadar sertleşmiş olurum.»

«Madem ki daha sertleşmiş değilsiniz, ohalde genel redaksiyon politikası üzerine açık olarak fikrinizi bana söylemenizi rica ederim.»

«O konuda hiç kafamı yormuyorum» diye acele cevap verdi. «Eğer gazetèci olarak başarılı olmak istenirse, kendi sınırını aşmak doğru değildir. Herhalde bukadarını artık öğrendim.»

Genç kafasını feylozofça salladı.

«Ama hak?» diye inat ettim.

«Siz oyunu anlamıyorsunuz. İyi bir şekilde kullanılırsa tabii herşey haktır. Bunu farkedemiyor musunuz!»

«Parlak şekilde belirsiz» diye mırıldandım: Fakat onun gençliği hesabına yüreğim sızlıyordu ve hissediyordum ki, ya bunu haykıracak, yada gözyaşlarımı salıvecektim.

İçinde yaşadığım toplumun dış kabuğunu gözlerimle delmeğe ve arkasındaki korkunç gerçeği keşfetmeye başlıyordum. Jackson'a karşı gizli kasıt varmış gibi görünüyordu. Ve davasını okadar tarafsız gütmüş avukata acıyordum. Bu gizli kötü niyet ise gittikçe büyüyordu. Bu yalnızca Jacson'a karşı değil, fabrikada sakatlanan her işçiye karşı idi. Eğer bu, iplik fabrikasında çalışan, her işçiye karşı ise, neden bütün öteki fabrikalarda çalışanlara karşı da olmasın? Bu gerçekten her tarafta, bütün endüstride böyle değil miydi?

Ama bu böyleydiyse, Toplum düzeni bir yalandan

başka birşey olamazdı. Vardığım bu yargılardan kendim korkuyordum. Gerçek olmak için bu pek iğrenç, pek korkunçtu. Fakat Jackson ve onun kolu, elbisemi lekeleyen ve kendi tavanımdan damlayan kan? Hem de pekçok Jackson vardı. - Jackson'un kendi söylediği gibi - yüzlerce ve yüzlercesi tekbaşına iplik fabrikasında! Jackson'dan kurtulamıyordum.

Bay Wickson'la Pertonwaithe'yi, Sierra fabrikasının bu iki başortağını ziyaret ettim. Ama emirlerinde bulunan makinistler gibi, onları da sarsamadım. Gördüm ki onların ahlâkı toplumunkinden üstündü. Öyle bir ahlâk ki ben ona aristokrat, yada *patron, bey* ahlâkî demek istiyorum. (1) Uzunuzadıya politikadan sözediyorlar ve politikayı hakla eş sayıyorlardı. Bana babaca hitabediyorlar, gençliğimle tecrübesizliğimi lutfen gözönünde tutarak, muamele ediyorlardı. Davam için kendilerini ziyaret ettiklerim arasında bunlar hiçbir umut vermeyenlerdi. Fabrikalarının iyi idare edildiğine tamamen inanıyorlardı. Bu alanda, herhangibir konuyu elealmaya, tartışmaya olanak yoktu. Yine tam olarak inanmışlardı ki, kendileri toplumun şefleridir. Ve büyük kitlelere mutluluk getirmektedirler. Yalnız kendi uzakgörüşleriyle önledikleri işsizlik yüzünden, işçlerin başına gelecek sefalete değgin korkunç levhalar çiziyorlardı.

Bu baylarla karşılaşmamdan sonra hemen Ernst'i görüp öğrendiklerimi anlattım. İnanmış olarak baktı bana ve «Gerçekten mükemmel!» dedi. «Siz kendikendini-

(1) Avis Everhard daha doğmadan önce John Stuart Mill «Hürriyet Üstüne» yazısında şöyle diyordu: «Yükselen bir sınıfın bulunduğu her yerde, ahlâkın büyük bir bölümü çıkarlardan ve bu sınıfın üstünlük duygusundan doğar.»

ze gerçekleri bulma yoluna girdiniz. Bunlar sizin gerçek gözlemlerinizdir ve doğrudur. Endüstri makinasında hiç kimse hareketlerinde bağımsız değildir, hatta büyük kapitalistler bile! Bu bayların yaptıkları herşeyin haklı ve doğru olduğuna sıkısıya inanmış olduklarını görüyorsunuz. Gerçeklere aykırı bu durum gülünçlüğün zirvesini gösterir. Bu onların karakterlerine öylesine işlemiştir ki haklı saymadıkları hiçbir şey yapamazlar. Her yaptıklarını kendi koydukları yasalarına uydurmak, gereksinimindedirler.

«Eğer birşey yapmak isterlerse, örneğin bir hiç kazanç işi, beyinlerinde herhangibir dinî yada ahlâkî, ilmi yada filozofik bir varsanı (mevhum) ortaya çıkana kadar üzerinde konuşurlar. İşte bu varsanı onlara istedikleri hukuk görüşünü ver ir.Ondan sonra hemen işe başlarlar. Ve bilmezler ki *fikrin anası arzudur* ve bu insan ruhunun en zayıf yönlerinden biridir. Ne yaparlarsa yapsınlar, onun için herzaman birmeşruluk kılıfı bulurlar. Uydurdukları en hoş ve sarsılmaz kanılardan biri, kendilerinin akıl ve gayretçe bütün öteki insanlara üstün olduklarıdır. Kendilerinde, bütün öteki insanların ekmeğine ve tuzuna gözkulak olmalarının nedeni budur. Kralların Tanrısal hakları fikrini yeniden canlandıranlar da kendileridir - bir farkla ki bu krallar ticaret kralları-dır - (1) Onların durumlarındaki zaaf, yalnız ticaret adamı olmalarından ilerigelir. Onlar ne feylesofturlar, ne de biyolog veya sosyolog. Böyle olsalar tabiî mesele değişirdi. Aynizamanda biyolog veya sosyolog olan bir

(1) Miladın 1902. yılında Antrasit Tröstü Şefi Georga F. Baer şu prensipleri yayınlamakla ünlenmişti: «İşçinin hakları ve çıkarları, Tanrının sonsuz hikmetiyle yurdun sahipliğini ellerine teslim ettiği adamlar tarafından korunur.»

iş adamı insanlık için doğru olanı aşağıyukarı bilirdi. Fakat bu adamlar işlerinin dışında olan herşeye karşı kör ve sağırdırlar. Onlar yalnız kendi ticaret işlerini bilirler. Ne kanunları, ne de Toplumu bilmedikleri halde, kendilerini aç milyonların, hatta geri kalan milyonların, kaderlerine hakim kılmışlardır. Bir gün gelecek tarih onların zararına acı acı gülecek.»

Bayan Wickson ve Bayan Perthomwaithe ile konuşmalarımın başarısızlığına artık şaşmıyordum. Onlar sosyete kadınları idiler (1) saraylarda oturuyorlardı. Bütün yurt düzeyine saçılmış, yaylalarda, göl ve deniz kıyılarında birçok evleri malikhâneleri vardı. Çeşitli hizmetçilerden bir orduları da vardı. Sosyal uğraşıları karmakarışıktı. Üniversiteleri ve kiliseleri bağışlarına boğuyorlardı. Ve özellikle din adamları bir köle iteatiyle onların önünde dizçöküyorlardı. Bu kadınlar tekbaşlarına birer kuvvetti ve bu, paralarının sayesinde böyleydi. Çok geçmeden Ernst'ten öğreneceğim gibi, onlar fikirleri, para ile geniş ölçüde harekete geçiriyorlardı.

Onlar da kocalarını taklit ederek yüksek ses tonuyla politikadan, zenginlerin görev sorumluluklarından sözediyorlardı. Onların ahlâkı da kocalarınınkinin tıpkısı idi. (2) —Sınıflarının ahlakı, kendilerinin de anlamadıkları içi boş laflar.. Ben kendilerine Jackson ailesinin acıklı durumundan sözedince ve bu adam için birşey

---

(1) Burada «Sosyete» sözcüğünü sınırlı bir anlamda düşünmelidir. Bu deyim o zamanlar kendileri çalışmayıp işkembelerini işçilerin balgömeçlerinden dolduran beyarılar hakkında kullanılırdı. Ne esnafın, ne de işçilerin «Sosyete» için vakitleri vardı. Sosyete, tembel zenginlerin ihtiyaçlarının ürünüydü. Ve çalışmadan geçen zamanlarını buşekilde öldürürlerdi.

(2) Bu dönemde kilisenin parolası «Kirli paralarınızı bize getiriniz!» şeklinde idi.

yapmamış olduklarına şaştığımı söyleyince kızdılar. Sosyal görevleri konusunda akıl öğretmeye kalkan hiçkimseye minnettar olmadıklarını öğrendim. Sonunda Jackson'a yardım etmelerini rica ettiğim zaman reddettiler. Bunda ilginç olan yön, hiçbirisinin benim ötekini ziyaret ettiğimi veya edeceğimi bilmediği halde, hemenhemen ayni sözlerle redetmeleridir. Herikisi de şunu bir kere daha tekrar etmekle memnun oldukları karşılığını verdiler: İhmalciliğe rüşvet vermeyi, hele bu çeşitten korumalarla yoksulları kendilerini makinaya kaptırmalarına teşvik etmeyi hiç istemezlermiş.

Hem bunu heriki kadın da içtenlikle söylüyorlardı. Kendilerinin ve sınıflarının üstünlüğü kanısıyla sarhoştular. Yaptıkları herşey için sınıf ahlaklarında bir dayanak noktası buluyorlardı. Bayan Perthonwaithe'in evinden ayrılırken birkez daha arkama baktım ve Ernst'in sözlerini düşündüm; Nedenli yukarda otursalar da onlar da makinanın esiri idiler.

BİLGİ SUSUZLARI

Ernst artık bizi sıksık ziyaret ediyordu. Bunun nedeni yalnız babam ve yalnız masamız çevresinde yapılan tartışmalar değildi, benim de onu buraya çeken şeyler arasında bir payım olduğunu düşünerek gurur duyuyordum. Nitekim biraz sonra tahminimin doğru olduğunu anladım. Ernst Everhard gibi bir aşık hiçbir zaman olmamıştır. Bakışı ve elsıkışı gittikçe sert ve emniyetli, baştanberi gözlerinde bulunan soru daha emredici oluyordu.

Benim onun hakkındaki ilk izlenimim pek te olumlu değildi, sonra onun tarafından çekildiğimi hissettim. Zaman zaman sınıfıma ve bana karşı yaptığı amansız saldırılarla beni ürküttüğü oldu. Ama sınıfıma iftira etmediğini, söylediği bütün acı şeylerin haklı olduğunu görüp kabul ettikten sonra ona doğru çekildiğimi duydum. O benim mürşidim oluyordu. Benim için toplumun maskesini, acı olsa bile inkâr edilemiyecek kadar doğru olan realiteyi görmemi temin ediyordu.

Söylediğim gibi, hiçbir zaman öyle bir aşık dünyaya gelmemiştir. Hiçbir kız aşk tecrübeleri yapmaksızın bir üniversite kentinde 25. yaşınadeğin yaşayamazdı. Kuşkusuz benim de sempatizanlarım oldu, hem de tüysüz öğrencilerden tut ta profesörlere ve sporculara varıncıya dek. Ancak onların hiçbiri, bana Ernst'in yaptığı gibi kur yapmamıştı. Ben daha farkına varamadan o beni kucakladı. Ben savunmaya ve engel olmaya fırsat bulamadan dudakları benimkilere yapıştı. Onun ciddiyeti ya-

nında zoraki nazlanmalar gülünç olacaktı. Onun parlak, karşıdurulmaz şiddeti ayağımın altında toprak bırakmıyordu. Beni öptü, kucakladı ve ondan sonra evlenmemizin doğal olduğu sonucuna vardı. Bu artık bir mesele değildi. Tek mesele bunun ne zaman olacağı idi.

Bu görülmedik birşeydi. Olmayacak birşeydi.. Ama Ernst'in gerçekçiliğine uygundu : Hayatımı tümden ona emanet ettim. Bu güven mutluluk vadediyordu. Bununla birlikte aşkımın ilk günlerinde onun sevgisinin pek çoşkun, taşkın, ve aşırı şiddetini düşündükçe gelecekten korkuyordum.. Bu korku yerinde değilmiş. Bir kadın asla daha asil, daha ince duygulu bir koca tarafından mutlu edilmemiştir. Onun duygu inceliği ile şiddeti, kararsızlığı ile tabiiliği gibi, garip bir karışım meydana getiriyordu. Ah bu solak şaşkınlığı! O bunu hiçbir zaman yenemedi. Ah bu yönüyle o nekadar hoştu! Salonumuzdaki davranışları, bir porselen dükkanına girmiş ürkek bir boğanın hareketlerine benziyordu. Bu sıralarda ona olan aşkıma değgin son kuşkularım (Bunlar daha doğrusu bilinçli olmayan kuşkulardı) kayboldu. «Bilgi Susuzları Kulübü» ndeki, parlak bir savaşın akşamında Ernst endüstri Baylarına kendi evlerinde bir ders verdi. Pasifik kıyısında en mahrem kulüp bu «Bilgi Susuzları»nın ki idi. Çok zengin ve ihtiyar bir madmazel olan Brentwood tarafından kurulmuştu. Bu onun için hem koca ve aile, hem de eğlence görevi yapıyordu. Üyeleri Kentin en zengin adamları Dolar prensleri idi. Kulübe entellektüel bir renk vermek için onlara birkaç bilgin katmak ta tabii unutulmamıştı.

«Bilgi Susuzlar»nın bir kulüp binaları yoktu. Üyeler her ay birisinin evinde toplanarak bir konferans dinliyorlardı. Süreli olmasa da, konferansçılar bir ücret alıyorlardı. Örneğin Nevyorkta bir mühendis yeni bir keşifte

bulunursa, diyelim ki radyum, ona bütün yolluğu ve kaybettiği zaman için de şahane bir tazminat veriliyordu. Yurda dönmüş bir kuzey kutbu seyyahı, yada ünlü bir yazar ve sanatçı için de ayni şey yapılıyordu. Misafir çağırılmıyordu. Çünkü «Bilgi Susuzları» tartışmalarında hiçbir şeyin basına geçmemesi politikasını güdüyorlardı. Onun için devlet adamları —Böyle fırsatlar olmuştu— gayet açık olarak düşüncelerini söyleyebiliyorlardı.

Önümde Ernst'in bana ta yirmi yıl önce yazmış olduğu buruşuk bir mektup duruyor, ondan şu satırları alıyorum:

«Baban 'Bilgi Susuzları' üyesindendir. Önümüzdeki salıya sen de gel. Sana hayatının en güzel saatlerinden birini vaadediyorum. Sen vaktiyle yaptığın konuşmalarda efendileri sarsmayı başaramadın. Eğer şimdi gelirsen benim bunu yaptığımı göreceksin. Ben onları kurtlar gibi hırlatacağım. Sen onları yalnız ahlâkları içinde yakalamaya çalıştın. Bu yolla onlar kendilerini daha gururlu ve yüksek hissederler. Ben onların para cüzdanlarını tehdit edeceğim .Bu onların varlıklarının köklerini sarsıp silkeliyecektir. Gelirsen simokin içindeki mağara insanlarının bir kemik başında hırlaştıklarını ve şapırdaştıklarını göreceksin. Ben sana parlak bir kedi müziği ve yırtıcı hayvan varlıklarına yakından bir bakış vadediyorum.

Onlar beni parçalamak amacıyla dâvet ettiler. Bu dâvet fikri Madmazel Brentwoad'dan çıkıyor.

Beni davet ederken amacını pek fena gizleyebildi. O, efendilerin damağına bu eğlence hakkında zaten bir tat vermiş bulunuyor. Güvenli ve nezaketli bir *cihan ıslahçısı* görmeye canatıyorlar. Madmazel Brentwood beni bir kedi yavrusu gibi yumuşak ve bir ev ineği gibi uysal ve aptal sanıyor. İtiraf ederim ki ben, bu kanıya

varması için ona yardım ettim. İlkin, benim uysallığımı anlayıncaya kadar, gayet ihtiyatlı idi. İyi bir ücret alıyorum —250 Dolar—, radikallerden de olsa şef durumunda olan bir adama yakıştığı gibi... Ben de simokinle gelmek zorundayım. Bu zorunludur, Ben şimdiyedeğin öyle birşey giymedim ve tabii biryerden öyle bir mobilya kiralıyacağım! Ama bilgi susuzları yanında böyle bir fırsatı elegeçirmek için daha fazlasını da yapmaya razıydım.»

O akşam bütün kulüp Perthonwaithe'in evinde toplandı. Büyük salon sandalyalarla dolu idi. Herhalde Ernst'i dinlemek için gelen Bilgi Susuzlarının sayısı 200 den aşağı değildi. Herifler gerçekten toplumun aslanları idi. Ben kafamda bu adamların sahip oldukları servetlerin toplamını bulmakla eğleniyordum. Bu yüzlerce milyona varıyordu. Hem bu zenginler öyle pasif cinsten değildi. Bunlar öyle işadamlarıydı ki endüstri ve politika hayatına hararetli bir şekilde katılıyorlardı. Madmazel Brentwood Ernst'i içeri getirirken hemipiz yerimizi almış bulunuyorduk. Herkesyönünü onun konuşacağı yere çevirdi. Sırtında simokin vardı ve geniş omuzları, heybetli başıyla fevkalade görünüyordu. Davranışlarında yine o sıkılganlığı hafifçe belli oluyordu. Hemen hemen sırf bu halinden ötürü onu sevebilirdim sanıyorum. Ona baktığım zaman büyük bir sevinç duydum. Elindeki damar atışını yeniden avcumda, dudaklarının sıcak dokunuşunu tekrar dudaklarımda hissettim. Sevincim okadar büyüktü ki hemen ayağa fırlayıp toplantıya bağırmak istiyordum: «İşte o benimdir! O beni kolları arasında tuttu ve ben, evet yalnız ben, onun Ruhunun, bütün yetilerinin, olanaklarının ve soylu fikirlerinin sınırına kadar tanıdım!» İçeri girergirmez madmazel Brentwood onu, meclise başkanlık edeceğini öğrendi-

ğim Bay Van Gilbert'e tanıttı. Bay Van Gilbert büyük bir tröst avukatı idi ve üstelik çok zengindi. İstediği enaz ücret yüzbin Doları buluyordu. Kanunu içinden ve dışından iyi bilirdi. Onun için kanun bir oyuncaktı. Onu bir killi çamur gibi yoğurur, her amaca uyan bir çin oyuncağı gibi kalıptan kalıba sokardı. Görünüşü ve konuşma biçimi eski moda idi, ama fantazisi, bilgisi ve yeteneği hep «pekiyi» not alırdı. İlk şöhretini, Shardwelle vasiyetnamesi davasını kazandığı zaman edinmişti. (1) Yalnız bunun için yarım milyon Dolar kazanmıştı. Ondan sonra bir maytap fişeği gibi havaya yükseldi. Ona çoğun, memleketin en büyük avukatı —tabiî tröst avukatı— deniyordu. Eğer Birleşik Devletlerin üç büyük avukatının adı geçerse onunki mutlak bunlar arasında idi. Ayağa kalkarak Ernst'i içinde hafif müstehzi bir tavır bulunan, ölçülü sözlerle takdim etti. Bu sosyal reformatörün ve işçi sınıfı temsilcisinin takdimi sırasında, Van Gilbert zeki ve müstehzi idi. Bütün dinleyiciler gülümsüyorlardı. Buna içerleyerek Ernst'e baktım. Bu beni daha çok kızdırdı. O, bu nükte oyunlarını farketmiyor, daha da kötüsü anlamaz görünüyordu. Nazik, aptal ve uyuşuk orada oturuyordu. Öyle vurdumduy-

(1) Vasiyetname davaları ozamanın karakteristik çizgilerinden birini gösterir. Biriken büyük servetler sahiplerini, kendi ölümlerinden sonra onların ne olacağı, nasıl kullanılacağı sorunu karşısında bırakıyordu. Bir vasiyetname yazmak veya mahkeme yürütmek gemi zırhları veya toplar imal etmek gibi bir şeydi. En usta avukatlar hiç kusur bulunamıyacak vasiyetnameleri yapmaya memur edilirdi. Ancak bu vasiyetnameler yine daima, hem de yapanları tarafından mahkemede çürütülürdü. Bununla birlikte varlıklı sınıflar, asla reddedilemiyecek vasiyetnameler yapmak mümkün olduğu fikrini muhafaza ediyorlar ve müşterilerle avukatlar kuşaklar boyu bu dâvanın çevresinde çarpışıyorlardı.

maz görünürken içimde biran şu düşünce doğdu: Kuvvet ve zekânın temsil edildiği şu heybetli toplantı onu ürkütmüş olmasın! Ama hemen ardından gülümsedim. O hiçdeğilse beni kandıramazdı. Öteki leri, tabii madmazel Brentwood gibi, aldatıyordu. Madmazel en ön sırada yer almıştı ve bazan bir yanındaki, bazan öteki yanındaki kafadarına dönerek, söylediklerine memnunlukla gülüyordu.

Bay Van Gilbert tanıtma görevini bitirince Ernst kalktı ve konuşmaya başladı. Yavaş sesle, alçakgönüllü ve çekingen konuşuyordu; Yüzü sıkılganlığını açıkça gösteriyordu. İşçi sınıfından gelişinden ve içinde, beden gibi, ruhun da açlık ve acı çektiği çevresinin kirinden ve sefaletinden sözetti. Çaba ve ideallerini, yukarı sınıfların içinde yaşadığı cennet hakkındaki düşlemlerini anlattı. Dedi ki:

«Biliyordum ki orada fedakârlık, temiz ve soylu bir düşünce, serbest bir ruh hakimdi. Bütün bunları biliyordum. Çünkü (Deniz Kitabevi) nin romanlarını okuyor ve onlarda, serserilerle suçlular dışında, bütün erkek ve kadınların yalnızca en şaşılası fikirler beslediklerini, en parlak dili konuştuklarını ve en kahramanca işleri yaptıklarını öğreniyordum. Kısacası sizde herşeyin ince, soylu, güzel olduğu; hayata şeref veren, insana çektiği sıkıntı ve sefaletleri unutturarak yaşamayı gerçekten değerli kılan herşeyin sizde bulunduğu benim için gün gibi açık görünüyordu!»

Devam ederek fabrikadaki hayatını, demircilikteki çıraklık zamanını ve sosyalistlerle karşılaşmasını anlattı. Onların içinde keskin bir kavrayış ve parlak bir ruh bulduğunu, İncil vaızlarının iflas etmiş olması, onların hıristiyanlığının, kapitalistlerin ve profösörlerin görüş açıları için pek büyük olmasından ileri geldiği, onun

içindir ki egemen sınıf tarafından kast zihniyetinin tekerlekleri altında ezilmiş olduklarını öğrendiğini söyledi. Sosyalistler, diyordu, bugünün akla sığmaz düzenini yıkmak isteyen devrimcilerdir ve gelecek toplumun yapısı onlar tarafından düzenlenecektir. Daha burada yazılması pek uzun kaçacak birçok şeyler anlattı. Ama devrimcilerin hayatını tanımlarken çizdiği tabloyu, hiç unutamıyacağım. Bütün çekingenliğini bırakmış ve gür sesi ile,

«Devrimcilerde, insanlığa karşı sıcak bir inanış, tutuşan bir idealizm, en soylu bir fedâkârlık, büyüklük ve kahramanca ölüm buldum... Bunların hepsi de ruhun parlak, keskin vasıfları. Burada hayat temiz, soylu ve canlı idi. Bu, beden ve ruhu Dolardan üstün tutmuş büyük *kişiliğin* sayesinde meydana gelmişti. Onlar için, kirli sokaklarda acından ölen çocukların sızıltıları, ticari yayılma ve dünya hakimiyeti için yapılan gürültü ve çabalardan daha ilginçti. Çevremde herşey, soylu bir irade ve kahramanca davranıştan ibaretti. Bütün günlerim ve gecelerim güneş ışığı ve yıldız parıltısı, ışıklı şebnemle dolu idi. Ve gözlerimin önünde ölümsüz ve yüce kutsal kâse, İsa'nın kâsesi duruyordu. O şefkat taşan insanın ki, yine sonunda kurtuluş için okadar ızdırap çekti ve işkenceye katlandı.

Evvelce birkere olduğu gibi, Ernst yine gözlerimde dünyanın üstüne çıkmış, nurlanmış görünüyordu. Alnının üstünde kendisindeki kutsal ışık dalgalanıyor, gözleri ise kendisini bir manto gibi saran bu ışık çelenginin içinde, daha keskin bir ateşle yanıyordu. Ötekiler bu ışık çelengini görmüyorlardı. Ben de belki akıttığım sevgi ve sevinç gözyaşlarının gözlerimi bulandırarak bu görüntüye sebep olduklarını düşünüyordum. Neolursa olsun arkamda oturan Bay Vikson hiç de memnun görün-

müyordu. Çünkü yüksek sesle ve istihza ile «ütopya» dediğini duyuyordum.

Ernst şimdi toplumdaki yükselişinden, ve nihayet yukarı sınıfların üyeleriyle temasa gelişinden, en büyük mevkileri işgal eden adamlarla, omuz omuza duruşundan sözediyordu. Sonra hayalkırıklığı gelmişti, bu hayalkırıklığını dinleyiciler için herhalde koltuklayıcı olmayan deyimlerle betimledi. Hertarafı kaplayan çamur onu şaşırtmış, hayat güzel ve sevimli olmadığını ispat etmişti. Kişilerin çıkar hırsı onu ürkütmüştü. Manevi hayattaki zaaf ve kusurlar ise onu büsbütün şaşırtmıştı. Hakim sınıfın ruhi vurdumduymazlığı, devrimcilerden yeni gelmiş bir adam olarak, kendisini kızdırıyordu. Ayrıca anlamıştı ki herkes, kadın ve erkek, büyük ve güzel kiliselerine, iyi mükâfatlandırılan din adamlarına rağmen sonderece maddeci idiler. Gerçi kendilerince değerli olan birtakım küçük idealler ve ahlâk kuralları üzerine iyilikçi gevezelikler ediyorlardı, ama bütün bu gevezeliklere karşı hayatları gerçekte tam maddeci kalıyordu. Gerçek saydıkları hiçbir ahlak tanımıyorlardı. İsa'nın telkin edip te, şimdi artık vaaz edilmeyen ahlâkı.

«Öyle adamlara rasladım ki» diye devam ediyordu Ernst, «Ateşli yazılarla, barış kahramanını, savaş aleyhinde uğraşa çağırırken özel polislerinin (1) eline silah tutuşturup, kendi fabrikalarında grev yapan işçileri öldürtüyorlardı. Öyle adamlar gördüm ki, kendileri kaba boks maçlarında çok kızdıkları onu seyretmek istemedikleri halde, gıda maddelerine yabancı maddeler karıştırarak hileli işlere girişiyorlar, bu şekilde belki kanlı Herodes'-

(1) Bunlar ilkönce özel dedektiflerdi. Fakat çok geçmeden kapitalistler adına mücadele etmeye başlıyorlar, en sonunda oligarşinin askerleri halıne geliyorlardı.

in bir yılda öldüremediği kadar çocuk öldürüyorlardı. Şu kibar aristokrat görünüşlü bay, gizlice dulları ve yetimleri yağma eden tröstlerin dilsiz direktörü ve aleti idi. Şu öteki namus örneği adam, ki en pahalı kitapları toplar ve edebiyat hamisi olarak tanınırken, gazete sahibine, sarkık yanağı ve karanlık yüzüyle rüşvet veriyordu. Bu redaktör bana, hergele bir demegog diye sövüyordu; çünkü hakkında ilanlar yaptığı «Gizli Çareler» in içyüzüne değgin gazetesinde yazı yazmak istedim. Saygıdeğer ve ciddi, idealizmin güzelliğinden ve Tanrının iyiliğinden sözeden, şu beriki adam iş ortağını daha yeni aldatmış bulunuyordu. Kilisenin direklerinden olan ve zenci misyonerliğin değerli bir teşvikçisi tanınan bir başkası, tezgahtar kızı kuru ekmek pahasına, günde on saat çalıştırıyor ve onu hemen - hemen zorla fuhşun kollarına atıyordu. Üniversitelerde kürsüler kuran ve mühteşem küçük kiliseler yaptıran birisi, Dolar hatırı için, yalan yere yemin ediyordu. Şu demir kralı, gizli bir fiat kırması anlaşmasıyla, vatandaş, namus adamı ve hıristiyan olarak verdiği sözü tutmuyor, ve bunu birçok kereler tekrar ediyordu. Bu Senato Azası, kaba, cahil bir büyük fabrikatörün aleti, kölesi, oyuncağı idi! (1) İşte böylece birisi direktör ve ötekisi en yüksek mahkeme başkanı oluyordu. Bunlar trenlerde hep paso ile gidiyorlardı. Fabrikaların, şeflerinin ve demiryolu şebekelerinin hakimi olan kurnaz kapita-

(1) Daha 1912 yılında halk oy pusulaları sayesinde memleketi idare ettiğini sanıyordu. Gerçekte ise, memleket siyasal makina denebilecek şey tarafından idare ediliyordu. Önce bu makinistler yasama organı için, kapitalistlere ağır vergiler yükletiyorlardı. Fakat biraz sonra kapitalistler kendilerini siyasal makina başına geçirmeyi ve bundan böyle makinistleri aylıkla tayin etmeyi daha ucuz buldular.

list, bu pasoları hoşnutlukla dağıttırıyordu. Artık bir cennette değil ticari dalaverelerin kuru çölünde bulunduğumu anlıyordum. İş hayatı dışında, rastladığım sırf budalalıktı. Hernekadar bozuklukları içinde canlı olan, pekçok insan varsa da, temiz, mümtaz ve ruhen canlı hiç kimseye raslamıyordum! Bulduğum inanılmaz bir bencillik ve kalpsizlik; kaba, haris pratik anlamda bir maddecilikten başka birşey değildi.»

Ernst onlardan ve kendi hayalkırıklığından daha pekçok sözetti. Ruhi ve fikri ilişkiler yönünden onu sıktıklarını, ahlak yönünden iğrendirdiklerini ve bu şekilde yeniden temiz, mümtaz, ruhen canlı, kısacası heryönden kapitalistlerin tam zıttı olan devrimcilerine dönmeyi özlemle istediğini söyledi.

«Şimdi Baylar» dedi «size Devrimden bahsetmeme izin verin.»

Şunu hemen belirtmeliyim ki Ernst'in müthiş hakaretleri onları zerrece sarsıp heyecanlandırmadı. Yüzlerine vurduğu herşeyde kendilerini gözdengeçiriyor, büyük gururlarında hiçbir değişiklik olmadığını farkediyordum. Ozaman Ernst'in ahlakları üzerine yapılacak hiçbir saldırının onları yerinden bile kıpırdatmayacağı sözünü hatırlıyordum. Bununlabirlikte dilindeki cüretin madmazel Brentwood üzerinde bazı etkiler yaptığını farkediyordum. Kadın korkmuş ve rahatı kaçmış görünüyordu.

Ernst devrim ordusunun açıklamasına girişip, sayı yönünden kuvvetlerini (muhtelif ülkelerde verilen oylara göre) tanıtlayınca toplantı kımıldamaya başladı. Yüzler kaygılanıyor, dudaklar sıkılıyordu. Artık hissediyorlardı ki savaş başlamıştı. Ernst sosyalistlerin, Birleşik Devletlerin birbuçuk milyonunu, öteki devletlerin

yirmiüç küsur, milyonu ile birleştiren enternasyonal organizasyonlarını anlattı.

«Böyle bir devrim gücü» dedi, «Yirmibeş milyonluk bir ordu, herhalde hüküm sahibi bayları ve hâkim sınıfları düşünceye sevkedecek birşeydir. Bu ordunun parolası, pardon tanımamak!» dır. Biz, size ait ne varsa hepsini istiyoruz. Hiç daha aşağı değil, sizin bütün servetiniz bizi ancak tatmin edebilir. Kuvvetin dizginini, insanlığın bahtını biz kendi elimize almak istiyoruz. İşte bizim ellerimiz: Kuvvetli eller! Biz sizin egemenliğinizi, saraylarınızı, bütün maddi değerlerinizi elinizden alacağız ve siz de ekmeğinizi kazanmak için tarladaki köylü, kentlerinizdeki aç ve sefil küçük memur gibi çalışmaya mecbur olacaksınız. İşte bu işi yapacak olan ellerimiz, kuvvetli eller!»

Böyle konuşurken muhteşem omuzlarından, heybetli kollarını kaldırıyor ve demirci elleri, kartal pençesi gibi havada şekilleniyordu. Kürsüde, yaratacağı gücün somutlaşmış ruhu gibi duruyor; dinleyicilerini ezmek için ellerini uzatıyordu.

Dinleyicilerin bu gerçek heybetli ve saldırgan devrim hayali karşısına, bellibelirsiz büzüldüklerini farkediyordum. Daha doğrusu yalnız kadınlar korkuyor ve yüzlerinde kuşku bulutları toplanıyordu. Erkekler öyle değildi. Onlar ellerini kucaklarında kavuşturan zenginlerden değillerdi; Aksiyona ve kavgaya hazırdılar. Sesleri, yavaş bir uğultu halinde salonu biran dolaşıp söndü. Bu, bu akşam birçok kere işiteceğim homurtunun ilk habercisiydi. İnsan doğasındaki hayvanın bu belirtisi, ilkel ve köksel tutkularının en ciddisidir. Ama bu onlarda bilinçli değildi. Bu, hayvanın bilinçsiz homurtusu

idi. Yüzlerindeki sertliği ve gözlerindeki kavga hırsını gördüğüm şu anda, dünya egemenliğini onlardan koparmanın kolay olmayacağını düşündüm.

Ernst, hucumlarına devam ediyordu. İnsanlığı kötü sevk ve idare etmiş olduğunu, kapitalist sınıfın yüzüne vururken, Birleşik Devletlerde mevcut birbuçuk milyon devrimci adına konuştuğunu söyledi. Mağara insanlarıyla bugünkü ilkel kavimlerin ekonomik ilişkilerini kısaca açıklayarak, onların üretim için doğal kuvvetlerinden başka makina ve aletleri olmadığını anlattı. Sonra makinanın ve sosyal organizasyonların gelişmesini takip ederek, bugünkü uygar insanın üretim gücünün ilkellerinkinden bin defa daha büyük olduğunu gösterdi.

«Beş kişi, bin kişinin ekmeğini pişirebilir.» diye devam etti; «Birtek insan ikiyüz elli kişi için pamuk ve üçyüz kişi için de yün elbise, bin kişi için ise ayakkabı ve çizme yapabilir. Bundan şu mantıkî sonuca varılırdı ki, dürüst yönetilen bir toplumda uygar adam, mağara adamından kat kat daha iyi durumda olmak zorundadır. Ama şimdi bu böyle midir? Görelim bakalım: Birleşik Devletlerde bugün onbeş milyon insan yoksulluk içinde yaşıyor. Yoksulluktan amaç normal çalışma yeteneğinin besin noksanından ve kötü barınma durumundan izdırap çeken halidir. İş kanunu dediğiniz şeye rağmen, Birleşik Devletlerde bugün üç milyon çocuk çalıştırılıyor.(1) Bu, 12 yıl öncekinin tam iki katıdır. Şu açıklama ile toplumun şefleri olan sizlere, 1910 sayımının rakkamlarını neden neşretmemiş olduğunu sormak isterim. Telâş etmeyin, karşılığını da sizin adınıza ben vereceğim: Çünkü korkuyordunuz. Bu sefalet manzara-

(1) 1900 nüfus sayımına göre çalışan çocukların Birleşik Devletlerdeki miktarı (1, 752, 187) idi.

sının kamuoyunca bilinmesi, şimdi hazırlanmakta olan devrimi hızlandırırdı.

«Bununla birlikte ben yine eski suçlamalarıma dönüyorum: Eğer modern insanın üretim gücü, mağara adamından bin kere daha büyük ise, nasıl oluyor da Birleşik Devletlerde onbeş milyonluk koca bir kitle ne insana yakışır eve, ne de yeterli gıda maddesine sahip olamıyor? Nasıl oluyor da bugün, Birleşik Devletlerde üç milyon çocuk çalışmak zorunda kalıyor? Yaptığım itham tümüyle yerindedir. Kapitalist sınıf kötü ve yanlış bir ekonomik sistem kurmuştur. Modern insanın mağara adamına oranla bin defa daha fazla üretim kabiliyetine sahip olmasına karşın, ondan da sefil yaşaması gerçeği karşısında, evet baylarım, bu gerçek karşısında kapitalist sınıfın kötü bir iktisatçı olduğundan başka bir sonuca varılamaz. Evet baylar, siz bencil ve canice bir ekonomi sistemi işletiyorsunuz. Bu akşam siz bu suçlama karşısında bana, bütün sınıfların Birleşik Devletlerdeki birbuçuk milyon emekçiye verebileceğinden daha iyi bir cevap veremiyeceksiniz. Evet bana cevap veremiyeceksiniz. Buyurun, sizi buna davet ediyorum. Dahası var, sözümü bitirdiğim zaman dahi cevap veremiyeceğinizi söylemeye cüret ediyorum. Öteki sorunlar üzerinde çok şey söyleseniz bile bu noktada susacaksınız.

«Yönetiminizde siz yanlış üstüne yanlış ve kusur yaptınız. Siz uygarlıktan bir salhane yaptınız. Siz kör ve mal düşkünü idiniz. Siz yasamalı kurumlarınızın salonlarında ayağa kalkarak (bugün olduğu gibi) hiç utanmadan açıkladınız ki, çocukların emeği olmaksızın kazanç elde etmek olanaksızdır. Eğer bana inanmazsanız buyurun hepsi belgelerle tespit edilmiştir. Siz vicdanınızı, güzel idealler ve değerli ahlâk kuralları üzerine şişirme laflarla avuttunuz. Siz siyasal iktidar ve servet

ile şiştiniz, başarınızla sarhoş oldunuz. Ama bize karşı şansınız, miskin yaşamalarına bir son verilmek üzere, işçi arıların hücumuna uğradıkları zaman, balgömeçleri çevresinde siper alan erkek arılarınkinden daha fazla değildir. Toplumun yönetiminde siz uğursuz hatalar işlediniz ve o nedenle elinizden alınacaktır. Yönetimi sizden koparmak için birbuçuk milyon işçi bütün dünyadaki dostlarıyla işbirliği etmeye hazırlanmaktadır. Bu devrimdir, baylarım! Elinizden gelirse onu imha edin.»

Ernst'in sesinin yankısı sönmeden önce büyük salonda birkaç saniye çınladı. Sonra, evvelce işitmiş olduğum gürültü başladı ve bir düzine kadar adam ayağa fırlayarak Van Gilbert'ten söz istediler, biran madmazel Brentwood'un omuzlarında ihtilaçlı bir sarsıntı görerek kızdım, çünkü Ernst'e güldüğünü sanıyordum. Ama az sonra farkettim ki gülüş değil histeri idi. Bu kundakçıyı, kutsal kulübüne getirmekle yaptığı korkunç iş sinirlerini sarsmıştı. Van Gilbert, yüzlerinde ihtiraslı bir canlılıkla söz isteyen adamlara dikkat bile etmiyordu. Kendi yüzü dahi ayni tutkunun çizgileriyle kaplanmıştı. Derhal ayağa fırlayarak kollarını sallamaya başladı ve biran anlamsız seslerden başka birşey çıkaramadı. Sonra kendini toplayıp diline hükmetmeğe başladı. Ama bu dil de tröst avukatının dili değildi!..

«Hatâ üstüne hata!» diye bağırdı; «Hayatımda hiçbir zaman böyle kısa bir sürede bukadar çok yanlış işitmedim. Bununla birlikte, delikanlı, size şunu söyleyeyim ki burada yeni hiçbir şeyden sözetmiş değilsiniz. Bütün bunları, daha siz doğmadan, ben üniversitede öğrenmiştim. J. J. Rouseau sizin sosyalist kuramlarınızı daha iki yüzyıl önceden bildirmiş bulunuyor. Tekrar bataklığa dönüş, gerçek! Geri gidiş! ama Biyolojimiz bunun mümkün olmadığını söylüyor. Pek doğru bu söz vardır. Ya-

rım bilginin dinden-imandan ettiğini söyler, siz bu akşam delice görüşlerinizle buna iyi bir örnek oldunuz. Yanlış yanlış üstüne! Hayatımda asla bukadar hesapsız yanlışların usandırıcı yığını karşısında kalmamıştım. Yaptığınız ham genellemelerin ve çıkardığınız çocukça sonuçların pek okadar değeri yoktur!»

Elinin kesip atmak istiyormuş gibi küçümseyici bir hareketiyle, yavaş yavaş yerine oturdu. Erkekler daha yüksek ve kaba tonlarla onu onaylarken, kadınlar anlaşılmaz mırıltılar çıkardılar. Söz istemiş olan bir düzine erkeğin yarısı aynizamanda konuşmaya başladılar. Tanımlanamaz bir Babil kargaşalığı başladı. Madmazel Perthonwaithe'in geniş salonları hiç böyle bir sahne görmemişti kuşkusuz. Bunlar, bu simokin içindeki hırlayan ve homurdayan ilkeller, endüstrinin soğukkanlı şefleri ve toplumun sayın bayları idi. Evet, Ernst ellerini, para cüzdanlarına doğru uzatarak herifleri adamakıllı heyecana getirmişti. Bu eller onlara birbuçuk milyon devrimcinin elleri gibi görünmüştü.

Ernst asla kafasının duruluğunu yitirmemişti. Van Gilbert daha yerine oturmadan sıçrayıp yeniden kalkmış bulunuyordu.

«Birer birer!» diye haykırdı. Kuvvetli ciğerlerinin derinliklerinden gelen gür sesi insan kasırgasını durultu. Üstün kişiliği ve otoritesi sayesinde herkesi susmaya mecbur etti.

«Birer birer!» diye tekrarladı,» Van Gilbert'e cevap vermeme izin verin. Ondan sonra öteki ler konuşabilirler. Yalnız birşeyi unutmamanızı rica ederim ki, sıra ile, teker teker konuşun. Takım oyunu yok. Burası futbol alanı değildir.»

Van Gilbert'e dönerek: «Siz» dedi, «Söylediklerimden hiçbirine cevap vermediniz. Sadece benim kişisel

yetilerim hakkında kızgın ve aşağılayıcı birkaç iddiada bulundunuz. Sizin mesleğinizde bu metot faydalı olabilir, ama benimle böyle konuşamazsınız. Ben elinde kasketi, ücretini artırtmak, yada üzerinde çalıştığı makinanın tehlikelerine karşı sigorta ettirmek için size yalvaran bir işçi değilim. Benimle tartışırken ortaya belirsiz savlar atamazsınız. Bunları siz ücretli tutsaklarınızla tartışacağınız zamana saklayınız. Onlar buna itiraz edemiyeceklerdir, çünkü ekmekleri ve hayatları sizin elinizdedir.

Tabiata dönmek kuramına gelince: Bunu, daha ben doğmadan Üniversitede okumuş olduğunuzu söylüyorsunuz, ama ozamandan beri yeni hiçbir şey öğrenmemiş göründüğünüzü söylememe izin veriniz. Sosyalizmin «Tabiata Dönüş» teorisiyle ilgisi, bir logaritme nisbetinin, bir İncil ayetiyle olan ilgisinden daha çok değildir. Size, sınıfınızın, kendi iş alanı dışına çıkar çıkmaz aptallaştığını söylemiştim. Siz, sayın bayım, iddiama açık bir örnek verdiniz.»

Yüzbin dolar avukatına indirilen bu korkunç terbiye kırbacı, madmazel Brentwood'un sinirleri için artık pek fazla idi. İsteri kriz şiddetlendi ve ağlayarak, gülerek salondan dışarı çıkarıldı. Olacakların yanında bu daha birşey değildi.

Olay yatıştığı vakit Ernst devam etti: «Bana inanmanıza gerek yoktur. Kendi otoriteleriniz sizin cehaletinizi ittifakla onaylıyacaklardır. Kendi tutulmuş bilginleriniz size haksız olduğunuzu söyleyeceklerdir. Bir sosyoloji profesörünün en mütevazi asistanına giderek, ondan Rouseau'nun tabiata dönüş teorisiyle sosyalizminki arasında ne fark olduğunu sorunuz; en büyük ortodoks burjuvalarınıza, iktisatçı ve sosyologlarınıza danışınız; kendi kurmuş olduğunuz kitaplıkların birisinin rafların-

da duran bu konuyla ilgili herhangi bir kitabı açınız; her tarafta tabiata dönüşle sosyalizm arasında hiçbir ilişki bulunmadığı, hatta bunların birbiriyle taban tabana zıt oldukları cevabını alacaksınız. Söylediğim gibi, bana inanmaya zorunlu değilsiniz. Bilinçsizliğinizin ispatı kitaplarda, asla okumadığınız kendi kitaplarınızda duruyor. Hm bu bilgisizliğinizle siz sadece sınıfınızın bir örneğisiniz.

«Siz kanun ve ticaretten mükemmel anlarsınız, Bay Van Gilbert; tröstlere nasıl hizmet edileceğini ve kanun evirip çevirmeleriyle, pay hisselerinin nasıl artırılacağını bilirsiniz. Âlâ! ancak, orada kalmalısınız. Siz ne olmanız gerekliyse öyle olmuşunuz. Parlak bir avukat, ama zavallı bir tarihçi. Sosyolojiden hiç haberiniz yok, bildiğiniz biyoloji ise daha Pilinius biyolojisidir..»

Van Gilbert sandalyası üzerinde kıvranıyordu. Salonda çıt yoktu. Herkes büyülenmiş gibiydi —hatta kötürümleşmişti, diyeceğim geliyor. Büyük Van Gilbert'e böyle korkunç bir davranışta bulunmak işitilmedik, düşünülmeyinanılmadık birşeydi— O büyük Van Gilbert ki mahkeme salonunda ayağa kalktığı zaman hakimler tir-tir titrerlerdi. Fakat Ernst'in bir düşmana pardon demek adeti değildi. Sözlerine devam ederek:

«Bu tabii doğrudan doğruya sizin şahsınıza yöneltilmiş değildir; herkes elinden geleni yapar. Yalnız kendi sanat alanınızda kalınız, nasıl ki ben de benimkiyle... Sizin kendi ihtisasınız var: Bir kanun en kolay nasıl atlanır, yada bir hırsız tröstün çıkarına yeni bir kanun nasıl yapılır, gibi bir soru söz konusu olursa ozaman ben sizin katkat altınızda kalırım. Oysa sosyolojide, kendi sanatımda, konu tam tersinedir. Bunu aklınızdan çıkarmayınız. Yine hatırlayınız ki sizin kanununuz gündelik

eşyadandır; daha geniş ve daha derin konularda yaya kalırsınız. İşte bundan ötürüdür ki kanıtsız iddialarınız, acele yapılmış tarihsel, yada sosyolojik genellemeleriniz tükettiğiniz soluğa bile değmiyorlar.»

Ernst biran durarak onu gözdengeçirdi. Adamın yüzü öfkeden kararıp buruşuyor, göğsü soluk soluğa kalkıp iniyor, gövdesi sağa sola bükülüyor, uzun beyaz elleri sinirli sinirli sıkılıp açılıyordu.

«Hâlâ biraz soluğunuz var görünüyor, size bundan yararlanmak fırsatını vereceğim. Ben sizin sınıfınızı suçladım, bunun yanlış olduğunu bana gösteriniz. Modern işçinin sefaletini gözünüzün önüne serdim. Onlar olmadan kazanç mümkün olmadığı söylenen, üç milyon çocuğun çalıştırıldığını, birbuçuk milyon kötü beslenmiş, kötü giyinmiş insanın sağlık düşmanı evlerde barındıklarını söyledim. Uygar insanın verim gücü, sosyal organizasyonlarla makina kullanılması sayesinde mağara adamından, bin kez daha büyük olduğunu anlattım. Sonunda bunun insanı zorunlu olarak, kapitalist sınıfın sakat bir ekonomiye sahip olduğu sonucuna götürdüğünü iddia ettim. İşte benim suçlamam bu idi, ve sizi buna cevap vermeye çağırdım. Hattâ daha fazlasını yaptım; cevap veremiyeceğinizi peşince haber verdim. Oysa benim peygamberliğimi çürütmek size düşer. Sözlerime yanlış dediniz, bu yanlışı lûtfedip ispatlayınız Van Gilbert. Benim ve benimle birlikte birbuçuk milyon yoldaşımın size ve sınıfınıza karşı yaptığı suçlamayı çürütünüz!»

Bay Van Gilbert başkan olduğunu ve nezaketin söz isteyenlere fırsat vermeyi gerektirdiğini bütünüyle unuttu. Hemen ayağa fırlayarak kollarıyla birlikte konuşma yeteneğini (cerbezesini) ve soğukkanlılığını da havaya fırlatmaya koyuldu. Zaman zaman Ernst'te gençliğinden

ve kundakçılığından ötürü söverken, çalışan sınıfı da şiddetle tembellik ve işe yaramazlıkla suçluyordu.

«Ben sizin gibi inatla bir noktaya takılıp kalan avukat görmedim» diye Ernst onun tiradına cevap vermeye başladı, «Benim gençliğimin sözlerimle hiçbir ilişkisi yoktur, işçi sınıfının işe yaramazlığının ise haydi haydiye yoktur. Ben kapitalist sınıfı bozuk bir ekonomiye sahip olmakla suçladım; cevap vermediniz. Verme deneyinde bile bulunmadınız. Niçin? Çünkü hiçbir şey bilmiyorsunuz bu konuda. Bütün bu toplantının patronu sizsiniz. Benden başka herkes, gerçeği duymak için ağzınıza bakıyor. Kimse bir cevap bulamadığı için, bu soruya, onları çıkmazdan kurtarmanızı bekliyor. Bana gelince, fikrimi daha önce söylemiştim; siz bu cevabı bilmedikten gayri, bir cevap deneyinde bile bulunmayacaksınız.»

«Artık bukadarına dayanılmaz!» diye Van Gilbert bağırdı, «Tahkir ediyor.»

«Dayanılmaz olan şey cevap veremeyişinizdir,» diye Ernst sözcüklerin üstüne basarak cevap verdi; «Entellektüel bir tartışmada kişisel bir hakaret söz konusu olamaz. Aklınızı derleyip toparlayınız ve benim kapitalist sınıfın sakat bir ekonomiye sahip olduğu, yolundaki entellektüel suçlamama, entellektüel cevap veriniz.»

Van Gilbert susuyordu; yüzü bir kavga arayıcısına uymak istemeyen bir adamın soğuk ve sevimsiz anlamına bürünmüştü.

«Okadar sıkılmayınız,» dedi Ernst; «Sınıfınız üyelerinden hiç kimsenin bu cevabı verememiş olmasıyla kendinizi avutabilirsiniz.» böyle diyerek söz istemiş olanlara döndü.

«Şimdi konuşabilirsiniz, buyurun. Ama benim siz-

den Bay Van Gilbert'in borçlu kaldığı cevabı istediğimi unutmayınız.»

Tartışmada geçen herşeyi yazmak benim için olanaklı değildir. Üç saat içinde bukadar çok şey söylenebileceğini hayalime bile sığdıramazdım. Doğrusu bu olağanüstü birşey. Hasımların heyecanı nedenli artarsa, Ernst de bunu odenli körüklüyordu. Ernst üniversel bilgide onları katkat aşıyor, bazan bir cümle yada tekbir sözcükle usta bir elin kullandığı meç gibi, adamları deliyordu. Onlara, mantıklarının iflas edeceği noktaları belirleyiveriyordu. Bu, yanlış bir düşünce yöntemi idi, şu sonuç çözümlenmesi gereken sorun ile ilgili değildi; ileri sürülen şu ilk koşul ise, içinde kurnazca saklanmış tanıtlamaya gerek gösteren bir sorun saklıyordu. Bu, bir yanlış, şu bir boş gurur, öteki bütün kitaplarda yazılı gerçeğe tabantabana aykırı idi.

Tartışma böylece sürüp gidiyordu. Ernst elindeki meçi bazan kalın bir sopa ile değiştiriyor ve heybetle sağa-sola, hasımlarının fikirleri içinde, sallıyordu. Hep gerçeği istiyor, kuramsal tartışmayı reddediyordu. Bu gerçekleriyle düşmanlarına kahredici bir yenilgi hazırlıyordu. Birisi örneğin işçi sınıfına saldırırsa, o şöyle karşılıyordu: «Bir eşek ötekine uzun kulak diye sövüyor; bu, kendinizin de uzun kulaklı olduğunuz savına bir cevap olamaz!»

Ve sürekli şunu tekrarlıyordu. «Sınıfınızın yanlış bir ekonomi yolu tutmuş olduğu yolundaki suçlamama niçin cevap vermediniz. Yalnız bunun dışında, herşeyden sözettiniz. Bu gerçekten hiçbir cevap bilmediğinizden midir?»

En sonunda Bay Vikson konuştu. Soğukkanlılığını korumuş olan yalnız o idi ve Ernst ona, ötekilerden esirgediği bir saygı gösteriyordu.

Vikson: «Bir cevaba gerek yoktur,» diye kurumla konuşmaya başladı, «Bütün tartışmayı şaşkınlık ve öfkeyle izledim. Öfkem sizin üzerinizedir, benim sayın dostlarım. Ahlâkı, bayağı politikacının ağız kalabalığını, bu konuşmaya sokmak yoluyla, aptal okul çocukları gibi davrandınız. Bu nedenle yenildiniz ve kavga meydanına ölüler gibi serildiniz. Siz pekçok söz harcadınız, oysa söylediklerinizi bir arı uğultusundan başka birşey değildi. Bir ayı çevresinde sinekler gibi vızıldadınız. Baylarım, işte ayı orada duruyor (eliyle Ernst'i imliyordu) ve sizin vızıltılarınız onun yalnızca kulaklarını gıdıkladı.

Bana inanınız, durum ciddidir. Bu ayı pençesini bizi parçalamak için uzattı, Birleşik Devletlerde birbuçuk milyon ihtilâlci bulunduğunu söylüyor, bu gerçektir. Yine o söyledi ki bunların amacı, bizim egemenlik haklarımızı, saraylarımızı ve tüm pırıltılı ihtişamımızı elimizden almaktır. Bu da doğrudur. Toplumda bir değişiklik olacaktır, ama bu, ayının beklediği ve istediği gibi olmayacaktır. Ayı bizi parçalamak istediğini söyledi. Nasıl, ya biz onu parçalarsak?»

Büyük salonda sesler yükselip birbirîne karıştı. Bu fikri hepsi başlarıyla onayladılar. Yüzler sertleşti, dövüşmeye hazır oldukları besbelli idi.

«Ama ayıyı sözle parçalayacak değiliz,» diye Bay Vikson kayıtsız ve umursamaz tutumla konuşmayı sürdürdü; «Biz ayıyı kovalamak, avlamak istiyoruz. Bizim cevabımız fişek yatağında olmalıdır. İktidar bizimdir. Bunu hiç kimse inkâr edemez. Bu iktidar sayesinde de üstünlüğümüzü koruyacağız.»

Bunları diyerek birdenbire Ernst'e döndüğü an heyecanlı idi.

«İşte cevabımızı sonunda aldınız. Bizim sizin için boşa harcayacak hiçbir sözümüz yoktur. Eğer odenli öv-

düğünüz güçlü ellerinizi saraylarımıza ve pırıltılı ihtişamımıza uzatacak olursanız, gerçek gücün ne demek olduğunu size göstereceğiz. Bombalarla şarapnellerin böğürtüsü, makinalı tüfeklerin çatırtısı bizim cevabımız olacaktır. İhtilâlcileri ökçelerimizin altında ezecek ve üstlerinden atlayarak yolumuza devam edeceğiz. Dünya bizimdir, ona hakim olan biziz ve biz kalmalıyız. Tarih başlıyalı beri işçilerin ordusu toz-toprak içinde bulundu. Ve ben tarihi doğru okuduğuma eminim. Ben, benimkiler ve bizden sonra gelenler iktidarı elimizde tuttukça, o ordu tozlar içinde kalacaktır. Şu sözcüğü gördünüz mu, şâhâne sözcüğü? - *iktidar!* Tanrı değil, zenginlik değil, *iktidar!* Bunu alın ve dilinizde tüy bitinciyedek tekrarlayın: *İktidar!*»

«Cevabımı aldım» dedi Ernst, «Biricik geçerli olan cevap işte bu idi: İktidar! Bizim çalışan sınıfa anlattığımız da budur. Biz biliyoruz, hem de çok acı deneylerle biliyoruz ki, hak, adalet ve insanlık adına yapılacak hiçbir rica sizin kılınızı kıpırdatmayacaktır. Sizin kalpleriniz, yoksulları altında ezdiğiniz ökçeleriniz kadar pektir. Bununla birlikte bizde de, bizimkilerde de güç vardır. Ve oylarımızın gücüyle seçim günü iktidarı sizden koparacağız...»

«Nasıl, seçim günü bir çoğunluk, ezici bir çoğunluk kazanırsan mı?» diye Bay Vikson Ernst'in sözünü kesti, «Ya seçim sandığında kazandığınız üstünlüğü biz size devretmek istemezsek?»

«Bunu da gözönünde tuttuk» dedi Ernst, «Biz de ozaman cevabımızı fişek yatağında vereceğiz. Siz kuvvete şâhâne bir sözcük diyorsunuz, güzel. Peki kuvvet, kuvvet olsun! Zaferi eldetmek için seçim sandığı başına yürüdüğümüz, sizin ise iktidarı bize bırakmak istemediğiniz gün ne yapmayı düşündüğümüzü mü öğrenmek

istiyorsunuz? Eğer kanun ve barış yoluyla eldettiğinizi bize vermek istemezseniz, ozaman bizim de cevabımız bombalarla şarapnellerin böğürtüsü ve makinalı tüfeklerin çatırdısı olacaktır. Hiçbir şekilde elimizden kurtulamayacaksınız. Tarihi iyi okuduğunuz doğrudur. Tarihin başlarından beri işçinin toz-toprak içinde bulunduğu doğrudur. İktidar sizin, sizinkilerin ve gelecek kuşakların elinde bulundukça onun yerde kalacağı da yüzde yüz doğrudur. Bu konuda size bütünüyle hak veriyorum. Hayır, söylediğiniz herşeyde size hak veriyorum. Şimidyedek olduğu gibi, bundanböyle de *güçlü* egemen olacaktır. Bu kavga sınıf kavgasıdır. Nasıl sizin sınıfınız derebeyliği, asilliği alaşağı ettiyse, benimki, yani çalışan sınıf, ta sizinkini alaşağı edecektir. Eğer biyoloji ve sosyolojinizi de tarih kadar doğru okursanız anlayacaksınız ki, benim göstermek istediğim çıkış kapısından geçmek zorunludur. Bu bir yılda mı, yoksa on, yüz, yada bin yılda mı olacak? Hepsi birdir, ama sizin sınıfınız kesinlikle alaşağı edilecektir. Hem de bu, *kuvvet, güç* yoluyla olacaktır. Biz görev alanlar bu sözcüğü, tüm duyularımız ve iliklerimize işleyinciyedek tekrarlayıp belledik. *Güç!* Bu gerçekten eşsiz bir sözdür: *GÜÇ!*»

Bilgi Susuzlarıyla geçen, akşam böyle sona ermişti.

DÜŞEN GÖLGE

Aynı günlerde gelecekteki olayların belirtileri birdenbire çoğalmaya başlamıştı. Ernst babama, yanında sosyalistler ve işçi liderleri bulundurmanın, sosyalist kurumları açıktan teşvik etmek ve korumak gibi bir politika gütmenin sakıncaları üstüne bazı şeyler anlatıyordu. Ama o, Ernst'in kuşkularına yalnızca gülmüştü. Ben ise, kendi açımdan, çalışan sınıfın liderleriyle görüşmekten oldukça yararlanıyordum Böylece madalyonun ters yüzünü de görebiliyordum. Sosyalizmin felsefî ve bilimsel literatürünün ürkütücü kalabalığı gözümü yıldırsa bile, gördüğüm büyük fedakârlığa ve yüksek ülkücülüğe hayran oluyordum. Çabuk öğreniyordum, ama bu, içinde bulunduğumuz tehlikeyi zamanında kavrayabilecek ölçüde çabuk değilmiş.

Belirtiler varmış, ama ben onları görmüyordum. Bayan Pertonwaithe ile Bayan Vikson'un üniversite kentinde nüfuzları vardı. Ve onlara göre ben; aceleci, kendini beğenmiş, başkalarının işine kötü artdüşüncelerle karışan bir genç kız imişim. Jakson olayının araştırılmasında oynadığım rol gözönüne alınacak olursa, böyle düşünmeleri olağan sayılabilirdi. Ama ben, toplumsal açıdan o denli güçlü iki kadından çıkan bu hükmün etkisini önemsemiyordum. Gerçi en iyi dostlarımızın sudan birtakım gerekçelerle kendilerini benden uzak tuttuklarını farkediyordum, ama bunu, Ernst'le evlenme kararımın çevremde yarattığı soğukluğa veriyordum. Bununla birlikte Ernst beni uyarıyordu: Sınıfımın bana karşı olan tutumu

doğal bir tepki değildi. Onun arkasında gizli güçlerin düzenlediği bir suikast yatıyordu. «Sen sınıfının bir düşmanına sığınak verdin» diyordu «Hem yalnızca sığınak değil, sevgini ve kendini de verdin; böylece sınıfına ihanet ettin. Bunun cezasının geçikeceğini sanma!»

Bundan başka, babam bir öğleden sonra eve geldiğinde, bizde bulunan Ernst'le bana, kızgın, bir filozof gibi kızgın, görünmüştü. Gerçi o pek ender kızar, kızsa da belli etmezdi ama, bu kez biraz öfkeli olduğunu itiraf etti.

«Ne dersiniz?» diye sordu, «Kahvaltıda Vilcot'un yanındaydım.»

Vilcot üniversitenin yaşlı rektörü idi ve sararmış ruhunda, belki 1878 de yeni sayılabilecek olan, ama o zamandan beri hiç düzeltilmemiş bir düşünce biçiminin yükü vardı.

Babam «Davet edilmiştim» diye sürdürdü, «Oraya gelmem için çok üstelemişlerdi.» Durdu. Ve biz merakla bekledik. «Oh! Başta iyi gidiyordu her şey; ama daha sonra acımasızca eleştirildim. Evet ben! Bu fosilden azar işittim.»

«Bahse girerim ki neden ötürü azar işittiğinizi biliyorum ben» diye Ernst sözünü kesti.

«Hayır, üç kez tahmin etseniz bile hayır» diye babam güldü.

«Herhalde bir tanesi yetişir» diye Ernst gülerek cevap verdi «Hem tahmine hiç ihtiyacım yok, akılcı kanıtlarım var yalnızca. Özel yaşantınız başınıza kakıldı.»

«Gerçekten öyle!» diye bağırdı babam. «Bunu nasıl anladınız?»

«Böyle olacağını biliyordum. Ben bunu size çok önceden söylemiştim.»

«Evet, doğru» dedi babam düşünceli düşünceli, «Yi-

ne de inanamamıştım ben. Ne olursa olsun bu bana kitabım için daha güçlü kanıtlar veriyor.»

Ernst «Olacağın yanında daha bu hiçtir» dedi; «Eğer siz sosyalist ve radikalleri, ben de dahil olarak, yanınızda görmeye devam ederseniz...»

«Yaşlı Vilcot da tam böyle söyledi. Ne budalaca sözlerdi onlar! Zevksiz, anlamsız şeylermiş bunlar Ve akademik gelenekle, akademik onurla bağdaşamazmış. Konuşması sırasında daldan dala atlıyor, o denli söz dokunduruyordu ki adamın bir noktasını yakalayıp durdurmak fırsatı bulamıyordum. Sıkıştırdıkça yalnız önceden söylediklerini tekrarlıyor, kendisinin ve bütün dünyanın beni ilim adamı olarak nasıl yücelttiklerini anlatıyordu. Bu onun için hiç de hoş bir görev değildi; hoşuna gitmediğini ben de çok iyi farkediyordum.»

«O özgür değildi» dedi Ernst, «Pranga (4) taşımak insana her zaman hoş gelmez.»

«Hayır. Adamı o kadarcık söylettim. Üniversiteye bu yıl devletin verebileceğinden çok daha fazla para gerekliymiş. Bu nedenle zengin kişilerin, yapacakları bağışlara bakıyorlarmış. Eğer üniversite tutkusuz araştırma ve tutkusuz zekâ gibi yüsek ülkülerinden saparsa imiş, bu hayır sahiplerini ürkütürmüş. Benim özel yaşantımın bütün bunlarla ne ilgisi olduğunu sorarak adamı belirli bir konu üzerinde tutmayı deneyince, bana tam maaşla iki yıl sürecek bir geziye çıkmamı önerdi. Bunu bir hava değişimi, bir inceleme için Avrupa'da geçirecekmişim. Öneriyi bu koşullar altında kabul edemedim tabii.»

«Sizin için, böyle yapmanız daha iyi olurdu» dedi Ernst.

---

(1) **PRANGA: Afrika köleleri bununla bağlanıyordu, bir de cani**ler. İnsanların kardeşliği gerçekleştikten sonra kalkabildi.

«Bu bir rüşvetti» diye babam karşı koydu. Ernst de bu kanıdaydu.

«Adam şunu da eklemeyi unutmadı: Çaylarda, toplantılarda, şurda burda, kızımın sizin gibi kötü ünüyle tanınmış bir adamla birlikte görüldüğü söyleniyormuş. Bu da üniversitenin onuruyla asla bağdaşamazmış. O beni bunlardan ötürü ayıplamak istemiyormuş. —O, hayır! ama işte böyle konuşuluyormuş, herhalde ben de bunu anlarmışım.—»

Ernst biran düşündü. Sonra heyecan ve öfkenin birbirine karıştığı bir yüz ile :

«Bunun arkasında akademik idealden fazla birşey gizlidir. Herhangi birisi Vilcot'a etki yapmış.»

«Öyle mi dersiniz?» diye soran babamın yüzünde, korkudan çok bir merak vardı. «Şu anda kafamda bulanık bir biçimde canlanmaya başlayan bir düşünceyi size anlatmak istiyorum» diye konuştu Ernst. «Dünya tarihinde hiçbir zaman insan toplumu, bugün içinde bulunduğu kadar müthiş ve sürekli bir değişim göstermedi. Endüstri sistemimizdeki hızlı gelişmeler, dinsel, siyasal ve toplumsal bünyemizde aynı hızda değişikliklere yolaçıyor. Aşırı derecede ve gözle görünmez bir altüst oluş, toplumun bünyesini sarmış bulunuyor. Ama bu havayı yalnızca sezebiliyoruz; büyük, belirsiz ve korkunç bir şeyin soluğu duyuluyor. Bunun sonuçlarını düşünmekten bayağ korkuyorum. Vikson'un söylediğini duydunuz. Bu sözlerin ardında benim sezdiğim, onun ise elinde olmayarak bir ilişki kurduğu adsız ve şekilsiz şeyler bulunuyordu.»

«Yâni demek istiyorsunuz ki...» diye babam başladı, ama devam etmedi.

«Demek istiyorum ki sonsuz ve ürkütücü bir şeyin gölgesi özellilke şu sırada toplumun üzerine düşmeye

başlıyor. Ona benim açımdan bir oligarşinin gölgesi de diyebilirsiniz; sanırım ona en yaklaşan deyim budur. Gölgenin nasıl ve ne cinsten olacağını düşünemiyorum. 1) Ama asıl söylemek istediğim, sizin tehlikeli bir durumda bulunmanızdır. Öyle bir tehlike ki benim korkumu da arttırıyor, çünkü onu ölçecek halde değilim. Gelin sözümü tutun ve önerilen izini kabul edin.»

«Ama bu tabansızlık olurdu» diye karşı çıktı babam.

«Hiç de değil, siz yaşlı bir adamsınız. Kendinize düşeni yaptınız, hem de büyük bir eser yarattınız. Kavgayı gençliğe ve güce bırakın artık. Biz gençlerin yapacağı iş daha ileridedir. Ne olursa, nasıl olursa olsun Avis her zaman benim yanımda bulunacaktır. Cephede sizin yerinizi o tutacaktır.»

Babam diretti: «Ama bana bir şey yapamazlar ki... Çok şükür başına buyruk bir adamım. Oh! Maaşına bağlı bir profesöre ne denli kötü davrandıklarını hiç kuşkusuz biliyorum. Ama ben özgürüm. Gözüm yalnızca maaşıma dikilip kalmış değildir. Ben kendi gelirimle de pek

---

(1) Everhart daha aydınlık düşünemese de gölgenin yaklaştığını, zamanından önce görüp söyleyen adamlar eksik değildi. Örneğin, John C. Calhoun şöyle diyordu: «Ülkede, çeşitli ve güçlü çıkarlar bankadaki ölçüsüz kârlarına dayanan ve bizzat halktan daha büyük olan bir güç oluştu.» Sonra büyük hümanist Abraham Lincoln öldürülmesinden biraz önce şöyle diyordu: «Yakın bir gelecekte öyle bir kriz görüyorum ki bu, ülkenin güvenliği bakımından beni korkutuyor... Kurumlar tahtlarından indirildi. Yüksek makamların bir suistimal devresi başlayacak. Ülkedeki para gücü, hükümetleri ve batıl inançları beslemek yoluyla hükümranlığını sürdürmek olanağını bulacak ve bütün bu servetlerin sonunda birkaç elde toplanmasına ve cumhuriyetin yıkılmasına kadar gidecek.»

rahat yaşayabilirim. Onlar maaşımdan başka birşey alamazlar elimden»

«Siz olağanı olduğu gibi görüyorsunuz,» dedi Ernst. «Korktuğum çıkarsa, maaşınız kadar kolaylıkla gelirinizi, hatta bütün servetinizi alabilirler.»

Babam birkaç dakika sustu. Düşünüyordu. Yüzünde kesin karar çizgilerinin belirtilerini izliyordum. Sonunda kararını açıkladı: «İzini kabul etmeyeceğim.» Konuşmasına bir an ara verdikten sonra, «Kitabım (1) üzerinde çalışmaya devam edeceğim. Siz haklı olabilirsiniz, ama ben işimin başından bir yere ayrılmayacağım.»

«İyi» dedi Ernst, siz de piskopos Merehouse'nin dediği gibi, aynı yolu izliyorsunuz ve hemen hemen aynı trajediye doğru gidiyorsunuz. Bu yolun sonuna varmadan ikiniz de proleter olacaksınız.»

Söz burada piskoposa gelip dayandı ve Ernst'den, piskoposla ne yaptığını anlatmasını rica ettik.

«Benimle birlikte bir gezinti yaptığından beri ruhça hastadır. Fabrika işçilerimizden birkaçının evini gösterdm ona. Endüstri çarkının ıskartaya çıkardığı insan yıkıntılarıyla karşı karşıya getirdim, onların yaşam öykülerini dinledi. Onu San Francisco'nun inlerinde dolaştırdığım zaman, içki düşkünlüğünün, fuhşun ve cinayetlerin doğumsal eğilimlerden çok daha derin nedenleri olaca-

(1) «Ekonomi ve eğitim» adını taşıyan bu kitap aynı yıl içinde basılmıştı. Üç nüshası da bize kadar gelmiştir; ikisi Ardist'te biri Asgartta'dır. Pek özenle işlenmiş ayrıntılar içinde mevcut düzenin devamını sağlayan önemli bir etkeni, üniversitelerin ve ilkokulların kapitalist yönünü inceler. Bu öğrencinin kafasında yalnız kapitalist rejime hizmet eden ve bütün devrimci düşüncelerin yokedilmesini öngören terbiye yöntemine çevrilmiş büyük bir suçlama öğesiydi. Kitap oligarşiyi pek öfkelendirdi ve o yüzden yokedildi.

ğını anladı. Çok hasta, daha kötüsü, kendinde değil artık. Adam pek saf ahlâkta yaratılmış. Bu yapıdaki tüm insanlar gibi, onun da pratik yönü yok. Aydınlar içinde yapılacak bir misyon için her türlü ahlâkî kuruntular ve planlarla havada yüzüp duruyor. Eski kilise ruhunu yeniden canlandırmayı ve onun kutsal buyruklarını topluma bildirmeyi, kutsal bir ödev olarak kabul ediyor. Zaten çalışmaktan bitkin. Ergeç bir buhran patlak verecek onda. Bunun ne biçimde olacağını şöyle - böyle seziyorum. Pratikten yoksun, temiz ve ateşli bir ruhu var. Toprağın üstünde ayaklarıyla duramıyor. Dörtnala bir hızla Golgatha (İsa'nın işkence edildiği yer-Çeviren) sına doğru koşuyor. Daha sonra sıra, haça gerilmesine gelecek. Böyle yüce ruhlar için haça gerilmek kaçınılmaz bir sondur.»

«Ya sen?» diye sordum. Kuşkulu gülümseyişim, aşkımın ağırbaşlı gerçekliğini yansıtıyordu.

«Ben değil», diye gülerek karşılık verdi. «Beni asabilir yada öldürebilirler, ama haça germezler. «Ben toprağın üzerine pek sıkı ve sağlam basıyorum.»

«Ama piskoposun haça gerilmesine önayak olmamak mümkün değil miydi?» diye sordum. «İnkâr edemezsin ki bu duruma yolaçan sensin.»

Cevap: «Milyonlar zorluk ve yoksulluk içinde yaşarken zengin bir ruhu zenginliğin vurdumduymaz karanlığı içinde ne diye bırakayım?» biçiminde oldu.

«O halde babama niçin izni kabul etmesini önerdin?»

«Çünkü ben de pek temiz ruhlu değilim. Çünkü durgun, ağır ve bencilim. Çünkü seni seviyorum ve çünkü, bir zaman Ruth'ta olduğu gibi, senin halkın benim halkım oldu. Piskopos'un kızı yok. Ondan başka, ne denli yetersiz olsa da, yakınmaları ihtilâle yararsız olmayacaktır. Sıçanın sidiği denize faydadır.»

Ernst'in söylediklerini kabul edemiyordum. Piskopos'un yapısını yakından tanırdım ben. Hak ve adâlet uğruna yükselttiği sesinin, öyle küçük ve yetersız yakınmadan öteye gidemiyeceğini kabul etmiyordum. Oysa ben daha Ernst gibi yaşamın sert gerçeklerini görememiştim. Piskopos'un büyük ruhunun harcıyacağı çabaların ne denli etkisiz kalacağını o apaçık görüyordu. Olaylar bunu bana da pek çabuk öğrettiler. Bir ay sonra Ernst bana, hükûmetin kendisine Birleşik Devletlerin iş komiserliğini teklif ettiğini haber verdi. Pek sevindim. Maaş oldukça yüksekti ve evlenmemiz sağlanmış demekti. Ondan başbu iş herhalde Ernst'in hoşuna giderdi. Bu atama, onun yeteneklerinin kabul edilmesi anlamına geliyordu ki, benim kıskanç gururumu okşaması da cabasıydı.

Ama onun gözlerini kırpıştırdığını ve hiç gülmediğini farkettim birden.

«Herhalde bu öneriyi... geri çevirmezsin değil mi?» diye korkuyla sordum.

«Bu rüşvettir» dedi; «Bu önerinin ardında Vikson'un ince elini ve daha büyüklerinkini görüyorum. Eski bir hiyle, sınıf kavgası kadar eski... —İşçi ordusunun komutanlarını çalmak. Zavallı aldanmış işçi! Liderlerinden nekadarının bu yolla satın alınmış olduğunu bir bilseydi!... Bir genarali satın almak, onunla ve onun tüm ordusuyla çarpışmaktan çok daha ucuzdur. Bir zaman.. ama hiçbir adı anmak istemiyorum, bu berbat birşeydir. Canımın içi, ben işçi lideriyim. Kendimi satmak istemiyorum. Başka hiçbir neden olmasa bile, zavallı yaşlı babamı ve onu ölüme götüren çalışma koşullarını düşünmek bunun için yetişir.»

Benim büyük, güçlü kahramanımın gözlerinde yaşlar toplandı. Babasına yapılan kötülükleri bir türlü bağışlayamıyordu. Onu bayağı yalanlara ve küçük hırsız-

lıklara nasıl itmişler, çocuklarının ekmek parasını o şekilde kazanmaya nasıl da zorlamışlardı!

«Babam gerçekten iyi bir insandı» diye bir gün bana anlattı; «Ruhu aslında saftı, ama tartaklana tartaklana üzülmüş, sakatlanmış ve yaşamın işkenceleriyle nasırlaşmıştı. Patronları, o kurtlar, onu bitik bir hayvan haline getirdiler. Bugün de pekâlâ yaşıyabilirdi; tıpkı senin baban gibi. Gövdesinin iyi bir yapısı vardı. Ne yazık ki makinaya bağlıydı o. Ve kendisini zamansız ölüme sürükleyinceyedek çalışmak zorundaydı. Beylere kâr sağlamak için. Bunu unutma! Yalnızca kâr için. Zengin parazitler, kibar baylar, azgın kurtlar onun canını ve kanını bir içki âlemi, bir yaldızlı cümbüş gecesi için harcadılar.»

PISKOPOS'UN GÖRDÜĞÜ HAYALET

Ernst bana, «Piskopos şaşkına döndü» diye yazıyordu. «Şimdik tam anlamıyla havalarda uçuyor. Bizim sefil küçük dünyamızda, yeniden düzen kurmak işine bugün başlıyor. Kutsal bildirilerini artık halka duyurmak istiyor. Bunu bana söyledi, fikrinden vazgeçmesini sağlayamıyorum. Bugün İ.H.P. (1) toplantısına başkanlık edecek. İlk açılış söylevinde kutsal bildirilerini ortaya koymak istiyor.

Seni de oraya götürsem mi? Piskopos'un deneyi kuşkusuz ki ta baştan başarısızlığa mahkûmdur. Bu hem senin, hem onun kalbini parçalayacak, ama seninle benim için de değerli bir ders olacaktır. Sevginle nedenli gururlu olduğumu, biliyorsun canımın içi. Onun için benim tüm değerimi tanımanı, bende yakışıksız bulduğun bir yön varsa düzeltmeni diliyorum. Gururum, düşüncelerimin sence, doğru ve dürüst bulunmasını istiyor. Gerçi benim görüşlerim serttir, ama beni bu sertliğe zorlayan nedeni, Piskopos gibi soylu bir adamın başarısızlığında göreceksin. O halde bu akşam gel. Ne kerte üzücü olaylar meydana gelse de, olacakların seni bana daha yaklaştıracağını seziyorum.»

İ.H.P.'nin bu akşam San Fransisko'da bir toplantısı vardı. (2) Toplantı, genel ahlâksızlıkla savaşa, elverişli

---

(1) Bu harflerle belirtilen kuruluşun ne olduğu bilinemiyor.

(2) Berkeley'den motorla San Fransisko'ya geçmek için birkaç dakika yeterdi. Bu ve öteki kentler, gerçekte körfez üzerinde tek bir bütün halindeydi.

çareler üzerine konuşmak için yapılıyordu. Piskopos Morehouse bu oturumu yönetecekti. Kürsüye geldiği zaman nedenli sinirli ve heyecanlı olduğunu apaçık görüyordum. Yanında Piskopos Dickinson, Kaliforniya üniversitesinin ahlâk profesörü H.H. Jones, Hayır kurumlarının büyük organizatörü Bayan W. W Burd, insanlık dostu Philipp Wart, ahlâk ve yakın sevgisi konuları üstüne ün yapmış birkaç allameciik oturuyordu. Piskopos Morehouse ayağa kalkarak bir giriş bile yapmadan şöyle konuşmaya başladı:

«Dün arabamla sokaklardan geçerken arasıra pencereden dışarı bakıyordum, birdenbire gözlerimde bir perde kalkmış gibi oldu. Herşeyi olduğu gibi gördüm. İlkin ellerimle yüzümü kapattım. O korkunç görüntülerden kendimi sakınmak istiyordum. Ama sonra, karanlıkta bir ses duyuldu: Ne yapmalı? Aynı soru biraz sonra başka bir biçimde tekrarlandı: İsa Efendimiz olsa ne yapardı? Bu soruyla birlikte ortalık parlak bir ışıkla aydınlanmış gibi oldu. Ve ben, tıpkı Şam yolundaki Saul gibi, görevimi kadar apaçık anladım.

Arabayı durdurup dışarı çıktım ve iki orospuyu benimle birlikte arabaya binmeye ikna ettim. Eğer İsa haklı idiyse bu bahtsızlar benim kız kardeşlerimdi. Ve kurtuluşları için tek umut, benim sevgim ve sevecenliğimdeydi.

San Fransisko'nun en seçkin semtlerinden birinde oturuyorum ben. İçinde yaşadığım ev, yüzbin dolara mal oldu; mobilya, kitaplık ve sanat yapıtları ise çok daha fazla bir paraya... Sözün kısası şâhâne bir ev, hatta bi sürü hizmetçisi ile birlikte kusursuz bir saraydır. Sarayların yalnızca içlerinde yaşamaya yaradığını düşünüyordum, ne işe yaradıklarını asla bilmemiştim. Ama şimdi iyice biliyorum. İki sokak kadınını sarayıma aldım ve

bundan böyle hep yanımda barındıracağım. Sarayımın her odasını bunlar gibi kardeşlerle doldurmayı umuyorum.»

Dinleyiciler soğukkanlılıklarını gittikçe yitiriyor ve şaşırmış görünüyorlardı. Tahta sıralarda oturanların yüzünde ise, daha çok, korku ve bitkinlik okunuyordu. Burada, Piskopos Dikinson'un ayağa kalktığı ve yüzünde tiksintili bir anlamla salondan ayrılıp gittiği görüldü. Bununla birlikte Piskopos Morehouse çevresini büsbütün unutmuştu, gözleri gaipten görür gibi parlıyordu. Konuşmasını sürdürdü: «Oh! Kardeşlerim, bu davranışım bütün zorlukların nasıl yenileceğini gösterdi bana. Şimdiyedek insanların niçin arabası olduğunu bilmemiştim. Biliyorum artık. Bunlar zayıfların, hastaların ve yaşlıların binmesi içindir.

Sarayların ne amaçla yapıldığını bilmiyordum, ama şimdi onların neye yaradığını öğrenmiş bulunuyorum. Kilisenin sarayları, hastaneler, doğru yoldan sapmış ve tehlikeye düşmüş olanların barınabilecekleri yurtlar olmalıdır.»

Burada uzun bir ara verdi. Fikirlerinin baskısı altında, onları en iyi nasıl anlatabileceğini düşünerek heyecanlanıyordu.

«Sevgili kardeşlerim, size ahlâktan söz etmek için en uygun adam ben değilim. Başkalarına yardım edebilecek duruma gelmek için bu kadar uzun bir süre çamur ve iki yüzlülük içinde yaşamam gerekmezdi. Ama kadınlara, kız kardeşlerime yaptığım yardım bana doğru yolu bulmanın güç olmadığını gösterdi. İsa'ya ve onun kitabına inananlar için, insanlar arasında sevgiden başka birşey bulunamaz. Yalnızca sevgi, günahtan daha güçlüdür. Ölümden de güçlü. Bundan ötürü içinizdeki zenginlere, benim yaptığım ve yapacağım gibi davranma-

nın, ödevleri olduğunu söylüyorum. İçinizde durumu iyi olan, evine ya bir hırsız ya bir düşkün alsın ve ona kardeş gibi davransın. Ozaman San Fransisko'da ne polise gerek duyulacak ne de mahkemeye. Tutukevleri, sağlık evlerine çevrilecek ve tüm cinayetler, canakıyanlarıyla birlikte yokolacaktır.

Bu iş yalnız paramızı değil kendimizi de adamalıyız. İsa'nın yaptığını biz de yapmalıyız. Bugün kilisenin kutsal bildirisi budur işte. Biz Efendimizin yolundan epeyce ayrıldık. Onun yerine parayı koyduk. Size, içinde söylediğim herşeyi açıklığa kavuşturan bir şiir okuyacağım. Sapık, ama gerçekleri gören bir ruh tarafından yazılmıştır. (1) Bunu yanlış yorumlayarak, katolik kilisesine bir saldırı sanılmamalıdır; o, Efendimizin yolundan sapmış ve sürüden kopmuş bütün kiliselere ve onların gösterişine yapılan bir saldırıdır. Dinleyin:

«Dem içinde gümüş borular çınlıyordu
Diz-üstü yere çökmüş dua eden halk;
Ve göründü ulu bir Tanrı'ya benzeyerek
Dinlerin üstünde Roma'nın Kutsal Efendisi.
Görenek olduğu üzre sırtında kar gibi ak bir giysi
Ve erguvan pırıltılar içinde sanki bir kral;
Başında üç tane taç ışıklar saçarak
Papa giriyordu şatafat içinde
O zaman düşündüm, birisi bir zaman
Yapayalnız ıssız kumsalda yürüyordu
Boş yere bir dinlenme yeri arayarak:
«Tilkinin deliği var, kuşun yuvası;
Fakat benim hiç bir yerim, yuvam yok,
Ve gözyaşlarım azıcık şarabımı tuzlandırıyor.»

Dinleyiciler heyecandan sarsılmış, sessiz oturuyor-

(1) Oskar Wilde, 19. yüzyıldaki edebiyat ustalarından biri.

lardı. Piskopos Morehouse ise, hiçbir şeyin farkında değildi. Şaşmadan konuşmasını sürdürüyordu. «İşte ben de içinizdeki zenginlere ve genel olarak bütün zenginlere, Tanrı'nın koyunlarını pek darda bıraktınız; yürekleriniz pekişti; ülkede yükselen seslere kulaklarınızı tıkadınız; ama duymak istemediğiniz bu kuşkulu ve üzüntülü sesler bir gün nasıl olsa kendilerini duyurur, diyorum.»

Burada, yerlerinden kalkmış olan H.H. Jones ile Philipp Ward Piskopos'u kürsüden uzaklaştırdılar. Dinleyiciler ise heyecandan soluklarını tutarak oturuyorlardı.

Yeniden caddeye çıktığımızda Erst, sert kahkahalarla gülüyordu. Ama bu kahkaha benim hiç hoşuma gitmemişti ve zorla engellediğim göz yaşlarımdan yüreğim çatlamak üzereydi.

«Kutsal bildirilerini açıkladı,» diye Ernst yüksek sesle söylendi, «Piskopos'un insanlığı ve derinlerde gömülü narin varlığı dışarı uğrayınca kendisini seven Hıristiyan dinleyicileri onun çıldırdığını sandılar. Farkettin mi? Nekadar dikkat ve özenle dışarı götürüyorlardı? Bu tiyatro sahnesine şeytanlar gülmüş olmalı.»

«Herşeye karşın Piskopos'un yaptığı ve söylediği etkili olmak zorundadır,» dedim.

«Öyle mi sanırsın?» diye Ernst alayla sordu.

«Her halde çevrede büyük ilgi uyandıracak. Görmedin mi? Gazeteciler hiçbir şeyi kaçırmamak için nerdeyse parmaklarını yaralıyacaklardı!»

«Sabahleyin bu sözlerden birtek satır bile gazetelerde bulunmayacak.»

«Doğrusu buna inanamam!» diye bağırdım.

«Hele bekle,» dedi, «Hiçbir satır, düşüncelerinden hiçbirisi!.. Günlük basın mı? Yalan dolan basını!»

«Ya gazeteciler?» diye karşı koydum; «Ama ben onları gördüm?»

«Onun söylediklerinden hiçbirini basılmış olarak görmeyeceksin. Sen redaktörleri unutuyorsun. Onlar aylıklarını güttükleri politikadan alırlar. Bu politika ise varolan düzen için hayatî bir tehdit olabilecek hiçbir şeyi basmamaktır. Piskopos'un söylevi egemen ahlâka karşı sert bir saldırıydı. Küfür ve sapkınlıktı bu. Daha fazla sapkınlıkları önlemek için onu kürsüden indirip götürdüler. Gazeteler söylevinden söz etmiyecekler hiç. Birleşik Devletler basını mı diyeceksin? O, kendini kapitalist sınıfın gövdesinde besleyen asalak bir ottur. Onun görevi egemen sınıf çıkarına kamuyu etkilemektir, bunu da gereği gibi yapıyor.

Bırak beni biraz gaipten haber vereyim: Gazeteler yarın yalnızca Piskopos'un sağlığının sarsıldığını, uzun ve yorucu çalışmasının sonucu olarak dün akşam birdenbire ruhî çöküntüye uğradığını bildirecekler. Birkaç gün sonra ufak bir not daha yayımlanarak, sinirlerinin zayıflamış olduğu ve iyilik bilir cemaatının kendisine uzun bir izin vermiş olduğu bildirilecek. Ondan sonra olacak şey şudur: Ya Piskopos yanlışını kabul ederek izninden, artık hayalet görmeyen sağlıklı bir adam olarak dönecek yada deliliğinde inat ederek gazetelerde, tabii sevecenlik ve acıma tüllerine bürünmüş olarak, gerçekten çıldırdığına dair bir bildirinin yayımlanmasına sebep olacak. Ondan sonra görüntülerini kıtık kaplı duvarlara anlatabilir.»

«Artık pek ileri gidiyorsun!» diye bağırdım.

«Ama sosyetenin gözünde bu gerçekten çılgınlıktır.» dedi, «Hangi onurlu ve akıllı bir insan orospularla hırsızları evine alır da onlara kardeş gibi davranır, haa? Gerçi İsa iki hırsız arasında ölmüştü, ama bu başka bir

konu. Çılgınlık! Kendisiyle uyuşulmayan bir insanın düşünce biçimi her zaman delicedir ve doğal olarak kendisi de delidir. Yanılmak ile delirmek arasındaki sınır nerededir? Sağlıklı bir insanın yine sağlıklı başka bir insanla tam bir çelişki içinde bulunması akla sığmaz.

Bugünkü akşam gazetelerinde buna iyi bir örnek vardı. Market Street'in Güney ucunda Mary Kenna adında yoksul, ama onurlu bir kadın oturuyor. Üstelik yurt sever de... Bununla birlikte Amerikan bayrağı ve onun sözde simgeleştirdiği, yardımseverlik ve koruma ilkeleri hakkında delice inançlar besliyor. Kocası bir kazaya uğramış, üç ay süreyle hastanede yatmak zorunda kalmıştı. Kadın çamaşırcılık ediyor, ama yine de ev kirasını ödeyemiyordu. Dün onu evden kovmaya kalkışmışlar. O da bir Amerikan bayrağına sarılarak artık güvenlikte olduğunu, bu durumda sokağa atılamayacağını iddia etmiş. Sonuç ne oldu dersin? Deli diye tutuklanmış. Bugün deli doktorları tarafından incelenerek delilik raporu verildi. Kadını Napa Şifa Yurduna yatırdılar.»

«Ama bu yine bütünüyle başka bir konu» diye karşı çıktım: «Diyelim ki ben bir kitabın edebî değeri hakkında başkalarına tümden aykırı gelen düşünceler besliyorum: Herhalde beni bundan ötürü bir şifa yurduna göndermezlerdi.»

«Pek doğru» dedi; «Ama bu düşünce ayrılığı toplum için herhangi bir tehdit anlamına gelmez. İkisi arasındaki fark buradadır işte. Oysa Mary Kenna ile Piskopos'un düşünce biçimleri toplumu tehdit ediyor. Tüm yoksullar, Amerikan bayrağı arkasına sinerek kiralarını ödememeye kalkışsalardı, ne olurdu düşün birkez? Bütün mülk sahipleri yok olurdu tabii. Piskopos'un görüşleri de toplum için aynı oranda sakıncalıdır. Şu halde ikisi de akıl hastanesine yollanır!...»

Ama ben yine de inanamıyordum. Ernst ise «Hele bekle!» diyordu. Bekledim ve gördüm.

Ertesi gün bütün gazeteleri aldım. Ernst'in gerçekten hakkı vardı: Piskopos'un söylevinden tek bir sözcük bile basılmamıştı. Yalnız bir iki gazete Piskopos'un duygularına kapılmış olduğunu yazıyordu. Oysa ondan sonra konuşanların boş sözleri hiç eksiksiz yayımlanmıştı. Birkaç gün geçince ufak bir not, Piskopos'un çalışma yorgunluğunun doğurduğu sonuçlardan kurtulmak üzere uzun bir dinlenme izni oldığını bildirdi. Delilikten, çılgınlıktan, hatta herhangi bir ruhsal bunalımdan söz edilmiyordu. Piskopos'un —tıpkı Ernst'in tahmin ettiği gibi— Golgaha ve Haça doğru nasıl bir açık yol izleyeceğini düşünemiyordum bile.

MAKİNA DÜŞMANLARI

Ernst, Parlamento için sosyalistler adına adaylığını koydurmadan az önce, babam gizlice söylediği gibi, «Kazanç ve kayıp şöleni» verdi. Ernst ise buna «Makina düşmanları şöleni» diyordu. Gerçekten babam genellikle iş adamlarını (tabii küçüklerini) çağırmıştı. Bunlar, sermayesi yüzbin doları aşkın olmayan işlerle ilgili kişilerdi. Tam anlamıyla orta sınıf temsilcileriydi yâni.

Örneğin Silverberg Firmasından Owen vardı. Bu firma, bir çok şubeleri bulunan büyük bir gıda maddeleri ticarethanesiydi. Biz de alışverişimizi orada yapardık. Ondan başka büyük ecza deposunun sahipleri Kowarit ile Washbura de bulunuyordu. «Contra Costra County'deki» büyük mermer ocağı sahibi Bay Asmunsen ve daha onun gibi bir çok insanlar, ufak fabrika ve ticaretevi sahip ve ortakları «kısacası küçük kapitalistler» çağrılanlar arasındaydı.

Hepsi akıllı görünen adamlardı. Açık ve anlaşılır bir dille konuşuyorlardı. Hep bir ağızdan büyük ekonomik birlikler ve tröstlerden yakınıyorlardı. Parolaları «Kahrolsun Tröstler» idi. Tüm yoksulluğun nedeni bu tröstlerdi ve onlar da yana yakıla bundan söz ediyorlardı. Demiryolu ve telgraf tröstleri gibi büyük ekonomi tröstlerinin devletleştirilmesi gerektiğini savunuyorlardı. Servetin sayılı ellerde aşırı ölçüde birikmesine karşı uygun vergilerle tedbir alınmalıydı. Yine bunun gibi halka hizmet eden kanalizasyon, havagazı, telefon ve demir-

yolu gibi kuruluşlar ait oldukları toplumun ortak mülkiyetine geçmeliydi.

Asmunsen'in, mermer ocağı sahibi olarak, anlattıkları özellikle çok ilginçti. Gerçi taş ocağı büyük yer sarsıntısıyla —San Fransisko'nun yıkılışından beri— önemli ölçüde gelişmiş ise de, dediğine göre kendisi hiç kazanç sağlayamıyormuş. San Fransisko'nun yeniden kurulmasına başlandığı zamandan beri geçen altı yıl içinde dört katı, sekiz katı büyümüş ama bunun ona hiç yararı olmamış.

«Demiryolu şebekesi benim işimi benden daha iyi bilir,» diyordu; «Benim harcamalarımı santimine kadar bildiği gibi sipariş sözleşmelerimi bile bilir. Bütün bunları nasıl öğrendiğini ancak şöyle - böyle tahmin edebiliyorum. Herhalde işyerimde ve ticaret dostlarımın arasında casusları var. Çünkü bana iyi kazanç sağlayacak bir sözleşme yapar yapmaz, ocağımdan teslim yerine kadar olan yolun tren tarifesinin yükseldiğini görüyorum. Hiç bir gerekçe de göstermiyor. Benim kazancım demiryolunun kursağına gidiyor böylece. Demiryolu şebekesini böyle tarife yükseltmelerinden hiç bir zaman vazgeçiremiyorum. Öte yandan, eğer beklenmedik bir uygunsuzluk çıkar, harcamalar artar yada elverişsiz koşullarla bir sözleşmeye, bağlanırsak, demiryolu tarifesi de bu duruma uygun olarak alçalıyor. Bütün bunların sonu şu oluyor ki, büyük olsun küçük olsun, kazancımı her zaman demiryolu şebekesi yutuyor.»

Ernst burada sözünü keserek: «Demek size bir müdürün maaşından başka bir şey bırakılmıyor. Taş ocağı demiryolu şebekesine ait olsaydı ve sizi oraya müdür olarak atasalardı...»

«Tamamıyle öyle!» dedi Asmunsen; «son zamanlar-

da içimde bir merak uyanıp, son on yılın bilanço defterlerini gözden geçirdim ve bu süre içinde kazandığımın böyle bir işin yöneticisine verilecek maaşa santimi santimine denk düştüğünü gördüm. Demiryolu Şebekesi pekâlâ benim ocağımın sahibi olabilir ve beni de yalnızca yönetici olarak da kullanabilirdi.»

«Yalnız bir farkla,» diye Ernst güldü; «o zaman Şebeke, sizin şimdi lütfen üzerinize aldığınız rizikoları üstlenmiş olurdu.»

«Pek doğru!» diye Asmunsen heyecanla bağırdı.

Herkes içini döktükten sonra Ernst herkese sorular yöneltmeye başladı. İlk soruyu Bay Owen'e sordu: «Aşağı yukarı altı ay önce burada, Berkeley'de bir şube açmadınız mı?

«Evet.»

«Ve o zamandan beri, söylediğim gibi, üç küçük bakkal kapanmadı mı? Bunun suçlusu siz değil misiniz?»

Bay Owen dudaklarında gururlu bir gülümseme ile doğruladı: «Bize karşı dayanamadılar.»

«Niçin dayanamadılar?»

«Bizim sermayemiz daha büyüktü. Ticarethane ne denli büyük olursa harcama o oranda da, verimlilik de o denli çok olur.»

«Ondan dolayı sizin şubeniz üç bakkalın kârını kendine çekmiştir, öyle değil mi? Çok iyi, bunu anlıyorum. Ama şunu da söyleyin, bu üç bakkal dükkânın sahipleri ne oldu?»

«Birisi bizim servis otemobillerinden birini sürüyor. Diğer ikisinin ne olduğunu bilmiyorum.»

Şimdi Ernst doğrudan doğruya Bay Kowalt'e döndü:

«Siz pek düşük fiatlarla satış yapıyorsunuz. Böy-

lece dize getirdiğiniz küçük eczacıların ne olduklarını söyler misiniz?»

«Onlardan biri şimdi bizim ilâç hazırlama kolumuzun şefidir,» diye cevap verdi.

Öyleyse önceleri bu ufak ticarethanelerin yaptığı kazancı şimdi siz emiyorsunuz?»

«Kuşkusuz! Ama biz de zaten bunun için ticaret adamı olmuşuz ya!»

Ernst bu kez ansızın Bay Asmunsen'e döndü: «Ya siz? Demiryolu kârınızı elinizden aldı diye kızıyorsunuz değil mi?»

Bay Asmunsen başını salladı.

«Siz bu kârların kendi kesenizde kalmasını istiyorsunuz?»

Bay Asmunsen yeniden başını salladı.

«Başkalarının zararına?»

Cevap yok.

Bay Asmunsen bu kez kısaca karşılık vererek, «Ticaret böyle yapılır» dedi.

«Şu halde siz, iş adamı olarak, başkalarının sırtından kazanmayı kendiniz için bir hak sayıyor, oysa başkalarının sizin sırtınızdan kazanmasına engel olmak istiyorsunuz, öyle değil mi?»

Ernst sorusunu Bay Asmunsen'den cevap koparıncaya dek tekrarladı. Sonunda adam:

«Evet, öyledir» dedi, «Ama kazanç uygun bir sınırda kaldığı sürece, başkalarının kazanmalarına da biz birşey demiyoruz.»

«Uygun sınır sözü ile besbelli büyük demek istiyorsunuz; ama bu büyük kârı kendiniz yapacak olsanız buna karşı bir diyeceğiniz olur mu? Doğrusunu söyleyin. Herhalde hayır, ha?...»

Bay Asmunsen bu zaafını açık yürekle ortaya koy-

du. Hazır bulunanlardan birisi daha, Ernst'in sorusuna hedef oldu: Önceleri büyük bir süt ticaret evine sahip olmuş olan Bay Kalvin.

«Bir süre önce siz de süt tröstüne karşı savaştınız; şimdi ise politikaya düştünüz, bu nasıl oldu?»

«Ben kavgadan çekilmedim ki!» diye Bay Kalvin karşılık verdi. Gözleri ateşli bir savaşçınınki gibi parlıyordu. «Ben tröstle, onu ezmek olanağı bulunan biricik alanda, politika alanında çarpışıyorum. (1) Bunu size açıklayayım. Bir süre önce biz, süt ticaret evleri sahipleri özgürdük...»

«Ama birbirinizle rekabet ediyordunuz» diye sözünü kesti Ernst.

«Evet, böylece fiyatlar düşüyordu. Bunu önlemek için örgütlenmeye çalışıyorduk ama bağımsız olmak isteyen ticaret evleri sahipleri her zaman zincirin bir halkasını koparıyorlardı. Derken süt tröstü geldi çattı.»

Ernst «Standard Oil kumpanyasının kâr fazlasıyla beslenmiş olarak» dedi.

Bay Kalvin «Evet» diye doğruladı; «Bununla birlikte daha o zaman biz bunu bilmiyorduk. Tröst, elinde sopa, karşımıza dikildi: Ya bizim boyunduruğa koşulup bağlanırsınız yada dışarda kalıp etinizi çırparsınız, dedi.

Bizden birçokları tröste girdi. Girmeyen aç kaldı. Ah, ilkin tröst biraz fedakârlık ediyordu. Süt fiyatı litrede bir kuruş yükselince bunun üçte birini biz alıyorduk, üçte ikisi tröste kalıyordu. Sonra süt bir kuruş daha yükseliyor ama bu kez bize birşey düşmüyordu. İtirazlarımız

---

(1) Bu devirde malî durumları gittikçe bozulan köylüleri bir siyasal parti halinde organize etmek için pek çok çaba harcanmıştı. Bu partinin amacı tröstleri ve onlar gibi dev birlikleri zorlu kanunlarla devirmek olacaktı. Bütün bu çeşit girişimler başarısızlığa uğradı.

da önemsenmiyordu. Tröst Standard Oil kumpanyasının denetimi altındaydı. O zaman anladık ki bizim hisseler de ipoket edilmişti. En sonunda üçte bir kuruşumuzu da yitirdik. Ve artık tröst kanımızı emiyordu. Ne yapmalıydık? Süt ticaret evleri sahiplerinin sıkılıp suyu çıkarılmıştı ve orada tek başına kalan tröstün midesine inmişti.»

«Oysa ben sanıyorum ki siz, sütü iki kuruş artırmakla rekabet gücünüzü daha koruyabilirdiniz.» diye kurnazca söylendi Ernst.

«Biz de öyle düşündük ve denedik.» Bay Kalvin bir süre sustu. Sonra «Ama bu deneme bize pahalıya oturdu. Çünkü tröst sütü daha da ucuza satmaya başladı. Biz açıktan açığa zarar ederken, o her zaman ufak bir kârla satış yapıyordu. Ben bu arada ellibin dolar zarar ettim. Birçoklarımız büsbütün topu attı. Süt evleri sahipleri de battı:

«Demek tröst sizin kazancınızı elinizden aldı; şimdi siz de politika yoluyla, yani yasal bir takım yollarla tröstü mahvetmek ve yitirdiğinizi yeniden elegeçirmek istiyorsunuz.»

Bay Kalvin'in yüzü aydınlandı:

«Söylevlerimde ben de tam böyle diyorum köylülere. Birkaç söz ile bizim amacımız budur işte.»

«Yalnız ne de olsa tröst, sütü, bağımsız süt evlerinden daha ucuza elde ediyor, değil mi?» diye Ernst ağız yokladı.

«Büyük sermayesinin sağladığı üstün organizasyonu ve bilimsel kurumlarıyla elbette eder.»

«Kuşkusuz bunu yapabilmeliydi; nitekim de yapıyor,» dedi Ernst.

O zaman Bay Kalvin siyasal bir konuşmaya başlamak üzere hazırlandı ve görüşlerini açıklamaya koyuldu. Hazır olanların bir bölümü sözlerini içtenlikle alkışla-

dılar. Hepsi de tröstlerin yok edilmesi gerektiği noktasında birleşiyorlardı.

«Zavallı sersem adamlar,» diye Ernst yavaşça kulağıma fısıldadı; «Gözlerinin ulaşabildiği yere kadar iyi görüyorlar; ama burunlarının ucundan ötesini seçemiyorlar.» Ondan sonra sözü alarak - bu onun özelliğiydi - o akşam için bir daha da kimseye bırakmadı.

«Sizi dikkatle dinledim,» diye söze başladı; «Görüyorum ki bu iş ve ticaret konusunda kendi hakkınızdan eminsiniz. Hayat size göre yalnız kazanç demektir. Sanki yalnız kâr etmek için yaratılmış olduğunuza kesinlikle inanıyorsunuz. Nevar ki bu durumun bir pürüzü var. Tam kâr etmekte iken tröst geliyor ve onu elinizden alıyor. Size göre, halkın amacına herhangibir şekilde karşıt görünen de budur işte. Şimdi tek kurtuluş yolu olarak, kârınızı tırtıklayanı yok etmeyi düşünüyorsunuz.

Sizi dikkatle dinlerken aklıma bir ad geldi, ki sizi ondan daha iyi hiçbir ad niteleyemez. Siz makina düşmanlarısınız. Baylar, makina düşmanlığının nedemek olduğunu biliyor musunuz? Dinleyin: 18 inci yüz yılda İngiltere'de kadınlarla erkekler kendi kulübelerinde ve kendi el tezgâhları başında kumaş dokuyorlardı. Bu ev işi düzeni cansıkıcı, ağır ve pahalıydı. Sonra bütün kolaylıkları ve ucuzluğuyla buhar makinası geldi. Binlerce dokuma tezgâhı birtek fabrika içinde toplanarak merkezî bir sistemle ve buhar makinasıyla işletildi. Böylece kumaş, ev işçilerinin el tezgâhında dokunduğundan çok daha ucuza maledildi. Fabrika üretim işinde onlardan üstündü ve tabii rekabet fabrikanın lehine sonuçlandı. O günedek kendi hesaplarına dokumacılık etmiş olan erkek ve kadınlar fabrikaya girmek ve kapitalistler hesabına makina tezgâhlarında çalışmak zorunda kaldılar. Dahası var, bu fabrikalarda çok daha düşük bir ücretle

ufak çocuklar da çalıştırılıyordu. Birçok erkek buyüzden işsiz kalıyor, kendileri için çileli bir çağın gelip çattığını anlıyorlardı. Geçimleri güngünden kötüleşerek tam bir açlığa ulaşırken, bütün suçun makinada olduğunu söylemeye başladılar. sonunda makinaya saldırmaya karar verdiler. Ama talih onlara gülmedi; ve ekonomik gelişme önlenemedi. Siz, sayın baylar, onlardan hiçbir şey öğrenmemişsiniz. Şimdi, birbuçuk yüzyıl sonra, aynı şekilde makinaya saldırmak istiyorsunuz. Sizin fikrinizce tröstler daha çabuk ve daha ucuz çalışıyor, böylece de size rekabet olanağı bırakmıyorlar. Bunun için de siz, bu üstün makinalara saldırmak istiyorsunuz; sizinle safdil işçileri arasında bir fark varsa, o da, sizin daha bilgisiz olduğunuzdur. Siz serbest rekabetin yeniden canlandırılmasından söz edip dururken, tröstler sizi büsbütün ezecekler.

Hepiniz aynı hikayeyi, serbest rekabetin nasıl ortadan kaldırıldığını ve tröstlerin nasıl oluştuğunu anlatıyorsunuz; ama örneğin siz, Bay Owen, firmanız yoluyla, üç küçük bakkalı dükkânlarından kovarak Berkeley'de serbest rekabeti siz kendiniz ortadan kaldırdınız. Firmanız daha güçlü idi. Şimdi ise sizden daha güçlü olan bir tröstün baskısını hissediyor ve haykırıyorsunuz. Çünkü tröst, siz değilsiniz. Eğer bütün Birleşik Devletlere dalbudak salmış bir tröst olmuş olsaydınız hepten başka bir türkü tuttururdunuz. Bu türkünün adı: «Yaşasın Trösler!» olurdu. Neyazık ki, sizin küçük firmanız tröst değildir. Ve güçsüzlüğünüzü size acı acı duyurmaktadır. Siz ve şubeleriniz ekonomik satranç oyununda sadece köylülersiniz. Sonunuzun gelmekte olduğunu görmeye başlıyorsunuz. Daha büyük ticari kuruluşların ortaya çıkıp günden güne güçlendiklerini farkediyorsunuz. Çelik yumrukların kârlarınız üzerine nasıl inip kalktığını ve şura-

nızdan buranızdan nasıl parçalar kopardıklarını görüyorsunuz. - Demiryolu, çelik petrol, kömür tröstlerinin yumrukları! - Biliyorsunuz ki sonunda ezileceksiniz ve küçük kârlarımızın son santimleri de elinizden alınacak.

Siz zavallı bir oyuncusunuz, Bay Owen. Daha iyi organizasyonunuz sayesinde Berkeley'in üç bakkalını köşeye kıstırırken böbürleniyor, aksiyon yeteneğinden ve girişimin ataklığından söz ediyordunuz. Üç küçük ticaret evini yutarak sağladığınız kârla karınızı Avrupa gezisine yolladınız. Bir köpek her zaman ötekinin lokmasını kapar; siz de öyle yaptınız. Şimdi daha büyük köpekler gelip sizin lokmanızı kapmak isteyince tabii haykırmaya başlıyorsunuz. Hepiniz haykırıyorsunuz. Hepiniz oyunu kaybettiğinizi seziyor ve çığlığı basıyorsunuz. Oysa bu çığlıklarınızla durumu benim yaptığım gibi aydınlatamıyorsunuz. Siz başkalarının sırtından kazanmak istediğinizi ve yalnız kazandıklarınızı başkaları aşırmak istediği için, çığlık kopardığınızı söylemiyorsunuz, Bunu açıklamayacak kadar kurnazsınız tabiî. Onun yerine başka birşey söylüyorsunuz. Küçük kapitalistlerin politika terimlerini kullanıyorsunuz; tıpkı Bay Kalvin gibi. Ne diyordu o? Sözlerinden aklımda kalan bir kaçını tekrarlıyorum: 'Bizim anafikirlerimiz doğrudur'. 'Bu ülkenin gereksindiği şey, ilk köksel Amerikan metodlarına dönmektir; yol herkese açık!', ' Bu halkın içinde doğduğu özgürlük ruhu', 'Atalarımızın ilkelerine dönelim' vb. 'Yol herkese açık' sözleriyle anlatmak istediği, büyük tröstlerin kendisine imkânsız kıldığı kârı serbestçe elde etmektir. Asıl tuhaflık şurada ki, bu parolayı tekrarlaya tekrarlaya sonunda ona kendiniz de inanır oldunuz. Gerçekte siz, kendinize özgü olan küçümen yöntemlerle *kâr etmek* fırsatını istiyorsunuz; ama bunu, özgürlük istediğiniz fikrine kendinizi inandırmak yoluyla perdeliyorsu-

nuz. Siz yırtık ve kâr peşinde koşan adamlarsınız; ama gösterişli kof cümleleriniz, sizi yavaş yavaş vatansever olduğunuz vehmine kaptırıyor. Düpedüz çıkarcılık olan kazanç hırsınızı, çoğu kez zavallı insanlık için duymakta olduğunuz içten üzüntü diye gösteriyorsunuz. Şimdi kendi aranızdasınız Sayın Baylarım, maskelerinizi atarak bir kerecik olsun dürüstçe davranın. Olayların gözünün içine bakmaya cesaret edin ve anladıklarınızı açık sözlerle ortaya koyun.»

Sofradakilerin yüzleri değişmiş ve kimi öfke kızıllığına, kimi korku sarılığına bürünüyordu. Bu genç, sakalsız adamın önünde, sözlerinin gücü ve yüksekliği, hele eşyayı gerçek adıyla söylemekten duyduğu büyük zevk karşısında apışıp kalıyorlardı. Bay Kalvin hemen karşılık vermek istedi:

«Niçin olmasın bakalım?» diye sordu, «Niye biz de cumhuriyetin kuruluşunun ilk günlerindeki babalarımız gibi yapamayalım? Pek hoş olmasa da çok doğru şeyler söylediniz, Bay Ewerhard. Ama madem ki kendi aramızdayız, içimizde ne varsa ortaya dökelim. Maskelerimizi atalım ve Bay Ewerhard'ın budenli açık anlattığı gerçeği tanıyalım. Bizim kâr peşinde koşan küçük kapitalistler olduğumuzu ve tröstlerin, onu bizden almak istediği doğrudur. Tröstleri, yitirdiğimiz kazanç yine bize dönsün diye, yoketmek istediğimiz de doğrudur. Ama bunu niçin istemeyelim? Niçin? Soruyorum, niçin?»

«Şimdi konunun can alacak noktasına geliyoruz işte,» diye Ernst memnun bir yüzle karşılık verdi. «Bunun niçin olmadığını, sert sözlerle de olsa, size anlatacağım. Bana bakın baylar, ticaret işinizi pek güzel öğrenmişsiniz, ama sosyal gelişimden hiçbir şey anlamıyorsunuz. Siz, ekonomik gelişmenin bir geçit yerinde bulunuyorsunuz, ama bunun farkında değilsiniz. Ve tüm

şaşkınlığınız bundan ileri geliyor Niçin mi bir daha geri dönmeyeceksiniz? Çünkü bunu yapmak elinizde değil; ırmağı tersine yukarı akıtamadığınız gibi, ekonomik gelişme selini de aktığı kanaldan geriye doğru çeviremezsiniz. (Josua) güneşi Gibeon üzerinde durdurmuştu, ama siz ondan da öteye geçmek, güneşi gökyüzünde gerisingeriye yürütmek istiyorsunuz. İstiyorsunuz ki, zaman akşamdan sabaha doğru geri gitsin!

Emekten tasarruf eden makina, organize üretim ve birleşme yollarıyla artan girişim yeteneği karşısında siz, ekonomi güneşini tam bir kuşak geriye, hatta büyük kapitalistin, makina ve demiryolunun bulunmadığı bir zamana doğru, geri çevirmek istiyorsunuz. Öyle bir zamana ki, orada bir takım ufak kapitalistler rekabet kavgası yapmakta, üretim geri, zaman yiyici, pahalı ve düzensizdir. Emin olun ki, Josua'nın işi daha kolaydı. Hem ona Jesua da yardım ediyordu. Ama siz küçük kapitalistleri koruyan bir tanrı yok. Küçük kapitalistlerin güneşi batıyor ve bir daha doğmayacaktır. Onu hiç değilse olduğu yerde durdurmak bile elinizden gelmeyecektir. Siz bütünüyle yokolmaya yüz tuttunuz ve toplum sahnesinden silinmeye mahkûmsunuz.

Toplumsal ilerleyişin kanunudur bu. Tanrının sözüdür. Tröstler serbest rekabetten daha güçlüdür. İlk insan zavallı, korkak bir yaratıktı ve kaya yarıklarında sürünüyordu. Ama bir topluluk kurunca, et yiyen düşmanlarını yendi. İnsan bir toplum hayvanıydı ve öteki hayvanlar üzerinde egemen olmasının nedeni buydu. İnsan gittikçe daha büyük birlikler, serbest rekabete karşı daha güçlü organizasyonlar yarattı. Binlerce asırdan beri, herzaman serbest rekabetin yenilmesiyle sonuçlanan kavga, budur işte. Kim rekabet tarafını tutarsa kaybeder.»

«Ama tröstlerin kendileri de serbest rekabetten

Ernst: «Pek doğru» dedi; «Serbest rekabetin kolunu doğdular,» diye Bay Kalvin Ernst'in sözünü kesti. kanadını bağlayan da yine tröstttür. Kendi ağzınızla söylediğiniz gibi, artık bir süt ticaret evine sahip bulunmayışınızın nedeni bu değilmidir, Bay Kalvin?»

O akşamın ilk kahkahası koptu ve buna Bay Kalvin de katıldı.

Ernst sözüne devam ederek: «Madem tröstlerden söz ediyoruz, izin verin de bazı gerçekleri iyice belirleyelim. Ben birkaç iddiada bulunacağım, eğer düşüncelerimi paylaşmazsanız, söylersiniz. Susmak kabul etmek demektir.

Mekanik bir dokuma tezgâhının bir ev tezgâhından daha çabuk ve daha ucuz çalıştığı doğru mudur?»

Biran bekledi. Ama karşı çıkan olmadı.

«O halde makinayı bırakarak zahmetli ve pahalı el dokuması metoduna dönmek pek akılsızca olmaz mı?»

Başlarla doğrulandı.

«Tröst adıyla anılan organizasyonu, birbirleriyle rekabet eden binlerce küçük teşebbüsten daha etkili, daha ucuz çalışır bulmuyormusunuz?»

Hiç kimse karşı koyacak bir nokta bulmadı.

«Bu durumda böylesine ucuz ve verimli organizasyonu yoketmek ahmaklık değil midir?»

Uzun bir süre kimse konuşmadı. Sonra Bay Kowald söz alarak:

«Başka ne yapalım?» diye sordu; «Boyunduruklarından kurtulmak için tröstleri yoketmekten başka bir çıkar yolumuz yok!»

Ernst birden alevlendi.

«Ben size başka bir çıkar yol göstereceğim!» diye haykırdı; «Biz, okadar verimli ve ucuz çalışan bu hayranlığa değer makinaları kırıp parçalamayalım, onları

yalnızca denetleyelim. Verimliliğinden ve ucuzluğundan yararlanalım. Bırakalım onları bizim için işlesinler. Bu mükemmel aletlerin şimdiki sahiplerini kovalım ve onları kendi elimize alalım. Baylar, işte bu sosyalizmdir; tröstlerden daha geniş bir birlik, daha yüksek bir ekonomik ve toplumsal organizasyondur. Ve benzerini daha dünya görmemiştir. Gelişme yolu budur işte. Biz bir organizasyona, daha yüksek bir organizasyonla karşı çıkalım. Zaferi bize bu sağlar. Bu tarafa, biz sosyalistlere gelin ve galipler yanında kavgaya girin.»

İtirazlar yağmaya başladı. Başlar silkiliyor ve mırıltılar duyuluyordu.

«Peki, demek siz anarşist kalmayı yeğliyorsunuz,» diye Ernst kahkaha ile güldü; «Gelenekçi rolleri oynamayı daha iyi buluyorsunuz. Ama tüm gelenekçiler gibi siz de batmaya mahkûmsunuz. Bugünkü tröstlerden daha büyük birlikler doğunca, durumunuzun nice olacağını birkez kendikendinize sordunuz mu? Büyük tröstler birliklerin - birliği halinde, sosyal, ekonomik ve siyasal tröst olarak ortaya çıkarsa ne yapacağınızı hiç düşündünüz mü?»

Burada Ernst birdenbire Bay Kalvin'e döndü:

«Yanılıyor muyum? Siz yeni bir parti kurmak ihtiyacını duyuyorsunuz. Çünkü eskisi tröstlerin baskısı altında artık. Köylüye yapacağınız propagandanızda en büyük engel tröstlerdir. Yolunuza çıkan her engelin, size çarpan her darbenin, başınıza gelen her yenilginin arkasında onun elini seziyorsunuz. Öyle değil mi? Cevap verin!»

Bay Kalvin sıkıcı bir sessisliğe büründü.

«Lûtfen,» diye onu yüreklendirmeye çalıştı Ernst.

Bay Kalvin sonunda itiraf etti:

«Doğu. Oregon hükûmetinde biz, tröstlere karşı par-

lak bir korunma kanunu yaptırmayı başarmıştık. Ama tröstlerin uşağı olan vali vetosuyla birlikte karşımıza dikildi. Kolorado için bir vali seçmiştik biz. Ama adam işine başlayamadı. İki kere ağır vergi kanunu çıkardık, ama herikisini de yüksek mahkeme anayasaya aykırı bularak kaldırdı. Mahkemeler tröstlerin elinde bulunuyor. Biz; yani halk, hakimlerimize bol para veremiyoruz. Bununla birlikte bir gün gelecek...»

«Tröstlerin, tüm yasama güçlerini kendi denetimi altına aldığı ve doğrudan doğruya hükümet haline geldiği zaman» diye Ernst araya girdi.

«Asla- Asla!» diye bağrıştılar. Hepsi heyecanlı ve kavgaya hazırdı.

Ernst sordu:

«Söyleyin bakalım, böyle bir zaman gelirse ne yaparsınız?»

«Bütün gücümüzle buna karşıkoruz!» diye Bay Asmunsen bağırdı ve ötekiler de buna katıldılar.

«Ama bu vatandaş kavgası demektir» diye Ernst uyardı.

Bay Asmunsen «Peki âlâ, istersen vatandaş kavgası olsun!» diye cevap vererek bütün oradakiler tarafından alkışlandı: «Biz atalarımızın yaptıklarını unutmadık. Özgürlüğümüz için döğüşmeye ve ölmeye hazırız.»

Ernst güldü: «Unutmayın ki biz, istediğiniz özgürlüğün, başkalarının sırtından kâr anlamına geldiğini kabul etmiş ve gürültüsüzce bunda birleşmiştik.»

Masanın çevresindekiler kızıp gürültüye başladılar. Ama Ernst kargaşalığı çabuk bastırdı.

«Bir soru daha. Eğer zor kullanmak üzere ayaklanırsanız şunu aklınıza getirmenizi rica ederim: Ayaklanmanızın nedeni, hükümetin tröstler elinde bulunması olacaktır. Şuhalde hükümet orduyu, donanmayı, milisi, polisi, kısaca Birleşik Devletlerin tüm düzenli savaş gü-

cünü karşınıza yığacaktır. O zaman haliniz nice olur dersiniz?»

Yüzlerinde dehşetli bir korku belirdi ve daha kendilerini toparlayamadan Ernst devam etti:

«Ordumuzun kısa bir süre önce ellibini geçmediğini, ama yıldan yıla artarak sonunda üçyüz bine vardığını hatırlayınız.»

Yeni bir darbe için kolunu kadırdı:

«Hepsi bukadar değil, siz bacaklarınızın tüm gücüyle sevgili serabınıza, kâra doğru koşarken ve tapındığınız put, serbest rekabet üzerine ahlâkî fikirler yürütürken, tröstler çok daha büyük ve korkunç işler başardılar. Milisi düşünün.»

Bay Kowald «O bizim gücümüzdür!» diye bağırdı; «Onunla orduyu yeneriz.»

«Ondan vaz geç, siz kendiniz de milise sokulacaksınız,» diye karşılık verdi Ernst; «Sizi Main'e yada Florida'ya, Filipinlere yada herhangi bir yere, oralarda yine özgürlük için, vatandaş kavgasına girişmiş arkadaşlarınızı öldürmeye gönderecekler. Bu arada yine kendi arkadaşlarınız Viskonsin yada Kansas'tan veya herhangi bir başka devletten milise alınarak Kalifornia'ya, oradaki dostlarınızı öldürmeye gönderilecekler.»

Adamlar şimdi, gerçekten derinliklerine kadar sarsıldılar ve dilleri tutulmuş gibi sessiz kaldılar. Sonunda Bay Owen mırıldandı:

«Biz milise girmeyeceğiz. Aklımızı peynir ekmekle yemedik.»

Ernst yalın bir kahkaha koyverdi:

«Ortaya çıkan ihtilatlardan haberiniz yok, başka hiçbir kaçamak yoluna sahip değilsiniz. Milise sürükleneceksiniz.»

Bay Owen «Ortada medeni hukuk denen birşey var» diye diretiyordu.

«Onun size bir yararı yok; çünkü ayaklanmaktan sözettiğiniz gün, kendi gücünüz yine kendinize karşı kullanılacaktır. İsteseniz de istemeseniz de, milise gireceksiniz. Birisinin *(Habeas Corpus)* diye mırıldandığını duyuyorum. Habeas Corpus yerine sizin için, *Post Mortem* (2) olacaktır. Ya milise girmekten, ya girdikten sonra başeğmekten kaçınacak olursanız, bir savaş mahkemesine verilip köpekler gibi kurşunlanırsınız. Kanun budur işte.»

Bay Kalvin «Hayır, kanun bu değildir!» diye kesin olarak diretti.

«Böyle bir kanun yoktur. Genç adam, sen düş görüyorsun. Siz milisin Filipin adalarında kullanılmasından sözediyorsunuz. Ama bu anayasaya aykırıdır. Anayasa apaçık bildiriyor ki milis yurt dışına gönderilemez!»

Ernst «Anayasanın bununla ilişiği ne?» diye sordu; «Anayasayı yüksek mahkemeler yorumlar. Bu mahkemeler ise, Bay Asmunsen'in onaylamış olduğu gibi, tröstlerin uşağıdır. Bundan başka, kanun da benim dediğim gibidir; hem de yıllardanberi, Baylar, dokuz yıldan beri.»

«Bizim milise alınacağımız hakkında mı?» diye Bay Kalvin inanmayarak sordu; «Milis olmayı kabul etmediğimiz takdirde bir savaş mahkemesince kurşuna dizilebileceğimiz hakkında mı?»

«Evet, tastamam öyle!» dedi Ernst.

«Ama nasıl oluyor da biz bu kanun hakkında hiçbir

(1) Kişi hukukunu garanti eden 1679 İngiliz kanunu. (Çev:)
(2) Ölümden sonra hiç, yokluk (Çev.)

şey bilmiyor veya öğrenemiyoruz?» diye babam sordu bu kez. Anladım ki bu onun için de yeniydi.

Ernst «İki nedenden ötürü,» dedi; «Birincisi bunu halkın belleğine yerleştirmek hiç de gerekli değildi. Nasıl olsa günün birinde öğreneceklerdi. İkincisi kanun gizlice, ivedi ve hemen hiçbir ciddî tartışma olmaksızın kongre ve senatodan geçirildi. Bundan gazeteler hiç sözetmedi tabii. Bununla birlikte biz sosyalistler biliyorduk, hatta gazetelerimizde yayımladık. Ama bizim gazetelerimizi okumak sizin adetiniz, değildir.»

«Sizin hâlâ düş gördüğünüzü sanıyorum,» diye inat ediyordu Bay Kalvin; «Yoksa memleket, dünyada böyle bir şeye razı olmazdı.»

Ernst «Memleket pekâlâ razı oldu» diye karşılık verdi. «Benim düş gördüğüm konusuna gelince, (elini cebine sokup küçük bir broşür çıkardı) işte görün bakalım, lütfen şu sizlere, bir düş görünümü veriyor mu?»

Kitapçığı açıp okudu:

«Birinci paragraf, kanun buyruğudur ki... vb. Milis, devletlerin, muhtar mıntıkaların ve bucakların 18 ilâ 45 yaş arasındaki bütün işe yarar erkeklerinden oluşur.

Paragraf 7, bir subay yada listeye dahil bir er - birinci paragrafı düşünün Baylar, hepiniz listeye haydi-haydiye dahilsiniz - Yukarıda gösterilen yoklamalarda hazır bulunmaktan kaçınırsa yada gecikecek olursa savaş mahkemesine verilerek doğrudan doğruya cezalandırılır.

Paragraf 8, bu mahkemeler yalnızca milis subaylarından oluşur.

Paragraf 9, Birleşik Devletlerin savaş hizmetine çağırdığı milis, ordu ile aynı kanuna ve aynı savaş maddelerine tabi tutulur.

İşte görüyorsunuz, benim sayın Baylarım, Amerika vatandaşları ve milis arkadaşları! Dokuz yıl önce bizim

sosyalistler kanunun yalnızca işçi sınıfı aleyhine olduğunu sanıyordu; ama şimdi onun size karşı da olduğunu farkediyorum. Milletvekili Wiley, çok dar bir zamana sığdırılan bu kanunun müzakeresi sırasında, 'baldırıçıplakları uygun zamanda enselemek için bir yedek tedbir,' - baldırıçıplaklar sizsiniz Baylar - bunun gibi, hayatta olabilecek bütün toplumsal değişikliklere, özgürlük ve mülkiyetin karşılaşacağı tehlikelere karşı bir korunma silahı olarak düşünüldüğünü söylemişti.. Ayaklanmak istediğiniz zaman, bunun tröstlerin mülkiyetine karşı bir hareket olduğunu, aleyhinize olan bu kanunlara başkaldırdığınızı aklınızdan çıkarmayınız. Sizin dişleriniz sökülmüştür Baylar, tırnaklarınız körletilmiştir. Dişsiz ve tırnaksız olarak ayaklanacağınız gün, koyun sürüsü gibi zararsız ve uysal bir durumda olacaksınız!»

«Katiyyen inanmıyorum!» diye Kovalt bağırdı, «Böyle bir kanun yoktur. Bu, sosyalistlerin uydurup ortaya attığı bir gazeteci balonudur.»

«Kanun tasarısı 30 Temmuz 1902'de milletvekili Diyek tarafından parlamentoya getirilmişti, Ohio milletvekili Bay Diyek... Tasarı çabucak elden ele dolaştırıldı ve 14 Ocak 1903'de senato tarafından oybirliğiyle kabul edildi. Tam yedi gün sonra da Birleşik Devletlerin Cumhurbaşkanınca onaylandı.» (1).

---

(1) İşadamlarının da içinde bulundukları bu bilgisizlik olağandı. Gerçekte bu kanunun varlığından pekaz kişinin haberi vardı. Untermann, bir ihtilâlci, 1903 Temmuzunda kanun hakkında bir taşlama yayımladı. Ama bu taşlama yalnız işçi sınıfı çevrelerinde okundu. Sınıf ayrılıkları öyle bir kerteye gelmişti ki, orta tabaka kanun hakkında hiçbir şey öğrenmeden kalabiliyordu.

BİR DÜŞÜN YORUMU

Açıklamasıyla sebep olduğu şaşkınlık daha yatışmadan Ernst konuşmasını sürdürdü.

«Birçoğunuz bu akşam, sosyalizmi uygulamanın mümkün olamıyacağını, onun olanaksızlığını savundunuz. Şimdi izin verin, ben de onun sakınılmaz birşey olduğunu tanıtlayayım. Yalnız siz küçük kapitalistlerin yokolması değil, büyük kapitalistlerin ve tröstlerin batması da zorunludur. Gelişim selinin hiçbir zaman gerisin geriye akamayacağını unutmayınız. O durmaksızın ileriye, serbest rekabetten birliğe, küçük birlikten büyüğe, büyükten dev gibilerine doğru gider ve sonunda sosyalizme, bütün birliklerin en dev gibisine dökülür.

Benim düş gördüğümü söylüyorsunuz. Öyle olsun, şimdi size düşümün bilimsel bir yorumunu yapacağım ve sizi bu yorumumun yanlışlığını saptamaya çağırıyorum Evet, size kapitalist sistemin çökmesinin bir zorunluluk olduğunu gösterecek ve çöküşü matematik olarak ispat edeceğim. Başlıyorum. Eğer başta biraz fazla yayılırsam, sabretmenizi rica ederim.

İlkin birtek endüstri kolunu gözönüne getirelim. Eğer savlarımdan herhangi biriyle uyuşamazsanız hemen sözümü kesebilirsiniz. Örneğin bir kundura fabrikasını alalım. Bu fabrika deri satın alır ve kundura haline getirir. Diyelim ki yüz dolarlık deri alıyor. Ham madde olarak fabrikaya giren deri, bir süre sonra ötede kundura oluveriyor. Diyelim ki bu kunduralar iki yüz dolar değerindedir. Şu halde derinin değeri yüz dolar art-

mıştır. Bu nasıl oldu, görelim: Yüz dolarlık artışı sağlayan, belli ki sermaye ile işitir. Sermaye, fabrika ve makinaları sağladı ve tüm giderleri karşıladı. İş de emek verdi. Bu iki gücün birleşmesinden yüz dolarlık bir değer ortaya çıktı. Buraya kadar birlik miyiz?»

Sofradakilerin hepsi, başile onayladı.

«İş ve sermaye bu yüz doları kazandı ve şimdi bölüşmek istiyor. Bu bölüşmenin istatistikleri, kesirli sayılar gösteriyor; kolaylık olması için biz tam sayı alalım. Sermaye kendi payı olarak elli dolar, iş de kendi payı olarak, ücret halinde elli dolar alıyor. Biz burada bu bölüşmeden doğan anlaşmazlıkları bir yana bırakalım. (1) Ne kadar kavga edilirse edilsin, sonunda bölüşmenin bir oran dahilinde yapılması gerekir. Bu tek endüstri kolu için söz konusu olan durum, tabii bütün öteki imalât kolları için de geçerlidir, öyle değil mi?»

Masadakiler yine doğruladılar.

«Şimdi, kendi elli dolarını almış olan işin, kundura satın almak istediğini düşünelim. Ancak elli dolarlık alabilir, değilmi?

Artık bu tek endüstri kolu yerine, Birleşik Devletlerdeki bütün endüstri kuruluşlarını toptan alalım. Bizzat derinin üretimi, ham maddelerin teslimi, nakil, satış gibi vb. Hepsi dahil... Birleşik Devletlerde yıllık üretim değerlerinin - yuvarlak bir sayı söylemiş olmak için - dört milyar dolar tuttuğunu kabul edelim... Böyle olunca iş, ücret halinde, iki milyar dolar almış olur. Dört milyarlık değer üretildiğine göre iş bunun ne kadarını geriye

(1) Bu çekişme dinmek ve yatışmak bilmezdi. Kapitalist üretim biçimi yaşadıkça sermaye ile iş, ortak kazancın bölüşülmesi çevresinde çarpıştılar. Bize bu gülünç bir sahne olarak görünüyor. Ama bizim, yedi yüzyıl daha sonra yaşamak gibi bir ayrıcalığımız olduğunu unutmayalım.

satın alabilir? Tabii iki milyarlığını. Bu konuda fikir ayrılığı söz konusu olamaz, bu kesin. Oysa ki ben çok yüksek bir bölüşme oranı kabul ettim, kapitalist teşebbüslerin çoğunda iş, genel üretimin yarısını bile satın alabilmekten çok uzaktır. Neyse, oran bizim dediğimiz gibi olsun. İş iki milyar alsın. Bu, başka bir deyimle, iş ancak iki milyar tüketebilir demektir. Öyleyse işin satın alma gücü dışında kalan ve tüketilmeyen iki milyarımız daha var.»

«İş kendi iki milyarını hep harcamaz» ~~hep~~ dize Bay Kovalt söze karıştı; «Öyle yapsaydı tasarruf sandıklarında birşey birikmezdi.»

«İşin tasarruf sandıklarında biriktirdiği bir çeşit ihtiyat fonudur ki biriktiği kadar çabuk da erir. Bu tasarruflar, yaşlılık, hastalık ve görünmez kazaları, sonunda bir de defin giderlerini karşılamak üzere yapılmıştır. Bunlar ertesi gün yenmek üzere tekrar tekneye konmuş bir parça ekmek gibidir. Hayır, iş, ücretinin üretimden satın alabildiğinin hepsini tüketir.

İki milyar sermayeye kalıyor. O üretimin gerektirdiği bütün giderlerini çıkardıktan sonra geri kalanı tüketir mi? Sermaye iki milyarının tümünü yer mi?»

Ernst duraklayarak sorusunu Baylara ayrı ayrı tekrarladı. Hepsi başlarını salladılar. Yalnız birisi açık kalplilike, bilmediğini söyledi. Ernst «Herhalde bileceksiniz» dedi; «Hele azıcık düşünün. Eğer sermaye kendi payını tüketip bitirseydi genel toplam asla büyümez, olduğu gibi kalırdı. Birleşik Devletler'in ekonomi tarihini gözden geçirirseniz sermaye genel toplamının durmaksızın büyüdüğünü görürsünüz. Bu demektir ki sermaye, kendi payını tüketmiyor. İngiltere'nin bizim demiryolu hisse senetlerinin büyük çoğunluğunu elinde tuttuğu zamanı bir hatırlayın. Biz bu hisse senetlerini zamanla geri aldık. Bu

ne demektir? Sermayenin tüketilmeyen bölümü bunları geri aldı, demektir. Birleşik Devletler kapitalistlerinin Meksika, Rus, Yunan hisse senetleri biçiminde yüzlerce ve yüzlerce milyon dolara sahip bulunmaları olayı ne anlama gelir? Sermayenin kendi payından bu yüzlerce ve yüzlerce milyonu arttırdığı anlamına tabii... Kapitalist sistem başlayalıberi sermayenin payı asla büsbütün tüketilmemiştir.

Şimdi ana soruna gelebiliriz artık. Birleşik Devletlerde yılda dört milyarlık değer üretiliyor. İş bunun iki milyarlığını alıp tüketiyor. Sermaye ise kendine kalan iki milyarı tüketmiyor. Öyleyse, büyük ve tüketilmemiş bir üretim fazlası kalıyor. Bu üretim fazlası neye yarıyor? İş ondan hiçbir şey harcayamaz, çünkü o kendi ücretini artık tüketmiştir. Sermaye de bu üretim fazlasını harcayamaz, çünkü zaten harcayabileceğini harcamıştır. Üretim fazlası hâlâ ortada. O ne olacak, yada şimdiye kadar ne oldu?»

«Dışarı ülkelere gider» dedi Bay Kovalt.

«Pek doğru» diye doğruladı Ernst. «Bu üretim artığı bizim için, yabancı alıcılar ister. Şuhalde ihraç edilir. İhraç edilmek zorundadır. Onu elden çıkarmak için başka yol yoktur. Ve bu tüketilmeyerek ihraç edilmiş üretim artığına biz, 'elverişli ticarî denge' diyoruz. Buraya kadar hep aynı fikirde miyiz?»

«Bize ticaretin alfabesinden söz etmek, zaman kaybetmek olur» diye mırıldandı Bay Kalvin; «kuşkusuz bunu hepimiz biliyoruz.»

«İşte bu çizdiğim alfabe ile sizin gözünüzü açacağım!» diye cevap verdi Ernst. «İşin güzel yanı da bu zaten. Artık hemen başlıyorum:

Birleşik Devletler, tüm kaynaklarını kullanan kapitalist bir ülkedir. Endüstrisine egemen olan kapitalist

sistem yüzünden üretim artıklarına sahiptir. Bu artıkları yabancı ülkelere satarak tüketmek zorundadır. (1) Bu, Birleşik Devletler için böyle olduğu gibi, kaynaklarından yararlanan herhangibir kapitalist devlet için de böyledir. Bu ülkelerin hepsi de bu şekilde, tüketilmemiş üretim fazlasına sahiptir. Unutmayın ki bunlar, birbirlerile olan alış-verişlerini gayri bitirmişlerdir ve bu fazla mal yine satılamadan sermayenin elinde kalmıştır. İş, bütün bu ülkelerde ücretini harcamış ve artık birşey satın alamaz hale gelmiştir. Sermayeler de yapabilecekleri masrafı yapmışlardır. Geride hâlâ üretim artığı var. Bu ülkeler birbirinin üretim artıklarını alabilecek durumda değiller. Bu yükten nasıl kurtulacaklar öyleyse?»

«Kendi öz kaynakları kapalı olan, ülkelere satarlar», dedi Bay Kovalt.

«Çok doğru görüyorsunuz, delillerim öyle açık ve basit ki, onları siz de kendi kafanızda yorumlayıp sonuçlarına ulaştırıyorsunuz. Devam edelim. Varsayalım ki Birleşik Devletler üretim artıklarını kapalı-kaynaklı bir ülkeye satıyor. Örneğin Brezilya'ya. Birleşik Devletler Brezilya'dan mal bedeli olarak ne alabilir?»

«Altın» dedi Bay Kovalt.

«Ama dünyada şu, yada bukadar bir ölçüde altın

---

(1) Theodor Roosevelt, Birleşik Devletler Cumhurbaşkanı, resmen şu açıklamayı yapmıştı: Biz yabancı ülkelerin, Birleşik Devletlerin üretim fazlasını yeterli derecede çekebilecekleri daha geniş ve daha liberal bir üretim ve dağıtım sistemine muhtacız. Onun üretim-artanı dediği şey kapitalist sistemin, kapitalistlerin tüketim sınırlarını aşan kârıydı. Aynı zamanda senatör Mark Hanna şöyle diyordu: «Birleşik Devletlerin yıllık servet üretimi, tüketimini üçte bir oranında aşar. «Yine bir başka senatör, Chaunsey Depew, şöyle söylüyordu: «Amerikan halkı her yıl tüketebileceğinden iki milyar fazla üretimde bulunur.»

var, bitmez tükenmez değil ki» diye karşılık verdi Ernst.

«İmtiyaz hissesenedi ve başka değerler şeklinde altın» diyerek sözünü tamamladı Bay Kovalt.

«Gördünüz mü?» dedi Ernst. «Birleşik Devletler mal bedeli olarak Brezilya'dan hissesenedi ve ayrıcalıklar alırlar. Bu ne demektir? Bu demektir ki Birleşik Devletler Brezilya'da demiryolu, fabrika, maden ve toprağa sahip olacak. Ya bu ne demektir?»

Bay Kovalt düşündü ve başını salladı.

«Onu size ben söyleyeyim» diye Ernst sözüne devam etti. «Bu demektir ki Brezilya'nın kaynakları açılır. Sonra? Brezilya kapitalist sistem içinde, kaynaklarını birkez açıp işlettikten sonra, onun da elinde tüketilmeyen bir üretim fazlası bulunacaktır. Bu fazlayı Birleşik Devletlere satabilir mi? Hayır, çünkü Birleşik Devletlerin kendisi de bir üretim fazlasına sahiptir. Birleşik Devletler üretim fazlalarını şimdiyedek olduğu gibi, Brezilya'ya akıtabilir mi? Hayır, çünkü şimdi Brezilya'nın kendisi de üretim fazlasına, yani artık değere sahiptir ve çıkmazlar içindedir.

Ne olacak şimdi? Birleşik Devletler de, Brezilya da, kaynakları kapalı bulunan ülkeler arayıp, üretim artıklarını oralara aktarmak isteyeceklerdir. Bu oldu mu, bukez de o ülkeler, kaynaklarını açıp kullanmaya başlayacaklar ve birzaman sonra onların da elinde üretim fazlaları birikecektir. Böylece onlarda kendi çıkarlarına, geri kalmış ülkeler aramaya koyulacaklardır. Ve şimdi Baylar, dikkat edin, yeryüzü belirli büyüklüktedir; orada nihayet sayısı belli ülke vardır. Dünyanın bütün bu ülkeleri, en küçüğü ve en sonuncusu da dahil olarak, ellerinde üretim artıklarıyla birbiri karşısına dikilirse ne olacak?»

Biran durarak bütün dinleyicileri süzdü. Yüzlerde-

ki şaşkınlık görülecek şeydi. Ve bu yüzlerde korku belirtileri de eksik değildi. Soyut kavramlarla, bir hayalet çağırmıştı Ernst. Onlar bu hayali görerek titriyordu.

«Görüyorsunuz ki alfabeden ayrıldık Bay Kalvin,» diye kurnazca güldü Ernst. «Alfabeyi baştan sona okudum artık. Pek sade ve açık, tüm güzelliği de burada. Sanırım cevabınız hazırdır. O halde söyleyiniz lütfen; yeryüzünün her ülkesinde tüketilmemiş bir üretim fazlası kalırsa kapitalist sisteminizin hali nice olur?»

Bay Kalvin azçok öfke ile başını sallıyordu. Ernst'in tanıtlama biçiminde, herhangibir yanlış bulmak umuduyla düşündüğü görülüyordu.

«Konuyu kısaca tekrarlayalım,» dedi Ernst. «Tekbir üretim kolundan, kundura imâlinden yola çıkmıştık. Görmüştük ki, buradaki verim bölüşmesi bütün öteki endüstri kuruluşlarındakine benziyordu. Görmüştük ki iş, kendi ücretiyle verimin ancak belli bir bölümünü satın alabiliyordu ve sermayeye kalan pay, bütünüyle tüketilemiyordu. Yine görmüştük ki iş, kendi ücretini ve sermayenin muhtaç olduğu herşeyi harcadıktan sonra, yine de her zaman ortada bir üretim artanı kalıyordu. Daha önce anlamıştık ki, bu fazla üretimin, yalnızca yabancı ülkelere atılabiliyordu. Ama bundan ötürü de, o ülkelerin kaynakları işlemeye başlıyor ve kısa zamanda onlar da kendi üretim artıklarına sahip oluyorlardı. Bu olayı dünyamızın bütün ülkelerine uygulayalım, görülecek ki her ülke, her yıl hatta her gün tüketilmemiş üretim fazlaları oluşturacak ve bunu akıtabilecek boş bir saha bulamayacağından, bir yerde tıkanıp kalacaktı. Şimdi size birkez daha soruyorum: Bu üretim artıkları ne olacak?

Hâlâ kimse cevap vermiyordu.

«Bay Kalvin?» diye sordu Ernst. O da «Bu benim

ufkumu aşar» diye itiraf etti.

«Böyle şeyler benim hayalimden bile geçmezdi.» dedi Bay Asmunsen; «Şimdi ise güneş gibi açık duruyorlar önümüzde.»

İlkkez burada, Marks'ın (1) «Artıkdeğer» teorisinin incelenmesine tanık oluyordum. Ernst teoriyi odenli sade bir gelişim içinde anlatmıştı ki, ben bile yıldırım çarpmış gibi şaşkın, oturup kalmıştım.

«Ben size bu üretim artığından nasıl kurtulacağınızı söyleyeyim,» diye devam etti Ernst. «Onu denize atarsınız. Her yıl yüzlerce milyon doları kundura, buğday, elbise ve her türlü ticaret maddeleri halinde, denize atınız. Bu bir hal çaresi olamaz mı?»

Bay Kalvin «Kuşkusuz,» diye karşılık verdi. «Ama böyle konuşmak size yakışmaz.»

Ernst yıldırım hızıyla ona döndü:

«Siz makina düşmanlarının, tufandan önceki atalarımızın yöntemlerine dönmeyi dileyen sözlerinizden pek daha fazla yakışıksız olmasa gerek.. Üretim fazlalarından kurtulmak için, siz ne öneriyorsunuz?» Herhalde siz, üretim fazlası oluşturmamak yoluyla bu *sorun*'dan kaçardınız. Ama siz üretim artığından nasıl kaçınmak istiyorsunuz? Karışık, akıl ve mantığa uymaz, zaman yutucu ve pahalı bir üretim biçimine dönmek yoluyla, değil mi?»

Bay Kalvin yutkundu. Darbe tam yerini bulmuştu.

---

(1) Karl Marks —Sosyalizmin büyük fikir kahramanı— 19 uncu yüzyılda yaşamış bir Alman Yahudisi ve John Stuart Mill'in çağdaşı. Marks'ın ekonomik buluşlarından beri, içlerinde tanınmış düşünürler ve bilim adamları bulunan kuşakların gelip geçmiş olması ve Marks'ın bunlarca benimsenmemesi bugün bize inanılmaz görünür. Buluşlarının sonucu olarak ülkesinden kovuldu ve bir sürgün olarak İngiltere'de öldü.

Birkaç kez daha yutkundu ve öksürdü.

«Hakkınız var» dedi, «Yenildim. Bu, gerçeğe yakışmaz birşey. Ama yine de birşey yapmak zorundayız. Biz orta sınıf için bu, bir ölüm kalım işidir. Eli - kolu bağlı mahvolmak istemiyoruz. Zararı yok, zevksiz ve yakışıksız olsun. Atalarımızın gerçekten kaba, ilkel ve ekonomik olmayan yöntemlerine dönerek bu kötü sonu önlemek yeğdir. Biz endüstriyi tröst öncesi dönemine *geri* istiyoruz. Evet, makina düşmanlığı yapıyoruz. Buna karşı ne diyorsunuz bakalım?»

«Ama makinaları yenemezsiniz siz,» diye karşılık verdi Ernet.

«Dediğim gibi, gelişim selini geriye çeviremezsiniz. İki kuvvet sizin karşınıza dikilir ki, her biri tek-tek, orta sınıftan daha güçlüdür: Birincisi, gerinizi kapatan büyük kapitalistler. Onlar makinaların yokedilmesini istemezler. İkinci ise, tröstlerinkinden daha büyük bir kuvvet olan iş *gücüdür*. O da sizin makinaları bozmanıza izin vermez. Dünya egemenliği ve onunla birlikte makina, tröstle iş arasında duruyor. Asıl savaş alanı oradadır. Heriki taraf da makinanın yokedilmesini değil, mülkiyetini istiyor. Bu kavgada orta sınıfın yeri yoktur. İki dev arasında kalmış bir cücedir o. İtiraf etmek zorundasınız ki, siz zavallı, batmaya mahkum orta tabaka insanları, iki değirmentaşı arasında sıkışmışsınız ve öğütme başlamıştır.

Ben size matematik olarak ispat ettim ki, kapitalist sistemin çöküşü, önüne geçilmez bir sonuçtur. Her ülke, elinde tüketimi ve ihracı imkânsız bir üretim fazlasıyla dikilip kalınca kapitalist düzen, kendi kurduğu korkunç kâr yapısı altında can verecektir. Ama asıl ondan sonra yaşam, orta sınıf için, cehennem olacaktır. Birleşik Devletler ve tüm dünya için, yeni ve heybetli

bir devir başlayacaktır. İnsan yaşamı, makina tarafından ezilecek yerde, tersine onun sayesinde daha hoş, daha mutlu, daha güzel olacaktır. İşçi, sizin batmış orta tabakanızdan kendi saflarına düşenlerle birlikte — artık yalnız işçiler bulunacaktır — harika makinanın ürettiğini hak ve adâlet ile bölüşecektir. Biz yeni ve daha eşsiz makinalar yapacağız. Böylece kâr olmayacağı için, üretim fazlası falan da olmayacaktır.»

«Makina sahipliği ve onunla birlikte dünya egemenliği çevresinde dönen bu kavgada, tröstler kazanırsa ne olacak?» diye sordu Bay Kovalt.

Ernst karşılık verdi:

«Siz, biz, hepimiz insanlık tarihinin benzerini hiçbir zaman görmediği acımasız ve korkunç bir baskı rejiminin demir ökçesi altında ezileceğiz. Bu baskı rejimine uygun düşecek 'Demir Ökçe' (1) adı verilebilirdi.»

Uzun bir sessizlik oldu. Herkes kendini alışılmamış ağırlıkta düşüncelere kaptırmıştı.

«Ama sizin sosyalizminiz bir düştür,» dedi ansızın Bay Kalvin. «Bir düş» diye tekrarladı.

«Ohalde size düş olmayan birşey göstereyim,» diye karşılık verdi Ernst. «Bu şeye *oligarşi* demeyi uygun buluyorum. Siz ona *plütokrasi* dersiniz. Her ikimizin de amacı birdir: Büyük kapitalistler yada tröstler. Görüp bakalım, bugün kuvvet kimin elindedir? Bu amaçla toplumu sınıflara ayıralım!

Toplumda üç büyük ana - sınıf vardır. Birincisi: Plütokrasi: zengin bankerlerden, demiryolu krallarından, büyük kuruluşların yöneticilerinden ve tröst adamlarından oluşur. İkincisi, Orta tabaka, sizin sınıfınız; çiftçile-

(1) Elimizdeki bilgilere göre bu ad oligarşiye ilk kez burada veriliyor.

ri, tüccarları, ufak fabrikatörleri ve meslek adamlarını kapsar. Üçüncüsü ve sonuncusu: Benim sınıfım, proleterya; ücretli işçilerden oluşan sınıftır (1).

İnkâr edemezsiniz ki, *servet,* bugünkü Amerika'da önemli bir kuvvet tanımlar. *Servet,* üç sınıf arasında nasıl bölünmüştür? Ben size sayılar vereceğim. Plütokrasinin serveti altmışyedi milyar değerindedir. Birleşik Devletlerde herhangibir iş görenlerin ancak, onda biri plütokrasiye mensuptur, ama genel servetin yüzde yetmişi onların elindedir. Orta tabakanın yirmidört milyarı var. Tüm iş ve sanat uygulayıcılarının yüzde yirmidokuzu orta tabakaya mensuptur. Genel servetteki hisseleri yüzde yirmibeş oranındadır. En son olarak da proleterya. Onun elinde kırk milyar vardır. Ve çalışan halkın yüzde yetmişdir bunlar. Genel servetteki payı ise yüzde dört oranındadır. Kuvvet kimdedir şimdi söyleyin. Baylar?»

«Kendi söylediklerinizden anlaşılıyor ki, biz orta tabaka proleteryadan daha güçlüyüz» dedi Bay Asmunsen.

«Bizi zayıf bulmak plütokrasi karşısında sizi güçlendirmez» diye karşılık verdi Ernst. «Ama ben daha sözümü bitirmedim. Zenginlikten daha büyük bir kuvvet var; daha büyük olmasının nedeni de insanın elinden alınamamasıdır. Bizim kuvvetimiz, proleteryanın gücü yani, adeleelerimizde, oy pusulasını atan ellerimizde, tüfek tetiğine dokunan parmaklarımızdadır. Bu *gücü* kimse bizden koparamaz. Bu ilkel güçtür, yaşamın kendisine

(1) Toplumun bu biçimde sınıflara bölünüşü, o zamanın istatistik otoritelerinden olan Lucien Sanial'ın tasnifine uyar. O, Birleşik Devletlerinin 1900 nüfus sayımına göre sınıfların sayıca güçlerini şöyle gösteriyordu: Plütokrasi **250251,** orta tabaka **8429845,** proletarya **20393137.**

akraba olan güç, servetten daha büyük olan ve servet tarafından durdurulamayacak olan güç!

Oysa, sizin gücünüz elinizden alınamaz değildir. Plütokrasi, hem de tam şu sırada, onu bütünüyle ele geçirmeye uğraşıyor. Ondan sonra, orta tabaka olmaktan çıkacaksınız. Bizim sınıflarımıza düşecek ve proleter olacaksınız. Bunda en iyi olan da, böylelikle güçlerimizin artacağıdır. Biz sizi kardeş olarak selâmlayacağız ve hep birlikte, omuz - omuza insanlık dâvası için çarpışacağız.

Görüyorsunuz, işçide el'koymaya yarayacak somut birşey yoktur. Halkın servetdeki payı yalnızca elbise ve ev eşyasıdır; pek ender durumlarda ise kendisine ait bir evceğizi vardır. Ama siz öyle değilsiniz, sizin elinizde somut değerler var. Plütokrasi bunları, yani yirmidört milyarınızı almak istiyor. Kuşkusuz proleteryanın da böyle bir isteği var. Durumunuzu şimdi apaçık görüyor musunuz, Baylarım? Orta tabaka aslanlarla kaplanlar arasında ufak, zayıf bir güçtür. İki taraftan birisi onu yutar. Sizi yutan plütokrasi olsa bile proleteryanın da onu yutması yalnızca bir zaman meselesisidir.

Sizin bugünkü servetiniz, gücünüzü gösteren güvenli bir ölçü değildir. Şu anda sizin zenginliğiniz boş ve kırılmaya hazır kâseden başka birşey değildir. Onun içindir ki acıklı kavga parolanız 'Dön geriye, babalarımızın metotlarına!' biçimindedir. Çaresizliğinizi anlamışsınız. Gücünüzün boş bir kâseden başka birşey olmadığını çok iyi biliyorsunuz, ama bir de ben tanıtlayayım.

Çiftçilerin gücü nedir? Yalnız kiracı olmak, yada gırtlağa kadar borca batmış olmak değil midir? Bunların yüzde elliden fazlası kölelerden oluşur. Toprak

ürünlerinin aktarılması için gereken bütün araç ve gereçlerin —silo, tren, toptan aktarma istasyonları, vapurlar vb.— tröstlerin elinde yada denetiminde olması olayı karşısında ise, hepsi de tröstlerin tutsağıdır. Dahası var. Pazarı da denetliyen tröstlerdir. Köylülerin bütün bu şeylerde söz hakları yoktur. Onların siyasal güçlerinden ise, daha sonra sözedeceğim ve hemen arkasından da orta tabakanın siyasal gücüne geçeceğim.

Günden güne tröstler, tıpkı Bay Kalvin'e ve öteki sütevi sahiplerine yapmış oldukları gibi, çiftçilerin sıkıp suyunu çıkartıyorlar. Dahası var, tüccarlar da aynı cendereden geçiyorlar. New York'daki tütün tröstünün, yalnız altı ayda yüzden fazla sigara ticareteevini emip yokettiğini hatırlayınız. Kömür ocaklarının bir zamanki sahipleri nicoldu? Yine ben söylemeden bilirsiniz ki, demiryolu tröstünün antrasit kuyuları ve asfalt tarlaları vardır, yada bunların denetimine sahiptir. Standard Oil'un yirmi kadar Okyanus vapur hattı var mıdır yok mudur? Kendisinin bir çıkıntısından başka birşey olmayan ham maden tröstü dikkate alınmazsa, tüm bakır onun denetimi altında değil midir? Birleşik Devletlerde on bin kent, ışığını Standard Oil'un malı olan, yada denetimi altında bulunan kuruluşlardan alır. Yine bir o kadar kentin tüm elektrikli nakil araçları —tramvay, hava ve yeraltı trenleri— onun elindedir. Bu türden binlerce kuruluşun kendilerine ait olduğu bilinen, kapitalitsler silindiler. Bunu biliyorsunuz. Sizin başınıza gelecek de budur.

Çiftçiye olan, aynıyla ufak fabrikatöre de olacaktır; bugün her ikisi de bağımlı hale düşmüştür. Sonra, bütün serbest meslek erbabı, bütün sanatçılar, —adıyla olmasa

bile— köledirler. Politika adamları ise birer uşak. Bay Kalvin, siz niçin geceli gündüzlü, köylüleri öteki orta tabaka insanlarıyla birleştirerek yeni bir parti kurmaya çalışıyorsunuz? Çünkü mevcut eski partililer sizin gelenekçi fikirlerinize yanaşmak istemiyorlar. Bunu niçin istemiyorlar? Çünkü, dediğim gibi, plütokrasinin tutsağı ve bağımlı uşağıdırlar.

Serbest meslek erbabına köle demiştim. Gerçekten öyle değil mi? Hepsi... profesörler, redaktörler, din adamları, plütokrasiye hizmet ettikleri için bulundukları mevkileri alıyorlar. Hizmetleri ise, plütokrasiye ya zararı olmayan, yada yararlı olan, düşünceleri bulmak ve yaymaktan ibarettir. Plütokrasi için tehlikeli olan düşünceler yaydılar mı, hemen yerlerini kaybederler ve kara günleri için tedbir almamışlarsa, proleterya saflarına inerler. Böylece ya yokolurlar, yada çalışan sınıfın kışkırtıcısı olurlar. Unutmayınız ki kamuoyunu oluşturan basın, kilise kürsüsü ve üniversitelerdir. Bunlar halkın düşünce biçimini tayin edecekler. Hemenhemen düzenin tüm sanatçıları da yapıtlarında plütokrasinin bayağı zevkine yaltaklanırlar.

Ama herşeye rağmen servet tek başına gerçek *güç* değildir. O *gücün* yalnızca aracıdır. Gerçek güç ise hükümettir. Ama bugün hükümeti denetleyen kim? İş alanlarındaki proleterya mı? Bu fikre siz de gülüyorsunuz. Sekiz milyon iş - güç sahibi üyesiyle, orta tabaka mı? Hayır, proleteryadan daha fazla değil. Öyleyse hükümeti kim denetliyor? Dörttebir milyonu zor bulan aktif üyesiyle plütokrasi.. hatta bu dörttebir milyon da, bu konuda geçerli yardımda bulunsa bile, hükümeti denetleyemez. Hükümeti denetleyen plütokrasinin beynidir. Bu beyin ise, yedi küçük, ama güçlü gruptan olu-

şur. Bu yedi grubun (1) bugün elbirliğiyle çalıştıkları herkesçe bilinir.

Biz bu demiryolu gruplarından yalnız birini ele alalım ve gücünü ölçelim. Bu grup, halkı hakkından yoksun etmek ve uyutmak için, kırk bin avukat kullanır. Yargıçlara, bankerlere, redaktörlere, bakanlara, akademik kariyerlilere, parlamento ve bütün yasama kuruluşları üyelerine binlerce yolculuk biletleri armağan eder. Her devletin hükümet merkezinde ve başka önemli kentlerde parlak bir biçimde döşenmiş Lobbys (2) açmıştır. Ayrıca, küçük büyük bir çok kentlerde köşe-başı avukatlarından ve küçük politikacılardan oluşan bir ordu besler. Bu ordunun görevi de parti toplantılarına katılmak, toplantılar düzenlemek, kendilerini jürilere seçtirmek, yargıçlara rüşvet vermek ve her yola başvurarak grubun çıkarlarını gözetmektir. (3)

---

(1) Daha 1907 de onbir grubun ülkeye egemen olduğu biliniyordu. Ama beş şimendifer grubunun eriyip birbirine karışmasıyla bu sayı yediye düştü. Bu gruplar şunlardı: 1. James L. Hill. Kuzey - doğu şimendiferlerini denetliyordu; 2. Pennsylvania şimendifer grubu, Schiff gibi New York'un büyük banka kuruluşlarınca finanse ediliyordu; 3. Harriman, yanında müşaviri Frick ve siyasal temsilcisi Odell olduğu halde, kara hattını, güney-batı ve güney Pasifik kıyıları hatlarını denetliyordu; 4. Gould ve V. Moore, Reid ve Leeds ailesinin şimendifer çıkarları, ki «Rock-Island birlikleri» adıyla ünlüydü. Bu güçlü oligarşiler rekabet kavgasını sonunda kazandılar ve zorunlu olarak birleştiler.

(2) Lobbys, yani, parlamento üyesini ve öteki politikacıları, sözde halkın çıkarlarını temsil edecek olan bu adamları, rüşvetle kazanmak için kurulan bürolar ve bekleme salonları.

(3) Everhard'ın bu sözlerinden on yıl önce, New York ticaret odası bir bülten yayımlıyordu. Ondan şu satırları aktarıyoruz: «Demiryolu kumpanyaları, Birleşik Devletlerin çoğunda ya-

Baylar, plütokrasinin (1) beynini oluşturan yedi gruptan yalnız bir tanesinin gücünü şöylece kaba taslak gösterdim. Sizin yirmidört milyarınız size, hükümet üzerinde yirmidört santimlik bir söz hakkı sağlamıyor.

şama organını egemenliği altında bulunduruyorlar; Senato ve parlamento üyelerini, valilerin atanmasını yapıyor ve görevlerinden el çektiriyorlardı. Yani Birleşik Devletler politikasının gerçek liderleri onlardır.

(1) Rockefeller, proleteryanın bir üyesi olarak işe başladı. Şansının ve kendi yeteneğinin yardımıyla işi o derece ilerletti ki Standard Oil adıyla tanınan ilk tam tröstü yarattı. Bu çağın tarihinden bir sayfayı açmaktan kendimizi alamıyoruz. Böylelikle, Standard Oil tröstünün, üretim ve kapital fazlasına yer açmak için ufak kapitalistleri nasıl ezdiğini ve orta tabakanın çöküşünü nasıl hızlandırdığını göreceğiz. Bu amaçla o devrin radikal bir yazarı olan (David Graham Philips) i Saturday Evening Post gazetesinin 4 Kasım 1902 tarihli sayısından izlemek istiyoruz. «Aşağı yukarı, on yıl önce Rockefeller'in geliri, yetkili makamlarca, 30.000.000 dolar olarak tahmin ediliyordu. Petrol endüstrisinde en yüksek kâr sınırını eldetmişti. Kumpanyanın kasalarına büyük para selleri - yalnız Rockefeller hesabına ayda 2.000.000 dolardan fazla - akıyordu. Kazancına yeni yatırım alanları bulabilmek sorunu gittikçe zorlaşıyordu. Bu, sonunda bir kâbus haline geldi. Gelir gittikçe daha fazla kabarıyordu ve normal yatırım yerleri ise bugünkünden daha azdı. Sermayesini petrolden başka işlere dökmek Rockefeller'in daha büyük kazanç eldetmek isteğinden ileri gelmiyordu. Monopol muknatıslarınca durdurulmaz bir biçimde çekilerek kasalarına akan servet selleri onları sürekli olarak daha ileri gitmeye zorluyordu. Sermaye yatırım yerleri bulmak üzere Genelkurmay kurmuşlardı. Bu Genelkurmay başkanının yılda yüzyirmibeş bin dolarlık maaş almış olduğu söyleniyor.

Rockefeller'in yabancı sahaya uzattıkları, ilk göze çarpan kolu demiryoluna yatırdıklarıydı, 1895 yıllarında bütün Amerika demiryolu ağının beşte birini yönetimleri altında tutuyor-

Sizin servetiniz boş bir kâsedir ve o da yakında elinizden alınacaktır. Tüm gücü elinde tutan plütokrasidir. Kanunu yapan odur, çünkü senato ve parlamento, mahkemeler ve tüm yasama organları egemenliği altındadır.

---

lardı. Bugün ellerinde yada büyük sermaye hisseleri sayesinde denetimleri altında ne bulunuyor? Yalnız birkaç milyonla katıldıkları, bir tanesinin dışında, New York büyük şimendiferlerinin çoğunluğu onlarındır. Merkez noktası Şikago olan büyük hatların çoğu onların elindedir. Pasifik vapur hatlarının bir çoğuna hükmederler. Morgan'ı odenli güçlü kılan onların oylarıdır; gerçi onların Morgan'ın aklına olan ihtiyaçları, Morgan'ın onların oylarına olan ihtiyacından kat kat fazla olduğunu - hiç değilse şu anda - söylemek zorunluluğu varsa da, her ikisinin bu biçimde birleşmiş olmaları «çıkarlar antlaşmasının» temelini oluşturur.

Ama ulaşım şebekeleri tekbaşına bu heybetli altın selini yutacak halde değillerdi. Bugün Rockefeller'in geliri ayda 250.000 den dört, 5—6 milyona ve yılda 75.000.000 dolara çıkmıştır. Tüm petrol kaynakları onun için kâr haline geldi. Gelirin yeni yatırımları, yılda yeniden birçok milyonlar vermeye başladı.

Rockefeller, sermaye için güvenilir yatırım sahaları haline gelir gelmez havagazı ve elektrik endüstrisine de, çullandı. Amerikan halkının büyük bir bölümü, güneş battıktan sonra - hangi tür aydınlatma aracına ihtiyaç duyarsa duysun - Rockefeller'i zenginleştirmek zorunluluğundadır. Daha sonra arsa ticaretine başladılar. Söylendiğine göre Rockefeller birkaç yıl önce, bir çiftçiden ipoteklerinden kurtulduğunu duyunca gözleri yaşaracak kadar duygulanırmış; şimdi uzun yıllar için, iyi kârla yatırdığını sandığı, sekiz milyon birdenbire kapısı önüne yığılıyor ve sızlanarak bir sığınak diliyordu. Petrolünün doğurduğu çocuklarına, torunlarına ve torunlarının torunlarına yer bulmak için birdenbire çıkan bu yeni sıkıntılar, bu adamın kayıtsızlığı ve bozuk midesi için artık fazla idi...

Rockefeller'in milyonları demir, kömür, bakır, kurşun gibi madenlere; başka endüstriye, şimendiferlere; devlet ve top-

Bu kadar da değil. Kanunun arkasında, onu uygulayacak bir güç bulunmalıdır. Plütokrasi bugün kanunları çıkarır ve uygulama için şu kuruluşlar emrindedir: Polis. ordu, donanma ve sonunda, sizin de bizim de bağlı olmakla övündüğümüz Milis.»

Sert tartışmalara girilmeden konuklar dağıldı. Hepsi sessiz ve ezgin bir halde, yavaşça «Hoşçakalın» deyip ayrıldılar. Gözleri önüne serilen tablo, onları korkutmuş görünüyordu.

Bay Kalvin «Durum gerçekten ciddidir» dedi Ernst'e; «Açıklamalarınıza karşı hemen hiçbir diyeceğim yoktur.

---

luluk borçlarına, vapur ve telgraf hatlarına, arsa ve gökdelenlere, saraylara, otel ve mağaza yapı bloklarına; sigorta ve bankalara geçerek yer değiştirdiler. Çok geçmeden onların milyonlarının üzerinde çalışmadığı hiçbir, ama hiçbir endüstri alanı kalmadı...

Rockefeller'in bankası - National City Bank - büyüklükte bütün Amerika bankalarını pek, pek geride bırakır. Bütün dünyada ise yalnız İngiltere Bankası ve Fransa Bankası tarafından geçilir. Depozitleri günde ortalama yüz milyondur ve Wall Street'in para ve senet pazarına tamamıyla egemendir. Yine de bu işi yapan yalnızca o değildir; tek başına New York'ta ondört banka ve tröstü, ülkenin bütün merkezlerinde de büyük sermayeli ve etkili bankaları içine alan (Rockefeller Bankası) nın başıdır.

John D. Rockefeller'in eline dörtyüz, beşyüz milyonluk kur değerinde Standard Oil hisse senetleri vardır. Yüz milyonla çelik tröstünde, hemen bir o kadarla batı demiryollarında ve onun yarısı kadarıyla başka bir tanesinde hisse senetleri vardır. Beyin yoruluncaya kadar saymayı daha da uzatabilirdik. Son yılki geliri yüz milyon dolara varıyordu. Roçild ailesinin toplam gelirleri acaba bunu geçer mi? Sanmam. Bu gelir. doğal olarak durmayarak yıldan yıla artıyor.»

Yalnız orta tabaka hakkındaki kanılarınızı kabul etmem. Biz tröstlerin hakkından geleceğiz.»

«Ve atalarımızın yöntemlerine döneceğiz» diye cümleyi Ernst tamamladı.

«Evet» dedi Bay Kalvin gösterişli bir biçimde; «Biliyorum ki bu bir makina düşmanlığıdır ve yersizdir. Ama plütokrasinin yaptıklarına karşı hayatımızın zaten anlamı kalmamıştır. Ne olursa olsun, makinayı yoketmek pratik olarak olanaklıdır ve bu sizin rüyanıza benzemez. Sizin sosyalist düşünüz.. Enikonu bir düştür sizinkisi. Biz sizi izleyemeyiz.»

«Yalnız bir parçacık olsun şu evrim felsefesinden ayrılmanızı isterdim,» dedi Ernst. Ve düşünceli bir halde elsıkıştı. «Ondan sonra birçok sıkıntılardan kurtulmuş olurduk.»

GİRDAP

O akşamdan kısa bir süre sonre korkunç olaylar birbirini kovalamaya başladı. Üniversite kentinde bütün günlerini odenli barış ve huzur içinde geçirmiş olan ben de, kendi kişisel sorunlarımla birlikte, genel olayların girdabına yuvarlandım. Beni ihtilâlci yapan ne idi? Ernst'e karşı olan sevgim mi? Yoksa içinde yaşadığım topluma onun tuttuğu ayna mı? Bilmiyorum. Ama ihtilâlci olmuştum. Ve üç ay önce benim için düşünmesi bile imkansız bir olaylar kasırgasına yakalanıp sürüklenmiştim.

Kendi kaderimin krizi, toplumun büyük kriziyle aynı zamana rastladı. İlkin babam üniversitedeki kürsüsünü kaybetti. Ah, onu resmen uzaklaştırmadılar. Vazgeçmesi rica edildi. İşte bu kadar. Bu okadar önemsenecek birşey değildi. Hatta babam seviniyordu bile, çünkü işinden uzaklaştırılmasına neden, «Ekonomi ve Eğitim» adlı kitabının basılması idi. Bu onun kanıtlarını güçlendiriyordu, o da bundan dolayı mutluydu. Eğitim kurumunun kapitalist sınıfının baskısı altında olduğunu doğrulayacak bundan daha iyi bir kanıt bulunabilir miydi?

Oysa bunun kimse farkına varamadı. Kimse babamın görevinden çekilmeye zorlandığını öğrenemedi. Bilgin olarak önemi odenli büyüktü ki çekilme nedeninin duyurulması bütün dünyayı heyecana sürükleyebilirdi. Gazeteler onu övgülere boğdular ve kürsünün üzüntülerinden kurtularak kendisini bütünüyle bilimsel araştırmalara vermek istemesini haklı buldular.

İlkin babam gülüyordu. Sonra kızdı, hem de adam akıllı... Kitabının yokedilmesi bunu izledi. Bu iş okadar gizli başlamıştı ki önceleri hiç farkında olmadık. Kitabın yayımlanması ülkede derhal bazı tepkiler yaratmıştı. Kapitalist basın babama sövmüştü. Bu sövüp saymanın ana teması şu idi: Yazık ki böylesine büyük bir bilgin, kendi alanını bırakarak hiç anlamadığı sosyalojiye dalmış ve alalacele girdiği bu bilim dalında kendini bulamamıştı. Bu bir hafta sürdü. Babam ağzını avucuna gömerek gülüyor ve kitabının kapitalizmi en gocunduğu yerden vurduğunu söylüyordu. Sonra birdenbire gazeteler ve eleştiri dergileri, kitaptan sözetmez oldular. Yine birdenbire kitap basın piyasasında kayboldu. Kitapçılarda tekbir baskısı bile bulunmuyordu. Babam basımcısına mektup yazdı ve ondan, bir kaza sonucu, harf döküm kalıplarının bozulmuş olduğu cevabını aldı. Aralarında üzüntülü bir mektuplaşma başladı. Basımcı en sonunda kendini açık bir cevap vermeye zorunlu duyunca, kitabı yeniden dizdirecek durumda olmadığını bildirdi. Bununla birlikte hakkından gönülhoşluğu ile vazgeçmeye de hazırmış.

«Kitabınız için tüm ülkede artık bir tane bile basımcı bulamayacaksınız» dedi Ernst. «Sizin yerinizde olsam şuanda geri çekilirdim. Siz daha demir ökçenin şöylece bir baktınız tadına.»

Ama babam bilgindi ve ondan başkaca hiçbir şey olamazdı. Asla acele karar vermezdi. Tüm ayrıntıları içinde yapılamayan deney, deney değildi onca. Böylece sabırla, tüm basımcıları yokladı. Herbiri bir türlü özür buluyor, ama kitabın yeni basımını üzerine almaya yanaşmıyordu.

Kitabın gerçekten afaroz edildiğine iyice inandıktan sonra babam, bu olayı gazetelerde yayımlatmayı dene-

di; bunda da bir sonuç sağlayamadı. Birçok gazetecinin de bulunduğu bir sosyalistler toplantısında böyle bir fırsatı ele geçirdiğini sandı. Kitabının öyküsünü orada da anlattı. Ertesi gün gazeteleri okurken gülüyordu, ama ondan sonra öyle bir öfkelendi ki öncekini gölgede bıraktı. Gazeteler kitabın adını bile anmadıkları gibi, yazarına da iftira ediyorlardı. Sözcük ve tümcelerini mantıkî gidişinden koparıyorlar, azgın ve anarşik bir açıklama haline getiriyorlardı. Bütün bunlar ustaca düzenlenmişti. Özellikle birşey aklımda çivili kaldı. O, «Sosyal ihtilâl» deyimini kullanmıştı, gazeteciler ise sosyal sözcüğünü atarak «ihtilâl» sözcüğünü almışlardı. Associated Press'in bir telgrafı bunu yayınlayınca ülkenin her yanında gürültüler koptu. Babam, nihilist ve anarşist damgası yemişti. Çok satan bir gazetede çıkan bir karikatür, babamı kendi elinde kızıl bayrakla, birlikte, ellerinde zift meşaleleri, kamalar ve dinamit bombaları taşıyan uzun saçlı ve vahşi bakışlı bir güruhun başında gösteriyordu.

Gazeteler uzun aşağsama yazılarıyla onun üstüne yüklendiler ve hatta ruhî bir depresyon, yada yıkılış üzerine imlemelerde bulundular. Ernst bize, kapitalist basının bu biçim davranışının hiç de yeni olmadığını söylüyordu. Tüm sosyalist toplantılarına muhabir göndererek her söyleneni istedikleri biçime sokturmak onlarda alışkanlık imiş. Böylece orta tabakayı ürkütürler, sosyalistlere yaklaştırmazlarmış. Ernst birkez daha babama, kavgadan vazgeçerek geri çekilmesini önerdi.

Bununla birlikte, ülkenin sosyalist basını kavgadan çekinmedi ve böylece işçi çevrelerinde kitabın başına gelenler öğrenildi. Ama yalnız işçi çevrelerinde... Kısa bir süre sonra, büyük bir sosyalist yayımevi olan «Akla Çağrı», babamla kitabın yeniden basılması için bir anlaşma imzaladı. Babam mutluydu, oysa Ernst telâşlı.

«Size söylüyorum, bilinmez olaylar arifesinde bulunuyoruz,» diye üsteliyordu. «Çevremizde büyük işler uygulanıyor. Bunu seziyoruz. Ama neler olduğunu bilmiyoruz, kesinlikle birşeyler var. Onun, altından toplumun bütün yapısı yükseliyor. Bana sormayın, ben de birşey bilmiyorum çünkü. Ama toplumun bu kasırgasından birşeyler kristalize oluyor. Hem de tam şu sırada. Kitabınızın uğradığı baskın, ondan bir sızıntıdır. Ne kadar kitap böyle ezilmiştir? Hiçbir fikrimiz yok. Karanlıkta elyordamıyla gidiyoruz. Bunu öğrenmeye hiç olanak ta yok. Dikkat edin, şimdi sosyalist basının ve sosyalist basım - yayım kurumlarının ezilmesine sıra geliyor. Bunun olmasından korkuyorum. Elimizi ayağımızı zincirliyorlar.»

Ernst'in eli, olayların nabzına öteki sosyalistlerden daha yakındı. İlk darbe iki gün sonra indi. «Akla Çağrı» bir haftalık dergi idi ve proleterya içinde yediyüz ellibin abonesi vardı. Ondan başka sık sık, iki milyondan beş milyona kadar olağanüstü baskılar yapardı. Bu büyük çaptaki baskılar, dergi çevresinde toplanmış gönüllü yardımcılar elile dağıtılırdı. İlk yumruk bu olağanüstü baskılara indirildi ve mahvedici bir etki yaptı. Keyfi bir kararla, bunlar, bir gazete gibi muntazam çıkmadığı için, posta ile yollanmasının doğru olmadığı bildirildi.

Bir hafat sonra ise posta idaresi, ihtilâlci bir organ olması faktörünü öne sürerek dağıtım örgütüyle dergiyi dağıtmamak kararını aldı. Sosyalist propaganda için bu korkunç bir darbeydi. «Çağrı» neyapacağını bilmiyordu. Dergiyi abonelere ekspres yoluyla ulaştırmaya karar verildi, ama onlar da bunu reddettiler. Bu «Çağrı» nın sonu idi. Ama yine de yüzdeyüz değil. «Çağrı» basım - yayım kurumu, kendini daha büyük bir gay-

retle kitap baskılarına verdi. Babamın kitabından yirmi bin nüsha ciltçide, gerisi de makinada bulunuyordu. Bir gece, önceden hiçbir ihtar, ihbar olmaksızın bir güruh ortaya çıktı ve Amerikan bayrağı sallayıp vatan şarkıları söyleyerek «Çağrı» nın zengin kuruluşlarını ateşe verdi. Herşey bütünüyle yokolmuştu.

Oysa Girard, Kansas'ta sakin bir kentti. Orada hiçbir zaman işçi patırdıları olmamıştı. «Çağrı» iyi ücret veriyordu ve kentin gerçekten belkemiği sayılırdı. Çünkü yüzlerce kadın ve erkeğe iş sağlıyordu. Çetede Girard'lı kimse yoktu. Güruh birdenbire yerin altından çıkmış, görevini her bakımdan eksiksiz yaparak, yine yerin dibine girmişti. Ernst bu olayda uğursuz bir şeyler seziyordu.

«Kara Yüzlükler (1) Birleşik Devletlerde organize edilmiştir» diyordu. «Bu daha başlangıçtır. Daha kötüsü olacak. Demir Ökçe birkez kan yaladı.»

İşte bu olay, babamın kitabının gerçek sonu oldu. Zamanla, Kara Yüzlüklerin daha birçok marifetlerini öğrenecektik. Her geçen hafta, sosyalist gazetenin dağıtımı posta idaresi tarafından daha da kısılıyor, Kara Yüzlüklerse sosyalist basımevlerinin çoğunu tahrip ediyorlardı. Gazeteler tabii gerici politikaya uyarak egemen sınıfı övüyorlar, sosyalist basını çamura boğuyorlar ve Kara Yüzlükleri gerçek vatansever ve toplumun kurtarıcıları diye göklere çıkarıyorlardı. Bu yalanlar

---

(1) Kara Yüzlükler: Rus devrimi tarafından yok edilen otokrasinin, organize ettiği gerici çetelere denirdi. Bunlar devrimci gruplara saldırırlar, yerine göre özel malı yağma ve tahrip ederek otokrasiye, Kazaklarını çağırmak olanağını verirlerdi.

öyle kandırıcı bir biçimde söyleniyordu ki, din adamları —güç kullanılmasına esef etseler bile— saf bir inanışla kürsüden Kara Yüzlükleri övüyorlardı.

Tarih yolunu izliyordu. Sonbahar seçimleri gelip kapıya dayanmıştı ve Ernst Sosyalist partisince parlamento üyeliğine aday gösterilmişti. Seçilmesi umudu da oldukça güçlüydü. San Fransisko'daki tramvay grevi ve onun arkasından nakliyeciler grevi yenilgiyle sonuçlandı. Heriki yenilgi de organize işçiler için bir trajedi oldu. Tüm liman işçileri birliği, inşaatlardaki çıkarlarıyla birlikte, nakliyecileri de korudu; ama kötü sonuç değişmemişti. Grev kanlı olmuştu. Polis sopasını birçok kafalara indirmiş, büyük nakliye firmalarının anbarlarından, grevciler üzerine çevrilmiş makinalı tüfekler de ölüm listesini oldukça kabartmıştı.

İşçileri büyük bir heyecan dalgası sarmıştı. İntikam hırsıyla tutuşuyor, kana kan istiyorlardı. Kendi cephelerinde yenildikten sonra, güçlü bir siyasal eylemle intikam almak hevesine kapıldılar. Organizasyonları daha yaşıyordu; bu da alevlenmiş siyasal kavgada onlara güç veriyordu. Ernst'in seçilme şansı günden güne artıyordu. Hergün, yeni birtakım işçi birlikleri sosyalistlere oy vereceklerini açıklıyorlardı. Hele mezarcılarla kuşçuların bile sosyalister lehinde işe karışması, Ernst'i pek güldürdü. İşçilerin inadı artıyordu. Sosyalistlerin toplantılarına büyük bir tutkuyla katılıyorlar, eski partilerin vaadlerine ise kulak tıkıyorlardı. Onların konuşmacıları çoğu zaman boş salonlarda elleri böğürlerinde kalakalıyor ve eğer salon dolacak olursa konuşmacıya odenli ters davranıyorlardı ki birkaç kez polisin işe karışması gerekti.

Tarih yolunu izliyordu. Hava, olan ve olacak olaylarla titremekte idi. Ülke için güç zamanlar gelip çat-

mıştı. (1) Sebep te tüketilmeyen üretim fazlalarının yabancı ülkelere ihraç edilememesi ve bolluk yıllarının birbirini izlemesiydi. Endüstri sınırlı bir ölçüde çalışıyordu artık. Birçok büyük fabrika işlemeden duruyor ve ücretler her yandan kırpılıyordu.

Büyük makina işçileri grevi bile ezildi. Birleşik Devletleri sarsan grevlerin bu en kanlısında ikibin makina işçisi, her türlü maden endüstrisinden beşbin kadar bağdaşığıyla birlikte yenildiler. Onlarla, patronların cepheye sürdükleri grev bozanlar arasında gerçek savaşlar oldu. (2) Kara Yüzlükler en uzak köşelerde bile ortaya çıkıvererek tahribat yaptılar. Çatışma ödenli korkunçtu ki, bu korkunç olaya bir son vermek üzere düzenli ordudan yüzbin asker yollandı. İşçi liderlerinden birçoğu idam edildi, birçoğu hapsedildi, binlerce

(1) Kapitalist rejimde böyle devirler anlamsız olduğu kadar da kaçınılmazdı. Bolluk her zaman yoksullukla birlikte geliyordu. Bu, kuşkusuz harcanılmayan kazançların ölçüsüz derecede birikmesinin sonucuydu.

(2) GREV BOZANLAR: Bunlar her bakımdan (Yalnız adları başka) kapitalistlerin özel askerleri idi. İnceden inceye organize edilmiş ve çokiyi silâhlandırılmış olarak heran harekete hazır bulunurlardı. Ülkenin herhangibir yerinde işçiler greve girişirlerse, yada patronlar lokavt'a karar verirlerse bunlar özel trenlerle zaman kaybetmeden oraya yetişirlerdi. Yalnız bu acayip devirler Farley gibi, bir adam çıkarabilir ve onunki gibi bir sahne yaratabilirdi: Tanınmış bir grev bozandı o. 1906 yılında ağır silâhlı ve eşsiz techizatlı ikibin beşyüz adamıyla özel trenlerde bütün ülkeyi baştan başa, New York'tan San Fransisko'ya kadar, dolaşmış ve tramvaycılar grevini bozmuştu. Böyle bir davranış, ülkenin kanunlarına taban-tabana zıttı. Bunun, yada onun gibi, daha binlercesinin cezasız kalmış olması bize adalet kurumunun bütünüyle plütokrasinin emri altında olduğunu gösterir.

grevci de sığır ağıllarına sürülerek askerler tarafından en acımsız işkencelere uğratıldı. (1)

Bolluk yıllarının şimdi acısı çıkıyordu. Bütün pazarlar ağzına kadar mal doluydu. Bütün fiyatlar düşüyordu. Ve bu genel fiyat düşüşünde emeğinki başta geliyordu. Ülke endüstriyel kavgalarla çalkalanıyordu. Her tarafta grevler başgösterdi, grev olmayan yerlerde de patronlar işçiyi sokağa döktüler. Gazeteler zorbalık ve kan dökülmesi haberleriyle doluydu. Her işte de Kara Yüzlüklerin parmağı vardı. İsyan, yangın ve rasgele tahrip onların görevi idi. Bu görevi de gerçekten kusursuz yapıyorlardı. Bütün nizamî ordu —tabii Kara Yüzlüklerin (2) yaptıklarının sonucu— savaş alanındaydı. Tüm kentler ve köyler birer silâhlı kampa dönmüştü ve işçiler köpekler gibi kurşunlanıyordu. Dev gibi işsizler ordusundan bol bol grev bozan birlikler doğuyordu. İşçilerin grev bozanlara üstün geldikleri yerde de, asker

---

(1) 19 ncu yüzyılın ikinci yarısında Idaho'daki bir maden grevinde birçok grevciler asker kıtaları tarafından sığır ağıllarına sürülmüştü. Bu yöntem 20. yüzyılda bile hâlâ kullanılıyordu.

(2, Yalnız ad, fikir değil) Rusya'dan alınmıştı. Kara yüzlükler kapitalistlerin gizli ajanları tarafından oluşturulmuş ve 19 ncu yüzyılın işçi kavgalarında kullanılmıştır. Bu durum su götürmez bir gerçektir. Bireşik Devletlerin Çalışma Bakanı Caroll D. Wright'ten daha iyi bir tanık bulunabilir mi? «İş kavgaları» adlı kitabından şu yakınmaları alıyoruz: «Birkaç büyük tarihi grevde iş sahiplerinin kendileri zorbalıklar yaptılar. Fabrikatörler, gereksiz birikintiden kurtulmak için, önceden tasarlanmış grevler başlattılar. İş adamlarının emriyle kopan demiryolu grevi sırasında, gürültüyü arttırmak için, yüklü mallar yaktırıldı. «İş adamlarının bu gizli ajanları sonra Kara Yüzlükler adıyla örgütlendiler. Bunlar da zamanla oligarşinin korkunç silâhı, ajan provakatörleri durumuna geldiler.

kıtaları ortaya çıkarak onları eziyordu. Bunlara bir de milisler katıldı. Ozamanadek gizli Milis kanununa sığınmaya gerek duyulmamıştı. Yalnızca düzenli orduyu savaş alanına sürmekle yetinmişlerdi. Yine bu terör devresinde düzenli ordu hükümet emriyle yüzbine çıkarılmıştı. İşçiler hiçbir zaman böyle bir bozguna uğramamıştı. Büyük endüstri prensleri, oligarşi kodamanları ilk önceleri tüm ağırlıklarıyla kavgacı patronları desteklediler. Bu birliker, gerçekte orta tabakadan çıkmıştı. Ama bunlar şimdi, güç zamanların ve çatırdayan pazarların ağırlığı altında, büyük endüstri prenslerinin desteği ile örgütlü işçilere korkunç ve kesin bir bozgun hazırladılar. Bu antlaşma pek ağır basmıştı. Ama kurtla kuzu arasında bir antlaşmaydı bu. Orta sınıf bunu çok geçmeden öğrenecekti.

İşçiler kana ve öcalmaya susamış bir durumda olmakla birlikte ezgindiler. Onların bozgunu zamanı düzeltemedi. Bankalar, oligarşinin en önemli yardım kollarından biri oldukları halde, durmadan kredilerini kesiyorlardı. Wall Street (1) grubu para piyasasını öyle bir girdabın içine atmıştı ki ülkenin tüm değerleri onun içinde boğuluyordu; bütün bu çöküş ve batıştan büyüyen oligarşi, kayıtsız, sarsılmaz ve kendine güvenir bir halde yeniden yükseliyordu. Dinginliği ve güveni korkutucu idi. Plânlarını uygulamada yalnız kendi dev gücünü kullanmakla kalmıyor, bütün Birleşik Devletlerin finans gücünü de seferber ediyordu.

Endüstri prensleri orta tabakaya yöneliyordu şimdi. İşçileri paramparça etmek için, endüstri prenslerine

(1) WALL STREET: En eski New York'da, Ford borsasının bulunduğu caddenin adı. Kurumun akla sığmaz organizasyonu bu borsada ülkenin bütün endüstrisi üzerinde kötü el şakaları yapılmasına yol açıyordu.

yardım etmiş olan bu patron birlikleri, kendi müttefikleri tarafından çiğneniyordu. Ufak ticaret adamlarının ve ufak fabrikatörlerin batışı ortasında, tröstler, sımsıkı duruyorlardı. Hayır. Durmuyorlar, iş görüyorlardı. Borayı körüklüyorlar, durmadan körüklüyorlardı. Çünkü boradan baç almayı bilen yalnız kendileri idi. Hem de nasıl baç! Dev gibi! En büyük kısmını kendilerinin koparmış olduğu, tufana göğüs gerecek kadar güçlü.. onu durmadan kudurtuyor ve sürüklenen enkazı kapışıyorlardı. Bütün değerler, acımasız ve anlaşılmaz bir biçimde bozulup çöküyor ve tröstler girişim kollarını her zaman yeni sahalara uzatmak yoluyla servetlerini kat-kat artırıyorlardı. Hem de herzaman orta tabakanın zararına. 1912 yazı orta tabakaya son öldürücü darbeyi indirdi. Bu olayın oluş hızı Ernst'i bile şaşırttı. Düşünceli-düşünceli başını sallıyor ve Sonbahar seçimlerini umutsuz görüyordu. «Bunun hiçbir anlamı yok,» diyordu; «Biz yenildik. Demir Ökçe yürüyor. Oy sandığı başında barış içinde, bir zafer ummuştum. Yanılmışım. Wikson'un hakkı vardı. Elimizde kalan azıcık özgürlükler de bize bırakılmayacak, Demir Ökçe üstümüzden atlayıp geçecek. İşçi sınıfına kanlı bir devrimden başka birşey kalmıyor. Herhalde ozaman yeneceğiz, ama onu düşündükçe tüylerim ürperiyor.»

O andan sonra Ernst tüm inanç ve güvencini devrime bağladı. Bu konuda partisini bile geçiyordu. Arkadaşları onun düşüncesini aşırı bularak, zaferin seçimle eldedilmesi gereği üzerinde ısrar ediyorlardı. Korktuklarından değildi bu. Aslında pek fazla cesurdular. Yalnız kuşkulu idiler, yalnız. İşte okadar. Ernst onlara, Oligarşinin yayılma hareketini ciddiye almalarını söylüyor, ama

kabul ettiremiyordu. Gerçi huzurları kaybolmuştu ama güçlerine olan güvenleri sarsılmamıştı. Kendi toplumsal yapılarında oligarşiye yer olmadığı için, böyle birşeyin varlığını kabul etmiyorlardı.

Gizli bir toplantıda Ernst'e: «Biz seni parlamentoya gönderiyoruz, daha ne olacak» diyorlardı.

«Eğer beni parlamentodan dışarı çıkarırlar, duvarın dibine dikerler ve kafamı bir kurşunla delerlerse», diye soğukkanlılıkla karşılık veriyordu Ernst; «ondan sonra ne olacak?»

«Ondan sonra kaba kuvvete başvururuz.» Bir düzine adam hep bir ağızdan böyle diyordu.

«Ondan sonra kendi kanınızda yüzeceksiniz, dostlarım: bu şarkıyı *orta tabakanın* ağzından da işittim, bütün gücü ve kudretiyle nerede şimdi o?»

BÜYÜK OLAY

Bay Wikson babamdan kendisini görmesini rica etmiş değildi, bir rastlantı sonucu Sanfransisko'ya geçen motorbotta karşılaşmışlardı. Bay Wikson'un uyarısı ansızın olmuştu. Bir sürprizdi. Bu raslantı olmamış olsaydı, babam hiç kimse tarafından uyarılacak değildi. Ama sonuç yine aynı olurdu. Babam eski Mayflower (1) ailesindendi ve kanı uysal değildi.

Eve gelirgelmez bana, «Ernst'in hakkı vardı» dedi; «Ernst genç olduğu kadar da üstün bir insan. Onun karısı olmanı, Rokfeller'in, hattâ İngiliz Kral'ının karısı olmandan daha fazla onur verici buluyorum.»

«Ne oldu baba?» diye üzüntüyle sordum.

«Oligarşi üstümüzden atlayıp geçmek üzere —senin ve benim üstümden—. Hiçdeğilse Wikson böyle söylüyor. Bir oligarşi adamı için gereğinden fazla kibardı. Bana, mevkiimi geri vermeyi teklif etti. Ne dersin buna? O, Wikson, bu pis para avcısı, benim üniversitede ders verip vermeyeceğim hakkında karar vermek gücüne sahip! Dahası var: Beni kurulacak büyük bir fizik enstitüsünün başkanı da yapmak istedi. Görüyorsun, Oligarşi üretim-artanını herhangibir biçimde yatırmak zorunluluğundadır.

---

(1) Mayflower: Yeni Dünyanın keşfinden sonra Amerika'ya kolonist getiren gemilerden birinin adıydı. Bu en eski kolonistlerden gelen kuşaklar soylarıyla övünürlerdi. Ama birzaman sonra onların kanı öyle bir yayıldı ki her Amerikalının damarında dolaşır oldu.

'Kızınızın sosyalist sevgilisine ne söylediğimi hatırlıyor musunuz?' dedi. 'Ona işçi sınıfının üstünden atlayıp geçeceğimizi söylemiştim. Bunu yapacağız da. Size gelince, bilgin olarak çok değer veriyorum; ama sosyalistlerle ortaklığa devam edecek olursanız ayağınızı denkalın. Size söyliyebileceğim bukadar.»

Bunu Ernst'e anlattığım zaman bana «Öyle ise, senin düşündüğün süreden daha önce evlenmek zorundayız» dedi. Onu anlamamıştım, ama çok geçmeden ona hak verecektim. Tam bu sırada Sierra İplik Fabrika'sının kârı dağıtıldı. Ama babam birşey almadı. Birkaç gün bekledikten sonra sekreterliğe yazdı. Hemen gelen cevapta babama ait herhangi bir hisse senedine defterlerde raslanmadığı bildiriliyor, lütfen daha fazla açıklama yapılması gereğinden demvuruluyordu.

«Hay Allahın belâları! Peki size istediğiniz kadar açıklama yapacağım,» diyerek babam hisse senetlerini kasadan almak için bankaya gitti.

Geri geldiğinde, pardesüsünü benim yardımımla çıkarırken:

«Ernst gerçekten, üstün bir insan» diyordu. «Tekrar ediyorum çocuğum, bu genç adam görülmedik bir insan.»

Deneylerimle biliyordum ki Ernst'i budenli övdüğü zamanlar kötü bir haber beklemek gerekirdi.

«Herifler benim üstümden atlamış bulunuyorlar» diye açıkladı. «Kasada bir tek hisse senedi yok. Göz bomboş. Hemen evlenmek zorundasınız siz. Anlıyor musun, Ernst'le sen.»

Babam iş adamı değildi. Gerçi iplik fabrikasını mahkemeye verdi, ama şirketin defterlerini oraya getirtmeyi başaramadı. Çünkü mahkemede, onun değil, iplik fabrikasının sözü geçerliydi. İşte hepsi bu kadar. Babamı

kanunla yere vurdular. Ve onlarsa yalın bir çapulculukla üste çıktılar.

O günleri yeniden aklımdan geçirince, babamın yerevurulma yöntemi bana öylesine gülünç görünüyor ki!.. Babam yine bir rastlantı sonucu, Sanfransisko sokaklarında birkez daha Wikson'la karşılaşıyor ve ona bir hergele olduğunu söylüyor. Tecavüze yeltenmekten ötürü tutuklanarak para cezasına mahkûm oldu. Bundan sonra da, uslu durmaya söz verdi. Bütün bunlar öyle gülünç şeylerdi ki, evde babam bile gülmekten kendini alamıyordu. Ya gazetelerdeki yaygara! Kendini sosyalizmin kucağına atanlara musallat olan, saldırganlık mikrobu hakkında, ciddî ve resmî makaleler yazdılar ve babamı, uzun ve sessiz bir yaşam sürmüş olan bu adamı, mikrobun etkisine parlak bir örnek olarak gösterdiler. Birçok gazeteler, yorucu bilimsel araştırmalarının bir sonucu olarak babamın bitkin ve hatta deli olduğunu iddia ediyorlar, bir devlet şifa yurduna yerleştirilmesini öneriyorlardı. Bu yalnızca bir gevezelik değil, yakından tehdit eden bir tehlike idi. Bereket ki babam bunu görecek kadar zeki idi. Piskopos'un yaptığı deney onun için iyi bir dersti. Bundan dolayı nekadar haksızlığa uğrarsa uğrasın, soğukkanlılığını korudu ve bu durum sanımca, düşmanlarını pek şaşırttı.

Sonra evimize, sevgili ocağımıza sıra geldi. Bir ipoteğin düştüğü ilân edildi, biz de evden vazgeçmek zorunda kaldık. Tabii ne bir ipotek vardı, ne de birzaman olmuştu. Arsa, tamamlanır tamamlanmaz da, evin parası peşin ödenmiş, hiçbirisinin üzerine borç binmemişti. Ama ipotek, kurallarına uygun olarak düzenlenmiş ve imza edilmiş önümüzde duruyordu.. Ve yıllarca ödenmemiş faizler listesi de yapılmıştı. Babam hiç bağırıp

çağırmadı. Parasını nasıl aşırmışlarsa, şimdi de ayni zorbalıkla evine elkoyuyorlardı. Yardım edecek ve onu koruyacak kimsesi de yoktu. Toplum mekanizması, onu yoketmeye karar vermiş olanların elinde bulunuyordu. Babam iliklerinedek filozoftu ve üzüntüsü uzun sürmedi.

«Ben batmaya mahkûmum» dedi bir defa bana; «Ama yüzülen derimden, mümkün olanı, kurtarmamak için bu bir sebep değildir. Benim kocamış kemiklerim zayıftır ve dersimi de iyice almış bulunuyorum. Tanrı bilir ki, son günlerimi bir şifa yurdunda geçirmeyi hiç istemiyorum.»

Buanda aklıma Piskopos Morehouse geldi. Onu çoktanberi bu sayfalarda anmaz olmuştum. Ama ilkin, evlenmiş olduğumu haber vereyim. Olaylar fırtınası içinde bunun pek önemsiz görüneceğini bildiğim için şöylece bir değinmekle kalıyorum.

Bizi evden çıkarırlarken «Şimdi gerçek proleterler oluyoruz» diyordu babam. «Kocanı, proletarya üstüne bilgisinden ötürü çok kere kıskanmıştım. Artık onu kendim de yakından görüp öğreneceğim.

Babamın damarlarında maceracı kanı mı vardı ne? Çünkü yıkılışımız ona bir şergüzeşt gibi görünüyordu. Ne öfkeleniyor, ne de kin duyuyordu. Öçalma hırsına kapılmak için, pek fazla filozof ve sade idi. Bırakmak zorunluğunda kaldığımız konfor ve zevklerin eksikliğini duymak için ise, gereğinden fazla ruh ve düşünce dünyasında yaşıyordu. Sanfransisko'da, Market Street'in güneyinde dört odalı yıkık dökük yoksul eve taşınmamızı, bir çocuk sevinç ve coşkusuyla, olağanüstü bir ruhun pırıldayan gözleri ve metin davranışıyla kabul etti. O manevî bakımdan aslâ kemikleşmiyordu. Değerler hakkında hiçbir yanlış kavrama saplanmamıştı. Ne geleneklere bağlı, ne de alışkanlığın yarattığı değerlerin, onun

için bir önemi vardı. Onun tanıdığı değerler, matematik ve bilimsel gerçeklerden ibaretti. Büyük bir adamdı babam. Onda, yalnızca büyük adamlara özgü olan, bir ruh ve zekâ vardı. Bazı durumlarda o, benim tanıdığım insanların, kuşkusuz en büyüğü olan, Ernst'ten de büyüktü.

Hayatımızdaki bu değişiklik benim içime oldukça ferahlık getirmiş ve hafifletmişti. Oligarşinin düşmanlığını kazandığımızdan beri, bu üniversite kentinde bize yakıştırılan dedikodulardan ve sövgülerden hiçdeğilse şimdilik kurtulmuştum. Ve yine bu değişiklik, benim için ayrıca bir serüven hem de büyük ve güzel bir serüven olmuştu; çünkü aşkımla da ilgiliydi. Servetimizi kaybedişimiz benim evlenmemi çabuklaştırdı ve Pell Street'teki, Sanfransisko'da kötü bir ünü olan, bu semtteki dört odacığımıza genç bir kadın olarak girdim.

Yaşantımızda bütün olup geçenlerden bugün aklımda kalan şudur: Ernst'i mutlu ediyordum. Onun fırtınalı yaşantısına karıştırıcı bir güç olarak değil, dinginlik, huzur veren bir unsur olarak girmiştim. Benim aşkımın ona verdiği ödüldü bu. Ve aldanmadığımın en şaşmaz kanıtını Ernst'te açıkça görebiliyordum. Üzüntülerini unutturmak, yada sevgili yorgun gözlerinde sevinç kıvılcımları uçuşturmak... Benim için bundan fazla mutluluk ne olabilirdi?

Ah bu sevgili, yorgun gözleri! Yeryüzünde böylesine çok çalışan insan az bulunurdu. Bütün yaşamı boyunca da başkaları için hep böyle, aynı hızla çalışmayı sürdürdü. Kahraman erkekliğinin ölçüsüydü bu. İnsanları seviyor, beni seviyordu. Kemiklerine işlemiş kavga hazzı, gladiyatör görünüşü ve kartal cesaretiyle bu adam, bir şair gibi uysal ve ince duygulu idi. O bir şairdi. Eylem için-

de bir müzisyendi. Tüm yaşantısı boyunca insanlığın türküsünü söyledi. Bunu sırf insanlık aşkıyla yaptı ve bu tutkusu uğruna çarmıha gerildi.

Bütün bunları geleceğin şan ve şöhreti, yada ödülü için de yapmadı. Onun anlayışına göre, yaşam, bir defalıktı ve yalnız bu dünyada idi. Kişiliğinde ölmezliğin alev alev yandığı bu adam, ölmezliği yatsıyordu. Onun içindeki karşıtlıktı bu. O sıcak ruhuyla materyalist monizmin, bu soğuk ve çirkin felsefenin, etkisi altında idi. Ben ondaki bu tezadı kabul etmemek için, kendisinin ölmezliğini ruhunun atılış ve yükselişlerinde ölçtüğümü ve bunu, bütünüyle ölçebilmek için, sonsuza dek yaşamam gerektiğini söylerdim. Ozaman kollarını bana doğru uzatır «Benim sevgili metafizikçim» derdi. Böylece gözlerindeki yorgunluk kaybolur, yerinde aşk ve mutluluğun pırıltılı ışığı yanardı. Bu da yine, onun ölmezliğine yeni ve yeterli bir kanıttı.

Bana çoğuzaman «dualist'im» de derdi ve Kant'ın saf akıl adına ve Tanrı'ya tapma amacı uğruna gerçek aklı nasıl yokettiğini açıklamak isterdi. Onunla ikimiz arasında paralel çizer ve beni de aynı şeyi yapmakla suçlardı. Suçumu kabullenir de, onu yalnızca en yüksek aklın bir fonksiyonu olarak savunmaya kalkarsam, ozaman beni bağrınabasar ve ancak Tanrı tarafından seçilmiş bir «sever» de görülebilecek bir gülüşle gülerdi. Ben, kalıtım ve çevremin anavarlığı ve istidadı, ilmin soğuk inceleme parmağının, hayat arkasında duran, aldatıcı nesneyi kavramak, inceleme ve düzene koymak yoluyla, yapabileceğinden daha iyi açıklayacağını inkâr etmeye alışmıştım.

Ben evrenin, Tanrı'nın belirtisi, ruhun da onun varlığının bir görüntüsü olduğu düşüncesinde idim. O bana

«Sevgili metafizikçim» derse, ben de ona «Benim ölmez materyalistim» derdim. İşte böyle sevişiyor ve mutlu oluyorduk. Onun materyalizmini, kendi çıkarına en ufak bir kazanç beklemeksizin, meydana getirdiği muazzam yapıt karşısında hoş görüyor; kendisini kralca bir azametten koruyan ve ruhunu tertemiz tutan olağanüstü alçakgünüllüğünden dolayı da büsbütün bağışlıyordum. Ama o belli bir anlamda mağrurdu da. Hem bir kartal niçin mağrur olmayacakmış? Fikrimce onun, kendisini Tanrı'ya benzer hissetmesi, bir ölümlü için, Tanrı'nın bizzat kendisi için olduğundan çok daha güzeldir. Bu nedenle, ölümlülüğünü meydana getiren şey için, heyecan ve hayranlık duyuyordu. Bütününü hiçbir zaman görmediği ve yazarını, tüm araştırmalarına rağmen, bulamadığı bir şiir parçasını tekrar tekrar okumayı severdi. Bu parçayı burada yazıyorum; ama o sevdiği için değil, onun ruhu ile Tanrı anlayışı arasındaki zıtlığı gösterdiği için... Bu şiiri odenli ateşli ve tutkulu bir çoşkuyla okuyabilen bir adam, nasıl ölümlü bir zerre, geçici bir gücün, mini mini bir tohumcuğu, hemen yanıp, hemen sönen bir kibrit çöpü ışığı olabilir? İşte şiir:

Sevinç sevinç üstüne, kazanç kazanç üstüne
Bana doğuştan vergilidir.
Hayatımın gururunu sevinçle haykırırım,
Ve bu hep böyle devam eder.
Sonunda kaçınılmaz olan ölüm
Bir gün bana erişse bile
Sevinç kadehini son damlasına kadar
Boşaltmış olacağım.
Gurur'un köpüğünü, kuvvetin tadını,
Aşkın tatlı ateşini!
Son damlayı dizüstü içerim,

Çnükü ah, içmek iyi şeydir;
Hayatın aşkına içerim, ölümün aşkına içerim
Ve şarkım, şarkım çınlar,
Çünkü ben ölürsem başka bir ben
Dolu kadehi içer.
Cennetten kovduğun insan bendim,
Bendim ey Tanrı, o bendim,
Ve yer, gök, deniz parçalanınca
Yine orada olacağım;
Çünkü o benim dünyamdır, benim muhteşem dünyam
Tatlı izdirabımın dünyası,
Süt çocuğunun ilk ağlayışından
Sancı çeken annenin feryadına kadar.
Nabzım gelecek insanlık gibi çarpar,
İsteklerle kalbim şişer,
Delikanlı kanımın çoşkun çağıltısı
Tanrısal ateşi söndürür.
Ben insanım, insan, canlı etten insan
Ömrümün son demlerine kadar,
Ana rahminin karanlığından tut ta
Ruhtan başka birşey kalmadığı ana kadar!...
Etimin eti, kanımın kanı,
Dünya benim keyfime göre döner,
Ve susuzluk cennetten sonra da dinmeden
Dünyayı rahatsız etmeye devam edecek.
Yüce Tanrı, eğer birgün hayat söner
Ve pırıltılı köpük boşluğa dağılırsa
Sonsuz gecenin zifiri karanlığı
Benim rüyama pek uzun gelmeyecektir!
Cennetten kovduğun insan bendim,
Bendim ey Tanrı, o bendim,
Ve yer, gök, deniz parçalanınca
Yine orada olacağım;

Çünkü o benim dünyamdır, benim muhteşem dünyam,
Tatlı izdirabımın dünyası,
Süt çocuğunun ilk ağlayışından
Sancı çeken ananın feryadına kadar!

Ernst sürekli çalışmaktan bitkindi. Gövdesinin güçlü yapısı onu ayakta tutuyordu. Ama onun bu durumu gözlerindeki yorgunluk belirtilerini gideremiyordu. Sevgili, yorgun gözler! Çünkü geceleri asla dörtbuçuk saatten fazla uyumuyordu; böyleyken, yine de tasarladığı her işi yapmaya zaman bulamıyordu. Propoganda çalışmalarına hiç ara vermedi. İşçi örgütlerinde konferanslar vermek için uzun zaman dışarıda kaldığı olurdu. tekbaşına bu iş, bir adamın tüm gücünü tüketmesine yeterdi. Sosyalist basım - yayınevlerinin kapatılmasından sonra, kendisine oralardan gelen, ufacık yardımlar da kesilmişti. Bütün bu işlerinin yanısıra, bir de geçim derdiyle didişmek zorundaydı. Burjuva basım-yayımcılar için bir yığın bilimsel ve felsefî yapıtlar çeviriyordu. Akşamları yorgun argın eve dönünce, ta sabah saatlerine kadar da çevirilerine dalıyordu. Bütün bunlara ek olarak da, kendi çalışmaları vardı. Ölünceyedek bu araştırmalarını sürdürdü.

Aşkıyla beni de mutlu etmeye fırsat buluyordu, ama bu ancak kendi yaşantımı bütünüyle onunkine katmakla gerçekleşmişti. Stenografi ve daktilo öğrenince sekreteri oldum. İşlerini yarı-yarıya kolaylaştırdığımı söylerdi, ben de onun yarattığı eseri anlayabilmek için, tüm gücümle öğrenmeye çabalıyordum. Her şeyimizi kardeşçe bölüşüyorduk ve birbirimizden hoşnuttuk.

İşimizin ortasında kendimize tatlı anlar da çalıyorduk, tekbir söz, tekbir okşayış, yada tatlı bir bakış, gö-

nüllerimizi mutlulukla doldurmaya yetiyordu. Böyle anları ancak çalmaya mecbur olduğumuzu düşünmek bunların tadını daha da arttırıyordu. Biz havanın saf ve pırıl pırıl olduğu, haset ve horgörmenin asla yaklaşmadığı, yalnız insanlığın acıları, yakınmaları duyulan yüksekliklerde yaşıyorduk. Biz sevmeyi seviyorduk... Sevgimiz hiçbir an bulanmadı. Şu payı kendime ayırıyorum: Hiçbir fırsatı kaçırmadım. Ona, başkaları için odenli çok çalışan yorgun gözlü sevgilime huzur verdim.

PİSKOPOS

Evlenmemizden biraz sonra bir raslantı Piskopos'u karşıma çıkardı. Ama olayları sırasıyla anlatayım.

I.P.H. toplantısındaki olaylı geçen akşamdan sonra, Piskopos, bu soylu adam, kendisine yapılan dostça (!) baskıya boyuneğerek izne çıkmıştı. Ama öncekinden daha sağlam bir imanla geri döndü: Kilisenin elçiliğini yapmak onun döndürülmez kaderi imiş. Cemaatinin üzüntü ve kuşkusu arasında verdiği ilk söylev, o önlü toplantıdakine bütünüyle benziyordu. Yeniden uzun uzun, kilisenin Tanrı yolundan ayrıldığını ve İsa'nın yerine serveti koyduğunu anlatıp durdu.

Sonuç, o istesin-istemesin özel bir şifâ-yurduna kapatılması oldu. Öteyandan gazeteler, ruh çöküntüsü ve karakterindeki sofuluk üzerine şişirme haberler yayıyorlardı. Sanatoryumda ona bir tutuklu gibi davranılıyordu. Kaç kez kendisini görmeye gittim, ama hiçbirisinde yanına varmayı başaramadım. Sağlıklı, normal, dindar bir adamın, toplumun kaba isteğiyle böylece çökertilmesi beni içten sarstı. Çünkü Piskopos, gerçekten sağlıklı, soylu, temiz ve normaldi. Ernst'in hakkı vardı; tek suçu onun biyoloji ve sosyoloji hakkında doğru bir fikre varmış olmamasıydı. Önüne dikilen sorunlara cevap veremeyişinin tek nedeni de buydu. İnandığı gerçeklere sadık kaldığı sürece şifa yudunda kalmak zorundaydı. Buna karşı hiçbir şey yapmak elinde değildi. Ne parası, ne mevkii, ne de kültürü onu kurtarmaya yeterdi. Görüşleri toplum için tehlikeliydi ve toplum, buçeşit düşüncelerin sağlam bir kafadan çıkabile-

ceğini sanmıyordu. Hiç değilse, takındığı tutum bana böyle görünüyordu.

Duygularındaki temizlik ve soyluluğuna rağmen Piskopos bukez öfkeye kapılmaktan kurtulamadı. Durumunun tehlikesini açıkça görüyordu. Ağa takılmış olduğunu anlıyor ve kurtulmaya çabalıyordu. Babam, Ernst ve benim gibi gerçek dostlarının yardımından yoksundu. Mücadelesinde bir başına kalmıştı. Şifa-Yurdundaki tek kişilik hücresinde dinledi ve sağlığını yeniden kazandı(!) Artık hayalet görmüyordu. Tanrının kuzularını gütme konusunda kilisenin görevi bulunduğuna değgin saplantılardan beyni sıyrılıp kurtulmuştu.

Kısacası Piskopos iyileşmişti, tam sağlıklı olarak geri dönmesini gazeteler ve ruhâniler sevinçle selâmlıyordu. Birkez kilisesine gittim. Vaazı, hayalet görmeye başlamadan önce neyse, yine öyleydi. Hayal kırıklığına uğrayıp sarsıldım. Toplum onu teslim olmaya mı zorlamıştı? Yoksa o bir korkak mıydı? Sözünü geri mi alıyordu? Aceba çektikleri ona pek mi ağır gelmişti de varolan düzenin kanunlarına teslim oluyor, boynunu uzatıyordu?

Onu şâhâne evinde ziyaret ettim. Acınacak kadar değişmişti. Adamakıllı çökmüş ve yüzünde önceleri hiç görmediğim kırışıklıklar belirmişti. Ziyaretimden, belli edecek kadar- korkmuştu. Konuşurken sinirli sinirli yenini çekiyor ve gözleri umutsuz bakışlarla sağa sola kaçarak benimkilerle karşılaşmak istemiyordu. Belleği zayıflamış gibiydi. Birdenbire gereksiz duraklamalar yapıyor, bir şeyden öbür şeye ilgisiz sıçramalarla şaşırtıcı bir tutarsızlık gösteriyordu. Tanıdığım aydın düşünüşlü, İsa yüzlü adam bu muydu? Parlak gözlü, ruhu gibi metin bakışlı adam? Ona pek kötü bir oyun oynanmıştı; kayıtsız şartsız teslim olacak kadar korkutulmuştu.

İrade ve duygu yapısı pek kibar ve narindi. Toplumun organize kurt sürüsüne kafa tutamamıştı.

Üzüntülüydü, çok üzüntülü. Kuşkulu konuşuyor ve bazı sorular soracağım diye öyle korkuyordu ki, onları sormaya cesaret edemiyordum. Hastalıktan bir düş gibi sözediyordu ve kopuk cümlelerle kilise, yönetimdeki değişiklikler, hayır işleri üzerinde konuşuyorduk. Ayrılışımı öyle gözeçarpar bir rahatlamayla karşıladı ki, içim gözyaşlarıyla dolu olmasaydı, kahkaha ile gülmekten kendimi alamazdım.

Zavallı küçük kahraman! Onu niçin tanıyamadım? Bir dev gibi savaşıyormuş da farkında olmamışım. Tek başına, milyonlarca arkadaşının içinde kendi kavgasını yapıyordu. Şifa yurdu düşüncesiyle tüyleri ürperikse de hak ve *gerçek* inancıyla dolu idi. Ama odenli yalnızdı ki, güvenini benden bile esirgiyordu. Dersini çokiyi öğrenmişti çok iyi!

Bununla birlikte yakında ona değgin başka bir hikâye öğrenecektim: Bir gün, Piskopos ansızın kayboldu. Bir yere gitmek istediğinden kimseye sözetmemişti. Ama günler geçip te ortaya çıkmadığı görülünce, bir cinnet nöbeti anında canına kıymış olabileceği olasılığı düşünüldü. Ama çok geçmeden anlaşıldı ki Piskopos, bütün malını mülkünü -kentteki evini, Menlo parkındaki yazlığını, tablolarını, koleksiyonlarını, hatta sevgili kitaplarını- satmıştı. Belli ki kaybolmadan önce hesabı temizlemek istemişti.

Bu olay, bizim de en kötü durumda olduğumuz bir zamanda geçmişti. Ama taşındığımız evimize yeni yerleşmişken Piskopos'u da düşünmek fırsatı yanında, yeni bir şaşıntıya da düştük.

Ozaman herşey birdenbire aydınlığa kavuştu. Bir akşam daha güneş batmadan, hızla caddenin bir yanın-

dan öbür yanına geçiyordum. Akşam yemeği için Ernst'e kasaptan et alacaktım.

Ben kasaptan çıktığım zaman, bir adam da yandaki dükkândan dışarı çıkıyordu. Garip bir önsezi bana, bu adamı tanıdığımı düşündürdü. Birkaç kez dönüp ona baktım. Adam geri dönmüş, hızla uzaklaşıyordu. Omuzlarının hareketi ve ceket yakasıyla, şapka kenarı arasından görünen gümüş saçlar, içimde bulanık anılar uyandırmıştı. Caddeyi geçecek yerde, adamın arkasından koştum. Ansızın kafamda yeretmeye başlayan fikirden kendimi kurtarmaya çalışırken adımlarımı hızlandırdım. Hayır, olamazdı bu. Bu imkansızdı. Pek uzun ve paçaları çiğnenmiş, soluk mavi pantolon içindeki şu adam!...

Durup kendi kendime güldüm. Kovalamaktan vazgeçmek istiyordum. Ama omuzlardaki o büyük benzeyiş, o gümüş saç! Yeniden arkasından koşmaya başladım. Yetişip onu geçerken, başımı çevirip cesaretle yüzüne baktım ve birdenbire geri dönüp durdum. Piskoposla karşı karşıya idim şimdi.

O da ansızın nefes-nefese soluyarak durdu. Büyük bir kesekağıdı sol kolundan yaya kaldırıma düştü. Kağıt yırtıldı ve ayaklarımız arasına patatesler yuvarlandı. Piskopos şaşkın ve üzüntülü bana bakıyordu. Sonra gücü tükenmiş gibi omuzları çöktü ve göğüs geçirdi. Elimi uzattım ona. Sıktı, ama eli bana ıslakmış gibi geldi. Şaşkın şaşkın öksürdü. Alnından ter boşandığını görüyordum. Herhalde adamakıllı korkmuştu.

«Patatesler,» diye mırıldandı «pek değerlidir.»

Onları dikkatle toplayıp patlak kesekâğıdına doldurduk. Sonra paketi özenle kolunun altına sıkıştırdı. Ben raslantımızdan duyduğum sevinci dilegetirmeye çalışıyor ve yakında bize gelmesini rica ediyordum.

«Babam sizi yeniden görünce çok sevinecek» dedim. «Biz şurada, hemen birkaç ev ötede oturuyoruz.»

«Olmaz, yapamam,» dedi. «Gitmek zorundayım. Hoşça kalın.»

Öfkeyle çevresine bakıyor, görülmekten korkuyordu.

«Nerede oturduğunuzu söyleyin; sonra uğrarım» dedi en sonunda; çünkü yanında yürüdüğümü, onu bir kez elegeçirdikten sonra zift gibi yapışacağımı görmüş ve anlamıştı.

Kesinlikle «Hayır» dedim. «Hemen şimdi gelmelisiniz.»

Bir patateslere, bir de öteki kolu altındaki ufak paketlere gözattı.

«Gerçekten imkansız bu» dedi. «Kabalığımı bağışlayın, ama bir bilseydiniz...»

Biran çökecekmiş gibi kederli göründü, ama çabucak kendisini topladı .

«Ya şu yiyecekler» diye devam etti. «Çok acıklı bir olay. Korkunç. Bir yaşlı kadın. Bunları hemen ona ulaştırmalıyım. Çok ihtiyacı var bunlara. Gitmeliyim. Anlıyorsunuz, değil mi? Sonra gelirim. Söz veriyorum size.»

«Sizinle ben de geleceğim.» dedim. «Çok uzak mı?»

Yeniden içini çekerek razı oldu. «İkinci köşeye kadar» dedi. «Acele edelim.»

Piskopos'un kılavuzluğu ile şimdiki komşularım hakkında önemli şeyler öğrendim. Budenli bir yoksulluğun varlığını düşünemezdim bile. Kuşkusuz, hayır işleriyle uğraşmamamdan ilerigeliyordu bu. Ernst, bu yoksulluğu acı bir alayla kan çıbanı, diye adlandırmakta tam anlamıyla haklıydı. Onun reçetesinde «Çıbanı yok

et!» vardı. İşçiye emeğinin ürününü verin ve saçlarını iş başında ağartanlara askerler gibi emeklilik hakkı tanıyın... Ozaman sadaka anlamsız ve gereksiz olacaktır. Buna yürekten inanmış olarak Ernst'le birlikte devrim için birlikte çalışıyor ve gücümü toplumsal kötülüklerin hafifletilmesi yolunda boşuna harcamıyordum. Bütün gücümle ona yardım ediyordum. Bu, varolan düzenin bir özelliği idi; kötülükler sürekli artıyordu.

Piskopos'un ardından 3 x 4 metrekarelik birtek odalı kira evine girdim. Burada yaşlı bir Alman kadını bulduk. Piskopos'un bana söylediğine göre 64 yaşında idi. Beklemediği birini görünce şaşırdıysa da, dostça bir baş işareti ile beni selâmladı ve bir çift erkek pantolonu üzerindeki işini sürdürdü. Yanında ayrıca bir yığın pantolon duruyordu. Piskopos, kömür ve odunun tükenmiş olduğunu görünce, yeniden dışarı çıktı.

Elime birkaç pantolon alarak işine baktım.

«Altı Santim, Bayanım» dedi başını sallayarak ve dikişine devam etti. Yavaş ama durmadan dikiyordu. Elinin dikişe iyice yatkın olduğu görülüyordu.

«Bütün bu iş için mi?» diye sordum. «Daha fazla vermezler mi? Ne kadar zamanda yaparsınız bunu?»

«Hayır, daha fazla vermezler. Her işi tamamlanmış pantolona altı Santim. Her pantolon için iki saat çalışırım. —Ama şef bunu bilmez—» diye çabucak ekledi. Kendine bir kötülük gelmesinden korkuyordu. «Ben ağır çalışırım. Parmaklarımda nikris illeti var. Genç kızlar çok daha hızlı çalışıyorlar. Benimkinin yarısı kadar zaman harcarlar. Şef iyidir. İşimi eve getirmeme izin verir. Çünkü ben yaşlıyım ve makina gürültüsü başımı ağrıtır. O bana bu iyiliği yapmamış olsaydı, acımdan ölürdüm.

Evet, tezgâh, başında çalışanlar pantolon başına se-

kiz santim alırlar. Ama ben ne yapayım? Gençler için bile yeterli iş yok. Yaşlıların pek az umudu var. Genellikle bana bir çift verirler. Ama, işte bugün olduğu gibi, arasıra sekiz çift birden alırım. Bunları akşama kadar bitirmek zorundayım.»

Günde kaç saat çalıştığını sormam üzerine, bunun mevsime bağlı olduğunu söyledi.

«Yazın, iş fazla olunca, sabahın beşinden akşamın dokuzunadek çalışırım. Ama kış pek soğuk. Ozaman iş, parmaklarım tutmaz oluncayadek sürer. Onun için akşamları daha uzun çalışırım. Bazan gece yarısından sonralara kadar.

Bu yaz kötü oldu. Hayat güç! Tanrı gazaplanmış olmalı. Şu gördüğünüz benim bu hafta aldığım ilk iştir. İş olmazsa ekmek de olmaz, diye doğru söylemişler. Ama ben buna alışığım. Bütün ömrüm dikişle geçti. Önceleri kendi vatanımda ve şimdi —otuzüç yıldan beri— burada, Sanfransisko'da... Kira parası bulunursa gerisi kolay. Ev sahibi iyi bir adam, ama kirasını da ister tabii. Yakışığı da böyle ya. Bu oda için yalnız üç dolar alıyor. Ama her ay üç doları bulmak kolay olmuyor.»

Sustu ve başını dikişinin üstüne eğdi.

«Bu kazancınızla ev idaresinde pek tutumlu davranmak zorundasınız,» diye düşüncemi açıkladım. Coşkuyla başını salladı. «Kirayı ödemişsem ötesi pek korkulu değil. Kendime et sunamam tabii. Kahveme süt de alamam. Ama günde bir övün olsun yemek var. Hatta zaman zaman iki.»

Son sözleri biraz gururla söyledi. Ama susup işine devam ederken, yorgun gözleri ve üzüntüden solup bozulmuş dudakları gözüme ilişti. Bakışları dalgındı. İki de bir bulanık gözlerini oğuşturuyordu. Dikişine devam etmek zorundaydı.

«Hayır, açlık okadar acı değil» diye açıklıyordu. «Ona alışılıyor. Ben yalnız kızım için ağlarım. Makina öldürdü onu. Doğru; pek ağır, güç işler görüyordu ama, ben kazayı yine de anlamıyorum. O genç ve güçlüydü. Kırkına yeni basmıştı. Otuz yıldan beri de çalışıyordu. İşe pek erken başlamıştı, doğru; ama ne yapabilirdim? Kocam ölmüştü. Fabrikada kazan patlamıştı da. Ne yapacaktık? Kızım on yaşındaydı. Çocuktu ama gücü yerindeydi. Makina sonunda onu da öldürdü işte. Ya, kızım kurban gitti. Fabrikada en iyi işçi o idi. Bunun üstünde çok düşündüm, bilirim. Onun için fabrikada çalışamk istemem. Makina kafamı sarsıyor. Makinanın sanki hep şöyle dediğini işitirim: Ben öldürdüm, ben öldürdüm! Bütün gün böyle der durur. Aklım kızıma gider hep ve çalışamam.»

Gözleri yeniden nemlenmişti. İğneyi görebilmek için silmek zorunda kaldı.

Piskopos'un merdiveni tırmandığını duyarak kapıyı açtım. Görülecek bir durumdaydı! Sırtında yarım torba kömür, onun üstünde de bir demet odun taşıyordu. Yüzü kömür tozuna bulanmıştı ve alnından yol yol ter akıyordu. Yükünü köşeye, sobanın yanına yerleştirdikten sonra, yüzünü renkli bir pamuk mendille sildi. Gözlerime zor inanıyordum. Piskopos, kömür hamalı gibi siyah, ucuz cinsten bir işçi gömleği ile, (yakasının bir düğmesi de eksikti) üste çekilir bir pantolon içinde! Hepsinin tuhafı bu pantolondu... Paçaları çiğnenmiş ve geniş bir torba gibi aşağıya sarkıyordu. Bel kısmı ise, tıpkı işçilerin yaptığı gibi, bir ip parçasıyla tutturulmuştu.

Piskopos için hava sıcaktı, ama yaşlı kadının zavallı şişkin elleri soğuktan büzülüyordu. Kadından ayrılmadan önce Piskopos sobayı yaktı, ben de soyduğum patatesleri tencereye koyarak üstüne yerleştirdim. Zaman-

la öğrenecektim ki, bir işçi kışlasını andıran mahallemizde bunun gibi, hatta bundan da kötü örnekler sayısızdır.

Evimize geldiğimiz zaman Ernst'in benim için meraklanmış olduğunu gördük. İlk şaşkınlık yatışıp birbirlerini selâmladıktan sonra Piskopos sandalyesinin arkalığına dayanarak rahat bir soluk aldı. Kayboluşundan beri ilk rasladığı dostları bizmişiz. Herhalde ozamandan beri yalnızlıktan pek sıkılmış olmalıydı. Uzun uzadıya anlattı, ama ençok, Tanrı buyruğunu yerine getirirken duyduğu sevinç üstüne konuştu.

«Asıl şimdi onun koyunlarını güdüyorum,» diyordu. «Ve büyük bir ders öğrendim: Mide susmadıkça ruha yardım edilemez. Tanrının koyunlarına ilkin ekmek, yağ, patates ve et vermek gerekir. Ondan sonra, evet ancak ondan sonra, ruhları daha ince gıdalar için duyarlı bir duruma gelebilir.»

Hazırladığım akşam yemeğinden bolca yedi. Geçmiş günlerde, asla bukadar iştahla soframızda yemek yediğini hatırlamıyordum. Bu noktaya dikkatini çekince, yaşamı boyunca kendini hiçbir zaman böylesine rahat hissetmemiş olduğunu söyledi.

«Şimdi herzaman yaya yürüyorum» diyordu ve arabalı günlerine değinince, sanki birtürlü kurtulamadığı günâhlarından sözeder gibi, yüzü kızarıyordu. Ama ne de olsa, yüzünde yine sönmez bir sıkıntının, şimdi içinde bulunduğu sıkıntının gölgesi vardı. Yaşamı gerçek yüzüyle görüyordu ve bu yüz, kitaplarında okuduğundan başka, pek başka idi.

«Bütün bunların sorumluluğu size aittir, genç adam» diyerek doğrudan doğruya Ernst'e döndü.

Ernst şaşırmıştı.

«Ben... ama ben sizi uyarmıştım,» diye kekeledi.

«Hayır, beni yanlış anlıyorsunuz,» diye karşılık verdi piskopos.

«Bunu, sizin başınıza kakmıyorum. Aksine, size teşekkür ediyorum. Size teşekkür borçluyum, çünkü bana yolumu gösterdiniz. Kuramlar dünyasından gerçek yaşamın ta kendisine ilettiniz beni. Toplumsal yalanın yüzündeki maskeyi kaldırdınız. Benim karanlığıma ışık tuttunuz ve şimdi ben de bu ışığı çok iyi görüyorum. Çok mutluyum. yalnız...» Durakladı. Gözlerinde derin bir korku okunuyordu. «Yalnız peşimdeler. Ben hiç kimseye kötülük etmiyorum. Beni niçin kendi halime bırakmıyorlar? Hem gerçekten korkunç olan, izlenmemde değil, biçimindedir. Eğer etlerimi dilim dilim doğrasalar, ateşe atıp yaksalar yada haça gerseler birşey demezdim. Beni korkutan şu tımarhanedir. Düşünün bir kez! Ben bir tımarhaneye! İsyan ettirici birşey bu! Şifayurdunda birkaç olaya tanık oldum. Korkunçtular. Onları düşündükçe kanım damarlarımda donuyor sanıyorum. Geri kalan ömrümü çıldırmış ve kudurmuşlar içinde geçirmek! Hayır!.. Hayır! Yalnız bu olmasın! Yalnız bu olmasın!»

Acınacak bir durumdaydı. Elleri titriyordu. Kendi çağırdığı hayal karşısında tüm gövdesi ürpererek geri geri çekiliyordu. Bir dakika sonra yine kendine geldi.

Alçak sesle «Özür dilerim» dedi. «Sinirliyim. Eğer Tanrı'nın dileği beni oraya yolluyorsa, olsun. Yakınmak için ben kim oluyorum ki!»

Ona baktığım zaman bağıracağım geldi: Büyük Piskopos! Kahraman! Tanrı kahramanı!

Aynı akşam onun işleri hakkında daha birçok şey öğrendik.

«Evimi —yada daha doğrusu evlerimi— ve tüm malımı sattım. Bu işi gizlice yapmak zorunluluğundaydım, biliyordum ki duyulursa hepsi elimden alınırdı. Bu ise benim için korkunç bir darbe olurdu. Bugünlerde, iki yada üçyüz bin Dolara nekadar çok patates, ekmek, et, kömür yada odun alınabileceğini düşünerek seviyorum.»

Ernst'e dönerek devam etti:

«Hakkınız var, genç adam. İş, yada emek pek kötü ödeniyor. Ben ömrümde, sahte sofularla estetik anlamda konuşmaktan başka —bunu yaparken Tanrı dileklerini vaaz ediyorum sanırdım— asla çalışmadım. Öyleyken iki milyon dolarım vardı. Yarım milyon doların ne demek olduğunu, onunla nekadar patates, ekmek, yağ ve et satın alabileceğimi hesap etmeden önce asla anlamamıştım. O zaman kafamda bir şimşek çaktı: Üretimleri için kılımı kıpırdatmadığım halde tüm bu ekmek ve patates, tüm bu yağ ve et bana aitti. Belliydi ki bunları başkaları üretmiş, ama ellerinden alınmıştı. Yoksullara kadar inince, emeklerinin ürünleri çalınan ve o yüzden sefil ve aç kalanları buldum.»

Hikâyesine, kaldığı yerden yeniden başlamasını rica ettik.

«Parayı? Çeşitli bankalara değişik adlarla yatırdım. Artık onu kimse elimden alamaz, çünkü bulamazlar. Para iyi şey doğrusu. İnsanı onunla okadar çok gıda maddesi alabiliyor ki... Paranın budenli yararlı olduğunu şimdiyedek bilmiyordum...»

«Onun bir parçasından propogandamız için yararlanmayı isterdim,» dedi Ernst düşünceli düşünceli.

«İyi olur muydu dersiniz? Benim politikaya pek gü-

venim yoktur. Ondan hiçbir şey anlamadığımı sanıyorum.

Ernst böyle şeylerde pek ince sezişliydi. Sosyalist partisinin parasızlıktan kıvrandığını pek iyi bilmesine karşın sözünü tekrar etmedi. Piskopos devamla:

«Ucuz kira evlerinde yatıyorum. Yalnız, yakalanmak korkusuyla, hiçbir yerde uzunca duramıyorum. Bundan başka çeşitli semtlerdeki işçi kışlalarında iki oda kiraladım. Bunun gereksiz bir harcama olduğunu biliyorum, ama bu zorunludur. Hem bunu yemeğimi kendim pişirmek ve arasıra ucuz lokantalara gitmek gibi, ucuz yaşama koşullarıyla kapatıyorum. Bir buluş yaptım. Tamales (1) pek iyi oluyor. Hele akşamları hava serinleyince. Pahalı yoksa. Ama ben on santime üç tane verdikleri bir lokanta buldum; başka yerlerdeki kadar iyi değilse bile adamı yine de ısıtıyor.

İşte böylece genç **adam, sizin yardımınızla** yeryüzündeki görevimi bulmuş oldum. Tanrının dileği de budur.»

Bana bakarak göz kırptı. «Siz de beni onun koyunlarını güderken yakaladınız. Ama gizimi herhalde saklayacaksınız.»

Kaygısız konuşur görünüyordu, ama sözlerinin ardında yine de bir korku seziliyordu. Bizi tekrar ziyaret etmeye söz vererek gitti.

Ama bir hafta sonra gazetelerde başına gelen açıklı haberi okuyunca pek şaşmadık: Piskopos Morehouse,

---

(1) Bir Meksika yemeği olduğu sanılıyor. O çağın edebi yatında çok rastlanan bu yemeğe dair bir reçete bize kadar gelmemiştir. Sıcak ve çok baharatlı bir yemek olduğu kabul ediliyor.

sözde gidip Napa Yurduna teslim olmuş ve kurtulması için de pekaz umut varmış. Onu görebilmek için boşuna uğraştık. Yine boş yere, durumunun birkez daha gözden geçirilmesini ve muayenesinin tekrarlanmasını sağlamaya çalıştık. —İyileşmesi için zayıf da olsa bir umut beslediklerini— öğrenmekten başka ona hiçbir yarar sağlayamadık.

«İsa zengin müridine, bütün malını satmasını söyledi,» diye Ernst, acı acı âyet okuyordu. «Piskopos bu emre uydu ve tımarhaneye tıkıldı. İsa'dan bu yana zaman çok değişti. Bir zengin bugün nesi var nesi yok, yoksullara dağıtırsa çılgın demektir. Bunun lâmı cimi yok.»

GENEL GREV

1912 nin büyük sosyalist ileri atılışında Ernst parlamentoya seçildi. Sosyalist akımın büyümesine Hearts'ın (1) ezilmesi olayı çok yardım etti. Bu, plütokrasiye kolay bir iş gibi görünmüştü. Çeşitli gazetelerinin yayımı Hearts'a onsekiz milyona maloluyordu, ama daha fazlasını orta tabaka, verdiği ilanlarla ona geri iade ediyordu. Finans kuvvetinin kaynağı, tekbaşına orta tabaka idi. Tröstler genellikle ilân vermezlerdi. (2) Hearts'ı mahvetmek için ona verilen ilanları yasaklamak yeterdi. Orta tabaka henüz tamamen ortadan kalkmamıştı. İskeleti sağlam duruyordu, ama kuvvetsizdi. Hâlâ yaşayan ufak fabrikatörler ve tüccarlar plütokrasinin lutfuna bağlı idiler. Ne ekonomik, ne sosyal bir dayanakları vardı. Plütokrasiden emir alınca Hearts'tan ilanı kestiler.

---

(1) Vilyam Randolf Hearts - memleketinde en büyük gazete sahibi durumuna yükselmiş olan, Kaliforniyalı milyoner bir genç. Gazeteleri bütün büyük kentlerde yayınlanıyor, sönen orta tabakayla proletaryaya hitabediyordu. Adamları okadar çoktu ki, onlarla, eski Demokrat Partisinin boş kabuğunda yerleşmeyi başardı. Anlatımı güç bir küçük burjuva kapitalizmi ile içiçe, burulmuş bir sosyalizm görünüşü içinde, kendine özgü, alışılmamış bir görüntü içindeydi. Bu, zeytinyağı ile su gibi birşeydi ve hertürlü başarı şansından uzaktı. Ama birzaman için plütokrasiye korku kaynağı olmaktan da geri kalmadı.

(2) Şu karışık dönemlerde ilânlar için verilen paraların miktarı insanın ağzını şaşkınlıktan bir karış açık bırakır. Küçük kapitalistler birbirleriyle rekabet halinde bulunuyorlar ve o sebepen reklam yapıyorlardı. Rekabet tanımayan tröstlerin reklama, ilana ihtiyaçları yoktu.

Hearts, cesaretle mücadele ediyordu. Gazetelerini ayda birbuçuk milyonluk açıkla, çıkarmaya devam etti İlanları da parasız neşrediyordu. Plütokrasi yeni emirler verdi ve ufak fabrikatörlerle tüccarlar, eskiden verdikleri ilanlarını iptal eden mektup yığınlarıyla Hearts'ı şaşırttılar. Hearts inatla durumunu koruyordu. Kendisine mahkeme dâvetiyeleri çıktı, yine yılmadı. Davete uymamak yoluyla adâlete saygısızlığından ötürü, altı ay hapis cezası giyip, birsürü zarar - ziyan davası da başına çullanınca sonunda topuattı. Onun yararlanabileceği bütün olanaklar, olanaksızlık haline getirilmişti. Plütokarsi bikere hükmünü vermişti. Mahkemeler elinde idi ve onun emrini yerine getirmekle yükümlüydü. Hearts'la birlikte, onun canverdiği yeni Demokrat Partisi de yıkıldı. Herats'ın Demokrat Partisinin çökmesinden sonra, üyeleri için yalnız iki yol kalıyordu: Biri sosyalist, öteki de cumhuriyet partisine götürürdü. Herats'ın ektiği sosyalist nazariyesinin ürünlerini bizler topladık. Yanatlarının enbüyük bölümü bizim tarafa geçti.

Eğer kısa ömürlü ve verimsiz Köylü Partisi kurulmuş olmasaydı, çiftçilerin mülkiyetlerinden soyulması da reylerimizi ayni şekilde çoğaltırdı. Ernst ve öteki sosyalist liderler, çiftçiler çevresinde büyük çabalar harcıyorlardı. Ama sosyalist gazete basın - yayın evlerinin susturulmuş olması böyle bir çabayı büyük ölçüde engelliyordu. Ağız propogandasında ise, ozaman daha pek tecrübeli değildik. Bütün bunların sonucu, çoktan mülkiyetini kaybetmiş olan Bay Kalvin gibi politikacıların, köylüyü kazanmaları ve bütün sîyasal güçlerini boş bir seçim kavgasında israf etmeleri oldu.

«Zavallı köylüler!» diye Ernst alaylı bir kahkaha ile gülüyordu; «Tamamiyle tröstlerin avcuna düştüler.»

Gerçeği de buydu. Elele çalışan yedi büyük tröst, dev gibi sermayelerini birleştirerek toprak tröstünü meydana getirmişlerdi. Nakil ücretlerinin birimcisi olan şimendüferlerle, genel pazar fiyatlarını kontrol eden banka ve borsa adamları, köylüleri borçlandırmak yoluyla da kıskıvrak bağlamışlardı. Çiftçi, bankalara ve bütün büyük tröstlere büyük çapta borçlanmıştı. Onlar çoktanberi ağın içinde idiler, ağı sudan çekivermek yeterdi. Bunu da toprak tröstü üzerinde aldı.

1912'nin getirdiği kriz, tarım pazarında zeten müthiş bir fiyat düşmesine sebep olmuştu. Şimdi ise fiyatlar, bilerek köylünün yıkımına değin aşağı bastırılıyor, şimendüferler de çok yüksek bir tarife ile köylünün büsbütün belini kırıyordu. Eski borçları ödemek olanaksız bir hale getirilirken, öteyandan köylü yeni borç paralar almaya mecbur ediliyordu. Sonuç tabii ki büyük ipotek işlemleri ile borç senedi kolleksiyonlarına yaradı. Ensonunda köylüler topraklarını, toprak tröstüne bırakmaya mecbur oldular. Başka hiçbir çareleri kalmıyordu. Kendi mülklerini böylece tröste devrettikten sonra idare adamı, ispekter, işçibaşı yada bayâ ırgat olarak, ona hizmet etmeye başlıyorlardı. Artık ecirlerden, serflerden, kısacası kendi alınterleriyle ekmeklerini kazanmaya mecbur olan kölelerden başka birşey değillerdi. Efendilerinden kaçıp kurtulamazlardı, çünkü plütokrasinin üyesi haline gelmişlerdi. Kente gidemezlerdi, çünkü orası da plütokrasinin hükmü altında idi. Toprağı terkedip gitmek, yalnızca serseri olarak açlığa mahkum olmakla mümkündü. Bu da onlara çok görüldü, çünkü serseriliğe karşı amansız kanunlar çıkarılarak acımasızca uygulandı.

Şurada-burada kuşkusuz, çeşitli olağanüstü ilişkiler ve şartlar sayesinde daha mülkiyetini kaybetme-

miş köylüler ve köylü gurupları vardı. Ama bunlar sayılmaya değmeyecek kadar azdılar. Bununla birlikte bir yıl sonra bunlar da kafese kondular. (1)

1912 Sonbaharında durum bu haldeydi ve Ernst'tin dışında, bütün sosyalist liderler, kapitalizmin sonunun gelmiş olduğunu savunuyorlardı. Zaman ve yaşamın güçlükleri işsiz ordusunu geniş çapta büyütmüş, çiftçilerin ve orta tabakanın erimesiyle, işçi birliklerinin bütün cephelerde uğradıkları bozgun, bu fikrin kuvvetlenmesinde rol oynamıştı. Sosyalistler kapitalizmin sonunun geldiğine iyice inanıyorlar ve plütokrasinin önüne duello eldivenini fırlatıyorlardı.

Ah, düşmanımızın gücünü nedenli yanlış hesaplamışız! Sosyalistler her tarafta kapının önüne gelmiş olan seçim zaferlerini ilan edip durumu çıplak sözlerle açıklıyorlardı. Plütokrasi duello eldivenini kaldırdı; ve ölçüp biçerek bizi yenilgiye uğrattı. Bunu, bizi parçalayarak yaptı. Gizli ajanları yoluyla sosyalistlerin Tanrısız ve dinsiz oldukları haberini yaydırdı. Kiliseyi, özellikle katolik kilisesini, böylece kavga meydanına çeki-

(1) Eski Roma köylüleri, Amerika çiftçileri ve ufak kapitalistlerinden çok daha yavaş bir hızla imha edilmişlerdi. XX. yüzyılda, eski Roma'da kattiyyen bulunmayan muharrik bir kuvvet vardı. Topraklarından ayrılmaktansa yabani hayvanlar gibi yasamayı yeğleyen birçok çiftçiler pazardan kendilerini büsbütün uzak tutmak yoluyla mülklerini kaptırmaktan kurtulmayı deneyorlardı. Hiçbir şey almayor ve satmayorlardı. Aralarında ilkel bir değiştokuş başlıyordu. Zahmet ve mahrumiyetleri korkunçtu, ama dayanıyorlardı. Bu gerçek bir hareket haline geldi. Bunların yerevuruluş biçimi mantıksal ve sade olduğu kadar da orjinaldir. Plütokrasi devlet kuvvetini kullanarak vergileri artırdı. Köylülerin nefis savunmasında zayıf tarafları bu idi. Ne aldıkları, ne de sattıkları için paraları yoktu. Vergileri karşılam ak için toprakları satılıyordu.

yor, tek silâhımız olan oyların bir kısmını elimizden düşürüyordu. Yine plütokrasi, tabii gizli ajanları aracılığı ile, köylü partisine cesaret veriyor ve sonra köylüleri kentlere ve orta tabakanın safları arasına serpiştiriyordu.

Bununla birlikte sosyalist ileri-atılışı bir gerçekti. Ama biz, en yüksek icra kuvvetini ve bütün yasama organlarında üstün ağırlığı sağlıyacak bir çoğunluk yerine, azınlıkta kalmış olduğumuzu gördük. Gerçi parlamentoya 50 üye seçebilmiştik, ancak bunlar İlkbaharda yerlerini aldıkları zaman ne kadar güçsüz olduklarını anlamakta geçikmediler. Ama ne de olsa yine çiftçilerden daha iyi durumda idiler. Çünkü onlar kazandıkları bir düzine sandalyaya da sahip olamamışlardı. Çünkü eski sahipleri, sandalyalarını bırakmak istemiyorlardı. Mahkemeler ise, bilindiği gibi, oligarşinin avcunda idi. Ancak daha şimdi bundan sözetmenin sırası değil. İlkönce 1912 kışının heyecanlı günlerinden sözetmeliyim.

Kriz korkunç bir mübadele tıkanıklığı meydana getirmişti. Çoğu işsiz olan işçilerin satın alacak paraları yoktu. Sonuç, plütokrasinin elinde herzamankinden daha büyük bir üretim fazlası ile ortada kalması oldu. Bu fazlayı yabancı ülkelere satmak için gösterdiği büyük çabalar sırasında plütokrasi Almanya ile çatıştı. Ekonomik çatışmaların savaşla sonuçlandığı malumdur. Bukez de başka türlü olmadı. Haşmetli Alman İmparatoru şavaşı donatırken Amerika da ayni şeyi yapıyordu.

Savaşın kara bulutları, tehditle dolu, gökyüzünde toplanıyordu. Bir dünya kargaşası arifesinde bulunuyorduk; çünkü bütün düyada güç zamanlar gelipçatmıştı: İşçi isyanları, batan orta tabakanın sızıltıları, işsiz orduları, ekonomik çıkar guruplarının dünya pazarları üs-

tündeki çatışmaları ve gelmek olan sosyalist ihtilalinin yeraltı gürültüleriyle heryer çalkalanıyordu. (1)

Oligarşi Almanya ile savaş istiyordu. Bunun için düzinelerce sebepleri vardı. Böyle bir savaşın meydana getireceği karışıklık ile enternasyonal haritaların yeniden karıştırılmasında ve antlaşmaların yapılmasında oligarşinin kazanacağı çok şeyler vardı. Ondan başka savaş, birikmiş olan milli üretim fazlasını da yutardı. Bütün ülkeleri tehdit eden işsizler ordusunu azaltırdı ve oligarşiye, gelecek planlarını uygulamak için elverişli bir soluk alma durağı sağlardı. Savaşla birlikte, sonradan dağılmayacak sürekli bir ordu meydana getirir, bu şekilde kamoyu da «Oligarşiye karşı sosyalizm» parolası yerine «Almanya'ya karşı Amerika» parolasını benim-

(1) Uzun zaman homurtu ve gürültü işitildi. Daha 1906 da Lord Avebry Lortlar Kamarasında şu sözleri söylüyordu: «Avrupa'daki huzursuzluk, sosyalizmin yayılışı ve anarşizmin uğursuz büyüyüşü hükûmetler ve hakim sınıflar için önemli ihtarlardır ki; işçi sınıfının durumu Avrupa'da gittikçe dayanılmaz bir düzeye geliyor. Bir ihtilâli önlemek için çareler düşünmek zorunluluğu vardır:

Ücretleri yükseltmeli, çalışma saatlarını indirmeli, erzak ve diğer gerekli maddeleri ucuzlatmalıdır. Borsanın bir organı olan «Wall Street Jurnal» Lord'un söylevini yorumlayarak şöyle yazıyordu: «Bu sözleri Avrupa'da bir aristokrat ve en konservatif bir kurumun üyesi söylemiştir. Bunlarda, pekçok kitaplarda bulunabildiğinden fazla sağlam, siyasal ve ekonomik görüş vardır. Bu gerçekten bir uyarma sesidir. Harp ve donanma bakanlığındaki baylarım, dikkat!» ayni zamanda Amerikalı Sydney Breoosk, Harper'in haftalık dergisinde yazıyordu: «Waşinkton'da siz sosyalistlere dair birşey işitmiyorsunuz. Hem niçin işitecekmişiniz? Politikacılar hep kendi memleketlerinde gözleri önünde oluşup duran şeyleri en son haber alırlar. Ben size, önümüzdeki cumhurbaşkanı seçiminde sosyalistlerin bir milyondan fazla rey toplayacaklarını söylesem güler ve beni alaya alırsınız.»

serdi. Eğer sosyalistler olmasaydı savaş gerçekten oligarşinin umduklarını yerine getirecekti. Bizim daracık dört odamızda Batı liderlerinin gizli bir toplantısı oldu. İlkin burada sosyalistlerin alacağı tutum gözdengeçirildi.

Gerçi ayağımızı harbin ensesine basışımız ilk defa olmuyordu. (1) Gizli toplantımızdan sonra derhal organizasyonlarımızla temasa geçtik ve çok geçmeden şifreli telgraflar Atlas Okyanusunu aşarak bizimle enternasyonal büro arasında gidipgelmeye başladı.

Alman sosyalistleri bizimle işbirliği etmeye hazırdılar. Bunlar, beş milyonu aşıyordu. İçlerinde birçok ordu mensubu da vardı. Yine birkısmının genel işçi organizasyonlarıyla sıkı bağları bulunuyordu. Heriki memlekette sosyalistler cüretlice bir dil kullanıyorlar ve savaş başladığı taktide genel grevle tehdit ediyorlardı. Bu konuda gereken tedbirler alınmıştı. Bundan başka ihtilâl partisi bütün memleketlerde şu anasosyalist fikri yayıyordu; her hal ve durumda kendi ülkesinde isyan ve ihtilâl çıkmış olsa bile birlik korunacaktır.

---

(1) 20. Yüzyılın başında sosyalistler nihayet, çoktandır düşünüp durdukları savaş politikalarını formülleştirdiler. Birkaç sözcükle bu karar şöyleydi: «Neden bir memleketin işçileri, başka bir memleketin işçileriyle kapitalist efendileri hesabına savaş etsinler?»

21 Mayıs 1905 te Avusturya ile İtalya arasında bir savaş tehlikesi başgösterince heriki ülkenin sosyalistleri Triyeste'de bir kongre yaptılar ve savaş başladığı takdirde, genel grev yapmakla tehdit ettiler. Bir yıl sonra Fas olayı, Almanya, Fransa ve İngiltere arasında bir savaş tehlikesi gösterince sosyalistler ayni şekilde hareket ettiler.

Biz Amerika sosyalistlerinin tek büyük zaferimiz genel grevdi. 4 Ocakta Amerika'nın Berlin elçisi geri çağrıldı. Geceleyin Alman Filosu, Honolulu üzerine bir hucum yaparak üç Amerikan zırhlısı ile bir gümrük gemisini batırdı ve Kenti bombarduman etti. Ertesi gün heriki devlet birbine savaş ilan etti ve bir saat sonra da heriki ülke sosyalistleri işçi sınıflarını genel gereve davet ettiler.

Alman savaş babası ilk defa olarak halkının kendi kuvvetini oluşturan kısmına döndü. O olmaksızın hükümranlığını yürütemezdi. Bu işte yeni olan şey, kıyamcıların aktif olmaması idi. Kavga etmiyorlar, ellerini bile kaldırmıyorlardı. Bu şekilde de savaş babalarının elini-kolunu bağlıyorlardı. Savaş köpeklerini, isyancı proletarya üzerine saldırmak için bir fırsat çıkmasını candan isterdi. Ama ordusunu da savaşa gitmek için harekete geçiremiyordu. Mukavemetçi unsurları cezalandırmak olanacağını da bulamıyordu. Koskoca ülkede artık bir tekerlek bile dönmüyordu. Hiçbir tren işlemiyor, hiçbir telgraf çekilemiyordu; çünkü posta ve şimendüfer görevlileri de bu genel greve dayanışma amacıyla katılmışlardı.

Birleşik Devletlerde de Almanya'dakinin ayni oldu. Organize işçiler artık ustalaşmışlardı. Kendi iş alanlarında yenildikten sonra sosyalistlerin siyaset alanına geçmişlerdi; gerçekten bu genel grev siyasal bir kavga idi. «Artık ne olursa olsun!» demeleri, ekonomik kavgada yereçalınmış olmalarının bir sonucuydu. Umutsuzluğun zoruyla hepsi de genel greve girdi. Milyonlarcası birden aletlerini atıp işlerini bıraktılar. Bunda özellikle makina işçileri gözeçarpıyordu. Onlar kana susamış birhalde idiler ve görünüşe göre organizosyonları mahvolmuşsa

da yine maden endüstrisindeki işbirliği ettiği arkadaşlarıyla ortaya çıktılar.

Hatta acemi ve teşkilatsız işçiler de işlerini bıraktılar. Grev ateşi hepsini kavramıştı, kimse çalışma isteği duymuyordu. Kadınlar grevin en gayretli teşvikçileriydi. Kocalarını savaş cephesine gönderip öldürtmek istemiyorlardı. Genel grev fikri, bütün halkın hislerini etkiledi; onda mizah duygusu bile uyandırdı. Hiçbir şey ve hiçbir yer bu etkiden kurtulamıyordu. Bütün okul öğrencileri grev yapıyor ve öğretmenler, boş sınıfları bırakarak evlerine dönmek zorunda kalıyorlardı. Kısacası, grev tamamiyle milli bir şekil almıştı. Bütün işçilerin beraberliği fikri, öyle elletutulur bir halde açığa çıkmıştı ki, herkesin hayalini meşgul ediyordu. Sonunda bu dev aksiyonun bir tehlikesi de yoktu, çünkü herkes suçlu olunca kimse cezalandırılamazdı.

Birleşik Devletler kötürüm olmuştu. Ne olupbittiğinden kimsenin haberi yoktu. Ortada ne gazete, ne mektup, ne telgraf vardı. Her bölge öyle izole edilmişti ki kendiyle öbür bölge arasında sanki binlerce kilometrelik balta işlemez bir orman var zannedilirdi. Bu durum bir hafta sürdü.

Biz Sanfiransisko'da, koyun öbür geçesinde, Okland veya Berkeley'de olanbitenden haberli değildik. Tesir ürkütücü ve ezici idi. Sanki büyük, kozmik bir yaratık ölmüştü. Yurdun damaratışı hissedilmiyordu. Millet gerçekten ölü gibiydi. Ne sokaklarda bir araba görültüsü, ne fabrika düdüğü, ne müvezzi bağırtısı! Şu ve bu sokak köşesinden, bu büyük sessizlikten ürkmüş hayaletler gibi geçen tektük adamlardan gayrı birşey, hiçbir şey gözeçarpmıyordu. Bu susuş haftasında oligarşi dersini almış oldu. Hem de pek iyi öğrendi. Genel grev bir ihtar-

dı. Artık asla yenilmemeliydi. Oligarşi bunun çaresini düşünecekti...

Hafta sonunda telgrafçılar, verilen söze uyarak, işbaşı yaptılar. Heriki ülkenin sosyalistleri bunların aracılığı ile hükümdarlara ültimatomlarını gönderdiler. Ya savaş ilanı geri alınmalıydı, yada genel grev sürdürülecekti. Hemen arkasından barış antlaşması yapıldı ve heriki ülke halkı işbaşına döndü.

Barışın bu yolla yenilenmesi Almanya ile Amerika'nın antlaşmasıyla sonuçlandı. Bu gerçekte Kayzer'le Oligarşi arasında bir ittifaktı ve şimdi amaçları müşterek düşmanı, yani heriki ülkenin devrimci proletaryasını ezmekti. Ama sonra, Alman sosyalistleri ayaklanıp en büyük savaş babalarını taç ve tahtını terke mecbur ettikleri zaman oligarşi bu ittifakı alçakça bozacaktı. Onun istediği aslında bu değil miydi. Büyük rakibini dünya pazarından uzaklaştırmak! Alman Kayzeri temizlendi. Sosyalistler dümen başına geçti mi, Almanya artık dışarı satacak üretim fazlasına sahip olamazdı. Çünkü sosyalist devletin bünyesi ürettiğinin hepsini tüketmeyi gerektirir. Kuşkusuz üretiminden belli bir bölümünü kendisinde bulunmayan bazı üretim maddeleriyle değiştirmek zorundadır, ama bu mal değiş-tokuşunun eski kapitalist ekonomi tarzına benzer hişbir yanı da yoktu.

Oligarşinin Kayzer'e karşı işlediği ihaneti öğrenince Ernst, «Bahse girerim ki onun için de bir özür bulacaktır,» diyordu. «Oligarşi, herzaman olduğu gibi, haklı olduğuna inanacaktır.»

Tam da öyle oldu. Oligarşi hareket tarzını, resmen çıkarını gözetmeye mecbur olduğu Amerikan halkının refah ve mutluluğu adına mazur ve meşru gösterdi. Al-

çak rakibini dünya pazarından atmış ve Amerika için, üretim fazlasını kolayca oraya göndermek olanağını yaratmıştı.

«Bunda en saçma olan şey, bizim o kadar çaresiz olmamız ve çıkarlarımızı budenli aptallara gözettirmemizdir,» diyordu Ernst. «Bize daha fazla ihraç imkânı vermişler, öyle olsun bakalım. Ama bu demektir ki biz, daha az tüketime zorunlu olacağız.»

SONUN BAŞI

Daha 1913'ün Ocak ayında Ernst olayların alacağı yönü apaçık görüyor, ama Demir Ökçe'nin hazırladığı korkunç yıkımı ötekilere de göstermeyi başaramıyordu. Bu adamlar pek safça bir inanış içindeydiler. Olaylar büyük. bir hızla kesin sonuca doğru yaklaşıyordu. Bir dünya krizi başlamıştı. Amerikan oligarşisi gerçekten dünya pazarına hâkim olmuş ve birçok memleketleri tüketim ve satımı imkânsız, üretim fazlalarıyla kapıdışarı etmişti. Bu ülkelere, tam bir rejim değişiminden başka çıkar yol kalmıyordu. Artık üretim fazlası, yani ihracat malı eldetmeye devam edemezlerdi. Bu ülkelerde kapitalist sistem, umutsuz bir şekilde bir daha kalkmamacasına çötü.

Sistem değişimi oralarda ihtilalci şekiller aldı. Bu bir karışıklık ve zorbalık çağı idi. Heryanda devlet düzenleri altüst oluyor, hükûmetler devriliyordu. İki veya üç tanesi dışında, bütün ülkelerde kapitalistler varlıkları için umutsuz bir savaşa girişmişlerdi. Ama sonunıda proletarya yine üstün geliyor, Marks'ın klâsik formülü böylece gerçekleşiyordu: «Kişisel mülkiyetin ölüm çanı vurdu. Başkalarını varlıklarından soyanların şimdi kendileri soyulacaktır.» Kapitalist hükûmetler nasıl hızla yıkılıyorlarsa yerlerinde, yine okadar hızla kollektif halk kurumları türüyordu.

«Birleşik Devletler nerede kaldı?», «Uyanın ey Amerikan devrimcileri!», «Amerika'ya ne oldu?». Öteki ülkelerdeki muzaffer arkadaşlarımızdan bize uçan haberler

işte bu şekilde idiler. Ama biz birtürlü başımızı doğrultamıyorduk. Oligarşi önümüze dikilerek yolumuzu kapatıyor, kocaman bir canavar gibi başımızda bekliyordu.

«Hele İlkbahara kadar bekleyin», diye cevap veriyorduk onlara. «Ozaman biz de kendimizi göstereceğiz.»

Sırrımız bu sözlerin arkasında saklıydı. Köylü Partisini emip kendi içimize almıştık ve son güz seçimlerinde üstün geldiğimiz bir düzine federal devlette, hükûmet gücü elimize geçecekti. Ozaman hemen bir düzine kollektif devlet yapısı kuracaktık, artık gerisi gelirdi.

«Köylüler dümen başına gelmekten sakınırlarsa ne olacak?» diye Ernst soruyor, ama arkadaşları onu karamsarlıkla suçluyorlardı.

Bununla birlikte Ernst'in düşündüğü asıl büyük tehlike, köylülerin herhangibir başarısızlığı değildi. O, büyük sendikaların kayışını ve kastların doğuşunu önceden görüyordu.

«Ghent, oligarşiye ne yapacağını öğretti,» diyordu Ernst, «Bahse girerimki o, kendisinin 'iyilikçi (1) derebeylik' ilkesine yöneliyor.»

Yarım düzine işçi şefiyle yaptığı şiddetli bir tartışmadan sonra, Ernst'in bana dönerek şunları söylediği akşamı hiç unutmayacağımı:

«Sonuca, noktası konmuştur. Demir Ökçe yendi. Sonuç belirdi.»

---

(1) 1902 de W. J. Ghent'in «İyilikçi Derebeylik» adıyla açıkladığı kitap kastediliyor. Oligarşi fikrini, büyük kapitalistlere telkin edenin Ghent olduğuna daima inanıldı. Bu kanı Demir Ökçenin üç yüz yıllık edebiyatına hakim oldu, hatta insan-kardeşliği asrının ilk on yıllarında da devam etti. Bugün biz gerçeği daha iyi biliyoruz. Ama bilgimiz şu realiteyi de ortadan kaldırmaz: Tarihte hiç bir insan Chent kadar suçsuz yere tahkir edilmemiştir.

Bizim evdeki bu konuşma gerçi resmi değildi, ama Ernst'le dostları, işçi öncülerinin gelecek genel grevde adamlarını gerçekten ayaklandırıp ayaklandıramayacaklarını bilmek istiyorlardı. Bu toplantıdaki şeflerden biri olan, makine işçileri birliği başkanı O. Connor, istenilen garantiyi vermekten en çok inatla kaçınanı idi.

«Eski grev ve boykot taktiğinizin nasıl iflas ettiğini gördünüz», diye Ernst ısrar ediyordu.

O Connor da ötekilerle birlikte başıyla onayladı.

«Bir genel grevin nasıl bir etki yaptığını da gördünüz» diye Ernst devam etti. «Biz Almanya - Amerika harbini önledik. İşçilerin dayanışması ve kuvveti hiçbir zaman bukadar parlak olmamıştı. İşçi dünyayı ele geçirebilir ve geçirecektir. Bizimle birlikte hareket ederseniz sermayenin boyunduruğunu herhalde kıraçağız. Bizim tek umudumuz budur. Daha sonra ne olacak, biliyorsunuz. Başka hiçbir çıkış ve kurtuluş yolu yoktur. Eski taktiğinizle ne yapsanız yenilmeye mahkûmsunuz; başka hiçbir sebep olmasa kapitalistlerin mahkemelere kumanda etmeleri (1) bunun için yeter.»

---

(1) Mahkemelerin işçilere karşı hüküm vermeleri yöntemine birkaç örnek: Kömür ocaklarında çocuk çalıştırıldığı herkesçe bilinen birşeydi. 1905 yılında Pansilvanya'da işçiler, bir çocuk işe alınmadan önce yaşı ve ilk okul tahsili hakkında ana babasının yeminle tanıklık etmesini şart koşan bir kânun kabul ettirmeye muvaffak olmuşlardı. Luzern bölge mahkemesi kanunu doğrudan doğruya Anayasaya aykırı sayarak reddetti. Çünkü karşı sınıfın bireyleri, yani ondört yaşının alt ve üstündeki çocukları arasında fark gözetiyormuş. Yüksek mahkeme bu kararı onayladı.

Newyork istinaf mahkemesi ise, 1905 te, kadınlara ve küçük yaştaki çocuklara akşam saat dokuzdan sonra, fabrika işini yasak eden kânunu Anayasa dışı kabul etti. Çünkü bu bir sınıf kânunu demekmiş.

«Siz pek acele ediyorsunuz,» diyordu O. Connor. «Siz bütün yolları bilmiyorsunuz. Sizinkinden, başka yollar da vardır. Biz kendimize düşen görevi biliyoruz. Artık grevden bıktık. Organizasyonlarımızın paramparça edilmesinin suçu grevlere aittir. Bununla birlikte adamlarımızı genel greve davet etmeyi gerektirecek bir durumun meydana gelmeyeceğini de sanıyorum.»

«Peki, sizin gitmeyi düşündüğünüz yol nedir?» diye sertçe sordu Ernst.

O. Connor güldü ve başını salladı.

«Size şu kadarını söyleyeyim: Biz uyumadık; şimdi de sayıklamıyoruz.»

«Umarım ki korkulacak, yada utanılacak birşey değildir.» Diye Ernst şöylece bir yokladı. O. Connor:

«İşimize geleni ve hoşumuza gideni herhalde biz daha iyi biliriz» dedi.

«Onu saklayışınıza bakılırsa pek temiz değil gibi görünüyor» dedi Ernst artan bir öfkeyle.

«Biz tecrübelerimizi ter ve kanla ödedik. Ve şimdi elimize ne geçerse kârdır. Herkese en yakın yine kendisidir.»

Ernst büsbütün kızmıştı.

«Eğer tuttuğunuz yolun adını söylemekten korkuyorsanız onu ben size deyivereyim: Sermaye ile bir çıkak ortaklaşması yapıyorsunuz. Siz düşmanla anlaşmış-

---

O zamanlarda fırıncılar çok güç işler görürlerdi. Newyork Devletinde Millet Meclisi, onların günde on saatten fazla çalışmamalarına karar verdi. Birleşik Devletlerin en yüksek mahkemesi 1906 da bu kanunu, anayasaya aykırı saydı. Kararda şöyle deniyordu: Fırıncıların iş saatlerini dondurarak kişilerin özgürlüklerini ve serbest sözleşme hakkını daraltmak için hiçbir mantıki sebep yoktur.

sınız. Evet bunu yaptınız ve işçilere, toptan işçi sınıfına ihanet ettiniz, sattınız onu. Savaş alanını korkakça terkediyorsunuz.

O. Connor tersçe cevap verdi :

«Daha fazla birşey söylemeyeceğim. Yalnız şunu demek isterim ki biz, bize yararlı olanı sizden birparça daha iyi bilsek gerektir.»

«Acaba öteki işçilere faydalı olanı nedir? Onunla zerrece ilgilenmiyorsunuz, değil mi? Onları şeytan alsın, diyorsunuz.»

«Ben fazla birşey söylemiyorum, ben makine işçileri birliğinin başkanıyım, görevim temsil ettiğim kimselerin çıkarlarını gözetmektir, işte hepsi bukadar.»

Sonra, işçi şefleri bizden ayrıldıkları vakit, Ernst tam bir soğukkanlılıkla, bana olayların alacağı durumun yorumunu yaptı.

«Sosyalistler» dedi. «Örgütlü işçilerin, üzerinde süreli yenildikleri ekonomi alanını bırakarak, sonunda siyaset meydanına geçeçekleri günü bir varsayımla kollamayı severler. Gerçekten şimdi Demir Ökçe, sendikaları ekonomik alanda yenerek siyaset meydanına sürdü; Ama bu bize sevinç yerine keder getiriyor. Demir Ökçe. öğrendi. Genel grev sırasında kuvvetimizi ona gösterdik ve şimdi o, ikinci bir genel grevin olmaması için tedbir alıyor.»

«Ne gibi?» diye sordum.

«Çok basit, Demir Ökçe büyük sendikalara ayrıcalık bağışlıyor. Onlar gelecek genel greve katılmayacaklar ve artık hiçbir genel grev olmayacak.»

«Ama Demir Ökçe herzaman böyle pahalı bir programı uygulayamaz» diye karşı çıktım.

«Ah, bütün sendikaları doyuracak değil ki! Zaten

buna gerek te yok. Nasıl olacağını ben sana söyleyim: Demiryolcular, demir ve çelik işçileri, teknisyenler ve makinistler için ücretler yükseltilip iş saatleri indirilecek.

Bu ayrıcalıklı birlikler süreli olarak daha elverişli şartlar bulacaklar ve yine bu birliklerde üye olmak, cennette yeri olmak gibi birşey olacaktır.»

«Yine iyi anlamıyorum» diye direttim.» Öteki birlikler ne olacak? O yolla ayrıcalıklandırılmış sendikaların sayısı tabii çok az olacaktır.»

«Demir Ökçe tarafından korunup desteklenmeyen birliklerin hepsi kaybolacaklardır! Hepsi, çünkü, demiryolcular makinist ve teknisyenler, demir ve çelik işçileri makine kültürümüz için hayati önemi olan, bütün işleri görmektedirler. Demir Ökçe bunları elinde bulundurduktan sonra geri kalan işçilere dilini çıkaraibilir. Demir, çelik, kömür, makina ve ulaşım araçları bütün endüstrinin belkemiğini oluştururlar.»

«Ya kömür?» diye sordum. «Kömür ocaklarında hiçdeğilse bir milyon işçi var.»

«Onlar, çok çok kara işçilerdir; hesaba katılmaya değmezler. Onların ücrelteri inip iş saatleri artacaktır. Onlar da bizim gibi, köleler olacaklar ve hepimizden daha çabuk iş hayvanı kertesine düşecekler. Şimdi köylüler nasıl topraklarını ellerinden kapan efendileri hesabına, derilerini yüzdürmekle yükümlü tutuluyorlarsa, onlar da öyle işe zorlanacaklar. İmtiyazlılara bağlı olmayan bütün öteki birliklerin başına gelecek te budur. Göreceksin, bu birlikler nasıl sallanıp sapır sapır dökülecekler ve üyeleri açlık kamçısı ve sert kânunlarla nasıl işe sürülecekler.

«Farley (1) grev bozanlariyle birlikte ne olacak, biliyor musun? Bunu da sana deyivereyim. Grev bozanlık artık bir meslek olmaktan çıkacaktır. Çünkü grev olmayacak. Grevlerin yerini köle isyanları alacak. Farley ve çetesi, köle toplayıcıları haline gelecek. Tabii buna gerçek adı verilmiyerek, işçiye iş emreden kânunları yerine getirmek, denecektir. Sözün kısası sendikaların ihaneti kavgayı pek uzatacaktır. Devrimin ne zaman zafere kavuşacağını kimse bilmez.»

«Oligarşi büyük sendikalarla öyle sağlam bir anlaşma yaparsa hâlâ devrimin, birzaman gelip te başarıya ulaşacağına inanmak mümkün müdür?» diye sordum; «Bu anlaşma sonsuzadek süremez mi?

Hayır, anlamında başını salladı; «Bizim dünya görüşümüzün ana fikirlerinden biri, sınıf ve kast üzerine kurulmuş her sistemin daha başlarken içinde çöküş tohumları sakladığını söyler. Sınıflar üstüne kurulan bir düzende kastların meydana getirilmesine engel olmak mümkün müdür? Demir Ökçe bunun önüne geçemez. eninde - sonunda bu kastlar onu yutar. Oligarşiye bağlı olanlar, daha şimdiden kendi aralarında katlar örgütlediler. Ama, hele imtiyazlı sendikaların da aynı şeyi yapmasını bekle. Bunu önlemek için Demir Ökçe bütün güçünü kullanacak, ama boşuna!..

Ayrıcalıklandırılmış sendikalar, Amerika işçilerinin kaymak tabakasını içlerine almışlardır. Bunlar kuvvetli ve aksiyoncu adamlardır. Birleşik Devletlerde her işe -

(1) James Farley, bu devrin tanınmış grevbozanlarından biri idi. Ahlâktan çok, cüreti ve inkâr edlimez bir ustalığı vardı. Demir Ökçe'nin saltanatı sırasında yüksek rütbelere eriştı ve sonunda Oligarşiye alındı. 1932 de Sarah Jenkins tarafından öldürüldü. Bu kadının kocası 30 yıl önce Farley'in adamları tarafından yokedilmişti.

yarar işçinin tamahı, bu birliklere üye yazılmak olacaktır. Oligarşi bu hırsı ve ondan doğacak rekabeti kullanmasını bilecektir. Kendi haline bırakılsalar belki de devrimci olacak olan, bu iyi işçiler, o yolla bizden çalınacaklar ve erkekleri, oligarşiyi korumaya yarayacaktır. Öteyandan işçi kastları, kayırmalı sendikaların üyeleri örgütlerini kapalı kuruluşlar haline getirmeye çabalayacaklar. Bunda başarılı da olacaklar. İşçi kastları üyeliği miras gibi, babadan oğula geçer olacaktır. Oğullar babaları izleyecekler ve içlerine tükenmez kuvvet kaynağından, baya halktan taze enerji akıntısı gelmeyecektir. Bu işçi kastlarının dejenere olup gittikçe zayıf düşmesi demektir. Bununla birlikte birzaman için büyük bir kuvvet olacaklar ve eski Roma'daki saray hassa alaylarına benzeyecekler. Tabii saray ihtilâlleri olacak ve işçi kastları iktidarı zaptedecektir. Oligarşi adamları, karşı devrimler yapacaklar ve böylece bazen birisi, bazen öteki üste çıkıp duracaklardır. Bu süre içinde, önüne durulmaz kast soysuzlaşması devam edecek ve en sonunda alt tabaka (halk), ötekilerin çökmesi sayesinde, hakkına kavuşacaktır.»

Bu uzun ve ağır sosyal gelişim biliciliğini (kâhinliğini) Ernst, büyük sendikaların kaymasıyla, ruhça ezik olduğu bir zamanda yapıyordu. Bu sözlerini asla benimsemedim ve şimdi, şu satırları yazarken de benimsemiyorum. Çünkü tam şu sırada, Ernst'in ölmüş olmasına rağmen, bütün, Oligarşiyi silip-süpürecek bir ihtilâlin eşiğinde bulunuyoruz. Sırf onun olduğu için bu falı yazdım. O bu varsayımına karşın bir dev gibi çarpışmaya devam etti ve şu, patlamak için işaret bekleyen, ihtilâli hazırlamaya herkesten fazla yardım etti. (1)

(1) Everhard'ın şu kâhinliği ilginçtir. Olanbitenlerin kendisine sağladığı ışık altında ayrıcalıklı birliklerin kayışını işçi

«Peki, oligarşi varolmaya devam ettiği taktirde her yıl kendi payına düşen büyük üretim fazlalarını ne yapacak?» Diye sordum.

«Bu herhangibir şekilde kotarılmak gerektir.» Diye cevap verdi; «Oligarşinin bu konuda birçok çare bulacağından emin olabilirsin. Harikülade caddeler ve şoseler açılacak. Büyük ilim ve sanat eserleri türeyecek. Oligarşi halkı bikere boyunduruğa vurduktan sonra başka şeyler için tasarruf etmeye zaman bulacaktır. Güzelliğe aşık olacaktır. Sanat dostu olacak ve sanatkârları kuş sütüyle besleyecektir. O zaman sanata büyük gün doğacak ve sanatkârlar orta tabaka önünde boyunkırmaya mecbur olmayacaklar. Olağanüstü kentler peydah olacak ve eski çağın kentleri onların yanında bayağı ve sönük kalacaklardır. Oligarşi adamları bu kentlerde oturup güzelliğe tapacaklardır. (1)

İşçiler yarı-aç emeklerini verip dururken, meydana gelen üretim fazlası böyle harcanacaktır. Bu görkemli yapıtların ve kentlerin yaratılması milyonlarca işçiye yalnızca bir ekmek parası sağlayacaktır. Çünkü üretim fazlasının olağanüstü büyüklüğü, yine olağanüstü harcamaları gerektirecektir. Oligarşi adamları, bin, hayır onbin yıl için, inşaya girişecekler, Babil ve Mısırlıların hayallerine bile sığmayan binalar kuracaktır. Birzaman gelir de Oligarşi yok olursa, ancak ozaman bu büyük cad-

---

kastlarının yükseliş ve yavaş yavaş çöküşlerini ve de, onlarla çürümeye koyulmuş oligarşi arasındaki post kavgasını apaydın görüyordu.

(1) Biz Everhard'ın uzak görüşlülüğüne ancak hayran olabiliriz. Asgard, Ardis gibi mucize kentler fikri oligarşi adamlarının kafalarında doğmadan çok daha önce Everhard bu kentleri görüyor ve onların yapılmasındaki zorunluluğu biliyordu.

deler ve kentler işçi kardeşliğine kalacak ve ozaman içlerinde işçiler oturabileceklerdir. (1)

Oligarşi adamları bütün bunları yapacaklar, çünkü başka türlüsü ellerinden gelmez. Büyük yapıtlar, üretim fazlalarını eritme yolları olacaktır. Nasıl binlerce yıl önce Mısırda egemen sınıf, halktan sızdırdığı fazlaları mabet ve ehram yapmakta kullandıysa, tıpkı öyle; Oligarşi içinde kuşkusuz ki bir ruhban sınıfı türemeyecektir. Ama bir sanatcı zümresi peydah olacaktır. Ticaretle uğraşan burjuva sınıfı yerine de işçi kastları geçecektir. Onların altında pek derinlerde ise içinde öz halkın, büyük nüfus kitlelerinin açlıktan kırıldığı, çürüdüğü, ama yine içinde yenileştiği uçurum bulunacaktır. Sonra bir gün, kimbilir ne zaman, öz halk bu uçurumdan ayağa kalkacak, işçi kastları ve oligarşi parçalanıp dökülecek ve belki yüzyıllarca süren bir çabanın sonucu olarak basit adamın güneşi doğacaktır. Ben bugünü yaşamayı ummuştum; şimdi biliyorum ki bugünü asla göremeyeceğim.»

Burada durup bana baktıktan sonra ekledi :

«Sosyal gelişme korkunç şekilde yavaş oluyor, değil mi sevgilim?»

Onu kucakladım. Başını göğsüme koyarak, garip bir tonla: «Bana ninni söyle!..» diye mırıldandı; «Bir hayal gördüm, onu unutmak istiyorum.»

---

(1) Şu uzak-görüşlülüğün üstünden üç Demir Ökçe asrı ve dört insan kardeşliği asrı gelip geçti. Biz de bugün oligarşinin yarattığı kentlerde oturuyor, caddelerinde yürüyoruz. Gerçi biz, asıl şimdi daha şaşırtıcı, görülmemiş güzellikte kentler kuruyoruz; ama oligarşinin yaptıkları da, hâlâ duruyor ve ben bu satırları «Ardis»te hepsinin en hayret uyandıranı olan kentte yazıyorum.

SON GÜNLER

Kamuoyu, Oligarşinin ayrıcalık tanıdığı sendikalara karşı takındığı yeni tutumu, 1913 Ocağı sonlarına doğru haber aldı. Gazeteler, demir yolcularla demir ve çelik işçileri, teknisyenler ve makinistler için görülmedik bir ücret artışı ve iş saatlerinin kısalışı haberiyle çalkandılar. Ama tam doğrusunu söylemek gerekirse, oligarşi daha pek ileri gitmeye cesaret edemiyordu. Gerçekte ücret yükselişi ile ona paralel ayrıcalıklar daha büyüktü. Bütün bunlar sırdı, ama her sır gün ışığına çıkmaktan hoşlanır; kayırılmış birliklerin üyeleri, bunları, karılarına anlatıyorlar, onlar da çenelerini tutamadıkları için, çok geçmeden bütün işçi sınıfı işin aslını öyreniyordu.

Bu, başlangıcı 19. Yüzyılda belli olan gelişimin, mantıksal bir sonucuydu. O devrin ekonomik kavgaları sırasında, işçileri kârâ ortak etme, denemeleri yapılmıştı; yani kapitalistler, teşebbüslerine iştirak etirmek yoluyla, işçileri kendilerine bağlamak istiyorlardı. Ama bir sistem olarak kâr ortaklığı, gülünç ve olanaksızdı. Serbest rekabet sistemi içinde bu yolla pek ender başarı kaydediliyordu; çünkü iş ve sermaye kârı bölüştüğü taktirde öyle ilişkiler doğuyordu ki, kâr ortaklığının bir anlamı kalmıyordu. Böylece, kuramsal kâr ortaklığı fikrinden, pratik yağma ortaklığı çıkıyordu. Kuvvetli birliklerin kavga parolası şu oluyordu: «Bize daha fazla ücret verin de, isterseniz, onu tekrar halktan

çıkarın!» Bu bencil siyaset şurada - burada başarılı izler bırakıyordu. Yükü halkın sırtına atmak, örgütlü olmayan, yada yarı örgütlü olan işçilerin, büyük kitlesini eziyordu. Daha güçlü kardeşlerinin, yani kayırımlı birlik üyelerinin, artan ücretlerini gerçekte, onlar ödüyorlardı. (1) Bunlar belirli anlamda, işçi monopolleri haline gelmişlerdi.

Ayrıcalıklı birliklerin bu kayışları açığa çıkarçıkmaz, işçi dünyasında şiddetli bir güceniklik ve küskünlük peyda oldu. Bu imtiyazlı birlikler ilkönce enternasyonal anlaşmalardan çekilip, onlarla hertürlü ilişkilerini kestiler. Yer - yer teprenişler ve zorbalıklar görüldü. Ayrıcalıklı birliklerin üyeleri hayinlik damgası yiyerek iş başında, genel yerlerde ve evlerde, sokakta, heryerde, böylesine kancıkça satılmış olduklarını düşünen arkadaşları tarafından, saldırıya uğruyorlardı. «Birçok şefler dövüldü ve öldürüldü. Ayrıcalıklı birliklerden hiçkimse, hayatından emin deyildi. Grup halinde işe gidiyorlar ve yolun ortasında durmayı veya yürümeyi yeğliyorlardı. Yayakaldırımda giderlerse, pencere ve damlardan atılan taş ve kiremitlerle başları parçalanabilirdi. Onlara silah taşıma hakkı verilmişti ve hükûmet kuvvetleri, heran yanıbaşlarındaydı. Onları kovalayan-

(1) Olugarşi ile bu anlaşmaya, bütün demiryolu birlikleri girmişlerdi. 19. Yüzyılda kâr yağması politikasının pratik olarak ilk kez, bir demiryolu birlik -lokomotif sürücüleri- tarafından uygulanmış olması, dikkate değer. P. M. Arthur, 20 yıl süreyle birlik başkanı idi. Bu adam 1877 Pansilvanya demiryolu grevinden sonra, lokomotif sürücüleri için stratejik bir plan tasarlamıştı. Buna göre öteki işçi birliklerinden ayrı yürüyeceklerdi. Bu taslak nekadar bencil ise, okadar da büyük başarı kazandı. Ozaman «Arthurisation» deyimi, işçi birliklerinin kâr ortaklığını tanımlayan bir söz olarak vaaz ve telkin edildi. Bu Arthurisation sözcüğü, uzun süre etimologların başını ağrıttıysa da şimdi mesele anlaşılmıştır, sanırım.

lar, ağır hapis cezalarına çarpılıyorlar ve dövülüyorlardı. Ayrıcalıklı birlik üyesi olmayan hiçbir kimse, silah taşıyamazdı. Bu kanuna aykırı davranmak, büyük suç sayılır ve hakettiği cezaya çarpılırdı.

Saldırılan işçiler de hasımlarından öçalıyorlardı. Böylece kendiliğinden kast ayrılıkları doğuyordu. Kayırımlı hainlerin, çocukları, aldatılmış işçilerin çocukları tarafından kovalanıyor ve artık ne sokağa çıkakağa çıkabiliyor, ne de okula gidebiliyorlardı. Bu satılmışların aileleri, çok ağır davranışlarla karşılaşıyorlar, onlarla alış - veriş yapan ticaret adamları, boykota uğruyordu. Sonuç, her taraftan sıkıştırılan satılmışların ayrı mahaller kurmasına vardı. Aldattıkları proletarya arasında oturmak, onlar için imkansız olunca, başka taraflara göçüyorlar ve sonra oralarda yanlız kendileri oturuyorlardı. Bu işte, olugarşiden yardım görüyorlardı. İyi, modern, sağlığa uygun geniş bahçelerle çevrili, yer - yer parklar ve oyun alanlarıyla birbirinden ayrılmış evler yapıldı. Çocuklar sırf kendileri için açılmış okullara giderek el hünerleri ve bilgi dallarında özel eğitim görüyorlardı. Bu bölünüşten tipik bir kastın doğması zorunlu idi. Ayrıcalıklı birliklerin üyeleri işçi sınıfının aristokrasisini meydana getirdiler. Onlar gerikalan işçilerin üstünde ve ötesinde duruyorlardı. Daha iyi yerlerde oturuyorlar, daha iyi yiyorlar, daha iyi giyiniyorlar, daha iyi mumale görüyorlardı. Ayrıcalıksız kardeşlerinden de kâr ortakları, aracılığı ile, öçlerini alıyorlardı.

Bunların dışında kalan işçilerin sefaleti gittikçe artıyordu. Birçok hakları ellerinden alınıyor, ücretleriyle geçim seviyeleri habire düşüyordu. Bunun yanında okullar gittikçe kötüleşiyor ve ilk öğretim yükümlülüyü yavaş - yavaş ortadan kalkıyordu. Okuma - yazma bilmez işçilerin sayısı, korkunç bir şekilde kabarmıştı.

Birleşik Devletlerin Dünya pazarını zaptetmesi yüzünden, öteki ülkeler birbirinden kopup ayrılıyorlardı. Hertarafta kurumlar ve hükûmetler yıkılıyor veya değişiyordu. Almanya, Fransa, İtalya, Avustralya ve Yeni Zelanda çabucak kooperatif toplumlar kurdular. İngiliz İmparatorluğu parçalandı. İngilterenin iki eli kanda idi; Hindistanda ihtilâl en kızgın çağındaydı. Bütün Asya'da şu ses çınlıyordu: «Asya Asya'lılara!» Bunun arkasında Japonya duruyor ve sarı-esmer ırkları habire kışkırtıyordu. Japonya birtaraftan bütün kıta pazarını kaplamak hayâl ve gayretinde iken, biryandan da, kendi ihtilalci proletaryasını eziyordu. Bu da bayağı bir kastlar vuruşması idi: Kuli'ler Samuray'lara karşı ayaklandı! Ve bu sosyalist Kuli'lerin onbinlercesi yokedildi. Tokyo'da kırkbini sokak kavgalarında ve Mikado' Sarayına yapılan yararsız hücumda öldürüldü. Kobe bir kasaphane idi. Pamuk işçilerinin makineli-tüfekle biçilmesi, özellikle pek acıklı bir ün kazandı. Modern makinalı tüfeklerle, daha bu derece korkunç bir adam kırımı görülmemişti. Japon oligarşisi barbarlıkta bütün eşlerini gölgede bırakıyordu. Japonya doğuya egemendi ve Hindistan dışında, bütün Kıta pazarını kendine maletmişti.

İngiltere, hernekadar yorgunluktan dili bir karış sarkmışsa da, kendi proleter ihtilâlini bastırmaya ve Hindistanı elden çıkarmamaya çabalıyordu. Kolonilerin nasıl kopup-kopup gittiklerini, soluk-soluğa uzaktan seyrediyordu. Bu sayede sosyalistler Avustralya ile Yeni Zelanda'yı kooperatif toplumlar haline getirmeyi başarmış, ama Demir Ökçenin yardımıyla sosyalist ihtilalini boğmuştu. Demir Ökçe, ihtilallerini bastırmaları için, Meksika ve Küba'ya da aynı yardımı esirgemedi. Demir Ökçe Yeni Dünya'da böyle sapasağlam duruyor ve bütün kuzey Amerika'sını, Panama'dan Buz Denizine

kadar Bütünlük kalıbına dökmeyi başarıyordu..

İngiltere öteki büyük sömürgelerini kaybettikten sonra, Hindistanı elinde tutmayı başardı. Ama bu da geçiciydi. Hindistan yüzünden Japonya ve bütün Asya ile arasında kopacak kıyamet, biraz gecikmiş oldu. İngiltere çok geçmeden Hindistan'ı kaybetmeye mahkûmdu ve bu olayın arkasında da birleşmiş Asya ile öbür Dünya'nın çarpışması bekliyordu.

«Ah lânet olası karışıklık» diye Ernst bağırıyordu: «Bütün bu delice istekler ve ayrışıklıklar ortasında nasıl birlik umabiliriz?»

Yeni dinî doğuş, kaygı verici şekiller alıyordu. Yorgun ve bütün dünya işlerinde umudu kırık halk, bir cennete muhtaçtı. Öyle bir cennet ki oraya endüstri tiranları ayak basamasın; deve iynenin gözünden geçsin de, onlar bu cennetin kapısından geçmesin. Karanlık bakışlı gezgin vâizlar memlekette arı gibi kaynaşıyorlardı. Burjuva oligarşisinin yasaklarına ve kanun dinlemezlikten yapılan kovuşturmalara karşın, sayısız açıkhava toplantılarıyla dinî çılgınlığın alevleri körükleniyordu.

«Kıyamet günü geldi!» diye haykırışıyorlardı; «Dünya sonunun eşiğindeyiz. Dört rüzgâr ortaya salındı. Allah kavimleri birbirine düşürdü. Din-yayımı ve mucizeler devriydi. Velî ve nebîlerin sayısı alaylar teşkil edebilirdi. Binlerce halk işini-gücünü bırakarak dağlara çekiliyor, Tanrının bugün-yarın ortaya çıkacak belirtisiyle «yüzkırkdört binler»in göğe alkışlarını bekliyordu. Ama Tanrı görünmedi ve onlar da yığın-yığın, açlıkla ölüme kavuştular. Umutsuzlukları içinde köy çiftliklerine saldırıyorlardı. Bundan doğan heyecan ve anarşi, malı yağmalanmış yoksul köylülerin dert ve acısını büsbütün artırıyordu.

Ama köy çiftlikleri ve dükkânları Demir Ökçenin

malı idi. Dağlara ordular gönderildi ve «yobazlar» süngü zoruyla şehirlerdeki işleri başına getirildiler. Buralarda tekrar-tekrar taşkınlık gösteriyorlardı. elebaşları ya isyan çıkarmaktan dolayı idam ediliyor, yada akıl hastanelerine kapatılıyordu. İdam edilenler bir şehit sevinç ve gururu ile ölüme gidiyorlardı. Bu bir çılgınlık dönemiydi. Huzursuzluk büyüyordu. Filorida ve Alaska'nın bataklıklarında, ıssız çöllerinde kızıl derililerden kalma ufak kümeler, ruhani danslarla zıplayıp duruyorlar ve kendi Mesihlerinin gelmesini bekliyorlardı.

Bütün bu olaylar ortasında korkutucu bir güven ve sükünla devrin ifriti, Oligarşi büyüyordu. Demir bir yumruk ve ökçe ile acılı milyonları yoğuruyor, karışıklıktan nizam çıkarıyor, kaos içinde kendi temelini atıyor ve kale burcunu dikiyordu.

Köylü Birlikçileri: «Hele biz dümene geçinceye kadar bekleyin!» diyorlardı. Kalvin bize Pell-Street'teki evimizde anlatıyordu: «Ele geçirdiğimiz kentleri görüyor musunuz? Arkamızda siz sosyalistler olduğu halde, dümen başına geçtiğimiz zaman, onlara başka bir türkü öğreteceğiz!»

Sosyalistler ise, «Milyonlarca halinden hoşnut olmayan ve yoksul düşmüş adam, bizdedir.» diyorlardı; «Köylüler, orta tabaka ve işçiler hep bizden yana geçtiler. Kapitalist düzen paçavra gibi yırtılacak. İki yıl sonra Cumhur Başkanlığından köy bekçiliğine kadar, bütün memurluklar elimize geçecek.»

Ama Ernst hepsine başını sallıyor ve şöyle diyordu:

«Nekadar silâhınız var? Nereden yetecek kadar kurşun tedarik edebileceğinizi biliyor musunuz? iş başa düşünce kimyevi bileşimler yalın yumruktan daha iyidir, bunu aklınızdan çıkarmayın!»

SON

Ernst'le bana Vaşington yolculuğu çıkınca babam bizimle birlikte gelmedi. Proletaryanın yaşamını benimsemişti. Pislik içindeki komşularımızı büyük br sosyoloji laboratuarı sayıyor ve sonsuz bir araştırma cezbesine kapılmış görünüyordu. İşçilerle sıkı dostluklar kurmuş ve birçok ailenin mahremiyetini kazanmıştı. Kendisi için hem vakit geçirme, hem de irdeleme yerine geçen, hertürlü işi de kabul ediyordu. Bu onun hoşuna gidiyor ve eve daima yeni serüvenlerine ait hikayelerle coşmuş bir halde dönüyordu. O kelimenin tam anlamıyla mükemmel bir bilgindi.

Onun iş bulup çalışmasına gerek yoktu, çünkü Ernst tercümeleriyle üçümüzü de geçindirecek kadar kazanıyordu. Ama babam sevgili imgesi arkasından koşmakta diretiyordu. Yaptığı çeşit-çeşit işlere göre yargılara varmak onun için zengin bir imge, parlak bir seraptı. Potin bağlarıyla pantolon askılarından ibaret, gezginci mallarını eve getirdiği akşamla, köşedeki çerçi dükkânına girdiğim zaman beni beklediği ânı hiç unutamayacağım. Ondan sora, karşıdaki lokantada bir hafta süreyle garsonluk etmesi beni şaşırtmadı. Gece bekçisi olarak çalışıyor, sokakta patates satıyor ve tramvay idaresinin bir inşaat kolunda suculuk ediyordu. Bir konserve fabrikasında etiket yapıştırıyor, bir kutu fabrikasında haberci uşak rolünü alıyordu. Eğer hemen dağılmamış olsaydı, bir çamaşır-yıkama evleri esnaf derneğine de üye oluyordu.

Giyinme konusunda ise, Piskopos'un onu etkilediği görülüyordu. Ucuz bir pamukludan işçi gömleğiyle, belli incederi kemerli, üstten çekme pantolon giyiyordu. Eski alışkanlıklarından yalnızca birisini bırakmıyordu: Akşam yemeğinde iyi giyinmiş olarak görünmek.

Ben Ernst'le her yerde ve her durumda mutlu olabilirdim; bizim yeni şartlarımız içinde babamın bile kendini mutlu hissetmesi benim mutluluğumu büsbütün tamamlıyordu.

«Çocukluğumda, pek öğrenmeye düşkündüm,» Diyordu babam, «Eşyanın kökenini öğrenmek istediğim için fizikçi oldum. Bugün de delikanlığımda olduğundan daha az düşkün değilim öğrenmeye. Hayatı benim için yaşamağa değer kılan, işte bu bilme hırsıdır.»

Arasıra şansını, Market «Street'in kuzeyinde gazete sattığı, habercilik yaptığı ve araba kapıları açtığı mağazalar ve tiyatro semtinde, deneyordu. İşte orda birgün, bir araba kapısını kapatırken, Vikson'la karşılaşmış. Bu akşamın hikayesini keyfli keyfli şöyle anlatmıştı:

«Arkasından kapıyı vurduğum zaman, Vikson bana dikkatle baktı ve 'Tanrı belâmı versin ki...' diye mırıldandı.

Ya işte bu sözler onundur. Yüzü kıpkırmızı oldu ve öyle şaşırdı ki, bana bahşiş vermeyi unuttu. Ama kendini çabuk toparlamış olmalı ki, araba 20 — 30 adım uzaklaşmadan geri döndü. Ve başını kapıdan çıkararak, 'Beni dinle profösör' dedi. 'Bu kadarı pek fazla. Size nasıl yardım edebilirim?' Kapınızı örttüm, diye cevap verdim, bunun için bir onluk vermek âdettir.. 'Hey kör şeytan', diyerek başını salladı. 'Yahu ben biraz ciddi birşey düşünüyorum', kuşkusuz ciddi idi ve vicdan azabına benzer birşeyin içinde teprendiği belliydi. Biran düşündükten sonra, 'Öyleyse evimi geri veriniz' dedim. 'İplik fabrikası

aksiyonlarımı da...'» Babamın burada bir soluk almasına dayanamayarak acele sordum: «Peki ne cevap verdi?»

«Ne cevap verebilirdi! Hiç. Ama ben devam ettim: 'Umarım ki mutlusunuz,' garip bir bakışla beni süzdü. Sorumu tekrarladım: 'Mutlu olup olmadığınızı bana söyleyiniz!'

Arabacıya sürmesini emrederek müthiş bir küfürle uzaklaştı. Evimi ve servetimi geri vermek şöyle dursun, onluğumu da vermedi. Görüyorsun ya kızım, baban, bulunması rastlantıya bağlı, işçilik mesleğinde de bazı hayal kırıklığına uğruyor.»

Biz Ernst'le Vaşhington'a hareket ettiğimiz zaman, babamı işte bu halde, Pell-Street'de bıraktık. Dimyata pirince gidiyorduk, ama pek yakında evdeki bulgurdan da olacaktık. Bütün umulanların tersine, hiçbir zorluk çıkarmaksızın, sosyalist Milletvekillerinin yerlerini almalarına izin verdiler. Herşey yerli yerinde cereyan ediyordu ve ben de, bunu kötü bi rişaret sayan Ernst'e gülüyordum.

Sosyalist dostlarımız, kuvvetleri ve tasarımları konusunda giyimser ve güvenli idiler. Parlemantoya seçilmiş birkaç Köylü Birliği üyesi de bize katılarak gücümüzü arttırdı ve inceden-inceye düşünülmüş bir çalışma plânı yapıldı. Ernst hepsine açıkkalple ve kesinlikle «evet» diyor, ama ara-sıra, fazla açıklamaksızın, şöyle söylemekten kendini alamıyordu: İş son kerteye varınca beni hatırlayın: Kimyevi birleşimler, yalın yumruktan daha iyidir.»

Köylü Birlikçilerinin son seçimde ellerine geçirdikleri Eyaletlerde de teprenme başlıyordu. Bunlar, bir düzine kadar Devletti. Ama seçilenler yerlerini alamıyorlardı. Çünkü eski Milletvekilleri yerlerini bırakmak istemiyorlardı. Mesele çok basitti Seçimde yolsuzluklar

yapıldığını iddia ediyorlar ve esrarlı bürokratlığın siperleri arkasına gizleniyorlardı. Köylüler çaresizlik içindeydiler. Sığınacakları son kapı mahkemelerdi, onlar da hasımlarının elinde bulunuyordu. Durum tehlikeli idi. Köylüler işi zora dökerlerse herşeyi kaybedeceklerdi. Biz sosyalistler onları bundan alıkoymaya, bütün gücümüzle çalışıyorduk. Ernst gece-gündüz, gözünü kapamıyordu. Büyük köylü şefleri tehlikeyi görerek bize sarılıyorlardı. Oligarşi zorbalıklar istiyordu ve bu maksatla, Provakatör ajanlarını ortalığa salmıştı. Köylünün ayaklanmasına sebep olanların bu provakatörler olduğunu ispat için söylenecek her söz bir israftır.

Bir düzine eyalette isyanlar patlakverdi. Mallarından yoksun edilmiş köylüler, zorla yerli hükümetleri zaptettiler. Bu tabii Anayasaya aykırıydı ve Birleşik Devletler, ordularını seferber edebilirlerdi. Her tarafta provakatörler halkı kışkırtıyorlardı. Demir Ökçenin bu casusları, kendilerine el-işçisi, köylü ve ırgat süsü veriyorlardı. Kaliforniya'nın merkezi olan Sakramento'da köylü şefleri intizamı korumaya başlamışlardı. Binlerce gizli ajan bu sakin kente yollandı. Sözde halkı tamamış gibi, isyancı kümeler teşkil ederek, evleri, fabrikaları ateşe verdiler ve yağma ettiler. Halkı kışkırta - kışkırta, sonunda kendi yağmalarına iştirak ettirdiler. Kitleleri daha fazla kızıştırmak için, büyük ölçüde içki dağıttılar. Herşey kıvamını bulunca Birleşik Devletlerin askerleri — Ki gerçekte Demir Ökçenin askerleri idiler — göründüler. Onbir bin erkek, kadın ve çocuk Ya Sakramento sokaklarında kurşunlandı, yada evlerinde öldürüldü. Vaşington Sakramento'ya galip gelmiş ve Kaliforniya için herşey kaybolmuştu. Başka yerde olupbiten de Kaliforniya'dakinden çok farklı değildir. Her köylü devleti yıkılıp yumuldu ve kana boyandı. İlkin gizli ajan-

lar ve Karayüzlükler aracılığı ile asayiş bozuluyor, arkasından askerler sökün ediyordu. Ayaklanma ve başıbozuk egemenliği dış bölgelerde de hâlâ devam ediyordu. Yanan çiftliklerin, mağazaların, köy ve kentlerin dumanları geceli-gündüzlü havaya yükseliyordu. Dinamit iş görüyor, demiryolu köprüleri ve tünelleri havaya uçuruluyor, tren katarları tahrip ediliyordu. Zavallı köylüler kitle halinde kurşuna diziliyor veya asılıyordu. Karşı intikam da şiddetli idi: Erkeklerin kalbinde kanla intikam, birlikte kaynıyordu. Gerek Oligarşinin, gerek ordunun bazı subayları ölümü tatmakta gecikmediler. Oligarşinin düzenli asker kıtaları köylülerle, yerli Kızılderililere karşı uygulanan, kırım ve yokedimin tarihsel metoduyla çarpışıyorlardı. Kendi açılarından, bunda haksız da sayılmayabilirlerdi: İkibin sekizyüz asker Oregon'da bisıra müthiş dinamit patlamaları ile öldürülmüş, ayrı yer ve zamanlarda, tren katarları yükleriyle birlikte yokedilmişti. Birzaman geldi ki, hem muntazam kıtalar, hem de köylüler, ölüm-dirim kavgası eder oldular.

1903 Milis Kanunu yürürlüğe girdi ve bir eyaletin işçileri, —ölüm tehdidi altında— başka bir eyaletteki arkadaşlarını öldürmeye gönderildiler. Tabii bu pek kolay olmadı. Birçok Milis askerleri katledilip birçokları da - gözdağı için - kurşuna dizildi.

Ernst'in Kowalt ve Asmunsen'e karşı söylediği fallar şaşılacak bir isabetle çıkıyordu. Herikisi de Milis görevlisi olarak Kaliforniya'dan Missuri köylülerine karşı gönderilecek tedip kuvvetine katılmak üzere, silahaltına çağrıldılar. Kowalt ve Asmunsen çağrıya koşmakta ikircikli davrandıklarından, hikayeleri pek kısa sürdü, harp - divanınca ölüme mahkûm edildiler. Sırtlarını ateşeden kıtaya çevirerek yere düştüler.

Birçok genç, Milis hizmetinden kurtulmak için,

dağlara sığındılar. Oralarda haydut çeteleri haline geldiler ve ortalık daha durulmadan haklarından gelindi. Olay pek küstahça idi. Hükümet kanuna sadık, bütün vatandaşlara çağrıda bulunan bir genelgesinde, üç ay içinde, dağları bırakıp evlerine dönmelerini istedi. Bu süre bitince dağlara yarım milyon asker sevketti. Ne suç araması vardı, ne muhâkeme: Nerede bir adam gördülerse kurşunladılar. Kıtalar öyle sıkı bir tarama yaptılar ki, dağlarda hiçbir haydudun barınmasına olanak kalmadı. Sarp ve sağlam siperli, birkaç çete kahramanca çarpıştılarsa da sonunda her Milis kaçağı, ölümün tuzağına düşmekten kurtulamadı.

Kansas Milisinin cezalandırılma biçimi ile, halka daha müthiş bir ders verildi. Kansas'taki büyük isyanlar köylüye karşı yapılan askeri operasyonların başlangıcında olmuştu. 6000 Milis isyan etti. Bunlar aslında, haftalardanberi heyecanlı ve dikbaşlı idiler, o sebepten kampta alıkonmuşlardı. Ama isyan bayrağını çekmeleri, yine hiç kuşkusuz, tahrikçi ajanlar eliyle sağlandı.

22 Nisan gecesi ayaklanıp subaylarını öldürdüler. Bunların pekazı kaçabildi. Bu, Demir Ökçenin plânını çok aşıyordu, tahrikçi ajanlar çok ileri gitmişlerdi. Bununla birlikte yine herşey Demir Ökçenin işine yaradı. Kendi hazırladığı isyanda subayların öldürülmesi, yapacağı işlerde ona hak verdiriyordu. Şeytan kulaklarını çekmiş gibi, düzenli ordunun kırkbin eri ansızın olay yerinde belirdi ve isyancıları çember içine aldı. Bu bir kapandı. Zavallı Milis, makineli tüfeklerinin önceden kullanılmaz duruma sokulduklarını ve yağma ettikleri fişeklerin kendi tüfeklerine uymadığını dehşetle görmek zorunda kaldılar. Onun üzerine hemen beyaz bayrak çektilerse de, bu görmezlikten gelindi. Bomba ve şarapnel mermileri uzaktan üzerlerine yağdırıldı. Ümitsizliğe düşüp

kuşatma çemberini kırmak teşebbüsünde bulundukları zaman ise, makineli tüfek ateşi ile biçildiler, hayatta hiçkimse kalmadı. Gözüyle görenlerden birisinin sonra bana anlattığına göre hiçbir Milis askeri makineli tüfeklere 150 metreden yakına ulaşmayı başaramamış. Ortalık cesetlerle kaplanmış ve en sonunda bir atlı kıtası, ellerinde Rovelver ve kılıçlar olduğu halde, yaralıları çiğneyip son nefeslerini de almışar. Kömür ocakları işçilerinin ayaklanışları da köylülerin kırılması sırasında olmuştu. Yediyüz ellibin kömür işçisi grev ilân etti. Ama bu sayı kuvvetinden yararlanabilmeleri için, memlekete pek fazla dağılmamış olmaları gerekirdi. Yer-yer çevrilip teslim alındılar. Bu ilk büyük köle sürgünü oldu. Pocock (1) köle sürücülük ününü burada kazandı. Ve proletaryanın ölüm kinini kendi üstüne çekti. Sayısız suikastlara uğradı, ama ölüme karşı tılsımlı idi. Maden işçileri arasına Rus pasaportu sistemini sokmaktan ve istedikleri yere gitmek serbestliğini ellerinden almaktan sorumlu olan da o idi.

Sosyalistler sımsıkı ve uslu durdular. Köylü ateş ve kan içinde boğulur, örgütlü işçiler parçalara bölünür-

(1) Albert Pocock, o devrın acıçıkmış grev bozanlarından biri. Ölüm gününedek görevi, kömür ocaklarında herkesin yerinden kıpırdamamasını sağlamaktı. Yerine oğlu Levis Pocock geçti ve beş kuşak boyunca bu köle sürücü ailesi kömür ocaklarına eğemen oldu. En eski Popock, Pocock J., şöyle betimleniyor: «Kırlaşmış saçla örtülü sivri ve zayıf bir baş, iri şakak kemikli parıltısız elâ gözlü, mâdeni sesli ve kalender tavırlı.» Basit bir ana-bab'nın çocuğu idi ve hayata garson olarak atılmıştı. Sonra bir tranvay şirketinde özel dedektif oldu ve yavaş-yavaş Profesyonel grev bozanlığa kadar yükseldi. Sülanenin sonuncusu, Pocock V., Kızılderili toprakları üzerinde bulunan, küçük bir maden işçilerinin ayaklanmasında bomba ile havaya uçuruldu. Bu ikibin yetmişüç yılında olmuştu.

ken, sosyalistler barışı bozmadılar ve gizli örgütlerini güçlendirdiler.

İlkin bütün proletarya ile aynızamanda hesaplaşmaktan yılmış olan Demir Ökçe, işi umduğundan kolay bulmuştu. Ve bizim tarafımızdan yapılacak bir isyan hareketini memnunlukla karşılayacaktı. İçimizde kışkırtıcı ajanların karınca gibi kaynaşmalarına karşın bundan uzak durduk. Demir Ökçe'nin ajanları ozamanlar daha oldukça beceriksizdiler. Ve daha öğrenmeye muhtaçtılar, öğreninceye kadar da bizim savaş bölüklerimiz tarafından temizlendiler. Bu sert, kanlı bir işti; ama artık canımızın korunması ve devrimimiz için çalışıyorduk, düşmanlarımızı kendi silâhları ile vurmaya mecburduk. Bununla birlikte biz namusluca dövüşüyorduk. Demir Ökçe'nin hiçbir ajanı muhâkeme edilmeden öldürülmedi. Bu eylemlerimizle ilgili hatalar yapmış olabiliriz, ama herhade çok değil. En cesur, en vuruşkan ve özverili arkadaşlarımız savaş bölüklerimize giriyorlardı. Onyıl sonra Ernst, savaş bölükleri şeflerinin kendisine vermiş oldukları istatistiklere dayanarak hesap etti ki, savaş bölüklerine giren bir erkek veya kadının ortalama ömrü, beş yıldan fazla sürmüyordu. Bütün savaş bölükleri arkadaşları, kahramanlardan birleşikti ve işin şaşılacak yönü, hepsi öldurmenin karşında idiler. Gerçi Doğalarına aykırı hareket ediyorlardı, ama özgürlüğü de pek seviyorlardı. (1)

(1) Bu savaş organizasyonları biraz Rus ihtilâlindekilere benzetilerek yapılmıştı. Ve Demir Ökçe aralıksız takiplerine karşın üç yüzyıl yaşamayı başardı. Yüksek düşüncelerle hareket eden ve hiç ölüm korkusu tanımayan erkek ve kadınlardan bileşmiş savaş bölükleri, şiddetli bir varlık gösterdiler ve hükümetlerin barbar şiddetlerini yumuşattılar. Oligarşinin gizli ajanları onları görünmez bir savaşa zorluyorlardı, ama Oligaşinin kendisi de çoğuzaman bölüklerin yönergelerine uymak zorunda kalıyordu; bunu yapmadığı zaman üyeleri ölümle ce-

Önümüze koyduğumuz görev üçkatlı idi: birinci Oligarşi ajanlarının temizlenmesi, ikincisi savaş bölüklerinin ve onun yanında ihlâlin gizil Organizasyonunun yaratılması, üçüncüsü Oligarşinin her kol ve kanadına kendi gizli ajanlarımızın yerleştirilmesi. İşçi sendikalarına, özellikle telgrafçılar, sekreterler ve yazarlar arasına, orduya, tahrikçi ajanlarla köle-sürücüeri arasına... Bu yavaş ve tehlikeli bir işti, gayretlerimiz sık sık- ağır hatalarla baltalanıyordu.

Meydan savaşında Demir Ökçe yenmişti, ama şimdi başladığımız kavgada organizasyonumuz dayanıyordu. Bu yeraltı savaşı garip ve korkunçtu. Ortada hiçbir şey görünmek şöyle dursun, sezilemezdi bile. Kör, körle çarpışıyordu. Ama bütün plânlar yine maksada uygun ve bilinçli idi. Demir Ökçe'nin bütün organizasyonlarına kendi

---

zalandırılıyordu. Oligarşinin tutma adamları gibi, ordu subayları da bu tehlikeyle karşı-karşıya idiler.

Bunlara karşı uygulanan adalet usulleri de ilginçti, hele soğukkanlılık ve tutkusuzca yapılan muhakemeler.. hiç acele hüküm verilmiyordu. Böyle birisi yakalanınca araştırma yapılıyor ve ona taraf sız bir savunma olanağı veriliyordu.

Absentia'da birçok insanların mahkûm edilmesi gerekmişti. General Lampton bunlardan biriydi. Bu olay 1938 yılında olmuştu. Demir Ökçe'ye hizmet etmiş olanların belki de en kanasusamışı ve azgını olan bu adama, savaş bölükleri bildirdiler ki, kendisi hakkında gıyap muhâkemesi yürütülerek suçlu bulunmuş ve ölüme mahkûm edilmişti. - Bu, Proletaryaya karşı yaptığı barbarca muamelelere bir son vermesi için, üç kez ihtardan sonra yapılmıştı.- Mahkûm olduktan sonra General sayasız tedbirlerle kendini emniyete aldı. Savaş bölükleri hükümlerini yerine getirmeksizin yıllar geçti. Kadın, erkek, arkadaş üstüne arkadaş suikast deneyinde başarı sağlayamayarak Oligarş. tarafından barbarca yokedildiler. General Lampton olayı, haçagerme usulünün tekrar kanuni bir idam şekli olarak kabul edilmesine sebep oldu. En sonunda mahkûm gene cellâdını bulmaktan kurtulamadı.

ajanlarımızın açtığı deliklerden girmiştik. Ama aynı işte Demir Ökçe bizden geri kalmıyordu. Bu karanlık bir labirent savaşıydı ve entrika entrika'yı, suyikast suyikastı, komplo komplo'yu kovalıyordu. Hepsinin arkasındaysa süreli olarak korkunç zorluk, ölümü gözetliyordu. En yakın ve en iyi arkadaşlarımız, kadın-erkek, ortadan yokoluyorlardı. Kendilerini bugün gördüklerimiz, yarın kaybolmuş bulunuyorlardı. Onları birdaha göremiyeceğimizi bilirdik.

Artık ne güven ne de inan vardı. Yanyana omuz-omuza kavga sürdürdüğümüz adam, hepimizin kendisini iyi tanımasına karşın, belki de bir Demir Ökçe ajanı idi. Güevenle inanımız nekerte kıt olursa olsun, biz yine bütün işimizi onlarla yürütmeye zorunluyduk. Sık-sık aldandığımızı görüyürdük. Zayıf insanlar vardı ve Demir Ökçe onlara mucize kentlerin içinde parlak ve rahat bir hayat vaadediyordu. Bize yalnız yüce bir idealle, davamıza bağlılık avuntusu kalıyordu. Oysa davalarına

---

17 yaşında bir kız, Madeline Provence, plânını uyguluyabilmek için Generalın sarayında üçyıl terzilik etmişti. Zindanda uzun, korkunç işkencelerden sonra canveren genç kız, şimdi tunca dökülmüş olarak Serles Mucize Kentindeki Kardeşlik panteonunda duruyor. Kan-dökmeyi denemeyi bile bilmeyen bizler, bu savaş bölükleri kahramanlarını insafsızca mahkûm etmeyelim. Onlar hayatlarını insanlık için veriyorlardı ve gözlerine hiçbir kurban çok görünmüyordu. Onları kanlı girişimlere zorlayan o kanlı çağın bir zorunluluğuydu. Savaş bölükleri, Demir Ökçe'nin ezemediği tek diken olarak kaldı. Bu dikkate değer ordunun yaratıcısı Everhard idi. Bu ordunun mükemmelliği ve üç yüzyıl boyunca varlığını koruması onun organizatörlük yeteneği ve attığı sağlam temel hakkında parlak bir delildir. Gelen nesiller hep o temel üzerine bina ettiler. İhtilâl şefi olarak yaptığı büyük ekonomik ve sosyolojik işlere rağmen savaş bölükleri organizasyonu birbakıma en büyük eseri saymak gerekir.

sadık kalanların ödülü tehlike, işkence ve ölümden başka birşey değildi.

Zayıf insanlar bulunduğunu söyledim, evet bu zayıf insanlar bizi, elimizde bulunan tek misilleme cezasını kullanmaya mecbur ediyorlardı: ölüm. Hainleri cezalandırma zorunluğu önünde bundan geri duramazdık. Bizi satan birisinin arkasına en güvenilir arkadaşlarımızdan bir düzine öçalıcı takılıyordu. Biz hükümlerimizin icrasında, örnegin Pocock'a karşı olduğu gibi, başarısızlık göstermiş olabiliriz; Ama kendi hainlerimizin cezaları aslâ uygulamasız kalmazdı. Hainlik maskesi altında, temiz arkadaşlar, mucize kentlere gönderilerek oralardaki gerçek hainler gebertilirdi. Öyle korkunç bir umacı haline gelmiştik ki bize ihanet etmek, sadık kalmaktan daha zordu.

İhtilâl hemen-hemen bir din karakteri almıştı. Biz ona özgürlüğün kutsal bir sembolü olarak tapıyorduk. İçimizde tanrısal ateş yanıyordu. Kandınlar ve erkekler canlarını ona adadıkları gibi, yeni doğan çocukları da tıpkı eski zamanda Tanrı hizmetine adandıkları gibi, ihtilâl uğruna adıyorlardı. Biz, insanlığı aşkla, şevkle seviyorduk.

KANKIRMIZI UŞAK ÜNİFORMASI

Köylü Devletlerinin yıkılmasıyla birlikte, onların Milletvekilleri de Parlamentodan silindiler. Vatan hainliğiyle suçladırılarak yerleri Demir Ökçe uşaklarına verildi. Sosyalistler acınacak bir azınlıkta idiler ve sonlarının yakın olduğunu biliyorlardı.

Kongre ve Senato boş nedenlerle uğraşan gülünç oyunlar sahnesinden başka birşey değillerdi. Kamu'nun yararıyla ilgili sorunlar, eski yöntemlere göre merasimle tartışılıp geçiştiriliyor, gerçekte ise herşey Oligarşinin emirlerine meşruluk damgasını vurmasına yarıyordu.

Sosyalistlerin son saati çaldığı zaman Ernst, kavganın en kızışkın yerinde bulunuyordu. İşsizlere yardım kanunu müzakere ediliyordu. Geçen yılın güçlükleri, proletaryanın büyük kitlelerini büsbütün sefalete düşürmüş ve gittikçe yayılarak devam eden karışıklık, bu sefaleti daha da derinleştirmişti. Oligarşi ile uşakları tokluk ve bolluk içinde yüzerken, milyonların açlıktan nefesi kokuyordu. (1)

---

(1) Aynı durum 19. Yüzyıldan İngiliz egemenliği altındaki Hindistan'da da hüküm sürüyordu. Açlık milyonlarca yerlileri toprağa sererken, efendileri onların emeklerinin meyvelerini çalarak inanılmaz masraflar yapıyorlar ve kendilerini en azgın sefahatlara veriyorlardı. Bizim aydınlık devrimizde dedelerimizin birçok işleri yüzümüzü kızartıyor ve bizi felsefede avuntu aramak zorunda bırakıyor. Sosyalist gelişim içinde biz, kapitalist safhayı ancak insanlığın maymunluk dönemiyle karşılaştırabiliriz. İnsanlık organik hayatının derin bataklığından çıkıp yükselirken bu devreden geçmek zorunda idi. Üzerinde birçok çamur ve çürüntülerin yapışıp kalması ve kuruyup dökülmesinin pek kolay olmaması doğaldı.

Bu düşkün kitlelere biz «Uçurum halkı» (1) diyorduk. İşte sosyalistlerin işsizlere yardım adıyla geçirmeye çalıştıkları kanun bunların izdirabını azıcık olsun hafifletmeye yarıyacaktı. Bu bile Demir Ökçenin arzusuna uygun değildi. Gerçi o bu milyonlara, iş bulmak için, kendi bildiğine göre tedbirler alıyordu. Ancak onun yolu bizim yolumuz değildi ve onun için kongreye teklifimizi geri çevirmek emrini vermişti. Ernst'le arkadaşları gayretlerinin boşa gideceğini biliyorlardı, ama bu savsaklanmaktan artık usanmışlardı. Birşeyler olmasını istiyorlardı. Birşey elde edemiyeceklerini bilseler dahi hiçdeğilse kendilerinin de zorla iştirak ettirildikleri şu maskara kanun oyununa bir son vermeyi umuyorlardı; bu son nasıl olacaktı, bilmiyorlardı; ama herhalde olandan daha kötüsünü beklememişlerdi.

Ogün ben de galeride oturuyordum. Hepimizi müthiş birşeyin tehdit etmekte olduğunu seziyorduk. Bu elle dokunulacak gibi havada asılı duruyor ve koridorlardaki silahlı askerlerle giriş-çıkış yerlerindeki subaylar tarafından büsbütün belirtiliyordu. Oligarşi söz grevi yapıyordu; Ernst konuşuyordu.. Parlamenterlerin kalp ve vicdanlarını, belki bu yolla harekete getiririm umuduyla, işsizlerin içinde bulunduğu korkunç sefaleti sayıp-döküyordu. Ama gerek Demokratlar, gerek Cumhuriyet-

(1) 19. yüzyıl sonlarına doğru H. G. Wells tarafından kullanılmış bir deyim. Wells insanlık sevgisi kadar zekâsı da büyük olan bir sosyoloji yalvaçı idi. Eserlerinden birçok parçalar bize kadar gelmiştir, hatta en büyük yapıtlarından iki tanesi, «Sezişler» ve «Oluşan İnsanlık», hiç eksiksiz. Oligarşi beyleriyle Everhard'dan önce Wells -yazılarında bunlara «Seniv̧ Kentleri» adını vermiş olsa dahi-mucize kentlerin yapılmasını düşünmüştü.

çiler sırıtıyorlar ve alay ediyorlardı. Gürültü ve karışıklık ta eksik değildi. Ernst birdenbire sözlerinin tonunu değiştirdi.

«Sözlerimin hiçbirisi size dokunmuyor, bunu biliyorum», diyordu. «Sizde kımıldatılacak bir kalp yoktur. Siz belkemiksiz, yumuşak yaratıklarsınız. Siz kendinize, yüksekten uçarak, Cumhuriyetçi ve Demokrat diyorsunuz. Oysa ne cumhuriyetçi, ne de Demokrat Parti vardır. Bu çatının altında ne Cumhuriyetçi, ne de Demokrat bulunur. Siz tükrük yalayıcılar ve asalaklarsınız, plütokrasinin uşakları! Geçmiş bir zamanın deyimiyle özgürlük sevginizden dem vururken, sırtınızda Demir Ökçe'nin kankırmızı uşak elbisesini taşıyorsunuz.»

Burada çılgın bağırtılar ve gürültüler onun sesini bastırdı. Ernst'in «Nizam! Sükûn!» diye haykıran sesi duyuluyordu. Gürültü azçok yatışıncayadek yüzünde küçümseme ifadesiyle bekledi. Sanki hepsini içine almak istiyormuş gibi, bir kol hareketi yaparak arkadaşlarına döndü :

«Besili yaban domuzlarının homurtusunu dinleyin!»

Bir cehennem gürültüsü koptu. Başkan nizama davet ediyor, birtaraftan da kapılarda görünen subaylara sorucu bakışlar fırlatıyordu. «İsyân!» diye aykıran bir ses duyuldu ve yusyuvarlak bir Newyork Milletvekili Ernst'e «Anarşist!» diye böğürdü. Ernst kavga heyecanı ile titriyor ve yüzü kızgın bir boğanınkine benziyorsa da kendine hâkim oluyordu..

«Unutmayın ki!» diye böğürtüyü bastıran bir sesle bağırdı, «Siz şimdi proletarya'ya karşı merhametli davranırsanız, o da günü gelince, size karşı merhametli olacaktır.»

«İsyancı» ve «Anarşist» kelimeleri çiftleşerek tekrar havaya dağıldılar.

«Oylarınızı kanun tasarısının lehinde kullanmıyacağınızı biliyorum» diye devam etti, Ernst; «Onun aleyhinde oy vermek için efendilerinizden emir aldınız. Ve bana anarşist diyorsunuz. Siz, Halk Hükûmetini mahvetmiş olan ve utanmadan kankırmızı şerefsizliğinizle meydanlarda dolaşan siz, bana «Anarşist,» diye bağırıyorsunuz. Ben Cehennemin ateşine ve katranına inanmıyorum, ama böyle bir anda dine inanmazlığıma acınıyorum. Hayır, böyle bir anda ben dindarım. Bir Cehennem olmalıdır, çünkü cinayetlerinize uygun düşecek bir cezayı başka hiçbir yerde vermek mümkün değildir. Siz ve sizin gibiler yaşadıkça dünya bir cehenneme muhtaçtır.»

Kapılarda hareket vardı. Ernst, Başkan ve bütün Milletvekilleri başlarını oyana çevirmişlerdi.

«Niye askerlerinizi içeri çağırıp ta görevlerini yapmalarını emretmiyorsunuz?» diye Ernst sordu. «Plânlarınızı onlar çok daha çabuk yürürlüğe koyarlardı.» Cevap: «Onları burada bulunduran başka plânlardır» şeklinde oldu.

«Bu plânlar herhalde» diye küçümseme dolu bir sesle Ernst devam etmek istedi, «Alçakça katil, veya onun gibi birşey.»

Ama «katil» sözü söylenirken gürültü yeniden bütün şiddetiyle boşandı. Ernst kendini dinletemiyerek sükûnetle yerinde durup yatışmayı bekliyordu. İşte bu sırada olacak, oldu. Galerideki yerimden bir patlamanın alevlerinden başka birşey göremedim. Gök gürültüsü kulaklarımı doldururken, koyu dumanların içinde Ernst'in nasıl sallanıp düştüğünü ve askerlerin nasıl içeri koştuklarını farkdiyordum. Arkadaşları öfkeden kudur-

muş gibi, yerlerinden fırladılar ve hertürlü eyleme hazırdılar. Ama Ernst biran doğrularak kolunu kaldırıp arkadaşlarına soğukkanlılıklarını yitirmemelerini emretti.

«Bu bir komplodur» diye onları uyarıyordu. «Birşey yapmayın, yoksa yandığınız gündür.»

Sonra yavaşça tekrar çöktüğü sırada, askerler yanına gelmişlerdi, bir dakika sonra galerileri boşalttılar ve artık ben birşey göremedim.

Kocam olmasına rağmen beni Ernst'in yanına bırakmadılar. Adımı söyleyince de hemen tutukladılar. Aynı zamanda Vaşington'da bulunan bütün sosyalist milletvekilleri tutuklandı. Hatta otelinde tifodan yatan zavallı Simpson bile bundan kurtulamadı.

Muhakeme pek kısa sürdü ve bütün tutuklular mahkûm oldu. Ernst'in idam edilmeyişi bir mucize idi. Oligarşi için bu, ağır olduğu kadar da pahalı bir hata oldu. Ama bugünlerde Oligarşi kendine pek güveniyordu. Başarılarıyla sarhoştu. Ve bu bir avuç kahramanın içinde, Oligarşinin temellerini sarsacak bir gücün gizli bulunduğunu hayalinden bile geçirmiyordu. Yarın, büyük ihtilali patlayıp ta bütün dünyayı çın-çın öttürünce Oligarşi, tabii çok geç olarak, bu kahramanlar gurubunun nasıl heybetle büyüdüğünü öğrenecektir. (1)

---

(1) Avis Everhard, hikâyesinin kendi zamanında okunacağını kesin sayıyordu. Onun için vatan hiyaneti muhâkemesinin sonucunu anlatmıyor. Müsvettede buna benzer, rahatsız edici ihmaller zaten çoktur. 52 Sosyalist Saylav mahkeme önüne çıkmış ve suçlu bulunmuştu. Hiçbirisinin idama mahkûm edilmeyişi gerçekten ilgi çekicidir. Everhard, aralarında Theodore Donnelsen ve Mattew Kent bulunan 11 arakadaşıyla birlikte hayat boyunca küreye mahkûm olmuştu. Geri kalan 40 kişi 30 ile 45 yıl arasında değişen ağır hapis cezası giymişlerdi. Müsveddede tifodan yattığı söylenen Arthur Simpson ise, 15 yıl ile

Ben ki, bizzat devrimci ve devrimcilerin bütün umutlarını, kederlerini ve plânlarını bilen bir insanım; böyle olunca da Parlamentodaki patlama suçunun bizim olduğu yalanını reddetmek için söz söyliyecek durumda sayılırım. Toptan, kayıtsız - şartsız ve işkilsiz açıklıyorum ki sosyalistlerin bu *oyunda* parmakları yoktu. Bombayı kimin attığını bilmiyoruz. Ama onu atanın kendimiz olmadığını pek iyi biliyoruz.

Öte yandan Demir Ökçe'nin olaydan sorumlu tutulması gerektiği besbellidir. Gerçi bu konuda elimizde bir ipucu yoktur. ve kanımız, sadece gerçeğin verdiği tahminlere dayanıyor. Ama şunu biliyoruz: Hükümetin gizli ajanları, Meclis Başkanına, sosyalist milletvekillerinin çareyi terörde gördüklerini ve bunun başlama gününü - bombanın patladığı gün olarak - kararlaştırmış olduklarını bildirmişlerdi. Oyüzden ve önceden askeri tedbirler alınmıştı. Bizim bombanın atılacağından gerçekten haberimiz olmaması ve hükümet makamlarının ise onu çoktan bilerek, gereken tedbirleri almış olmaları, varsayımızı, fazlasıyla saptar. Ayrıca iddia ediyoruz ki, yapılan taşkınlıkların suçu yine Demir Ökçe'nin omuzlarındadır. Çünkü bu şekilde suçu bize yüklemek ve o yolla mahfetmek amacını güdüyordu.

---

kurtulmuştu. Bize kadar gelen bilgilere göre, tek kişilik bir zindan odasında açlık grevi yaparak ölüyor. Bu da onun bükülmez gururu ve bütün istipdat uşaklarına karşı yenilmez kiniyle izah ediliyor. Küba'daki Kabanas cezaevinde.. hem de diğer üç arkadaşıyla birlikte yapıyor bu işi. 52 Sosyalist Milletvekili bütün Birleşik Devletlere dağılmış olan, askeri zindanlara kapatılmıştı. Thus, Du Bois, Woods Portoriko'da, Everhard, Merryweather ile birlikte Sanfransisko körfezindeki Alcatraz adasında yıllardanberi askeri cezaevi olarak kullanılan bir binaya hapsedilmişti.

Meclis Başkanı orada bulunan kırmızı uşak formalı bütün üyelere gerekli işareti verdi. Zorbalık olayının Ernst konuşurken olacağını hepsi biliyordu. Haklarını yememiş olmak için şunu da söyleyeyim ki, zorbalık plânını sosyalistlerin hazırlayıp uygulamış olduklarına içtenlikle inanıyorlardı. Muhâkeme sırasında birçokları, açıkyüreklilik ve inançla tanıklık edenler bile, Ernst'ın bombayı atmaya hazırlandığını, ama elinde erken patladığını söylediler. Koşkusuz böyle birşey görmüş değillerdi, ancak şiddetli korkuları içinde gördükleri hayaline kapılmışlardı. Hepsi bukadar.

Olay, mahkeme sırasında Ernst'in dediği gibiydi : «Hangi akıllı insan benim, bombayı atmak istediğim takdirde, öyle küçük ve tehlikesiz olanını kullanacağıma inanabilir? İçinde yeterli barut bile yoktu. Birhayli duman yaptıysa da benden başka kimseyi yaralamadı. Ayağımın dibinde patladığı halde beni öldüremedi. İnanın bana: Eğer ben bomba atarsam, adamakıllısına atarım. Benim tahrip bombamda, dumandan fazla birşey bulunur.»

İddia makamı ona karşı başka iddiada bulunuyordu: Bombanın kuvvetsizliği ve zamansız patlayışı sosyalistlerin onu *hazırlamaktaki becerik*sizlikleriyle ve yere düşmesinin de Enst'in sinirlerine hakim olamamasıyla izah edilmesinin doğal olduğunu söylüyordu. Bu kanıtı kuvvetlendirmek için de, birçok milletvekilinin ifadesi vardı; onlar Ernst'in bombayla oynadığını ve sonra düşürdüğünü görmüşlerdi.

Bizden hiçkimse bombanın nasıl atıldığını bilmiyor. Ernst bana, patlamadan bir-iki saniye önce, onu ayağının önüne doğru uçarken gördüğünü söyledi. Mahkemede bunu açıkladıysa da kimse ona inanmadı. Demir

Ökçe bizi mahvetmeye birkere karar vermişti. Ve bu yolda her direniş boşuna idi.

Gerçeğin nasıl olsa birgün açığa çıkacağı söylenir. Ben artık bu düşünceden şüphe ediyorum. Aradan 19 yıl geçti, bütün arayıp-taramalarımıza karşın, bombayı kimin attığı belli olmadı. Kuşkusuz ki o, Demir Ökçe'nin bir ajanı idi, ama keşfedilmekten kurtuldu. En küçük bir iz, bir ipucu elimize geçmedi.

Aradan bukadar uzun bir zaman geçtikten sonra, onu dünya tarihinin bilinmezleri arasına kaydetmekten başka çıkaryol kalmamıştır. (1)

---

(1) Bu garip sırrın meydana çıktığını görebilmek için Avis Everhard'ın daha birçok nesiller boyu yaşaması gerekti. Bundan ancak yüzyıl kadar önce, yani onun ölümünden altı yüzyıl sonra Vatikan'ın gizli arşivlerinde Pervaise'in itirafı keşfedildi. Burada bu gizli belgeden biraz sözetmenin, gerçekte yalnız tarihçiyi ilgilendirmesine karşın, belki okura da ilginç gelecektir.

Pervaise Fransız kökenli bir Amerikalı olup 1913 te katil suçundan Newyork ceza evinde yatıyor ve muhâkemesini bekliyordu. Başka bir itiraftan, onun bir cani olmadığını öğreniyoruz. Biraz coşkun mizaçlı, ihtiraslı, zayıf iradeli, çabuk heyecanlanır bir adamdı. Marazi bir kıskançlık nöbeti anında karısını öldürmüştü. O dönemlerde bu gündelik olaylardandı. İtirafında, uzun uzadıya anlattığı gibi, ölüm korkusuna yakalanmış bulunuyordu. Ölümden kurtulmak için yapmıyacağı iş yoktu; politika ajanları ise onu, kasıtlı katil suçundan ötürü idâm hükmü giymesinin kesin olduğunu telkin ederek, onu kendi maksatlarına göre hazırlıyorlardı. Bilerek ve isteyerek kâtil olma, o devrin baş suçlarından biriydi. Suçlu, doktorların da hazır bulunduğu, bir jüri heyetinin önünde elektrik sandalyasına oturtulur ve elektrik akımı ile idam edilirdi. Bu idam şekli ozaman pek revaçta idi. Bir idam metodu olarak anestezi, daha çok sonraları kabul edildi.

Bu iyi yürekli ama zayıf iradeli adam, cezaevinde eriyip ölümden başka birşey, bir ümit kapısı göremezken, bombayı

SONOMA DAĞLARININ KOYNUNDA

Bu zaman içinde, kendimle ilgili olarak, söyleyecek çok sözüm yoktur. Hiçbir şeyle suçlandırılmadım. Altı ay cezaevinde kaldım. Yalnız, çabucak ihtilalcilerin dilinde dolaşmaya başlayan korkutucu bir söz söylemiş olmakla suçlandırılıyordum. Daha doğrusu bundan zanlı idim. Artık bizim gizli servisimiz varlığını göstermeye başlıyordu. Tutukluluğumun ikinci ayında cezaevi gardiyanlarından biri Organizasyonumuzla ilişikli bir adam olarak, kendini bana tanıttı. Birkaç hafta sonra ise, daha yakında tayin edilmiş olan, cezaevi Doktoru Joseph Parkhurst'un savaş bölükleri üyesi olduğu anlaşıldı.

Parlemantoda atmak için, Demir Ökçe ajanları tarafından kandırıldı. İtirafında önemle kaydettiği gibi bombanın kendisine zayıf ve tehlikesiz olduğunu söylemişlerdi. Nitekim bu gerçeğe uygun düşer.

Pervaise tamiratla uğraşmak bahanesiyle galerilerden birine sokuldu. Bombanın atılması zamanını tayin etmek ona bırakılmıştı. Açıkça itiraf ediyor ki, Everhard'ın söylevine karşı duyduğu aşırı bir ilgiyle, bundan doğan genel heyecan, ona ödevini azkalsın unutturuyordu.

Yaptığı işe ödül olarak yalnız ceza evinden çıkarılmakla kalmadı, ömrünün sonunadek kendisine bir gelir de sağlandı. Ama o bundan uzun süre yararlanamayacaktı. 1914 Sonbaharında bir kalp romatizmasına tutularak üçgün içinde ölüp gitti. Ama Katolik papazı Peter Durban'ı çağırtarak sırrını açıklamaya zaman bulabildi. Bu itiraf Papaza okadar önemli göründü ki,

Böylece bizim örgütümüz Oligarşi'ninki ile örümcek ağı gibi karışıyordu. O sayede ben dışardakilerle ilişkimi koruyabiliyordum. İçeri girmiş her şefimiz de, Demir Ökçe'nin kırmızı uşak elbisesi içine saklanmış cesur arkadaşlarımızla, bağlantı halinde idi. Ernst üçbin mil uzakta, ta Pasifik kıyısında deliğe tıkılmış olduğu halde, ben ona düzenli bir mektup servisiyle bağlı idim.

---

protokola yazarak yeminle güçlendirdi. Bundan sonra olanı sadece tahmin edebiliriz. Roma yolunu tutması için vesika gerçekten önemliydi; ama meyadna çıkmayarak arşivlere kapanması için de büyük otoritelerin etkileri rol oynamış olması gerekir. Ancak yüzyıl önce büyük İtalyan bilgini Lorbia, Vatikan'daki araştırmaları sırasında onu bir rastlantıyla elegeçirdi.

Bugün kimsenin kuşkusu olamaz ki, 1913 te Kongre'de patlayan bombadan sorumlu olan Demir Ökçeydi. Pervaise'nin itirafı meydana çıkmasaydı bile, hiçbir akıllı adam bundan kuşkuya düşemezdi. Çünkü 52 tane Milletvekilini deliğe tıkan bu iş, Oligarşi adamlarının ve onlardan önce de kapitalistlerin yaptıklarına, tıpkısı - tıpkısına benziyordu.

Bunun klasik örneğini 1890 yıllarına doğru Şikago'da Haymarkert Anarşistleri, denilen isyancılara karşı çekinmeden uygulanan barbarca adli katil olayında görürüz. Kapitalist mülklerinin yine kapitalistlerce, çok hesaplı-plânlı, yakılıp yıkılmaları örneği gibi!.. Bu türlü ziyanlardan dolayı çokkere suçsuzlar cezalandırılırdı.

20. Yüzyılın ilk on yılına rastlayan işçi ayaklanmalarında - Batı bölgelerinde maden işçileri kapitalistlere karşı ayaklanmışlardı - yine böyle kanlı bir usul kullanıldı. Kapitalist ajanları İnterpendance İstasyonunu havaya uçurdular. 13 kişi öldü ve daha çok fazlası da yaralandı. Kolorado Devletinde kanun ve mahkeme cihazına hükmeden kapitalistler, maden işçilerini cinayetle suçladılar ve - nerdeyse - bunu ispat ta ettiler!..

Tıpkı Pervaise gibi, Oligarşinin bir aleti olan Romeaines, Kansas Devletinin cezaevinde hüküm giymeyi bekliyerek otu-

Şefler içeride bile, tıpkı dışarda olduğu gibi, savaş güçlerini yönetecek durumda idiler. Birkaç tanesi çoktan kaçabilirdi. İçerde olmak işlerimiz için bir engel olmadığından, herhangi bir aceleden kaçınılıyordu. 52 Parlemento üyesinden başka daha 300 liderimiz de zindanlardaydı. Hepsinin ayrı anda kurtarılması plânı ile uğraşılıyordu. Yalnız birkısmı kaçacak olursa, Oligarşinin uyanıklığı artıp ötekilerin kurtarılmak umutlarını suyadüşürmesi olasılığı vardı. Ayrıca düşünülüyordu ki, bütün hükümlülerin birden kurtulması, memleket proletaryası üzerinde olağanüstü kuvvette bir piskolojik etki yaratacaktı. Bu yolla gücümüz ortaya konmalı ve güven uyandırmalı idi.

Benim, bırakıldıktan sonra ortadan kaybolarak, Arnst için emniyetli bir sığınak bulmama karar verildi. Kaybolmak pek öyle kolay bir iş değildi. Serbestliğe kavu-

---

rurken, kapitalistlerin ajanları yanına sokuldular. Ama bunun itirafları, Pervaise'nin tersine, daha yaşarken meydana çıktı.

İki kuvvetli ve korkusuz işçi önderinin Moyer ile Haywood'un başına gelenler de ayni zamana rastlar. İdaho'nun eski valisi esrarlı bir şekilde öldürülmüştü. Sosyalistlerle maden işçileri, cinayeti açıkça maden ocağı sahiplerinin işlediğini bilyorlardı. Ama kanun haklara rağmen İdaho ile Kolorado Valilerinin anlaşması üzerine Moyer ve Haywood hapse atılıp katillikle suçlandırıldı. Bu olay ozamanki Amerikan sosyalistleri şefi Eugene V. Deps'e şu sözü söylemişti: «rüşvetle kandıralamayan veya korkutulamayan işçi önderleri tuzağa düşürülüp temizleniyorlar. Moyer ile Haywood'un tek suçları işçi sınıfına sarsılmaz bağlılıklardır. Kapitalistler memleketimizi çaldılar, siyasetimizi bozdular, adliyemizi kirlettiler ve bizi yeni nallanmış atlarına çiğnettiler; şimdi de kaba baskılarına boyun eğmemek terbiyesizliğini gösterenleri öldürmek istiyorlar. Kolorado ve İdaho Valileri ancak efendilerinin buyruğunu yerine getiriyorlar. Yani Plüktokrasiye hizmet ediyorlar. Eğer onlar ilk darbeyi indirirlese bizden derhal karşılığını alacaklardır.»

şur-kavuşmaz Demir Ökçe'nin ajanları peşime takıldılar. Onları şaşırtıp izimi kaybettirerek Kaliforniya'ya ulaşabilmek gerekti. Bu nasıl oldu, oldukça ğelencelidir.

Rusları taklit ederek yapılan, pasaport sistmi gelişmeğe başlamıştı. Bütün kıtayı kendi pasaportumla geçmeye tabii cesaret edemezdim. Eğer Ernst'i birdaha görmek istiyorsam ilkönce ortalıktan yokolmalıydım. Çünkü benim izimi keşfederlerse, Ernst'i de tekrar yakalamış olurlardı. Sonra, proletaryadan biriymiş gibi giyinmiş olarka ta, seyahat edemezdim. Bir Oligarşi üyesinin maskesini takınmaktan başka çare yoktu. Anaç Oligarşi adamları bir avuçtan fazla değildi, ama daha küçükleri, örneğin Vikson gibi birkaç milyon ağırlığında kuyrukları pek çoktu. Bunların kadın ve kızlarına bol-bol raslanırdı. Ve benim de işte bunlardan birisi gibi, seyahat etmeme karar verildi. Birkaç yıl sonra olsa bu mümkün olmazdı, çünkü pasaport sistemi memlekette hiçbir erkek kadın ve çocuğu dışında bırakmayacak şekilde geliştirildi.

İş, yeteri kadar ilerleyince ajanlar izimi kaybettiler. Birkaç saat sonra artık Avis Everhard diye bir kimse yoktu. Bir Felice Von Vedirghan, yanında iki damdönörü ve bir fındık-köpeği ile bakıcısı (1) olduğu halde yataklı vagona biniyor ve birkaç dakika sonra Batıya doğru uçmaya başlıyordu.

Bana arkadaşlık eden genç kızların üçü de devrim-

---

(1) Şu gülünç tablo egemen sınıfın vicdansız tavır ve davranışını gösterir. Halk açlıktan ölürken fındık-köpeklerine hizmetçi kız tutuluyordu. Avis Everhard için bu ciddi bir maskaralık idi.

ciydi. İkisi zaten savaş bölüklerinde idiler; üçüncüsü, Grace Halbrock da biryıl sonra böyle bir örgüte girdi ise de, altı ay geçmeden Demir Ökçe tarafından çiğnendi. Bu köpeğe hizmet eden kızdı. Öteki ikiden Bertha Stole oniki yıl sonra kayboldu. Anna Raylston (1) ise, hâlâ yaşıyor ve ihtilâlde gittikçe daha büyük rol oynuyor.

Bazımıza bir iş gelmeden bütün Birleşik Devletler içinden geçerek kaliforniya'ya kadar vardık. Oakland'da trenden indik ve Felice von Verdighan heriki damdönörü ve yanındaki bekçi-köpeği ile birlikte ebediyen kayboldu. Kızlar güvenilir arkadaşlar tarafından alınıp götürülürken ben de başka arkadaşların arkasına takılıyordum. Treni terkettikten yarım saat sonra Sanfransisko körfezi üzerinde bir balıkçı kayığında bulunuyordum. Değişik bir rüzgâr esiyordu ve gecenin büyük bir kısmını başıboş dolaşmakla geçirdik. Ama gözüme Alcatras'ın ışıkları görünüyor ve Ernst'in yakınında bulunduğumu düşünerek avunuyordum. Tanyeri ağarırken halatların yardımı ile Marin adalarına çıktık. Bütün gündüzü burada saklı olarak geçirdikten sonra, tekrar açıldık ve akıntıyla uygun bir rüzgâr sayesinde iki sa-

---

(1) Aralıksız süren akla hayale sığmaz korkusuz ataklıklarına karşın Anna Roylston, şâhâne bir çağa, 91 yaşına kadar yaşadı. Pocok'lar nasıl savaş bölüklerinin cellâtlarından kellelerini kurtardılarsa o da Demir Ökçe'nın cellatlarından yakasını kurtardı. Tehlikeler ve kızgın kavgalar arasında sihir ve mutluluk dolu bir ömür sürdü. Savaş bölükleri içinde «Kızıl Bakire» diye ünlüydü ve ihtilâlin gerçekten en büyük fügürlerinden biri haline geldi. 69 yaşında bir ihtiyar kadın iken (kanlı) Haloiffe'i silahlı adamlarının ortasında vurdu. Ve burnu bile kanamaksızın kurtuldu. En sonunda devrimcilerin Azark dağlarındaki bir gizli sığınağında öldü.

atte San Paplo koyu üzerinde Petaluma'yı tuttuk.

Burada bizi atlı arkadaşlar bekliyordu ve durmaksızın, yıldızlı gecede yola koyulduk. Atlarımızı yöneltiğimiz Sonoma dağlarının silüetini Kuzeyde görüyordum. Eski Sonoma'yı sağda bırakarak dağın iki kolu arasında açılmış geniş bir yardan gitmeğe koyulduk. Şose bir tahta geçitten, diğer bir patikaya düştü, bu patika da yüksek otlaklarla büsbütün silindi. «Görünen köy klavuz istemez» deyip doğruca Sonoma üzerine yürüyorduk. En emniyetli yol bu idi. Kimse tarafından görülmüyorduk.

Tanyeri ağarırken kuzey kenarına ulaşıp gri sabah aydınlığında fundalıklardan geçerek son yaz sıcaklarıyla ısınmış derin uçurumlara doğru indik. Artık buralar benim iyi tanıdığım yerlerdi ve klavuzluk görevi bana düşüyordu. Benim saklanma yerim işte burasıydı. Burayı kendim keşfetmiştim. Dizginleri atların boynuna bırakarak yüksek bir çayırlığa çıktık. Sonra meşelerle örtülü alçak sırtı geçip ufak bir çayırlıkta atlardan indik. Sonra yine bir dağ, kızıl kayalı bir dağ aşınca ilk güneş ışınları sırtımıza vurdu. Bir keklik sürüsü fundalıklara sürünerek geçti. Büyük bir tavşan önümüzü kesti; bir karaca gibi, hafif ve grültüsüz gidiyordu. Biraz daha ötede dörder çatallı boynuzlarıyla bir geyik tekesi önümüzdeki sırta fırlayıp güneşte altın gibi parlayan omuzlarını gösterdikten sonra kayboldu.

Bisüre onun izinden gittik ve sonra onun beğenmediğ zikzaklar çizen bir patikayı tutarak etrafı çamlarla çevrili bir göle indik. Yolumuzu karış-karış biliyordum. Bana dost olan bir yazar birzamanlar bu sığır otlağanın sahibi idi. Ama sonra o da ihtilâle karışmış ve orada benden daha az şanslı olmuştu. Çünkü cesedi belirsiz ölülere

karışıp gitti. Nerede ve nasıl bunu kimse bilmiyordu. Şimdi ziyaret ettiğim saklanma yerini benden başka bir de o bilirdi. Otlağı sırf güzelliğinden dolayı satın almış ve yerli çiftçilerin hoşnutsuzluğu arasında buraya bol para ödemişti. Köylülerin bu yüksek fiat üzerine başlarını nasıl iki-yana salladıklarını ve ağır zihni hesaplar yaparak: «Ama buradan verdiğinizin altıda birini bile çıkaramazsınız.» dediklerini gülerek anlatırdı.

Şimdi o ölü idi ve otlak çocuklarına geçmemişti. Şimdi burası Vikso'nun malı idi. O Vikson ki, Sonoma dağlarının bütün Doğu ve Kuzey yamaçlarına Spreckel'in arazisinden Bennet vadisine kadar, «Benim» diyordu. Burasını çok güzel bir av-korusu haline getirmişti. Av hayvanları onun içinde, binlerce kilometre-karelik, güzel yamaçlar, açıklıklar ve yarlarla süslü dolaşma alanı bulmuşlardı. Eski malsahiperi kolvumuştu. Hatta Vikson avhayvanlarına daha fazla yer açmak için, akıl hastalarına mahsus bir devlet kurumunu da kaldırtmıştı. En hoşu, benim saklanma yerimin Vikson'un av evinden biriki kilometre kadar uzakta bulunmasıydı. Bu bizim için tehlikeli olmak şöyle dursun, tersine, tam bir güvenlik demekti. Çünkü küçük Oligarşi prenslerinden birinin koltuğunda idik. Şeytanlar bile burada bulunuşumuzdan kuşkuya düşmezlerdi ve Demir Ökçe'nin ajanları Ernst'le beni aramak için, düşlerinde bile Vikson'un avlağına uğramazdı.

Atlarımızı göl kenarındaki ağaçlara bağladık. Yol arkadaşım bir ağaç kovuğundan biryığın öteberi çıkardı. 25 kiloluk bir un çuvalı, hertürlü konserve kutuları, pasta âletleri ve malzemesi, örtüler, su geçmez bir çadır bezi, kitap ve yazı takımları koca bir paket mektup, ayrıca bir petrol tenekesi, bir gazocağı ve burası için çok gerekli olan koca bir demet halat. Ağırlık okadar fazla

idi ki hepsini gizleğe taşımak için birçok gidiş-geliş gerekti.

Bereket ki gizlediğim yakında idi. Halatı alarak ormanlı iki tepenin ortasındaki çalılık ve fundalık arasından geçen yolda önden yürümeye başladım. Açıklık birdenbire sarp bir ırmak kıyısıyla sonuçlanıyordu. Bu kaynaklarla beslenen küçük bir ırmaktı ve en kurak yazlarda dahi kurumazdı. Heriki yanda, sanki bir dev tarafından rasgele atılmış gibi, orman tepeleri yükseliyordu. Bazıları yüzlerce metre yükseliğindeydi ve Sonoma'nın ünlü bağlarına zemin teşkil eden, kırmızı volkan toprağıyla örtülü idi. Irmak bunların arasından derin ve dik yatağını kazmıştı. El ve ayaklarımızla tutuna-tutuna güçlükle ırmak kenarına indik. Ve akıntı boyunca 30 metre kadar yürüyüp büyük mağaraya geldik. Burada mağara bulunduğunu belli edecek hiçbir şey yoktu. Aslında mağara olarak tanımlanacak özellikte de değildi. Girilmez bir diken çalılığı içinden sürünerek, tahminen 20 metre uzunluğundaki mağaranın sonuna varılıyordu. Belki tepelerin birbirleriyle çarpışmasından oluşmuştur, yada garip bir aşınma, veya yüzlerce yıl suların oymasıyla meydana gelmişti. Hiçbir yerde toprak görünmüyordu. Hertürlü bitki ile sımsıkı kapanmıştı. En narin baldırıkara ve altın sarısı eğrelti otundan tutta, görkemli çamlara ve palamut ağaçlarına kadar hepsi vardı. Bu yüksek ağaçlar doğrudan doğruya mağaranın duvarlarından çıkıyorlardı. Birkaç tanesi 45 derecelik bir köşe ile birbirine yaslanıyor ama çoğu yumuşak ve hemen-hemen dikey duvarlardan doğruca havaya yükselmeye uğraşıyorlardı.

Burası kusursuz bir gizlekti. Hiçkimse oraya gelmiyordu. Glen Ellen köyü gençleri bile.. Mağara bir uçurum dibinde olmasa ve birkaç mil uzunluğunda bulunsa

idi herhalde tanınırdı. Ama bu bir uçurum değildi. Irmak yatağının bütün uzunluğu 800 metreyi geçmiyordu ve su mağaranın 200 metre kadar üst tarafında dümdüz bir otlaktaki kaynaklardan fışkırıyordu. Yatağından 100 metre kadar ötede açık araziye çıkıyor ve ana-ırmakla birleşerek çayır ve ot kaplı bir toprak üzerinde akıp gidiyordu.

Yoldaşım halatın bir ucunu bir ağaç gövdesine bağladıktan sonra öteki ucuna da beni sarıp bağlayarak aşağı sarkıttı. Ben yere inince o da gidip yüklerimizi taşıdı ve aşağı bıraktı. İş bitince halatı tekrar çekip desteleyerek neşeli bir «Hoşçakal;» dileği ile fırlayıp uzaklaştı.

John Karlson adındaki bu arkadaş üstüne birkaç söz etmeden yazıma devam etmek istemiyorum. O, ihtilâlin kendihalinde figürlerinden ve saflarımızdaki sayısız özüdoğru arkadaşlardan biri idi. Vikson'un av-evi çevresindeki ahırlarında çalışıyordu. Sonoma Dağlarını üzerlerinde geçtiğimiz atlar da Vikson'un kendi atları idi. Karlson şöyle-böyle yirmi yıldır bu mağaranın bekçisidir. Ve bütün bu zaman boyunca en küçük bir ihanet fikrinin aklından geçmemiş olduğu kesindir. Sadakatsizlik onun için bilinmeyen bir kavramdı. Garip huylu ve öyle dar zekâlı idi ki, ihtilâl ile uğraşmak fikrine nasıl geldiğine gerçekten şaşılır. Ne de olsa özgürlük sevgisi onun ağır ruhunda süreli olarak, kül altında kor gibi yanıyordu. Onun bulucu ve zengin hayalli olmayışı bazı bakımdan çok iyi idi; herzaman kendine hakim ve soğukkanlı idi. Verilen emirlere uyuyor, ne tecessüs gösteriyor, ne de boşboğazlık ediyordu. Bikez, neden ötürü devrimci olduğunu sordum.

«Delikanlılığımda Almanya'da askerdim» diye anlattı, «Orada bütün gençler asker olmaya mecburdur.

Benim yanımda babası - söylendiği gibi - ajitatör olan, bir delikanlı, askeri görevini yapıyordu. Bu baba, Zatı-Şâhâne'ye saygısızlıktan ceza-evinde yatıyordu. Kayzer'in asıl adını söylemeyip işte böyle diyorlar. Delikanlı oğul benimle halk ve halk emeği üstüne, halkın kapitalistler tarafından nasıl sömürüldüğüne dair uzu-uzun konuşuyordu. Onun tuttuğu ışıkla ben eşyayı ve olayları başka türlü görmeye başladım ve ihtilâlci oldum. Onun sözleri içten ve doğru idi, bende de onları hiç unutmadım. Birleşik Devletler'e gelince sosyalistleri arayıp buldum. Bir seksiyona üye oldum. Bu S.L.P. zamanında idi. Sonra ayrılık olunca ben S.P.'ye bağlandım. Sanfiransisko'da, bir menajeri okulunda çalışıyordum. Bu zelzeleden önce idi. 22 yıl üyelik ödeneğimi süreli olarak ödedim. Bugün de üyeyim ve borcumu, hernekadar gizli ise de, ödemeye deva mediyorum. Yardımımı hiç kesmeyeceğim ve kollektif toplum düzeni kurulursa mutlu olacağım.»

Kendikendime kalınca gazocağında kahvaltı hazırlamaya ve yuvamı düzenlemeye koyuldum. Ya sabah erken, yada karanlık basınca Karlson bir hırsız gibi gizleğime sokuluyor ve birkaç saat benimle birlikte çalışıyordu. İlk zamanlarda çadırbezine sarınarak yatmakla yetiniyordum, sonra ufak bir çadır kurduk. Daha sonra yerimizin güvenliğine büsbütün inanınca da bir evceyiz yaptık. Bu ev mağaranın bitiminden bakabilecek meraklı bir göz için tümüyle kapalı idi. Bu, tabii gizleğe, gür otların ve ağaçlarının yeşil ve güzel bir kalkan teşkil etmesindendi. Ev dikey duvara yaslanıyordu, kuvvetli ağaç gövdeleriyle sağlamlaşmış, rutubeti iyice kurutulmuş, hava delikleriyle donatılmış duvarın içine de iki oda kazdık. Böylece bazı rahatlıklara kavuştuğumuzu söylersem bana inanabilirsiniz. Alman terörcüsü Biedenbach sonra bizimle birlikte burada oturduğu zaman, öyle zekice bir

tertibat yaptıki bu, dumanı yutup havaya çıkarmıyor ve kış gecelerinde çatırdayan ocak ateşi karşısında keyif çatmamıza olanak sağlıyordu.

Burada şu yüce duygulu terörcü üstüne birkaç söz söylememe müsaade ediniz. Devrimci hareket içinde hiçbir arkadaş onun kadar yalnış anlaşılmış değildir. Arkadaş Biedenbach asla, dâvâya ihânet etmiş ve birçoklarının kabul ettiği gibi, arkadaşları tarafından idam edilmiş değildir. Bu yalanı ortaya atanlar, Oligarşi'nin uşaklarıdır. Arkadaş Biedenbach dalgın ve unutkandı. Gizli parolayı hemen hatırlayamadığı için mağara nöbetçilerimizden biri tarafından kazara vuruldu. Bu çok acı bir yanlışlıktı. Kendi savaş bölüğünü sattığı yalandır. Kimse davaya ondan daha fazla bağlılık ve doğrulukla hizmet etmiş değildir.

Benim seçmiş olduğum gizlek 19 yıl süre ile devrimcileri barındırdığı halde - yalnız bir olay dışında - hiçbir yabancı tarafından farkedilmemiştir. Oysaki, Vikson'un av-evinden iki kilometre ve Clen Ellen'den bir mil uzakta bulunuyorduk. Trenlerin gidiş-gelişlerini düdükleriyle izliyor ve saatimi tuğla fabrikasının düdüğüne göre ayarlıyordum.

DEĞİŞİM

Ernst bana: «Kendini büsbütün değiştirmelisin» diye yazıyordu; «Artık kendin olmaktan çıkmalı, yepyeni bir kadın olmalısın. Hem yalnız giyim-kuşamınla değil, onun altındaki etin, derin ve tüm görünüşünle. Kısacası öyle değişmelisin ki seni ben bile tanımayayım. Sesini, jestlerini, huylarını, duruşunu, yürüyüşünü, herşeyini..»

Emre uydum. Eski Avis Everdhard'ı, ikinci benliğim adını verdiğim, başka bir kadının derisi altına saklamak için, her gün saatlerce talim yapıyordum. Uzun uğraşmalardan sonra başarı kendini göstermeye başladı. Sesime - yeni benliğime has tonu - sağlamca yerleştirinceye kadar süreli çalıştım. Rolüme otomatik bir şkilde uymak zorunda idim. İkinci kişiliğe öyle bir geçiş geçmeliydim ki, kendimi bile aldatmalıydım. Bu yeni bir dil, örneğin Fransızca öğrenir gibi birşeydi. Fransızca konuşmak ilkin bilinçli, iradi birşeydir. Öğrenci ingilizce düşünür ve düşündüğünü Fransızcaya tercüme eder, yada Fransızca okur da anlayabilmek için İngilizceye tercüme eder. Ama bu öğrenci bikez sağlam bir temel elde ettikten sonra, artık Fransızca okur - yazar ve düşünür; İngilizceye sığınmaktan kurtulur.

Bizim değişme uğraşımızda böyle oldu. Okadar fazla egzersiz yapmağa zorunlu idik ki kabul edilen roller kanımıza, iliğimize işlesin ve eski benliğimize dönmek büyük irade hamlesi gerektirsin. İlkin kuşkusuz herşey beceriksizce birtakım deneylerden ibaretti. Kendi-kendimize bir sanat yaratıyorduk. Ve birçok şeyleri kendimiz keşfetmek zorundaydık. Ne olursa olsun, ilerliyorduk.

Yavaş-yavaş sanatımızın eri oluyor ve bir ustalıklar hazinesi yaratıyorduk. Bu hazine birçeşit ders kitabı haline geldi ve devricilik okulunda kullanıldı. (1).

Babam bu sıralarda kayboldu. Ozamana kadar aralıksız adlığım mektuplar ansızın kesildi. Pell-Street'deki evimizde birdaha görünmemişti. Yoldaşlarımız onu heryerde aradılar. Gizli servisimizle memleketin bütün cezaevlerini aradık, ama sanki o, yer yarılmış ta içine batmış gibi, arkasında hiçbir iz bırakmadan yok olmuştu. Hayatının neşekilde sona erdiği yolunda fikir verecek en küçük bir ipucu, bugünedeğin elimize geçmiş değildir. (2)

Sığınağımızda altı ay yalnız yaşadım, ama boş durmadım. Örgütümüz elle tutulur ilerlemeler gösteriyordu. Yapılmak için yığın-yığın iş vardı. Ernst ve öteki şefler bulundukları ceza evlerinden direktifler veriyorlar ve biz dışardakiler onları uyguluyorduk. Evet, yapılması gere-

---

(1) Kılık ve beden değiştirme o dönemde gerçek bir sanat haline gelmişti. Devrimciler bütün sığınaklarında birer tiyatro okulu açıyorlardı. Ama onlar sahne aktörlerinin peruka, sakal, sahte kaş gibi, bütün yardımcı araçları hor görüyorlardı. Devrimcilerin oyunu ölüm dirim oyunu idi ve buçeşit tedbirler onlar için bir tuzak olabilirdi. Ohalde kılık değştirmek onlarda temelden, içten, kişiliğin köksel unsurlarından biri, bir ikinci-kişilik olarak, yapılmalıydı. Kızıl Bakire hakkında ki bilgiler onun bu sanattaki en ünlü ustalardan biri olduğunu gösteriyor. Okadar uzun ve başarılı hayat yolunu bu hünerine borçlu olsa gerek.

(2) İnsan yitiği şu devrin dehşetlerinden biriydi. Ki hikâyelerde, türkülerde buna çok raslıyoruz. Bütün şu üç Yüzyıl boyunca süren yeraltı boğuşmalarının sakınılmaz bir sonucu da bu idi. Hem devrimcilerin saflarında olduğu kadar da, Oligarşi ve işçi birlikleri içinde de, bu oluyordu. Erkekler, kadınlar, hatta çocuklar hiç habersiz ve bir iz bırakmadan,yeryüzünden siliniyorlar, birdaha ortaya çıkmıyorlardı. Akıbetleri süreli bir karanlığa bürünüp kalıyordu.

ken çok önemli işler vardı: Ağızdan propogandanın, örgütlenmesi, bütün dallarıyla ajanlık şebekesinin Kurulması, gizli basım evlerimizin kurulması, ayrıca yeraltı bağlantılarımızın düzenlenip tamamlanması. En sonuncusu da, sayısız sığınaklarımızın birleştirilip teşkilatlandırılması ve yeni sığınaklar meydana getirilerek, bütün memleketi saran zincirde eksik halkaların tamamlanması idi.

Bununla birlikte iş, asla sonuna kadar götürülemedi. Altı ay geçtikten sonra yalnızlığım, iki kadın yoldaşın gelmesiyle sona erdi. Bunlar cesur, tutkulu bir özgürlük aşkıyla dolu genç kızlardı :

1922 de kaybolan Lora Peterson ile sonra Dubois (1) ile evlenen, bu gün dahi bizden olan, Kate Bierce.

Heriki genç kız heyecan, tehlike ve dehşet dolu bir yolculuktan sonra gelip - çıktılar. Onları, Sam-Paplo körfezinden geçiren balıkçı motorbotunda pek ustaca bir devrimci maskesi takarak organisazyonumuzun sırlarını derinden-derine öğrenmiş, *bir Demir Ökçe ajanı bulunuyormuş*. Bu adam, kuşkusuz benim izim üzerin deydi. Çünkü kayboluşum çoktanberi Oligarşi'nin gizli polisine başağrısı oluyordu. Bereket ki herif - sonra anlaşıldığı gibi - öğrendiklerini daha kimseye açmamış bulunuyordu. İhbarlarını yapmadan önce, işini tam bir başarıya ulaştırmak istemişti; yani benim sığınağımı keşfetmeyi ve beni tutmayı bekliyordu. Bu sayede bilgisi de kendisiyle birlikte öldü. Genç kızlar Petaluma'da karaya çıkıp ata binince, adamın motordan kaybolduğunu görmüşler.

Sonoma dağları yolu üzerinde Karlson atını kızlara teslim edip, kendi - kendilerine gitmelerini söyledikten

(1) Ardis'in şimdiki Kitaplık Memuru Du Bois doğrudan doğruya bu devrimci çiftten geliyor.

sonra, yaya olarak geri dönmüş. Pek kızgın bulunuyormuş. Ajanı yakalamış ve ondan sonra olup-biteni bize açık yürekle şöyle anlattı: Karlson'un soğukkanlı açıklaması «Herifi temizledim,» diye başlıyordu. «Herifi temizledim» diye tekrarlarken, iri ve sert işçi elleri anlamlı-anlamlı açılıp kapanıyordu; «Hiç gürültü yapmadı, vurup yere devirdim. Bu akşam gidip gömeceğim.»

Bu sıralarda çokkez şaşıntıyla, kendimde oluşan değişikliği düşünüyordum. Bazan bana, birzaman üniversite kentinde okadar durgun, sessiz bir yaşam sürdürmüş olan, bugün ise bir devrimci olan bana, ne zorbalığın ve ne de ölümün korkunç görünmemesi inanılmaz gibi geliyordu. Ya biri, yada öteki olanaksızdı. Birinin gerçek, birisinin de düş olması gerekti; ama hangisi? Şimdiki mağara hayatı ağır bir kâbus mu idi? Yoksa ben zaten bir devrimci idim de, Berkeley'de geçen, eski bir zamanda yaşamıştım? Ve orada çaydan, danstan, toplantı ve okuma salonlarından daha çekici birşey tasavvur edememiş olduğum, üstüne bir düş mü görmüştüm? İnsan kardeşliği bayrağı altında toplanmış olan herkesin böyle düşünüp duymak zorunda olduklarını sanıyorum.

Çoğu zaman o eski yaşamıma karışmış kişileri anımsıyordum; Gariptir ki onlar, ara-sıra yeni yaşamımda da çıkıp batıyorlardı. Örneğin Piskopos Morehouse. Gizli örgütümüz geliştikten sonra onu boşyere yeniden aramıştık. Bir kurumdan öbürüne sürüklenip durmuştu. Napa'daki Devlet Şifa Yurdundan Stockton'dakine, oradan da Santa-Clara-Tal'daki Agnevs'e kadar izini sübilmiş, ama orada yitirmiştik. Öldüğüne değgin herhangibir belge yoktu. Bir yolunu bulup kaçmış olmalıydı. Onu ne acıklı koşullar içinde bikez daha göreceğimi, tabii hiç aklıma getirmiyordum. Şikago Komününün Barbarca boğazlaşmasında, şöyle üstün körü...

Sierra İplik Fabrikasın'da kolunu kaybederek benim devrimci olmamama neden olan, Jackson'u birdaha hiç görmedim. Ancak ölmeden önce neler yaptığını hepimiz biliyorduk. O asla devrimcilere katılmış değildi. Kaderine kızıp, uğradığı haksızlığa karşı şiddetli bir kin bağlayarak anarşist olmuştu. Filozofik değil, sadece hayvani bir kin ve intikam hırsıyla çıldırmış bir anarşist. Öçalması da gerçekten, pek korkunç oldu. Herkesin uykuda olduğu bir gece, bütün bekçilere rağmen, Pertonwaithe'in Sarayına sokulup dinamitle havaya uçurdu. Hiçbir can kurtulmadı. Cezaevinde mahkûmluk kararını beklerken de yorganın altında kendini boğdu.

Doktor Hammelfield ile Doktor Bollingford'un talihleri Jakson'unkinden büsbütün başka oldu. Eski yollarında renk değiştirmeye devam ederek, şanlarına uygun kilise sarayları elde ettiler. Ve bugün de dünya ile barışık, rahat bir ömür sürüyorlar. İkisi de Oligarşinin savunucusu oldular ve yağlı enseleri daha da kat-kat oldu. Ernst birzaman şöyle diyordu: «Doktor Hammelfield metafiziğini öyle ustalıkla evirip çevirdi ki, şimdi Tanrıya Demir Ökçe'yi alkışlatıyor. O güzelliğe de tapıyor ve Haeckell tarafından betimlenen, şekilsiz belkemikli hayvanı görülmez bir hayalet haline getiriyor. Dr. Bollingford ile arasındaki tek fark, onun Oligarşi Tanrısını biraz daha şekilsiz ve daha az omurgalı bir hale getirmiş olmasından ibarettir.»

Bizi hayrete düşüren Sierra İplik Fabrikasının sefil ustası Peter Donelly oldu. Jakson olayını incelerken kendisini tanımıştım. 1918 yılında içinde «Frisko Kızılları»nın bir toplantısında bulunmuştum. Bütün savaş bölüklerimiz içinde bu en müthişi, en vahşisi, en merhametsizi idi. Daha doğrusu bu bizim örgütümüzün bir kolu değil, tarzını teşvik etmeye cesaret edemiyorduk. Bununla bir-

likte, nekadar bize bağlı olmasalar da, kendileriyle dostça ilişkilerde bulunmaktan geri durmuyorduk. Beni ozaman oralara sevkeden bir ölüm-dirim meselesi idi. Birçok erkekler arasında maskesiz olan yalnız bendim. Beni, kendilerine getirmiş olan dâvâ halledildikten sonra bir üye tarafından dışarı çıkarıldım. Bu adam karanlık bir dehlizde durarak bir kiprit çaktı ve yüzünün önünde tutarak maskesini itti. Biran Peter Donelly'nin ihtirasla şekli bozulmuş, yüzüyle karşı-karşıya geldim. Sonra kiprit söndü.

«Sadece beni tanımanızı istiyordum», dedi. Karanlıkta. «Genel Direktör Pallas'ı hâlâ hatırlıyor musunuz?» Evet, dedim. Sierra İplik Fabrikasının tilki gözlü direktörünü çok iyi hatırlıyordum.

«İlkin onu hakladım» dedi Peter gururla, «Kızıllara katılır-katılmaz ilk işim bu oldu.»

«Nasıl oluyor da siz burada bulunuyorsunuz?» diye sordum. «Ya karınızla çocuklarınız?»

«Öldüler» diye cevap verdi. «İşte sebep te budur. Hayır, bununla birlikte onların öcünü almak için buraya gelmiş değilim. Onlar kendi yataklarında öldüler. Hastalık, biliyor musunuz, birbiri-arkasına. Onlar yaşadıkça elimi kolumu bağlıyorlardı. Ama şimdi, onlar ortadan kalkınca, kuruyan erkeklik kuvvetim için öçalmaya çalışıyorum. Vaktiyle sefil usta Peter Donelly idim, bugün «Frisko Kızılları» nın 25 inci numarasıyım. Gelin şimdi sizi dışarı çıkarayım.»

Sonra, ona değgin daha fazla şeyler öğrenecektim. Ailesinden herkesin öldüğünü söylediği zaman o, gerçeği kendi duygularına göre dilegetirmişti.. Ama birisi, Ti-

motheus, yaşıyordu. Ama o, babası için ölmüş demekti, çünkü Demir Ökçe'nin tutma ordusunda hizmet ediyordu. (1) «Fisko Kızılları» üyelerinden herbiri yılda oniki ölüm cezasını uygulamakla yükümlüydüler. Bunda başarısızlık gösterenler ölüm cezasıyla tehdit ediliyordu. Sayıyı dolduramayan bir kızıl intihar etmişti. Bu öldürmeler raslantıya bırakılmış değildi. Bu çılgınlar gurubu sık sık toplanıp, Oligarşinin en sevimsiz üyeleri ve uşakları hakkında toptan ölüm kararı veriyordu. Bunların cezası kura ile taksim ediliyordu. Benim o gece, oraya gitmek istemenin nedeni de yine öyle bir karar toplantısında bulunmak isteyişimdendi. Demir Ökçenin mahalli gizli servisinde kendini göstermiş olan, arkadaşlarımızdan biri «Frisko Kızılları'nın ağına düşmüş ve ölüme mahkûm edilmişti. Tabii zanlı celsede hazır bulunmamıştı ve hakimler de, onun bizlerden biri olduğunu bilmiyorlardı. Benim görevim, onun kimliğini açığa vurmak ve bize bağlılığını onlara inandırmaktı. Bütün bunlardan nasıl haberdar oldumuza belki şaşılacaktır. Ama bunun açıklamak kolaydır. Gizli ajanlarımızdan biri «Frisko Kızılları» nın üyesi idi. Biz düşmanlarımız gibi, dostlarımızı da gözaltında tutmak zorundaydık. Bu kaçıklar gurubu ise, bizim kendilerini gözaltında tutmak isteyeceğimiz kadar önemli idiler.

Şimdi tekrar Peter Donelly ve oğluna dönelim. Donelly'nin işleri, kendisine verilen idam listesinde Ti-

(1) İşçi kastlarından başka, bir de askeri kast türemişti Meslekten yetişme askerlerden birleşik bir ordu kurulmuş ve Oligarşi üyelerinin kumandasına verilmişti. Bu ordu, bu rejim içinde artık işe yaramaz bir hale gelen Milis'in yerine geçmişti. Demir Ökçe'nin resmi gizli servisinin yanında bir de, tutmalar gizli hizmet kurumu meydana getirilmişti ki, polisle asker arasında bağlantı görevi yapıyordu.

motheus Donelly adına raslayıncaya kadar iyi gitmişti. Ozaman, ondaki kuvvetli aile duygusu üstün geldi. Oğlunu kurtarmak için yoldaşlarını sattı. Oğlunu zoruzoruna kurtarmasına karşılık bir düzine Frisko Kızılı öldürüldü ve grup hemen - hemen mahvoldu. Gerçi kalanlar onu, hiyanetiyle adamakıllı haketmiş olduğu cezaya çarpmakta geçikmediler.

Timetheus Donelly de, uzun zaman yaşamadı. «Frisko «Kızılları» onu yoketmeyi görev' bildiler. Oligarşi onu kurtarmak için herşeyi yaptı. Memleketin bir tarafından öbür tarafına taşınarak, yeri durmadan değiştirildi. Onu yakalamak için yaptıkları sonuçsuz girişimlerde üç Frisko Kızılı kellesini verdi. Grup yalnız erkeklerden oluşuyordu. Sonunda bir kadında çıkar yol aradılar ve buldular. Bu kadın bizim arkadaşlarımızdan biriydi. Hem de bu Anna Roylston'du. Gerçi biz onu bu girişimden menettik, ama onun iradesi daima kendi elindeydi ve disipline pek kulakasmazdı. O bir dehâ ve çok sevgili bir varlıktı, ama disiplini birtürlü kafasına sokamadı. O tekbaşına bir sınıf teşkil ediyordu ve ortalama bir devrimci ile asla ölçülemezdi.

Yasağımıza rağmen işi üzerine aldı. Anna, cazibe dolu bir kadındı. Bir erkeğe, yalnızca küçük bir imlemesi yeterdi de artardı. Bizim genç erkeklerimizden birçoğunun kalbini paralamış ve sayısız başka erkekleri büyüleyerek, sonunda bir organisazyonumuza sokmuştu. Ama evlenmemekte diretiyordu. Çocukları pek şefkatle sever, ancak kendinden olacak çocuğun, uğruna hayatını bağladığı davadan, kendini alıkoyacağını söylerdi.

Timotheus Donelly'i kazanmak Anna Roylston için, ufak bir işti. Vicdanı kendini rahatsız etmiyordu, çünkü tam osırada Nashwille'deki katliamda, Donelly'nin kumandasındaki tutmalar bu kentin 800 dokumacısını öl-

dürmüştü. Bununla birlikte o, Donelly'in öldürmedi. Tutsak olarak Flisko Kızılları'na teslim etti. Bu olay, bundan tam bir yıl önce oldu. Ozamandan beri ona yeni bir ad takıldı; ihtilâlciler her tarafta ona «Kızıl Bakire» diyorlar. (1)

Sonra kendileriyle karşılaştığım iki malum kişi, Albay İngram ile Albay Van Gilbert idi. Albay İngram Oligarşi içinde yüksek şereflere ve rütbelere erişmişti. Almanyada elçi olmuştu. Heriki ülke proletaryası, ondan nefret ediyordu. Demir Ökçe'nin Milletlerarası casusu olarak çalıştığım sırada, ona Berlinde raslamış ve kendisine bazı yardımlarda bulunmuştum. Bu münasebetle söyleyeyim ki, bu ikiyüzlü rolüm sırasında ihtilâle pek önemli birkaç faydam dokundu.

Albay Van Gilbert «Hırlar» adıyla anılıyordu. Ençok, Şikago Komününden sonra yaptığı kanun tasarısıyla gözeçarptı. Hakkındaki hüküm, daha evvel, sorgu hakimi olarak oynadığı şeytanca rolünden dolayı, verilmişti. Ben de onu sorguya çekenler arasında idim. Verdiğimiz hükmü Anna Roylston yerine getirdi.

Geçmiş zamandan bir şahıs daha karanlığın üstüne çıkıyordu: Jackson'un avukatı, Joseph Hurd. Birzaman gelipte bu adamı tekrar göreceğimi aklıma bile getirmemiştim. Bu tuhaf bir raslantı oldu. Şikago Komününden iki yıl sonra, Ernst'le ben, Benton Harbor'daki sığınağımıza gidiyorduk. Oraya ulaştığımız zaman bir ada-

(1) Ancak ikinci ihtilâlin bastırılmasından sonra «Frisko Kızılları» tekrar canlanabilmislerdir. İki nesil boyunca mevcut olmaktan devam etti. Sonra Demir Ökçe'nin bir ajanı, işlerinde sağlamca yuva kurup bütün sırlarını öğrendi ve o yolla tümden yokedilmeleri sağlandı. Bu 2002 de olmuştu Üyeleri üçer hafta aralıkla, birer birer öldürülüp, cesetleri Sanfransisko'nun işçi semtlerinde teşhir edildi.

mın sorgusu henüz yapılmış bulunuyordu. Ölüm cezasına çarpılmış olan ajan götürülüyordu. Tam bu sırada içeri girdik. Ozaman bu zavallı, nöbetçilerinin pençesinden kurtularak kendini ayağıma attı. Kollarıyla, mengene gibi, dizlerime sarılarak boğazlanan bir hayvan sesiyle af diliyordu. Dehşetten karmakarışık olmuş yüzünü çevirdiği zaman Joseph Hurd'u tanıdım. Başımdan geçen hiçbir olay, hayatı için yalvaran bu mahlûkun böğürtüsü kadar sinirime dokunmamıştı. Adam kudurmuş gibiydi. Bir düzine kadar arkadaş kendisini çekmeye çalıştığı halde beni bırakmıyordu. Sonunda sürüklenip götürüldüğü zaman, bayılıp düşmüşüm. Cesur bir erkeği ölürken izlemek, bir korkağın hayatı için sızlanışını dinelmekten çok daha kolaydır.

KAYBOLMUŞ BİR OLİGARŞİ ADAMI

Eski yaşantılarımı düşünürken yeni döneme değgin hikayemde pek fazla ileri gittim. Cezaevlerinden toptan kaçış 1915 te olmuştu. Bu zor bir girişimdi, ama bir engele çarpmadan uygulunarak cesaretimizi arttırdı. Dikkate değer bir iş başarmıştık. Sayısız cezaevlerinden, Küba'dan Kaliforniya'ya kadar yayılan askeri zindanlardan bir gecede 52 Milletvekili ile 300 den fazla başka işçi şefi kurtarmıştık. Hiçbir yerde de beceriksizliğe uğramamıştık. Kurtulanlar yalnız kaçmayı başarmış değillerdi, aynızamanda hepsi de kendileri için ayrılmış sığınaklara ulaşmışlardı. Elimize geçmeyen tek Milletvekili, Cabanas'ta korkunç işkencelerden sonra canveren Arthur Simpson'du.

Ondan sonra gelen 18 ay, belki benim Ernst'le geçirdiğim en mutlu aylar oldu. Bu zaman içinde sürekli olarak biribirimizin yanında bulunduk. Sonra, dünyaya tekrar döndüğümüz vakit çokkere ayrılmak zorunda kaldık. İhtilâl yangınını hiçbir zaman, Ernt'i gözlediğim o geceki kadar heyecanla beklememiştim. Onca zamandanberi görmemiştim kendisini. Ve muhtemel bir engel düşüncesi, yada plânlarımızda onu cezaevinde alıkoyacak herhangi bir yanlışlık yapmak tasavvuru, nerdeyse aklımı oynatacaktı. Saatler bir asır gibi geliyordu. Yapayalnızdım. Biedenbach ve öteki üç genç -ki ozamana dek bizim sığınakta oturmuşlardı- her olasılığa karşı ağırca silahlanarak dağlara çekilmişlerdi. Bu gece yurdun hiçbir sığınağında bir arkadaşın kalmamış olduğunu sanırım.

İlk soluk tan ağırtısı gökte belirirken, parola sesini duydum ve cevap verdim. İlkönce aşağı inen Biedenbach'ı karanlıkta azdaha kucaklıyordum. Bir dakika sonra Ernst'in kolları arasında idim. Değişmem odenli tam olmuştu ki, şu anda gayet iyi farkettiğim gibi, eski Avis Everhard'ı, esi gülüşü, eski konuşuş tarzı ve sesiyle tekrar elde edebilmek için bütün irademi kullanmak zorunda kalıyordum. Büyük bir çabayla ancak eski kişilik ve görüntüme dönebiliyor, ama pek kısa bir an, onun içinde kalabiliyordum. Yeni ve kendi elimle yaratıp terbiye ettiğim kişilik okadar bağımsız ve odenli emredici olmuştu. Ufacık kulubede Ernst'in yüzünü ışık altında görüyordum; hapisane solukluğundan başka bir değişiklik farkedilmiyordu. Yada hiç değilse önemli bir değişiklik yoktu. O, aynı seven koca, aynı kahramandı. Bununla birlikte yüzü bazı zahitçe çizgiler göstermekten gerikalmıyordu. Bu ona yakışıyordu, çünkü bu, çizgilerini daima belirten, isyancı hayatına belli bir «Saf incelik» vermiş görünüyordu. Belki eskisinden biraz daha ağırbaşlı idi, ama gözlerinde yine aynı gülümseme parıldıyordu. Ağırlığından on kilo kadar kaybetmişse de, yine eski mükemmel vücut yapısını koruyordu. Bütün hapislik süresince vücut eksersizlerine devam etmiş, adaleleri demir gibiydi. gerçekte, hapse girdiğinden daha iyi bir durumda idi. Yatıncaya kadar saatler geçti, ama ben birtürlü uyuyamıyordum. Mutlulukla dolup taşıyordum ve kaçış sıkıntılarıyla, atlı yolculuğun yorgunluğuna da katlanmış değildim.

Ernst uyurken elbisemi ve saç tuvaletimi değiştirerek tekrar yeni ve rahat benliğime girdim. Sonra Biedenbach ve öteki arkadaşlar uyanınca, onların da yardımıyla bir oyun tasarladım. Herşey yolunda gidiyordu. Ernst kapıyı itip içeriye girince biz sığınağın aynızaman-

da mutfak ve yemekodası işini gören kısmında buluyorduk. Bu anda Biedenbach bana Mary diye hitap ediyor, ben de ona dönerek cevap veriyordum. Sonra bir genç arkadaşın, ihtilâlin tanınmış bir kahramanıyla ilk defa karşılaşınca, göstermesi doğal olan, merak dolu bir ilgiyle, Ernst'i süzdüm. Onun bakışı üstümden kayarak hücrede dolaştı. Biran sonra kendisine, Mary Holmes, diye tanıştırıldım.

Aldanışını hiç kusursuz bir hale getirmek için de, sofraya bir tabak fazla konmuştu. Oturunca bir sandalya da boş kaldı. Ernst'in artan heyecan ve sabırsızlığını gördükçe sevinçten bağırmamak için kendimi zor tutuyordum. En sonunda dayanamadı:

«Karım nerde?» diye sertçe sordu.

«Daha uyuyor» diye cevap verdim.

Bu kritik bir andı. Sesimden birşey sezer sandım. Ama bu ses, onun kuşkulanamayacağı kadar başkalaşmıştı. Yemeğe başladık. Bir kahramana hayran bir kimse gibi, çok ve heyecanlı konuşuyordum. Heyecan ve hayranlığın son kertelerine geldiğim zaman, daha niyetimi sezmesine zaman bırakmadan, kollarımı boynuna doladım ve ağzından öptüm. Beni bir kol uzunluğunca kendinden uzak tutarak öfkeli ve şaşkın, çevresine bakındı. Dört erkek kahkahalarını salıverdiler ve açıklamalar başladı. Ancak, o daha inanamıyordu. Beni dikkatle gözden geçiriyor ve inanacak gibi olurken yeniden başını sallıyarak bundan vazgeçiyordu. Eski Avis Everhard haline dönüşüp kulağına ancak ikimizin bildiği şeyleri fısıldadıktan sonradır ki, beni gerçek karısı olarak kabul lendi.

Birgün sonra beni kolları arasında sıkarak birden fazla kadınla evlilik, duygusundan sözediyordu:

«Sen benim Avis'imsin», diyordu. «Ama başka bi-

risin de. Sen, içinde iki kadın taşıyorsun ve şuhalde benim haremimsin. Eğer birgün Birleşik Devletler benim için pek bunaltıcı olursa Türkiye'de (1) vatandaşlık hakkı kazanmak herhalde bana zor gelmeyecek.»

Sığınaktaki yaşantımız mutlulukla doluydu. Gerçi işimiz çok ve güçtü, ama birlikte yapıyorduk. Birbirimizin yanında geçecek onsekiz tane tatlı ay vardı. Hem yalnız da değildik. Şeflerin ve arkadaşların gidiş - gelişi hiç eksik olmuyordu. Bunlar, ihtilâl ve entrikanın yeraltı dünyasının, yerüstü sesleriydi ki, bizi bütün savaş hatlarındaki plânlardan ve çarpışmalardan haberliyorlardı. Bol şaka ve neşe de vardı. Biz yalnızca ateş dolu kundakçılar değildik. Çok güç işler görülüyor, çok zahmetlere katlanıyorduk. Ama bütün işimiz-gücümüz ve ölümle hayat arasındaki oyunumuzun yanında gülmeye ve sevmeye de vakit buluyorduk. Aramızda sanatkârlar, bilginler, Üniversite öğrencisi, müzisyen ve şairler vardı. Bu mağarada Oligarşinin saraylarında ve «Mucize kentler»'indekinden daha ince, daha yüksek kültür hüküm sürüyordu. Gerçekte, bu «Mucize kentleri»in kurulması ve süslenmesinde kendi arkadaşlarımızın büyük emek payı vardı. (2)

Bütün vaktimizi sığınakta geçirmeye de zorunlu değildik. Geceleri atlara binerek dağlara çıkıyor ve vücutlarımızı hamlaşmaktan koruyorduk. Atlarımızın Vikson'unkilerden başkası olmadığını söylemeye bile gerek yok. Atlarının nekadar çok devrimci taşıdığını bir bil-

---

(1) Birzamanlar Türkiye'de çok evlilik geleneği vardı.

(2) Bu, Avis Evarhard'ın bir öğünmesi değildir. Entellektüel dünyanın çiçekleri, devrimcilerin içinden doğuyordu. Birkaç müzisyen ve ses sanatçısı, birkaç Oligarşi adamı dışında, o devrin, adları bize kadar gelen bütün büyük buluşçuları, sanatçıları, devrimciydi.

seydi! Hatta yalnız bizce bilinen, çok uzak yerlere kadar gezintimizi uzattığımız ve gündüzleri orada geçirip karanlık basınca döndüğümüz oluyordu. Vikson bize kaymak ve yağını bile teslim ediyordu!... (1) Ernst Vikson'un keklik ve tavşanlarını ve bazan da genç tekelerini keyfine göre avlıyordu.

Burası gerçekten pek emin bir sığınaktı. Yukarda yalnız birkez keşfedildiğini söylemiştim. Bunu anlatırsam, genç Vikson'un kayboluş sırrını da açıklamış olacağım. Bugün o ölmüş bulunduğundan sakıncasız ve sertbestçe konuşabilirim. Mağaranın yukarı doğru saklı bir köşesine, birkaç saat için güneş düşüyordu. Çay yatağından, buraya birçok kum getirerek kuru, ılık güneşli ve güzel bir yer hazırlamıştık. Bir öğle sonu, burada uyuklayıp duruyor ve Mendenhall'in (2) Bir kitabına bakıyordum. Kendimi okadar rahat ve sakin hissediyordum ki, onun alevli dizeleri bile beni heyecanlandırmıyordu.

Ayaklarımın önüne düşen bir kesekle sıçradım. Yukardan duyduğum bir hışırtıyla birlikte genç bir adamın duvardan sıçrayarak önümde dikildiğini gördüm. İşte bu, -tabii ozaman kendisini tanımadığım- Filip Vikson'du. Bana korkusuz, ama şaşkın bakıyordu.

«Ha» dedi; ama hemen kendini toparlıyarak şapkasını çıkardı ve: «Affedersiniz, burada birisini bulacağımı düşünmemiştim.» dedi.

---

(1) Daha ozaman kaymak ve yağ ham sütten yapılıyordu. Gıda maddelerinin kimyevi olarak üretimi daha başlamamıştı.

(2) Bu dönemden kalma, bütün edebiyatta süreli olarak Rudolph Mendenhall'in şiirlerinden sözediliyor. Arkadaşlarınca kendisine «Alev» deniliyordu. Hiç kuşsuz, o büyük bir deha idi; ama şurada-burada bazı yazarların yazılarında geçen dizelerinden başka hiçbir eseri bize kadar ulaşamamıştır. 1928 yılında Demir Ökçe tarafından ezilmiştir.

Ben öyle korkusuz değildim. Çaresiz anlarda ki duruma kendimi uydurmak sanatını daha öğrenmemiştim. Daha sonraları Enterenasyonal ajan olduğum vakit, böyle durumlarda çok daha becerikli olacağım kuşkusuzdu. Nehal ise, telâşla ayağa fırlayarak tehlike parolasını haykırdım.

O beni keskin bakışlarla süzerek «Niçin böyle yapıyorsunuz?» dedi. İçeri girerken hiçkimseye raslayacağını düşünmemiş olduğu kesindi. Bunu hoşnutlukla anladım.

«Hangi amaçla demek istiyorsunuz herhalde?» diye benden kendi tarafımdan sordum. Ozaman sahiden beceriksizdim.

Başını sallayarak «Bilmem» diye cevap verdi. «Yoksa yakında dostlarınız mı var? Ne olursaolsun bana bazı açıklamalar yapmalısınız. Buradaki hikâye hoşuma gitmiyor. Siz kanunsuz olarak yabancı bir mülke ayak basmışsınız. Bu arazi babama aittir ve.»

Tam bu anda Biedenbach, ki herzaman nazik ve sevimli idi, «Eller yukarı, genç Efendi!» diye bağırdı.

Genç Vikson kollarını yukarı kaldırarak kolu üzerinde bir otomatik tabanca tutan Biedenbach'a döndü. Vikson kendini kaybedecek bir gence benzemiyordu.

«Ohoo!» dedi, «Burada bir ihtilâlciler ağı varmış. Bana göründüğü kadarıyla tam bir eşekarısı yuvası. Artık bu daha fazla sürmeyecek, bunu size kesinlikle söyliyebilirim.»

«Bu kararınızı birkez daha düşünmek için, belki yeterince burada kalırsınız.» dedi Beidenbach serinkanlılıkla. «Bu arada sizi içeri girmeğe davet edeceğim.»

«İçeri girmek?» Genç adam sahiden şaşkınlık içindeydi. «Burada bir katakompunuz mu var? Böyle şeylerden söz edildiğini duymuştum.»

Biedenbach güzel aksaniyle «Geliniz!» diye cevap verdi.

Öteki «Ama bu kanuna aykırıdır.» diye protosto ediyordu.

«Evet, sizin kanunlarınıza» diye terörcü kesince karşılık verdi. «Bana inanınız: Bizim kanunlarımıza göre bu doğrudur. Artık şu gerçeğe alışmalısınız ki, burada şimdiye kadar içinde yaşamış bulunduğunuz barbarlık ve baskı dünyasından uzakta, başka bir dünyada bulunuyorsunuz.»

«Ama hiçdeğilse orada bir sorunu enine - boyuna düşünmek fırsatı vardır» diye Vikson mırıldandı.

«Ohalde burada kalır ve gönlünüzce düşünürsünüz.»

Genç adam gülerek galibin arkasından eve girdi. İçerdeki boşluklardan birine alındı ve genç arkadaşlardan birisi başına nöbetçi bırakıldı. Sonra mutfakta toplanıp durumu gözden geçirdik.

Biedenbach gözlerinde yaşlarla Vikson'un ölmesi gerektiğini ileri sürüyordu. Ama biz oylarımızla onun müthiş önerisini kenara ittiğimiz zaman geniş bir soluk aldı. Öteyandan biz de genç Oligarşi adamını salıvermeyi aklımızdan geçiremezdik.

«Ne yapmamız gerektiğini ben size söyleyeceğim», dedi Ernst. «Onu sağ bırakıp eğitelim ve kendimize maledelim.»

«Ohalde ona hukuk ilmini öğretmek görevini ben kendime ayırıyorum», diye Biedenbach haykırdı. Gülüşerek buna karar verildi. Filip Vikson'u tutsak olarak kendi ahlâkımız ve sosyolojimize göre yetiştirmek istiyorduk. Ama ilkönce yapılacak başka şeyler vardı. Genç Oligarşi Prensinin bütün izleri yokedilmeliydi. Mağaradan aşağıya sıyrılırken Vikson'un ufalanan yumuşak duvarda bıraktığı izleri silmek görevi Biedenbach'a düş-

tü. Bir halata asılarak bütün gün çalıştı ve göze çarpacak hiçbirşey bırakmadı. Mağara kenarından uçuruma kadar olan bütün izleri yoketti. Hava kararırken Kalson gelip Vison'un ayaklarından ayakkabısını istedi.

Delikanlının onları vermeye hiç hevesi yoktu ve hatta onun için, kavga etmeye bile hazırlanıyordu. Razı olması için Ernst'in ellerindeki nalbant gücünü hissetmesi gerekmişti. Karlson döndükten sonra, ayaklarında meydana gelen kabarcıklardan ve deri sıyrıklarından yakınıyorsa da o dar ayakkabının içinde yine çok iyi iş görmüştü. Mağaranın ağzında, izlerin kaybolduğu yerde Karlson ayakkapları ayağına geçirerek sola doğru yürümeğe devam etti. Tepelerin çevresinde, dağ sırtlarında ve uçurumlarda millerce mesafe yürüdükten sonra, izini bir ırmak yatağında bitirmişti. Burada ayakkaplarını çıkarmış ve kendi izini keşfettirmemek için, biraz da su içersinde yürüdükten sonra yine kendi ayakkabılarını giymişti. Bir hafta sonra Vikson'a ayakkabıları geri verildi.

O gece köpekler boşanmış ve sığınağımız da kimse uyuyamamıştı. Ertesi gün havlayan köpekler uçuruma geldiler, ama Karlson'un kendileri için hazırlamış olduğu izleri yakalayarak yukarıki dağların vadilerinde kayboldular. Bu sırada sığınaktaki bütün adamlarımız silah elde beklediler. Otomatik tabancalar, tüfekler, hatta Biedenbach'ın yapmış olduğu yarım düzine cehennem makinası elimizde bulunuyordu. Arayıcı kollarından biri sığınağımıza gelseydi müthiş bir sürpriz karşısında kalacaktı.

Ben burada Filip Vikson'un, birzamanki Oligarşi ve sonraki devrimcinin, kayboluşu hakkında doğru haberi vermiş oldum. Onu en sonunda davamıza kazandırdık. Zekâsı taze ve alımlı olduğu gibi, doğuştan da yetenek-

liydi. Aylarca sonra onunla birlikte babasının atlarına binerek Sonoma Dağları üzerinden Petaloma'ya gittik ve onu ufak bir balıkçı gemisine bindirdik. Sonra da uygun merhalelerle gizli bağlantı yollarımızdan Carmel sığınağına ulaştırdık.

Orada sekiz ay kadar kaldı ve artık bizi bırakmak istemedi. Bu iki sebebten ileri geliyordu: Bir kez anna Roylston'a aşık olmuştu. İkincisi de tam bizden birisi olmuştu. Ancak aşkının umutsuzluğuna inandıktan sonra, babasının yanına dönmesi konusundaki önerimizi kabul etti. Dışarı karşı ölünceye kadar Oligarşi adamı, gerçekte ise en değerli ajanlarımızdan biri oldu. Bize karşı Oligarşinin tertip ettiği plânlar ve takipler süreli akim kalıyordu. Kendi üyelerinden nekadarının bizim ajanlarımız olduğunu bilselerdi kuşkusuz herşeyi anlamış olurlardı. Genç Vikson davaya karşı bağlılığında hiç sallanmadı ve gerçekten görev duygusuyla öldü. 1927 yılının savaşları sırasında bir şefler toplantısında tutulduğu zatürreden kurtulamadı. (1)

---

(1) Bu genç adamın hali görülmemiş birşey değildi. Oligarşiye mensup birçok gençler hak ve adalet duygularının itisiyle yada ihtilâlin ateşiyle tutuşarak hayatlarını ona adıyorlardı. Rus soylularının oğulları da vaktiyle kendi ülkelerinin ihtilâlcilerine katılıyorlardı.

UÇURUMUN BÖĞÜREN CANAVARI

Mağarada geçen uzun yaşantımız sırasında dışarının bütün olaylarıyla sıkı bağlar kurabiliyorduk. Kendisiyle savaş halinde bulunduğumuz Oligarşi'nin kuvvetini de esaslı şekilde tanıdık. İlk sallantılardan sonra kurulan yeni örgüt sağlamlaşmış ve sürekliliğin bütün belirtilerini göstermeye başlamıştı. Oligarşi öyle bir hükûmet makinasi yaratmayı başarmıştı ki nekadar karışık ve çok yönlü olursa olsun, düzgün ve iyi işliyordu. Onu durdurmak yada düzensiz bir duruma sokmak için bizim tarafımızdan girişilen çabalar boşa gidiyordu.

Bu, birçok devrimcileri şaşıtıyordu. Onlar bunu tahmin etmemişlerdi. Her yönüyle memlekette iş hayatı tekrar yoluna girmiş bulunuyordu. Madenlerde ve Tarlalarda insanlar tıpkı esirler gibi çalışıyordu. Hayati önemi olan Endüstri Sektöründe herşey yolunda gidiyordu. Yüksek işçi kastlarının üyeleri hallerinden hoşnuttular ve hevesle çalışıyorlardı. Hayatlarında ilk kez iş emniyeti görmüşlerdi. Artık yoksul zamanlarında olduğu gibi, grevlerle, lokavtlarla rahatsız olmuyorlardı. Rahat evlerde ve kendilerine mahsus mükemmel kentlerde oturuyorlardı. Eskiden barındıkları dar sosaklar ve kirli mahallelere göre, buralar şahane sayılırdı. Daha iyi yemekleri, daha kısa iş saati, daha çok dinlenme günleri ve türlü türlü çıkarlarıyla eğlenceleri vardı. Daha az mutsuz kardeşleri, imtiyatsız işçiler ve uçurumun kırbaç altında ezilen halkı için hiç tasalanmıyorlardı. İnsanlık için bir bencillik çağı başlamıştı. Ama bu da tam doğ-

ru değildi. İşçi kastları ajanlarımız tarafından delik deşik edilmişti. Bunlar, yoksulluğun ötesinde özgürlüğün parıltılı hayalini görmüş adamlardı.

İyi dayanmış ve iyi çalışmış bir örgüt te, tutmalar ordusu idi. Eski düzenli ordudan çıkmış olan bu kıtalar bir milyon kişilik bir kuvvet meydana getiriyorlardı. Kolonilerdeki askeri kuvvetler buna dahil değildi. Tutmalar ayrı bir kast teşkil ediyordu. Kendilerine mahsus kentlerde oturuyorlar, kendilerine mahsus becerikli bir idare altında yaşıyorlar ve birçok ayrıcalıklara sahip bulunuyorlardı. Satılmayan üretim fazlalarının önemli bir kısmı onlar tarafından tüketiliyordu. Halk ile hertürlü ilişki ve sempatiyi yitirerek kendilerine özgü bir sınıf ahlâkı ve sınıf bilinci geliştiriyorlardı. Bununla brlikte yine binlerce ajanımız onların içinde çalışıyorlardı. (1)

Öz Oligarşi adamları da dikkate değer, hatta teslim edilmeli ki, beklenmedik bir gelişme gösterdiler. Sınıf olarak iyi disipline olmuşlardı. Her üyenin dünyada yapılacak bir görevi vardı ve onu yapmakla yükümlüydü. Gençleri arasında artık boşgezen kalmamıştı. Onların gücünden Oligarşiyi kuvvetlendirmek için yararlanılıyordu. Endüstride çavuş, teğmen ve yüzbaşı olarak hizmet görüyorlardı. Bilimsel meslekler seçiyorlar ve birçokları ünlü mühendis, yönetici oluyorlar ve sayısız yönetim dallarına giriyorlar, kolonilerde görevler alıyorlardı. Ve yüzde biri de, türlü gizli güvenlik örgütlerinde çalıştırılıyordu. Öğretimde, kilisede, sanatta, ilimde, Edebiyatta staj görüyorlar ve bütün bu alanlarda milletin

(1) Tutmaar Demir Ökçe'nin son günlerinde önemli bir rol oynadılar. İşçi kastlarıyla Oligarşi arasındaki Egemenlik kavgasında, Entrikaların etkisiyle bazan birtârafa, bazan öbür tarafa sallanan bir rakkas oldular.

kafasına Oligarşinin ölümsüz ve sonsuzluğu düşüncesini yerleştirmekten ibaret olan büyük ödevlerini başarmaya çalışıyorlardı.

Yaptıklarının doğru olduğunu öğreniyorlar, sonra da öğretiyorlardı. Bu aristokrat fikir, çocuklarından başlanılarak onlara öyle köklü bir biçimde aşılanıyordu ki, iliklerine kadar işliyordu. Kendilerine vahşi hayvanlar terbiyecisi, yırtıcı canavarlar bekçisi gözüyle bakıyorlardı. Onların ayakları altında ise, ihtilâlin yeraltı gürültüleri homurdanıyordu. Zorlama ölüm, onların arasında dolaşıp duruyordu. Bomba, bıçak ve kurşun, insanlığın yaşaması için, bağlı tutmaya, kendilerini zorunlu saydıkları-, böğüren uçurum canavarının pençeleri gibi, onları tehtit ediyordu. Onlar insanlığın kurtarıcılarıydı. Ve kendilerini en yüce *amaç* için kahramanca döğüşen erler olarak görüyorlardı.

Sınıf olarak ta, *uygarlığı* ayakta tutan yalnız kendileri olduğuna inanıyorlardı.

Bu kanılarında okadar ileri gidiyorlardı ki eğer bir parça güçten düşseler koca canavarın, kendileriyle birlikte, bütün güzellik ve yücelikleri, bütün neşe ve iyilikleri yutup yokedeceğine, inanıyorlardı. Onlar olmayınca, anarşi dünyayı kasıp - kavuracak ve insanlık, okadar güçlükle içinden çıktığı, karanlık geceye geri dönecekti. Anarşi umacısının hayali, çocukların gözleri önünde okadar devamlı bir şekilde tutuluyordu ki, içlerinde uyanan dehşetle, onlar da aynı hayali, kendi çocuklarına musallat ediyorlardı. Çiğnenmesi zorunlu olan canavar bu idi. Ve aristokrasinin en büyük görevi de bundan ibaretti. Kısacası zayıf ve güçsüz insanlıkla, bu herşeyi yutmaya hazır canavar arasında, sürekli bir çalışma ve fedâkârlık unsuru, bir denge olduklarını sanıyorlardı.

Bütün Oligarşi sınıfının bu yüksek moral duygusu üstüne ne söylesem azdır. Bu Demir Ökçenin kuvveti idi ve bir çok arkadaşlar bundan doğru bir sonuç çıkarabilmek için ya yetersizdi, yada anlayışsız veya isteksiz idiler. Pekçokları Demir Ökçe'nin gücünü, onun ödül ve ceza sisteminde olduğu sanısında idiler. Bu yalnıştır. Cennet ve cehennem, bir softanın gayretkeştiğinde baş faktörü teşkil edebilir. Ama dindarların büyük çoğunluğu için cennet - cehennem, haklı, haksız kavramlarıyla, sıkı - sıkıya bağlıdır. Hak sevgisi, hak isteği, hak olmayan herşeye karşı duyulan huzursuzluk, kısacası moral yaşam, dinin ana faktörüdür. Oligarşide de bu böyle idi. Hapisane, sürgün, alçaltma, şeref, saraylar ve mucize kentler, bütün bunlar rastlantılardan ibarettir. Oligarşinin büyük itici gücü, doğruyu yaptığına inanmasındadır; işlediği suçlar ve yaptığı haksızlıklar elbette bunun dışında. Ve asıl gözeçarpan nokta. Oligarşinin bugün, kendi hakkından güvenli ve emin olarak yaşamasıdır. (1)

İhtilâlin kuvvetini de, şu korkunç yirmi yıl süresinde, yine *haklılık duygusu* besliyor. Kurbanlarımızı ve şehitlik aşkımızı başka türlü yorumlayamayız. Rudolf

---

(1) Ahlâki bağımsızlıktan ve sermayenin çelişkilerinden Oligarşi adamları yeni, irtibatlı ve çelik gibi keskin bir etik yaratmışlardı. Bayağı, ilme aykırı, ama ozamana kadar hiçbir zalim sınıfın sahip olmadığı kadar kudretli bir etik... Biyoloji ve evrimin kendilerini yalanlamasına rağmen Oligarşi adamları, ahlâk kurallarına bağlılıklarına inanıyorlardı ve yalnız bu inantılarıdır ki onlara üç yüzyıl süreyle insel ilerleyişin büyük akıntısını durdurmak olanağını sağlamış ve, metafizik ahlâkçılar için derin azametli, karışık bir «temâşâ» olduğu kadar, Mataryaliste de birçok başağrısı vermiştir.

Mendenhall bu nedenle, davası uğruna son nefesini verdi ve ölümünden bir gün önceki gecede «Vahşi Kuğu» şarkısını söylemişti. Arkadaşlarını elevermek istemediği için işkence edilen Hulbert, bir başka sebepten mi kendini kurban etmişti? Anna Roylston'u mutlu annelikten yoksun bırakan, yine bu *nedendi.* Yine Jon Karlson'u da Glen Ellen'deki sığınamızın sadık bekçisi yapan da bu duyguydu. Genç olsun, yaşlı olsun, kadın, olsun, erkek olsun, yüksek olsun, alçak olsun, dâhi olsun, ahmak olsun, ihtilâlin bütün yoldaşları arasında kime bakılırsa bakılsın, bu böyledir. İtici kuvvet olarak her zaman derin ve sürekli bir hak isteği bulunacaktır!

Hikâyemin ilerisine geçtim yine. Sığınağımızı terketmeden önce gerek Ernst, gerek ben Demir Ökçe'nin kuvvetinin nasıl büyüdüğünü pekalâ biliyorduk. İşçi kastları, tutmalar ve büyük ajan ordularıyla her türlü polis teşkilâtı, oligarşiye içten bağlılıkla hizmet ediyorlardı. Özgürlüklerinin kayboluşuna nekadar gözyümarlarsa bağlılıkları da okadar artıyordu. Öteyandan halkın büyük umutsuz kitleleri uçurum halkı, sefaletine karşı hayvanca bir feragat ve kayıtsızlığa yuvarlanıyordu. Eğer kitleler içinde kuvvetli bir proleter belirip kendini saydırmaya başlarsa ozaman oligarşi tarafından ya işçi kastlarına, yada tutmalar arasına alınarak kitleden çalınıyordu. Bu yolla huzursuzluk uyuşturuluyor ve proletarya kendi tabii şeflerinden yoksun bırakılıyordu.

Uçurum halkı acınacak bir durumdaydı. Artık onlar için resmi okullar bulunmuyordu. Şerefsizlik ve sefalet içinde mahfolup durdukları, büyük ve kirli işçi mahallelerinde sığırlar gibi yaşıyorlardı. Bütün o eski azıcık özgürlüklerinden de eser kalmamıştı. Meslek ve iş seçmek ellerinde değildi. Biryandan biryana gitmek ve silâh taşı-

mak hakları da ellerinden alınmıştı. Köylüler gibi toprak köleleri değil, makine ve iş tutsakları idiler. Eğer büyük çapta bir inşaat olursa -Büyük şoseler, trenyolları, kanallar, tüneller ve lâğımlar, tahkimat gibi- işçi mahallelerinden asker toplar gibi, işçi toplanıyor ve onbinlercesi esir halinde iş yerlerine sevk ediliyorlardı. Tam şu sırada onlardan derlenmiş büyük ordular Ardis Kentinin inşasıyla uğraşıyorlar ve aile hayatına olanak vermeyen sefil barakalarda, insanlık haysiyetini, kör hayvanlığa feda ederek yaşıyorlar. Gerçekten, işçi mahallerinde uçurumun böğüren canavarı, oligarşinin umacısı oturuyor. Ama bu yine onun kendi yaratmasıdır. İçindeki maymunları ve kaplanları öldürmek istemiyor.

Şimdi yine Asgard Kentinin, bu plân halindeki mucize kentin, inşası için işçi kaldıralacağı söyleniyor. Bitirildikten sonra bu kent, Ardis'i çok gölgede bırakacakmış. (1) Biz devrimciler büyük esere devam edeceğiz; ama bu, sefil köleler tarafından yapılmayacaktır. Bu eşi görülmemiş kentin duvarları, kuleleri, hendekleri şarkılarımızla beslenerek meydana gelecek ve bu muhteşem, hayranlık uyandıran eşsiz güzelliklere, inilti ve acı yerine, müzik ve sevinç ile, mutluluk karışacaktır.

Ernst tekrar dünyaya çıkmak için sabırsızlıktan nerdeyse patlıyacaktı. Şikago komününde, okadar sefilce bir başarısızlığa uğrayacak olan, ilk devrim hazırlığımız

---

(1) Ardis 1942 yılında tamamlandı. Asgard ise 1984'e kadar sürdü. Bu kent üzerinde 52 yıl uğraşıldı ve Yarım Milyonluk devamlı bir köle ordusu kullanıldı. Arasıra bu ordu Bir Milyonu da aşıyordu. İşçi kastlarına ve sanatkârlara mensup yüzbinler, bu hesabın dışındadır.

çabucak ilerliyordu. Ernst yine kendini zaptediyor ve İllinois'den özel şekilde gelmiş olan Hadly, (1) işkenceler içinde, onu bambaşka bir adam görünümüne sokarken o, Proletaryanın organizasyonuna ve uçurum halkının yetişmesi için gerekli olan, temel örgütü üstüne büyük plânlar tasarlıyordu. Tabii bütün bunlar, ilk ihtilâlin ezilmesi halinde, uygulanacaktı.

Ancak 1917 Ocağında, sığınağımızı terkedebildik. Herşey hazırlanmıştı. Aynı zamanda hepimiz kışkırtıcı ajan olarak, Demir Ökçe düzeni içindeki yerlerimizi aldık. Ben Ernst'in kızkardeşi olarak tanınacaktım. İç işlerde, yüksek mevkilerde bulunan ve Oligarşi'nin adamları gibi görünen arkadaşlarımız bize yer hazırlamışlardı. Elimizde, gerekli bütün belgeler vardı. Bunlardan geçmişimiz üstüne yeterli kadar bilgi veriliyordu. Oligar-

(1) Devrimciler arasında öyle cerrahlar vardı ki, Vivisektion (uzviyete tesir) ilminde şaşırtıcı sonuçlar sağlıyorlardı. Avis Evarhard'ın sözlerine göre, bunlar bir insanı hepten değiştiriyorlar, adeta yeniden yaratıyorlardı. Yara izlerini gidermek ve şekil değiştirmek onlar için işten bile değildi. Çizgileri öyle mikroskobik bir dikkatle bozuyorlardı ki, hiç belli olmuyordu. Bu iş için en çok kullanılan uzuv burundu. Deri ve saçların yer değişimi, basit sanat hiylelerindendi. Yüz ifadelerindeki değiştirme oyunları, sihirbazlık derecesine varıyordu. Gözler, kaşlar ve dudaklar, ağız ve kulaklar temelinden değiştiriliyordu. Çok ince düşünülmüş operasyonlarla dilde, gırtlakta, boğazda ve burun deliklerinde meydana getirilen değişimler sayesinde söyleyiş ve konuşma tarzları kökünden başkalaşıyordu. İhtiyaç çareyi yaratıyordu ve ihtilâlin doktorları bu ihtiyacı karşılamaya yeterli olduklarını ispat ediyorlardı. Öteki hünerleri yanında, yetişkin bir insanın boyunu 4 - 5 santim uzatıp kısaltabiliyorlardı. Onların bulup ve geliştirdikleri bu sanat bugün artık bilinmiyor. Zaten ona ihtiyacımız da yoktur.

şide görev almış adamlarımızın yardımıyla, işin bu tarafı oldukça kolay başarılıyordu, çünkü gizli hizmetin karanlık dünyasında kimlikler pek belli değildi. Ajanlar ruhlar gibi gelip gidiyorlar, emirlere itaat ediyorlar, görevlerini yapıyorlar, iz sürüyorlar ve raporlarını çoğukez hiç görmedikleri üstlerine veriyorlar. Yada, evvelce hiç görmedikleri ve sonra da hiç görmeyecekleri ajanlarla birlikte çalışıyorlardı.

ŞİKAGO KOMÜNÜ

Ajan provakatör olarak yalnız çok gezmiyor, aynı-zamanda proletarya ile, arkadaşlarımızla ve devrimcilerle süreli ilişkimiz bulunuyordu. Böylece heriki kampta da görevliydik. Görünüşte Demir Ökçenin hizmetinde, aslında ise bütün kuvvetimizle, kendi davamızın başında... Bizimkilerden birçoğu Oligarşi'nin çeşitli gizli servislerinde işgörüyorlar ve gizli servisin süreli bir şekilde tâbi tutulduğu elemelere ve reorganizasyonlara rağmen, bizi büsbütün temizlemek mümkün olmuyordu. Ernst ilk ihtilâli bütün detaylarıyla kafasında tasarlıyor ve ihtilâlin başlangıcı için 1918 İlkbaharını düşünüyordu. 1917 Sonbaharında daha hazır değildik. Yapılacak daha çok iş vardı ve vakitsiz ihtilâl ta baştan başarısızlığa mahkûmdu. Komplo sonderece çapraşıktı ve acelecilik onu kesinlikle mahvederdi. Demir Ökçe bunu anladı ve plânlarını buna göre hazırladı. Biz ilk darbemizi Oligarşinin sinir sistemine indirmek istiyorduk. Büyük genel grev-den aldığı dersle Oligarşi telsiz, istasyonları kurarak tutmaların muhafazasına bırakmış, bu şekilde kendini telgrafçıların muhtemel sabotajına karşı, birnevi sigorta etmişti. Ama biz bütün bu tedbirleri hesaba katmıştık. Önceden kararlaştırılmış bir işaretle memleketteki bütün sığınaklarda ve kentlerden, köylerden ve barakalardan cesur arkadaşlar fırlayacaklar ve telsiz istasyonlarını havaya uçuracaklardı. Ozaman Demir Ökçe ilk hamlede yereserilmiş ve umarsız kalmış olacaktı.

Aynı anda başka arkadaşlar köprü ve tünelleri havaya uçuracaklar ve bütün demiryolu şebekesini felce uğratacaklardı. Yine başka gruptan arkadaşlar, işaret verilir - verilmez polis ve tutmaların subaylarını, pek yetenekli yada önemli mevkilerdeki Oligarşi adamlarını tevkif edeceklerdi. Böylece hasım şefler, yurdun her tarafında patlaması sakınılmaz olan, mahalli savaşlara katılmaktan alıkonmuş olacaklardı.

İşaret üzerine birçok işler aynızamanda yapılacaktı. Kanada ve Meksika yurtseverleri, Demir Ökçe'nin düşündüğünden daha fazla kuvvetli olduklarından, aynen bizim taktiğimizi kullanacaklardı. Yine başka birtakım yoldaşlar (Bu durumda yalnız kadınlar çünkü erkeklerin başka görevleri vardı) gizli basım evlerimizde basılmış bildirileri, süratle dağıtmaya gayret edeceklerdi. Bizden kim Demir Ökçe'nin yüksek mevkilerinde bulunuyorsa onlar da derhal bütün bölgelerde karışıklık ve anarşi çıkarmaya çalışacaktı. Tutmalar arasında binlerce arkadaşımız vardı. Onların görevleri de silah depolarını ateşlemek ve ince savaş makanizması tesislerini tahrip etmekti. Tutmaların ve işçi kastlarının kentlerinde de aynı tahrip plânları uygulanacaktı.

Kısacası, heybetli, ani ve kahredici bir darbe indirilecekti. Felce uğramış oligarşi kendini toparlamadan işi bitmiş olacaktı. Bu durum korkunç günler ve büyük ölçüde insan kaybı gerektiriyordu; ama hiçbir ihtilâlcinin gözünü böyle şeyler yıldıramaz. Bu sebebten, birçok konuda uçurum halkına muhtaçtık. O, ezicilerinin sarayları ve kentleri üzerine saldırılmalı, can ve mal kırım - dökümüne aldırış etmemeliydik. Uçurum canavarı varsın istediği kadar böğürsün, polis ve tutma öldürsün! Uçurum canavarı nasıl olsa böğürür, polis ve tutmalar

da nasıl olsa öldürürlerdi. Onlar birbirini nekadar imha ederlerse, bizim için tehlike okadar az olurdu. Bu arada biz daha az zahmetle işimize devam eder ve bütün devlet mekanizmasının kontrolünü elimize alabilirdik.

Plânımız bu idi. Her ayrıntı gizlice ve iyice işlenecek, zaman yaklaştıkça görevli arkadaşlara bildirilecekti. Tehlikeli nokta şuydu: Koplonun duyulması. Ama iş oraya kadar varamadı. Demir Ökçe casus teşkilâtıyla, devrimin kokusunu almış ve bize en kanlı derslerinden birini daha vermeye hazırlanıyordu. Bu ders seçilen Kent Şikago idi ve orada aldığımız ders gerçekten eşsizdi.

Şikago, (1) bu iş için en elverişli Kentti. Ötedenberi kan şehri olan Şikago, adına yenibaştan hak kazanacaktı. Orada kuvvetli devrimci bir ruh yaşıyordu. Kapitalizmin azgın demlerinde orada pekçok işçi grevi boğulmuştu, işçiler bunu kolayca unutup affedemezlerdi. Bu kentin işçi kastları bile ihtilâlçi fikirlere yatkın idi. Eski grevlerde pekçok kafa kırılmıştı. Değişen ve azçok düzeltilen hayat şartlarına arşın, işçilerin patronlarına olan kini sönmemişti. Bu ruh, hatta tutmalara bile geçmiş ve üç alay toptan bize katılmaya hazır bulunuyordu.

---

(1) Şikago 19. Yüzyılın endüstri cehennemi idi. Büyük işçi şefi ve zamanında İngiliz kabinesi üyesi John Burus'a ait bir hikâye bize kadar gelmiştir: Birleşik Devletleri ziyaret sırasında Şikago'da bir gazeteci yanına sokularak bu kent üstüne onun fikirini sorar. Burus «Şikago cehennemin bir minyatörüdür.» cevabını verir. Bir zaman sonra İngiltere'ye dönmek üzere bir vapura binerken başka bir gazeteci ona yaklaşır ve Şikago hakkındaki fikrini değiştirip değiştirmediğini öğrenmek ister. «Evet, değiştirdim,» der. «Şimdi düşünüyorum ki cehennem Şikago'nun bir minyatürüdür.»

Şikago herzaman işçilerle sermayenin çarpışma merkeziydi. Sokak savaşlarının, zorlama ölümün, sınıf bilincine sahip kapitalistlerle, aynı derecede bilinçli, işçi örgütleri arasındaki anlaşmazlığın kenti idi. Daha önceleri burada okul öğretmenleri bile, sendikalar kurmuş ve sonra bunları Mason birliklerine bağlamışlardı. Şimdi Şikago vakitsiz Devrim ihtilâlinin de savaş merkezi oluyordu.

Karışıklıklar Demir Ökçe tarafından hızlandırılıyordu. Bunu pek ustalıkla yapıyordu. Bütün halk, işçi kastları da içinde olduğu halde, alçakça dayranışlara uğruyordu verilen sözler tutulmuyor ve en şiddetli cezalar en ufak taşkınlıkları bekliyordu. Uçurum halkının vurdumduymazlığı türlü işkencelerle yokediliyordu. Demir Ökçe uçurum canavarını böğürtmek için elinden geleni yapıyor, Şikago'da alınması gereken bütün tedbirlerde kasıtlı bir ihmalkârlık gösteriyordu. Daimi tutmaların disiplini bozulmuş ve birçok alaylar yurdun çeşitli bölgelerine dağıtılmıştı.

Bu programın uygulanması uzun sürmemişti, herşey birkaç haftada olup bitmişti. Biz devrimciler, olayların durumu üstüne yalnız belirsiz söylentiler işitmekle kalıyor, gerçek durumu kavramaya elverişli, esaslı birşey öğrenemiyorduk. Herşeyi, tarafımızdan gayretle körüklenen gönüllü bir devrimci ruhun görüntüsü gibi kabul ediyor ve onu, özenle sahneye konulmuş bir eser olarak görmeyi hayalimizden bile geçirmiyorduk. Hele bütün bunların, Demir Ökçenin en yüksek çevreleri tarafından gizlice hazırlandığı yolunda en küçük bir sezgimiz bile yoktu. Bu karşı komplo ustaca düşünülüp, ustaca da uygulanmış bir işti.

Ben Newyorkta bulunuyordum. Şikago'ya hareket etmek emrini orada aldım. Bana emri getiren kişi, Oligarşi adamlarından biri idi. Bunu konuşmasından anlıyordum. Adını tabii bilmiyor ve yüzünü de göremiyordum. Verdiği talimat beni yanılmaktan koruyacak kadar açıktı. Satırlar arasından okuyordum ki komplomuz keşfedilmiş ve karşı bir lâğım hazırlanmıştı. Patlama bir kıvılcım bekliyordu. Sayısız Demir Öçke ajanları, içlerinde ben de bulunduğum halde, fitili ateşlemeye yardım edecektik. Oligarşicilerin keskin gözleri altında soğuk kanlılığımı koruduğumu, belki biraz kendime yaltaklanarak söyleyebilirim. Ama kalbim delice çarpıyordu. O serinkanlı talimatını bitirinceye kadar, gırtlağına atılmamak için kendimi güç zaptettim.

Yalnız kalınca zamanı hesapladım. Tren kalkmadan, burada bulunan şeflerden hiçdeğilse birini görüp haber verebilmek için, bir dakika bile kaybetmemeliydim. Emergency Hastanesine soluk soluğa yetiştim. Şansım varmış, dahiliye kliniği şefi Dr. Galvin'in yanına koştum. Kendisi önemli arkadaşlarımızdan biriydi. Ben soluk soluğa konuşmaya başlarken o beni susturdu. Ve sükunetle: «Haberim var» dedi. Bununla birlikte gözleri şimşekliydi. «Sizin niçin geldiğinizi biliyorum. Haberi çeyrek saat önce öğrendim ve yaydım. Burada arkadaşları sakin tutmak için herşey yapılacaktır. Şikago feda edilmelidir, ama yalnız Şikago.»

«Şikagoya haber yollamaya da çalıştınız mı?» diye sordum. Başını salladı.

«Telgraf bağlantısı yok, Şikago tecrit edilmiş. Cehennem orada kükreyecek.»

Biran durakladı, beyaz ellerinin sıkıldığını görüyordum. Sonra devam etti:

«Tanrı tanıktır ki oraya gitmek istiyorum!»

«En büyük felaketi önlemek için bir imkân vardır» dedim. «Trende birşey olmaz ve ben vaktinde oraya varırsam; yada gerçeği bilen başka bir arkadaş tam zamanında ulaşırsa.»

«Siz iç hizmet servislerinde çalışanlar, bukez kendinizi pek yavuz atlattırdınız.» dedi.

Küçülerek başımı salladım.

«Olanlar çok gizli tutuldu», dedim. «Yalnız iç işlerin şefleri bazı şeyler sezebildiler. Biz onu önceden sezemezdik ve sadece karanlıkta elyordamıyla hareket ettik. Ah Ernst burada olsaydı. Ama belki de Şikago'dadır. Belki de herşey yolunda gider.»

Doktor Galvin başını salladı. «Son haberlere göre o, Boston'a Newen Haven'e gönderildi. Düşman hesabına gördüğü bu gizli hizmet onun ayağına dolaşıyor, ama nede olsa eli - kolu bağlı sığınakta oturmaktan daha iyidir.» Gitmeye hazırlandım ve Doktor Galvin elimi sıktı.

«Soğukkanlılığınızı koruyunuz.» Onun son veda sözü [illegible] oldu: «İlk ihtilâli kaybedersek ne çıkar? Bir ikincisini hazırlarız ve bu sefer daha akıllı davranırız. Uğurlar olsun! Bilmem birdaha sizi görür müyüm? Orada kıyamet kopmuş olacak. Bununla birlikte orada bulunmak için ömrümün on yılını verirdim.»

Atlas Okyanusu Şimşeği. (1) Akşam saat altıda New-

(1) Bu tren Dünyanın en hızlı freni olarak biliniyordu.

york'u terkediyordu, sabah saat yedide Şikago'da olacaktı. Ama bu gece gecikme vardı. Başka trenin arkasından gidiyorduk. Yolcular arasında tıpkı benim gibi, Demir Ökçe'nin gizli hizmetinde bulunan arkadaş Hartmann'a rasladım. Hemen önümüzden giden tren hakkında bana bilgi verdi. O da tıpkı bizimkine benziyorsa da yolcu taşımıyordu. Okyanus Şimşeği'ni havaya uçurmak denemesi yapıldığı takdirde felaketi bu boş katar üstüne alacaktı. Aslında bizim trende de pekaz yolcu vardı. Bütün bir vagonda bir düzineden fazla yolcu yoktu.

«Herhalde trende birkaç önemli adam olmalıdır», dedi Hartmann. «Katarın sonunda özel bir vagon gördüm.» İlk lokomotif değişmesinde vakit gece idi. Biraz hava almak ve birşeyler görebilir miyim diye perona indim. Özel vagonun penceresinde tanıdığım üç önemli kişinin silüetlerini gördüm. Hartmann'ın hakkı vardı. Birisi General Alterdorff, ötekiler de Oligarşi'nin gizli servisinin başları olan Mason ve Vanderboot idi. Gece sakin ve mehtaplıydı. Beni birtürlü uyku tutmuyordu. Sabahın saat beşinde kalkıp giyindim. Tuvalet salonunda bekçi kadına trenin nekadar geçikme yapacağını sordum. İki saat gecikecekmiş. O bir melezdi ve yüzü çökmüş, gözlerinin altı halka - halka çürüyüp morarmıştı. Gözleri ise dehşetten koca koca açılmışlardı.

«Neniz var?» diye sordum.

«Bir şeyim yok, lutufkâr matmazel; herhalde fena uyumuş olacağım», diye cevap verdi.

Onu yakından inceledim ve işaretlerimizden biriyle denedim. Sonuç olumluydu, ben de onu kendime inandırdım.

«Şikago'da korkunç birşeyler hazırlanıyor», dedi.

«Önümüzde boş bir tren gidiyor. Gecikmemize sebeb olan bu tren ve askeri katarlardır.»

Asker kıtaları mı?» diye sordum.

Başiyle onayladı. «Bütün hat onlarla doludur.» Gece hep onlara yetişip geçtik, hepsi de Şikago'ya gidiyor. Bunun bir anlamı olmalıdır.»

Ve özür dilemek ister gibi ilâve etti: «Şikago'da bir dostum var. Bizden, tutmaların içinde. Onun hayatından korkuyorum. Zavallı kız. Dostu isyan eden üç alaydandan birisindeydi.»

Hartmann'la vagon restoranda birlikte yemek yedik, ama lokmalar boğazımdan zor geçiyordu. Hava bulutlanmıştı ve tren uğursuz bir şimşek gibi, başlayan sabahın soluk ağartısı içinden çakıp geçiyordu. Bize hizmet eden zenciler korkunç bir şeylerin oluştuğunu sezmişlerdi. Hepsi bitkindiler, tabii servis becerilerinden de eser kalmamamıştı. Gevşek ve dalgın iş görüyor, mutfağın arkasında, vagon koridorlarında üzüntülü birşeyler fısıldaşıyorlardı. Hartmann durumu ümitsiz görüyordu.

«Ne yapabiliriz?» diye belki yirminci kez soruyor ve çaresizlikten omuzlarını silkiyordu.

Pencereden dışarıyı işaret ettim: «Görüyor musunuz herşey hazırdır. Emin olabilirsiniz ki hepsini, işte şunlar gibi, Kentten 30-40 kilometre beride, hatların üzerinde durduracaklardır.»

İkinci hat üzerindeki asker sevkiyatını gösteriyordu. Askerler hat boyunca toprak üzerinde yaptıkları ateşlerde kahvaltılarını hazırlıyorlar ve çılgın bir hızla uçup

giden trenimizin arkasından merakla bakıyorlardı.

Şikago'da gara girerken, herşey sessiz ve suskundu. Galiba henüz birşey olmamıştı. Kentin varoşlarında iken bize ulaşan gazetelerde hiçbir şey yoktu. Yada satırlar arasında okumayı bilenler için, çok şey vardı. Ortalama okuyucunun gözüne çarpmaması için mahsus öyle yazılmışlardı. Her satırın arasında Demir Ökçe'nin ince parmağı seziliyordu. Oligarşi'nin gizli taktiği gereği, açık birşey söylenmeden, kendilerinin yeterince silahlanamamış olduğu, dolaylı olarak anlatılmak isteniyordu.

Okuyucu bu imlemelerden kendine göre sonuçlar çıkaracaktı. Herşey pek ustaca düzenlenmişti. 27 Ekim Sabah gazeteleri, gazetecilik sanatının bir şahaserleriydi.

Mahalli haberlere yer ver verilmemişti. Bu, tekbaşına, mükemmel bir oyundu. Şikago esrarı bir tülle örtülüyor ve ortalama bir okuyucuya oligarşinin, çevresel haberleri yayınlatmaya cesaret edemediği, hissettiriliyordu. Tabii memleketin her tarafında patlakveren isyan hareketlerine değgin uydurma ve belirsiz şeyler yazılıyor, alınacak uslandırma tedbirleri üstüne kaba, öğüngen sözler söyleniyordu. Sözümona, sayısız telsiz istasyonları havaya uçurulmuştu da, kundakçıları bulanlara, yakalatanlara yüksek ödüller vadediliyordu. Oysa birtek istasyon bile havaya uçurulmamıştı. Böylece ihtilâl hareketlerine yaraşan birçok taşkınlıklardan söz ediliyordu. Şikago'daki arkadaşlar üzerinde, umumi ihtilâlin başladığı kanısını, uyandırmaya çalışıyorlardı. İşin içyüzünü bilemeyenler için, bütün yurdun, başlayan ihtilâle elverili duruma geldiği, kanısından, kurtulmaları mümkün değildi.

Yine haber veriliyordu ki, tutmaların Kaliforniya'daki is-

yanları pek ciddi bir durum almış ve buyüzden yarım düzine kadar alay dağıtılmış! Bu alayların tutmaları da aileleriyle birlikte oturdukları kentlerinden çıkarılarak işçi mahallerine sürülmüşler. Oysa ki Kaliforniya'lı tutmalar hepsinin en sadıkları idiler. dünyadan ilişiği kesilmiş Şikago bunu nereden bilecekti? Ayrıca bir telgraf, Newyork'taki baldırıçıplak halk kitlelerinin ayaklandıklarını ve işçi kastlarının da onlara katıldıklarını bildiriyor ve sözü askeri birliklerin hakim olduğu garantisiyle (Blöf etkisi yapsın diye) bitiriyordu.

Gazetelerle yaptıklarını, başka yollarla da yapıyorlardı.

Bunu biz sonra, örneğin gizli bildiri ve telgrafları gece yarısına kadar ihtilâlcilerin kulaklarına ulaştırmak amacıyla Şikago'ya gönderildiğimiz vakit anladık.

«Bana kalırsa Demir Ökçe artık, bize muhtaç olmayacak,» elindeki gazeteyi yanına bırakan Hartmann, tren tam gara girerken böyle söylüyordu. «Bizi buraya göndermek için Oligarşi boşuna zaman kaybetti. Plânları sanırım beklediğinden fazla başarılı oldu. Hemen şu anda cehennem boşanacak.»

Trenden inerken dönerek kataları geriye doğru gözden geçirdi.

«Düşündüğüm gibi» diye mırıldandı; «Gazetler gelince özel vagonu ayırdılar.»

Hartmann tam bir karamsarlığa gömülmüştü. Onu neşelendirmeye gayret ediyordum, ama o duymazlıktan geliyordu. İstasyondan çıkarken ansızın çabuk ve alçak sesle konuşmaya başladı: İlkin zor anlıyordum:

«Emin değildim» diyordu, «Onun için kimseye birşey söylemedim. Haftalarca onunla uğraşmama karşın, bir ipucu elde edemedim. Knowltona' dikkat ediniz. Ondan kuşkuluyum. O birsürü sığınağın yerlerini bilir. Bizimkilerden yüzlercesinin hayatı onun elindedir. Bense onu bir hain sayıyorum. Bu daha çok bir his meselesidir, ama onda birkaç zamandanberi bir değişiklik görüyor gibiyim. Bir tehlike karşısında bulunuyoruz, o bizi ya sattı, ya satmak üzere. Kimseye bu kuşkumdan sözetmezdim. Ancak öyle sanıyorum ki, Şikago'yu birdaha canlı olarak terkedemiyeceğim. Knowlton'u gözönünde bulundurunuz. Ona tuzak kurunuz. Onun maskesini düşürünüz. Kesin birşey bilmiyorum. Bu yalnızca benim kuşkumdan ibarettir. Ama yine de bu konuda en ufak bir dayanak noktam yoktur doğrusu.» Tam o sırada yaya kaldırımına çıkıyorduk. Hartmann ciddiyetle son sözünü söyledi: «Bunu unutmayınız ve Knowlton'u gözaltında tutunuz.»

Hartmann'ın hakkı varmış. Ay tamam olmadan Knowlton, hıyanetini canıyla ödedi. Milwaukee'deki arkadaşlar tarafından idam edildi.

Caddelerde sessizlik vardı. Pek fazla sessizlik. Şikago ölmüş gibi duruyordu. Ne tekerlek gürültüsü, ne ayak patırtısı, caddelerde birtek binek arabası bile gözükmüyordu. Bir tramvay ya da hava treni tekerleğinin raya süründüğü de hissedilmiyordu. Yalnız arasıra tekbir yayanın, büyük bir hızla gelip geçtiği görülüyordu. Bununla birlikte hallerinde garip bir kararsızlık var gibiydi. Sanki evlerin yıkılmasından, ayakları altındaki kaldırımların çökmesinden, ya da havaya uçmasından korkuyorlardı. Ortada yalnızca birkaç sokak çocuğu, gözlerinde

olağanüstü olayların kötü saklanmış tutkulu merakiyle dolaşıyorlardı.

Uzak bir yerden, Güney tarafından bir patlamanın gürültüsü duyuldu. Hepsi bukadar. Sokak çocukları korkmuş ve birer av-hayvanı gibi sese kulaklarını dikmişlerdi, yeniden koyu bir sessizlik çökmüştü. Bütün evlerin kapıları kapanmış ve pencere kanatları açılmıştı. Ama ortalıkta bir alay bekçi ve polis göze çarpıyor, vakit-vakit tutmaların bir otomobil kolu kayıp geçiyordu.

Mahalli şefin yanına gitmenin gereksizliğine Hartmann'la birlikte karar verdik. Bu ardarda sıralanan olayların bizi mazur göstereceğini biliyorduk. Ama bunu çok geç düşünmüştük. Bu ürküntü veren sessiz caddede bomboş ta duramazdık. Ernst nerede idi? Şaşılacak şey. İşçi kastlarıyla tutmaların kentlerinde acaba neler oluyordu, kalelerde?

Sanki benim sorularıma cevap vermek istermiş gibi, uzaklığın etkisiyle boğuklaşmış bir gümbürtü duyuldu ve gümbürtünün içinde çatırtılar birbirini kovaladı.

«Kaleler», dedi Hartmann. «Üç alaya da Tanrı yardımcı olsun»

Bir caddenin öbür yanına geçerken, etlik hayvan ahırları yönünde muazzam bir duman sütünu gördük. Öteki caddeye vardığımız zaman Batı tarafında da buna benzer duman sütunları havaya yükselmekteydi. Tutmalar Kentinin üzerinde, havada asılı duran büyük bir balon göründü. Ama biranda patlayarak tutuşmuş, enkaz halinde yere düşmüştü. Bu hava faciasına hiçbir neden bulamadık. Acaba kendi arkadaşlarımız tarafından mı, yoksa düşman tarafından mı yapılmıştı? Büyük bir kazanın fokurdaması gibi karışık bir ses kulaklarımıza kadar geldi. Hartmann bunun, makineli tüfeklerden çıktığını söyledi.

Bizim yürüdüğümüz yerlerde sessizlik vardı. Bura-larda şimdilik birşey olmuyordu. Polisler ve otomobil kolları gelip geçiyorlardı. Bir kere de bir yangın yerin-den döndükleri anlaşılan, yarım düzine yangın söndür-me arabası geçti. Arabaların birinden bir subayın, öteki arabalardan birindeki bir adama bağırarak birşey sor-duğunu ve onun da şöyle cevap verdiğini işittim: «Su yok; ana-boruları patlatmışlar!»

«Su tesislerini bozmuşuz!» diye Hartmann heyecan-la bana fısıldadı; «Böyle vakitsiz ilk ve ham bir deneyle bunu yapmayı başarırsak müşterek ve genel bir gayret-le, bütün Yurtta daha neler yapmayız, ha?»

Soru soran subayın içinde bulunduğu otomobil ha-reket etti. Ama ansızın müthiş bir gürültü koptu. Araba insan yüküyle birlikte havaya fırlayarak enkaz ve ölü kitlesi halinde tekrar yere düştü.

Hartmann sevinçten deliriyordu. «Çok iyi oldu, çok iyi oldu!» diye tekrar tekrar fısıldıyordu. «Proletarya bugün dersini alıyor, ama bir tane de veriyor.»

Polisler olay yerine üşüştüler. İkinci bir devriye otomobili durakladı. Ben sağırlaşmış gibiydim. Herşey hiç beklenmedik bir şekilde gelip çatmıştı. Bu nasıl ol-muştu? Tam o tarafa baktığım halde birşey görememiş-tim. Şaşkın halimle polislerin bizi durdurduklarını farke-demedim. Birdenbire bir polisin Hartmann'a ateş etmek üzere olduğunu gördüm. Ama Hartmann soğukkanlılığı-nı bozmadan parolayı verdi. Polis ikirçikli, tabancasını indirerek küfretti. Herif adamakıllı kızmıştı ve bütün gizli servisi kalaylıyordu. O, gizli servisin her taraftа ayaklarına dolaştığını iddia ederken Hartmann da gizli serviste bulunmanın gururu ile, polisin beceriksizliğini yüzüne vuruyordu.

Biran sonra ne olup bitiğini öğrendim. Enkazın ba-

şinda bir insan tupluluğu duruyor ve iki kişi yaralı subayı kaldırıp otomobile koymaya çalışıyordu. Birdenbire ortalığı bir panik kapladı ve herkes biryana dağıldı. İnsanlar kör bir horkuyla değirtip kaçarken, yaralı subay tekrar kaldırımlara yuvarlandı. Yanımızda sövüp-sayan polis te tabanları yağlayınca Hartmann'la beni de aynı kör bir korku sardı. Nereye ve niçin olduğunu bilmeksizin, yalnız kaçıp kurtulmak içgüdüsüyle koşmaya başladık.

Gerçekte hiçbir şey olmamıştı. Ama herşey açıklık kazanıyordu. Kaçanlar şaşkın-şaşkın geri geliyorlar ve gözleri, çok pencereli yüksek binalardan ayrılmıyordu. Bomba bu sayısız pencerelerin birinden fırlatılmıştı. Ama hangisinden? Bir ikinci atılmamıştı, ortada yalnız onun korkusu vardı.

Sonra dikkatle pencereleri gözdengeçirdik. Belki arkalarından ölüm bizi gözetliyordu. Her ev bir tuzak olabilirdi. Büyük şehir ormanında modern savaş işte böyle yapılıyordu. Her cadde bir uçurum, her ev bir dağdı. Vızlayıp geçen otomobillere karşın tarih öncesi insanlarından farkımız yoktu.

Sokak köşesinde bir kadına rastladık. Yaya kaldırımı üstünde bir kan gölcüzü içinde yatıyordu. Hartmann eğilerek onu muayene etti. Ben dehşetle yüzümü çevirdim. Bugün daha, çok ölü görecektim, ama bütün boğazlaşma, ayaklarımın dibinde kendi haline bırakılmış, şu zavallı kadın kadar içime dokunmadı. Hartmann'ın muayenesi bitti: «Göğüs isabeti» Kolunun üstünde sanki bir çocuk gibi, bir kâğıt tomarı yatıyordu. Felâketine neden olan bu şeyden, ölümde bile ayrılmak istemiyor gibiydi. Hartmann paketi çekip aldığı zaman bunların, büyük punto ile basılmış, devrimcilere ait bildiriler, beyannameler olduğnu gördük.

Hartmann Demir Ökçeye bir küfür savurduktan sonra yolumuza devam ettik. Şurada-burada bazan polisler tarafından durduruluyor, ama verdiğimiz parola sayesinde serbestçe geçebiliyorduk. Pencerelerden artık bomba atılmıyordu. Caddelerde yayalar da görünmez olmuştu. Çevremiz gittikçe daha sakin bir hal alıyordu. Ama uzaktaki muazzam kazan, kaynamasına devam ediyordu. Kulağımıza her yönden boğuk bögürtüler ve patlamalar geliyor, duman sütunları birer uğursuzluk işareti gibi havaya yükseliyordu.

UÇURUM HALKI

Ansızın herşey değişmiş gibi göründü. Ortalığı bir heyecan dalgası sarstı. Otomobiller birbirini kovalıyordu. iki, üç, bir düzine ve içindekiler bize ihtarda bulunuyorlardı. Arabalardan biri, birkaç ev ötede delice bir süratle kavisler çizdi ve bir saniye sonra cadde, patlayan bir bomba ile derin bir çukur haline geldi. Polislerin koşar adımla yan sokakta kaybolduklarını görüyor ve korkunç birşeyin harakete geçmiş olduğunu hissediyorduk. Bir hışırtı sürekli olarak büyüyordu.

«Cesur arkadaşlarımız geliyorlar», dedi Hartmann. Sonra savaş arabası geri kaçarken, bütün caddeyi dolduran kalabalık kollarının ucunu gördük. Araba tam zamanında yanımızda durdu. İçinden bir asker fırladı ve ellerinde dikkatle taşıdığı birşeyi, ihtiyatla kanal çukuruna yerleştirdi. Tekrar koşup yerini aldıktan sonra araba hareket etti ve en yakın köşede gözden kayboldu. Hartmann hemen kanal çukuruna seğirtti bırakılan şeyin üzerine eğildi.

«Uzakta kalınız!» diye bana ihtarda bulundu.

Delice bir çabuklukla ellerinin çalıştığını görüyordum. Dönüp yanıma gelince yüzünden iri ter damlacıklarının yuvarlandığını farkettim.

«Onu zarasız hale koydum» dedi. Hem de tam zamanında. Asker beceriksizmiş. O bomba bizim arkadaşlar içindi kuşkusuz, ama patlamasına yetecek kadar zaman bırakmamış. Herhalde çok erken patlamış olacaktı. Şimdi artık hiç patlamaz!»

Herşey uçuş hızıyla gidiyordu. Caddenin öbür yanında, birkaç ev ötede, bir evin ta yukarı pencerelerinden birtakım başların çıktığını gördüm. Hartmann'ın dikkatini oraya çekmeye vakit bulamadan başların bulunduğu evin cephesini geniş bir duman ve alev şeridinin yaladığını ve havanın bir patlama ile sarsıldığını duydum. Taş cephe çatlayıp yer-yer dökülmüş ve demir kısımları açıkta bırakmıştı. Biran sonra aynı alev ve duman karşı evin cephesine çarpıyordu. Patlamaların arasından otomatik tabancaların ve makineli tüfeklerin takırtısını duyuyorduk. Ateş kavgası birkaç dakika sonra yatıştı. Evlerden birinde bizimkiler, ötekinde de tutmalar bulunuyor ve cadde üzerinde birbirlerini yoketmeğe çalışıyorlardı. Ama hangisinin içinde arkadaşlarımızın, hangisinde tutmaların bulunduğunu bilmiyorduk.

Şimdi yürüyüş kolu yaklaşmış bulunuyordu. Kalabalığın ucu tekrar harekete geçen düşman evlere yaklaşır yaklaşmaz, bir taraftan caddeye bombalar atıldı. Artık hangi evin bizimkilerin elinde bulunduğunu biliyorduk. Sokaktakileri düşman bombalarından korumak yolunda mükemmel iş görüyorlardı. Hartmann beni kolumdan tutarak geniş bir evin methaline soktu.

«Bunlar bizim arkadaşlar değil», diye kulağıma bağırdı.

Kapılar kapalı ve sıkıca kilitliydiler. Kurtulamayacaktık. Biran sonra kolun ucu önümüzden geçiyordu. Bu düzenli bir kol değil, gürültücü bir baldırıçıplaklar alayı, caddeyi dolduran iğrenç bir nehir, ezicilerin kanlarına susamış, içkiden çılgın, uçurum halkı idi. Vaktiyle semtlerini gezerken ben bu uçurum kalkını görmüştüm. Tanıdığımı da sanıyordum. Ama şimdi bana, onu ilkkez görüyorum gibi geliyordu. Ağır vurdumduymaz-

lıkları kaybolmuş gibiydi. Şimdi onlarda ilkel güç vardı. Ölümün büyüleyici bir sahnesi. Hertürlü tasavvur gücünü aşarak, öfkenin somutlaşmış dalgaları haline yükselmiş, hırlayarak, homurtanarak, et yiyerek, yağma edilmiş dükkânların içkileriyle zil-zurna.. Kinle sarhoş, kan hırsıyla kendinden geçmiş olarak erkekler, kadınlar ve çocuklar, yırtık-pırtık, salak. Kutsal çizgilerden sıyrılıp, şeytani niteliklere bürünen vahşi hayvanlar, maymunlar ve kaplanlar... Kansız, verem, uzunsaçlı yük hayvanları, vampir bir toplum düzeninin, bütün kanının emdiği sarı çehreler. Şiş, kabalık ve düşkünlüğe bulanmış hayaletler, karmaşık sihirbazlar ve tahta sakallı ölü kafaları... Dengesiz gençlik, dengesiz yaşlılığın şeytan suratları, kambur, eciş-bücüş, orantısız ifritler, hastalıktan erimiş ve sürekli bir kötü beslenişin dehşetleriyle çökmüş insanlığın döküntüsü ve köpüğü; uluyan, cin-tutmuş, paçavra bir sürü.

Neden böyle olmasın? Bu halkın, hayatı, işkence ve sefaletlerinden başka kaybedecek birşeyi yoktu. Ya kazanırsa? Yine hiç, yalnız intikam hırsının, nihayet bir defacık doyması. Onlara bakarken aklıma, bu beşeri lâv akıntısının içinde arkadaşlar ve kahramanlar bulunması gerektiği ve görevlerinin, uçurum canavarını silkeleyip onunla düşman arasındaki kavgayı kızıştırmak olduğu düşüncesi geldi.

Ve şimdi bana garip birhal oluyordu. İçimde bir değişme olduğunu hissediyordum. Gerek kendim, gerek başkaları için ölüm korkusu duymaz olmuştum. Kendimi şaşılacak bir şekilde yükselmiş, başka bir hayatta, başka bir varlıkmışım sanıyordum. Ne olursa olsun; dâvâ bu seferlik kaybolmuştu. Ama yarın aynı dâvâ daha taze, daha ateşli olarak ayağa kalkacaktı. Artık önümüz-

deki saatler içinde kuduran dehşet âyinlerine karşı sıcak bir ilgi duyacak durumda idim. Hayat ve ölüm birşey ifade etmiyordu.

Bazan olayların öğrenmeğe susamış bir seyircisi, bazan da akıntıya kapılmış meraklı bir kahraman idim. Çünkü ruhum serin yıldız yüksekliklerine ulaşmış ve bütün değerleri soğukkanlılıkla ayırdetmeye koyulmuştu. Bu hal olmamış olsaydı, biliyorum mutlak ölürdüm.

Halk yığını bir mil kadar ilerleyince keşfedildik. İnanılmaz paçavralara sarılmış çökük yanaklı, burgu gibi keskin bakışlı küçük gözleri olan bir kadın, geçerken bizi farketti. Cırlak bir ses çıkararak yanımıza sokuldu. Sürüden bir bölük te ayrılarak arkasından geldi.. Bu satırları yazarken onun nasıl bir adım önümde durduğunu hâlâ görür gibi oluyorum. Kır saçları ince, karışık uçlar halinde uçuşuyor ve alnından kan damlıyordu. Sağ elinde bir meşale tutuyor, arık ve buruşuk sarı bir pençeye benzeyen sol eli ise havada kıvrılıyordu. Hartmann önüme atıldı. İzahat vermeye vakit yoktu. Biz iyi giyinmiştik, bu yeterdi. Hartmann Yumruğunu karının içleri yanan gözlerinin arasına indirdi. Kadın yumruğun ağırlığiyle geri fırladı, ama ilerleyen arkadaşlarının duvarına çarparak duygusuz ve çaresiz tekrar öne atıldı. Alevi sönen meşalesi Hartmann'ın omuzuna düştü.

Ondan sonra ne oldu bilmiyorum. Kalabalığın altında kalmıştım. Daracık yer bağırtı, uğultu ve küfürlerle dolmuştu. Üstüme yumruklar iniyor, elleri etimi ve elbisemi didik-didik ediyordu... Paramparça olduğumu sanıyordum. Yere atılmıştım ve boğulmak üzereydim. Kuvvetli bir el omuzlarımı tutarak beni korkuç şekilde tartaklıyordu. Acıdan hemen hemen bayılıyordum. Hartmann artık methalden dışarı çıkmadı.. O beni korumuş

ve ilk hamleyi kendi üzerinde kırmıştı. Bu beni kurtarmıştı. Çünkü sıkışık kalabalıkta eller güç tutup, güç çekebiliyordu.

Şimdi ben azgın bir kasırnanın ortasında bulunuyordum. Çevremde herşey birtek hareketten ibaretti. Muazzam bir sele kapılarak bilmem nereye sürüklenmiştim.

Yüzümün çevresinde serin havanın oynadığını ve hoş bir duygu vererek ciğerlerime dolduğunu hissettim. Yorgun ve başım dönerek, içimde kuvvetli bir kol tarafından yakalanıp yukarı kaldırıldığım ve götürüldüğüm duygusu vardı. Kendi uzuvlarım bana pek az yardım ediyorlardı. Önümdeki bir erkek çeketinin arkasını uçuşur görüyordum. Orta dikişi yukardan aşağıya kadar sökülmüş iki kanadı, adam yürüdükçe muntazaman açılıp kapanıyordu. Duyularım uyanırken bu manzara biran beni kendine bağlamıştı. Sonra yanaklarımın ve burnumun acıdığını, yüzümden kan aktığını anladım. Şapkam yoktu. Saçım çözülerek havada uçuşuyordu. Başımın derisindeki sızı, kalabalıkta saçımdan yakalıyarak çeken bir eli hatırlattı. Göğsüm ve kollarım ezilmiş, birçok yerlerden kan sızıyordu.

Duygularım uyanmıştı. Giderken beni ayakta tutmaya çalışan adamı görmek üzere başımı çevirdim. Beni saçımdan yakalıp çeken ve kurtaran adamı gördüm. O da hareketimi hissetti.

«İşler yolunda», dedi boğuk bir sesle, «Sizi derhal tanıdım.»

Ben onu hatırlamıyordum. Tam konuşmaya hazırlanırken ayaklarımın önünde kıvranan canlı birşeye çarptım. Arkadan gelenler tarafından itildiğim için yere bakamıyor, ama bunun bir kadın olduğunu hissediyordum.

Yere düşmüş, arkadan sürekli gelen binlerce ayak tarafından çiğnenip eziliyordu.

«Herşey yolunda» diye arkadaşım tekrar etti. «Ben Gartwaithe'im»

Kendisi sakallı, arık ve kirli idi, ama onda şimdi, üç yıl önce Glen Ellen'deki sığınağımızda bizimle birlikte birkaç ay yaşamış olan gürbüz delikanlıyı hatırladım. Kendisi de benim gibi görevliydi. Bunu, benim de bilmem için Demir Ökçe gizli servsinin bazı işaretlerini yaptı. «Bir fırsat çıkar-çıkmaz sizi bu selden kurtaracağım», diye garanti veriyordu. «Yalnız yürürken dikkat ediniz. sakın sendeleyip düşmeyiniz.»

Bugün herşey ansızın oluyordu.. Kalabalık birden durarak, gözümü kararttı. Önümdeki iri yarı kadınla çarpıştım. Delik ceketli adam kayboldu ve arkamdaki adamlar şiddetle bana çarptılar. Bir cehennem gürültüsü başlıyordu. Çığlık, küfür, ölüm haykırışı; aynızamanda makinalı tüfeklerin takırtısı ile adi tüfeklerin patlaması gittikçe şiddetleniyordu.

İlkin ne olduğunu bilmiyordum. Sağımda, solumda insanlar düşüyordu. Önümdeki kadın dizüstüne düştü ve karnını çıldırmış gibi kavrayarak yere kapaklandı. Ayaklarımın önünde bir erkek can çekişyordu.

Birdenbire yürüyüş kolunun ucunda bulunduğumuzu farkettim. Kolun yarım mil uzunluğundaki ön tarafı erimiş yokolmuştu; bunun nasıl ve nereye olduğunu hiç öğrenemedim. Acaba korkunç bir savaş şimşeği ile yanıp külmü oldu, dağıldı yada parça-parça yok mu edildi, yoksa kaçıp kurtuldu mu? Ne olursa olsun biz artık ortalarda değil, kolun başında bulunuyor ve haykırarak geri vuran dalgalar tarafından sürükleniyorduk.

Ölüm, kalabalığı seyreltince, kolumu hep sıkı sıkı tutan Gartwaithe, bir gurup kurşun artığı insanı, bir resmi binanın geniş girişine sevketti. Burada soluyan bir kalabalık bizi kapıya yapıştırdı. Herhangi bir değişiklik olmadan birsüre aynı durumda kaldık.

«Sanki iyi ettim», diye Garthwaite yakınıyordu. «Sizi tam bir kapana düşürdüm. Sokakta hiçolmazsa bir oyuncunun şansına sahiptik. Burada o da yok. Bize kalan yalnız şöyle bağırmaktır: 'Yaşasın ihtilâl' Sonra onun beklediği şey oldu. Tutmalar acımadan öldürüyorlardı. İlkin ezici bir şıkışma oldu, ama ölüm etkisini arttırdıkça gevşedi. Ölüler ve ölmek üzere düşenler ötekilere yer açıyorlardı. Garthwaite ağzını kulağıma dayayarak birşeyler bağırıyor, ama sağır edici gürültüden dediğini hiç anlamıyordum. O artık duymamı beklemeden beni yakalayıp yere attı. Sonra cançekişen bir kadını üstüme çekerek, kendisi de birçok itip-kakmalardan sonra, yarı-yarıya üstüme abandı. Ölülerden ve can-çekişenlerden oluşan bir tepe yükselmeye başladı. Hâlâ canını koruyabilen de haykırarak ve tepinerek bu tepenin üstüne tırmanıyordu. Onların işi de pek uzun sürmemiş olacak ki, artık yalnız iniltilerle bozulan bir sessizlik peyda oldu.

Garthwaite olmamış olsa, çoktan ezilmiş bulunurdum. Bukadar yükün altında sağ kalışıma şaşılır. Bütün beden acılarıma karşın içimde bir his daha vardı: Merak. Hayatımın sonu nasıl olacaktı, ölüm ne getirecekti? *Kan vaftizimi* Şikago mezbahasında işte böyle aldım. Evvelce ölüm bende sadece teori idi, şimdi çıplak bir gerçek olunca kolaylaştı.

Tutmalar elde ettikleriyle yetinmek istemiyorlardı. Binanın girişine sokulup yaralıları öldürüyorlar ve bizim gibi, kendini ölü gösterenleri arıyorlardı. Bir adamı

nasıl yığından çekip çıkardıklarını ve onun bir tabanca kurşunu ile yere serilinceye kadar ne zelilce yalvardığını hatırlıyorum. Bir yığının arkasına saklanmış bir kadın, alaylı küfürlerle kurşun atarak kendini savunuyordu. Öldürülünceye kadar bir düzine fişek harcadı. Bu kurşunların neye yaradığını tabii bilmiyordum. Böyle trajedileri yalnız kulakla izliyorduk. Bu gibi sahneler birbirini kovalıyor ve hepsi de tabanca kurşunu ile sona eriyordu. Bu arada subayları tarafından kışkırtılarak cesetleri didikleyen askerlerin konuştuklarını ve sövdüklerini işitiyorduk.

Sonunda bize yaklaştıklarını üstümüzdeki yükün hafiflemesinden anladık, Garthwaite parolayı bağırdı. İlkin kendisine kulakasmadılar. O da daha yüksek sesle bağırdı. Bir asker: «Dinleyin şurada!» dedi; sonra bir subayın kesin kumandası duyuldu: «Dur! Dikkat!»

Ah, dışarı çekildiğimiz zaman aldığımız ilk serin hava! Garthwaite söze başladı, ama Demir Ökçe'nin hizmetinde bulunduğunu ispat etmek için kısa bir sınavdan geçmesi gerekti.

«Anlaşıldı, ajan provakatör», diye subay karar verdi. Sakalsız bıyıksız bir delikanlıydı ve görünüşe göre yüksek bir oligarşi ailesindendi.

«Lânet bir meslek» diye Garthwaite mırıldandı, «Bu işten vazgeçerek orduya girmek istiyorum doğrusu. Sizin alınımınıza, çalımınıza imreniyorum, çocuklar.»

Genç subay: «Buna tatamiyle lâyıksınız» diye cevap verdi; «Benim oldukça nüfuzum vardır. Mümkün olanı yapacağım. Sizi ne durumda bulduğumu gereken yerde anlatacağım.»

Garthwaite'in adını ve numarasını kaydettikten sonra bana döndü.

«Ya siz?»

«Ah, evlenip hepsinden kurtulacağım!» diye neşeyle cevap verdim.

İnsan-kırımı sürüp giderken, işte biz böyle konuşuyorduk.. Şimdi tekrar o ânı anımsarken düş gördüğümü sanıyorum. Ama o zaman olanların hepsi, dünyanın sanki en olağan işlerinden idi. Garthwaite ile genç subay, modern denilen savaş tarzı üstüne konuşuyorlar ve şu anda kentin her bucağında kuduran «Sokak ve bulut-tırmalayanlar savaşı» arasındaki farka dair, hararetli bir konuşamaya tutuştular. Saçımı ve parçalanan elbisemi düzeltmeye uğraşırken dikkatle onları dinliyordum. Bu sırada yaralıların öldürülmesi işi devam etti. Ara-sıra tabanca gürültüleri, Garthwaite ile genç subayın seslerini bastırıyor ve onları sözlerini tekrara mecbur ediyordu.

Şikago Komününün üç gününü yaşadım ve diyebilirim ki, bütün bu süre içinde halkın boğazlanmasından ve bulut-tırmalayanlar arasındaki hava savaşından başka birşey görmedim. Bu sözümden korkunç boğuşmanın kapsamı üstüne bir fikir edinilebilir.

Arkadaşlarımızın kahramanca eylemlerinden habersizdik. Bomba ve dinamitlerin patlayışlarını işitiyor, çıkardıkları yangınların dumanlarını görüyordum. Ama hepsi bu kadar. Bununla birlikte büyük bir eyleme de tanık oldum: Arkadaşlarımızın kaleler üzerine yaptıkları balon hücumu. Bu ikinci gün olmuştu. Üç isyancı alay, Kalelerde son erine kadar yokedilmişti. Kalelerde tutmalar karınca gibi kaynaşıyordu ve balonlarımız iç kentin resmi bir binasında elverişli rüzgâr altında havalanmışlardı.

Biedenbach Glen Ellen'den ayrıldıktan sonra çok üstün etkili bir patlama maddesi - Expedit deniyordu -

yapmayı başarmıştı. Balonların kullandığı silâh bu idi. Gerçi bunlar acele yapılmış sıcak hava balonlarıydı, ama görevlerini yaptılar. Ben bütün olup bitenleri resmi bir binanın çatısından izliyordum. İlk balon kalelere uğramadan Yurt içlerine doğru uzaklaşıp gözden kayboldu ki onun başına gelenleri sonradan öğrendik. İçinde Burton ile O. Sullivan bulunuyordu. Balon alçalmaya başlarken, Şikago hattında son hızla koşan ve asker taşıyan bir trenin üstünden geçirilerek, bütün Expedit yüklerini lokomotifin üzerine boşaltmışlar. Ve böylece yolun bütün gün kapalı kalmasını sağlamışlardı. İşin en iyi tarafı, hififleyen balon yeniden havaya yükselmiş ve ancak altı mil sonra yere inerek, heriki kahramanın sapasağlam kurtulmasını sağlamış!..

İkinci balon hiçbir iş başaramadı. Uçuşu aksaktı. Çok yavaş gidiyordu. Ve kalelere varıncaya kadar, delik-deşik olmuştu. İçinde bulunan Herford, Guinnes, balonlarıyla birlikte düşüp parçalandılar. Biedenbach çok üzgündü - bütün bunları sonradan öğrendik - ve üçüncü balonla tekbaşına kendisi yükseldi. O da yavaş uçuyordu. Ama şansı varmış, tutmalar balona isabet ettiremiyorlardı. Koca şişmiş torbanın havada süzülüşünü ve minimini insanoğlunun altında asılı duruşunu daha dünki gibi yatırlıyorum. Ben kaleleri göremiyordum, ama damın üstünde ayakta duranlar, balonun tam kaleler üstünde bulunduğunu söylüyorlardı. Atılan Expedit demetinin aşağı düştüğünü de göremedim, ancak balonun nasıl birdenbire yukarı fırladığını gördüm. Biran sonra patlamanın meydana getirdiği muazzam duman sütunu yükseldi ve arkasından haykırmalar duyuldu. Biedenbach kalenin birini harabetmişti. Sonra aynı anda iki balon daha yükseldi. Birisi havada parçalanarak Expedit madesinin patlamasına sebep oldu. Bunun sonucu olan

müthiş sarsıntı, ikinci balonu da parçaladı. Ama bu da doğruca sağlam kalmış olan kalenin üstüne düştü. İki kahraman arkadaşın hayatına malolduysa da, etkileri umulduğundan daha büyüktü.

Artık, geriye yine uçurum halkına dönelim! Onun hakkında çokşey bilmiyordum. Kendi kentinde kudurmuş gibi tepiniyor, öldürüyor, yıkıyor ve kendisi de mahvoluyordu. Bununla birlikte tek birkez bile Batı kesimindeki Oligarşi bölgesine ulaşmayı başaramadı. Oligaşiler kendilerini iyi korumuşlar, kentin bağrına ne kadar felâket yağmış olursa olsun, onlara ve çoluk-çocuklarına hiçbir şey olmamıştı. İşitiğime göre bu korkunç günlerde, onların çocukları parklarda oynamışlar ve babalarının proletaryayı nasıl ezdiğini taklit etmişler.

Tutmalar için, hem uçurum halkıyla, hem de proletarya ile ayni zamanda boğuşmak kolay bir iş değildi. Şikago geleneğine sadık kaldı ve hemen-hemen bütün bir ihtilâl neslinin yokolmasına sebep olurken, karşı taraftan da, daha az kurban istemedi. Demir Ökçe tabii rakam yayınlamıyordu. Ama en ihtiyatlı ve iyimser tahminlere göre 130 bin tutma yokedilmişti. Ama bunun arkadaşlara pek yararı dokunmadı, çünkü bütün Yurtta elele yürüyeceklerine, kendi-başlarına kalmışlar ve bu nedenle Oligarşi'nin bütün kuvvetini kendi üzerlerine çekecek bir durumla karşılaşmışlardı. Aşağı-yukarı durum buydu. Tren katarları günlerce aralıksız olarak Şikago'ya yüzbinlerce asker ve tutma taşıdılar.

Ama uçurum halkı bitecek gibi değildi. Kurşunlamaktan ve kesmekten yorulan askerler, bir sürek-avına karar verdiler. Şu farkla ki, avlayacak yerde, önlerine kattıkları sokak halkını Mişigan Gölüne dökmek istiyorlardı. Bu sürek-avı başlarken Garhwaite ve ben o genç subaya rasladık. Sürgün, arkadaşlarımızın parçalak, gay

ratleri sayesinde başarısız kaldı. Tutmalar, biraraya getirmek istedikleri muazzam sürüden yalnız 40.000 kadar bahtsızı göle dökebildiler. Halkı kıskıvrak önlerine katıp sürmeye başladıkları zaman arkadaşlarımızın yaptığı baskınlar tazyiki gevşetiyor, açılan gediklerden birçoklarının kaçmalarını sağlıyordu.

Bunun bir örneğini biz, Garthwaite ile birlikte genç subaya rasladığımız zaman gördük. Kalabalığın bir kısmı - ki biz de bunların içindeydik - geri itiliyordu. Güney ve Doğu yolları kuvvetli asker müfrezeleri ile kapatılmış bulunuyordu. Batı kesimi ise, yakınlarında bulunduğumuz askerler tarafından tutulmuştu. Serbest kalan tek yol Kuzeye giden yoldu ve Doğudan, Batıdan, Güneyden gelen makinalı tüfek ateşleri arasında, kalabalığı doğruca göle götürüyordu. Acaba halk göle götürüldüğünü sezmiş miydi, yoksa bir şans eseri miydi bilmiyorum, ama ne olursa olsun, bir yan caddeye saparak ileri, sonra da ilk gelen caddede Güneye doğru geri gidiyor ve tekrar büyük işçi mahallesine dalıyordu.

Garthwaite'le ben tam bu sırada sokak savaşları olan bölgeden sıyrılmaya çalışıyorduk. Ama tam tersine, kavganın en kızgın yerine düştük. Bağrışan büyük bir kalabalığın karşı köşeden üstümüze doğru geldiğini gördük. Kaçmak isterken Garthwaite koluma yapıştı ve yarım düzine kadar makinalı-tüfekle donanmış otomobilin tekerlekleri önünden beni geri çekti. Arkadan da silâhlı askerler geliyordu. Onlar yer-alıp ateş edinceye kadar kalabalık yetişti ve biran askerkleri basıp eziyor gibi göründü.

Şurada-burada bir asker silâhını boşaltıyor, ancak böyle tek atışlar kalabalığı ürkütmüyordu. Hayvanca

haykırışlarla ilerliyordu kalabalık. Makinalı-tüfekler işletilemez gibi görünüyordu; üzerinde makinaların kurulu bulunduğu otomobiller, sokağı boydan boya kapatmışlardı. Ve askerler ancak yaya kaldırımlarında hareket edebiliyorlardı. Arkadan gelenleri habire sıkıştırıyorlardı. Büyüyen çemberden dışarı çıkmak imkânsız bir hale gelmişti. Kolumu sıkıca tutan, Garthwaite ile birlikte bir evin duvarına yapışıp kalmıştık.

Makinalı-tüfekler ateşe başladığı zaman, kalabalıkla aramızdaki uzaklık on metreden fazla değildi. Buyüzden ölüm saçan ateşin karşısında hiçbir canlı ayakta kalamıyordu: Yığın saldırıyor, ama ilerleyemiyordu. Ölülerle cançekişenlerden.. Bir yığın, bir tepe, gittikçe kabaran muazzam bir dalga halinde birikiyordu. Arkadan gelen kitle dalgası öndekileri ileri atıyordu. Kol, kaldırımdan kaldırıma geniş bir set teşkil ederek kırılıyordu. Yaralılar, erkek ve kadınlar korkunç dalganın üzerinden ileri fırlıyor ve bükülüp kıvranarak otomobillerin tekerlekleri altına yuvarlanıyordu. Zavallıların bir de süngülü askerler tarafından delik-deşik edilmeleri ayrı bir dramdı. Bununla birlikte bir defa onlardan birinin nasıl ayağa kalktığını ve dişlerini, üzerine atıldığı bir askerin boğazına geçirdiğini gördüm. Herikisi asker ve köle, yığın içinde kayboldular.

Ateş hafiflemişti. İş tamamlanıyordu. Kalabalık, barikatı zorlamaktan vazgeçmek zorunda kalmıştı. Savaş arabalarının tekerleklerine yol açılması emredildi. Ölüler settini aşıp geçemezlerdi, oysa caddeye aşağı gitmeleri gerekiyordu. Askerler tekerlek önündeki cesetleri kaldırmak üzere bulunuyorlardı ki, o korkunç olay meydana geldi. Olanı-biteni sonradan öğrendik. En yakın köşedeki evlerden birini bizim arkadaşlar tutmuşlar ve damdan

-dama geçerek sokaktaki en sık asker kitlelerini görecek bir yere gelmişlerdi. Ve şimdi, karşı-tırpanlama başlıyordu.

Ansızın, damdan bir bomba-dolusu yağdı. Otomobillerle birlikte biryığın asker paramparça oldular. Biz, hayatta kalanlarla birlikte çılgın gibi geri kaçıştık. İlk köşede başka bir evdekiler üzerimize ateş açtı. Askerler biraz önce sokağı nasıl köle cesetleriyle örttülerse, şimdi kendileri de öyle bir örtü teşkil etmekte gecikmediler. Garthwaite ile ikimiz ölüme karşı şerbetli idik. Evvelce olduğu gibi, buseferde bir kapı altına sığındık. Bukez bir rastlantı baskınına uğramadık. Bomba çatırtıları kesildiği zaman Garthwaite caddeye aşağı bir göz gezdirdi.

«Kalabalık tekrar geliyor!» diye bağırdı, «Buradan kaçmalıyız!»

Elele, kanlı yaya kaldırımından aşağı doğru kaçıyor, sürünerek, kayarak köşeyi tutmaya çalışıyorduk. Yan sokakta, koşan birkaç asker gördük, kendilerine birşey olduğu yotu. Yol serbestti. Onun için durup çevremize bakındık. Kalabalık yavaş-yavaş yaklaşıyordu. Düşenlerin silahlarıyla silâhlanıyor ve yaralıları öldürüyorlardı. Bizi kurtaran genç subayın nasıl öldüğünü de gördük. Güçlükle dirsekleri üzerine doğrularak otomatik bir tabanca ile ateş etti.

«Terfi ümitlerim sönüyor» diye Garthwaite güldü. Tam bu sırada bir kadın elindeki kasap bıçağını sallayarak yaralı subayın üzerine doğru koşuyordu. «Geliniz, yönümüz yanlıştır ama, nasıl olsa biryerden dışarı çıkarız.»

Sessiz sokaklardan Doğuya doğru kaçıyor ve her köşede yeniden bir felâket ve ölüm meleğiyle karşılaşmaya hazır bulunuyorduk. Güneyde büyük bir yangının alevleri göğe yükseliyordu, biliyorduk ki, koca işçi semt-

leri ateş selleri altında idi. Yaya kaldırımına ilkin ben çöktüm. Hasta ve ezgindim, bütün uzuvlarım sızlıyordu. Ama bir ciğara saran Garthwaite şu sözleri söylerken gülümsemekten kendimi alamadım:

«Sizi kurtarmak isterken herşeyi birbirine karıştırdığımı biliyorum. Ama şu duruma ne baş, ne de bir son bulabiliyorum. Herşey şalgamla turp kadar birbirine benziyor. Her kurtulmak istedikçe önümüze yeni bir olay çıkıp bizi geri atıyor. Şu anda sizi kurtardığım kapı girişinden yalnız birkaç köşebaşı uzaktayız. Dost-düşman hepsi birbirine karışmış, bir arapsaçı.. uğursuz evlerde kimin saklı olduğunu kimse bilemez. Merak edilmeye kalkışılırsa başına bir bomba yemek tehlikesi altındadır. Süklümpüklüm yoluna gitmek istesen kitlelerin içine düşer, makinalı-tüfek ateşi ile karşılaşırsın, tutmaların içine karışayım desen, damlar üstündeki kendi arkadaşların tarafından bombalanırsın. Bundan başka, kalabalığın hışmına uğrayıp pestilin de çıkabilir.

Kederli-kederli başını salladı ve cigarasını yakarak yanıma oturdu: «Öyle de açım ki! Çakıltaşı yiyebilirim!» dedi.

Sonra biranda ayağa fırladı ve caddede bir taş bularak arkamızdaki dükkânın camını kırdı. Açılan delikten içeri girmeme yardım ederken, «Gerçi bodrum katı, ayrıca da kötüsü ama...» diyordu, «Şimdilik yapabileceğimizin en iyisi budur. Siz burada biraz uyuyunuz, ben de sorup-soruşturmaya giderim. Sizi kurtarmak işini üzerime aldım ve bunu sonuna kadar götüreceğim; bunun için de zamana ihtiyacım var. Zaman, birhayli zaman.. Biraz da yiyecek.»

Bulunduğumuz yer bir saraç dükkânıydı. Arkadaki özel büroda bana at eğerlerinden bir yatak hazırladı. Bütün sefaletimin yanında, bir de başağrısı peyda olmuştu, onun için gözlerimi kapayarak uyumayı denemek, benim için bir mutluluktu.

Arkadaşım vedalaşırken: «Mümkün olduğu kadar çabuk dönerim; bir otomobil bulacağımı zannetmem, ama herhalde yiyecek bir şey getiririm.» dedi.

Garthwaite'i ancak üç yıl sonra görecektim. Geri dönememişti. Ciğerini bir kurşun delmiş ikincisi de boyun adalelerinden geçmiş olarak hastahaneye kaldırılmıştı.

KÂBUS

Newyork'tan Şikago'ya hareket ettiğim geceden beri gözüme uyku girmemişti. Gerek bu nedenle, gerek sonderece yorgunluğumdan ötürü derin bi ruykuya dalmışım. Gartwaite geri dönmemişti, saatim kaybolmuş, vakti bilmiyordum. Gözüm kapalı yattığım yerden yine uzak patlamaların boğuk gürültüsünü duyuyordum. Cehennem hâlâ kükrüyordu. Sürünerek dükkânın önüne çıktım, geceydi. Muazzam yangınların alevleri caddeyi gündüze çevirmişti. En ince bir yazıyı kolaylıkla okumak mümkündü. Birkaç cadde ötede el bombalarının çatırtısı ile makineli tüfeklerin takırtısı duyuluyor ve uzaktan bısıra patlamalar yankılanıyordu. Yeniden eğerlerden kurulu yatağıma dönüp uyudum.

İkinci kez uyandığımda, zayıf sarı bir ışık içeri düşüyordu. Bu ikinci günün son ışığı idi. Yine ileri süründüm. Dumanlı, soluk ışıklarla yer-yer delinmiş bir sis tabakası havayı kaplamıştı. Caddenin öbür tarafında zavallı bir köle sallanıp gidiyordu. Bir elini böğrüne bastırmıştı ve ardında kan izleri görünüyordu. Kızgın ve korkak gözlerle çevresine bakınıyordu. Bikez, bakışını tam benim üstüme çevirdi ve ozaman yüzünde yaralı ve kovalanmış bir hayvanın kaba ifadesini buldum. Beni gördü, ama aramızda hiçbir yakınlık, hiçbir anlayış yoktu; büzülüp çömelerek sürüklenmeye devam etti. Tanrının dünyasından artık bir yardım beklemiyordu. O, beylerin düzenlediği bir sürgün-avında, sadece âdi bir köle

idi. Onun umduğu ve aradığı -bir hayvan gibi saklanabileceği - bir delikten ibaretti. Köşede peyda olan bir hasta arabasının tekerlek seslerinden irkildi, ama hasta arabaları onun gibiler için değildi. Acılar ve sancılar dolu bir iniltiyle kendini bir kapı aralığına attı. Bir dakika sonra yine çıkıp ümitsiz yürüyüşüne başladı.

Bir saat kadar daha eğerlerin üzerine uzanarak Gartwaite'i bekledim. Başağrım dinmemişti; gittikçe azıyordu. Büyük bir gayretle gözlerimi açıp etrafıma bakındım. Gözlerimi açmak ve sağa-sola bakınmak bana dayanılmaz bir acı verdi. Beynimdeki kan şiddetle zonkluyordu. Hasta ve bulantılı, kırık camdan dışarı süründüm ve içgüdümün yönettiği elyordamıyla şu korkunç kasaphane çevresinden bir kurtuluş yolu aramaya başladım. Sonra, bilmem nasıl, üstüme bir kâbus çöktü. Ondan sonraki saatlara değgin anılarım ağır, kâbuslarla dolu bir düşe benzer. Birçok olaylar beynime keskin çizgilerle yeretti. Ama bu silinmez tabloların arasında birçok boşluklar, bilincimden büsbütün silinmiş görünen aralıklar var. Bu aralıklarda ne olduğunu bilmiyorum ve asla bilemiyeceğim.

Köşebaşında bir insan bacağına tökezlediğimi hatırlıyorum. Bu, saklandığım dükkânın karşısından sürünerek geçen o zavallı bitkin köleydi. Kaldırıma boylu-boyunca serilmiş açık ve kuru ellerini hatırlıyorum! Öyle eller ki, elden çok tırnak ve pençeye benziyorlardı. İnsana göre olmayan bir çalışmanın sonucu olarak çarpılıp şekilsizleşmiş, iç tarafı bir santimden fazla nasır tabakasıyla kaplanmıştı. Kendimi toparlayıp tekrar yürümeye başlarken bahtsızın yüzüne baktım ve yaşadığını gördüm. Çünkü bu gözler donuk-donuk bana bakıyorlardı, gerçekten bakıyorlardı.

Sonra kafamda boş bir hiçlik geliyordu. Ne biliyor ve ne de görüyordum; yalnızca bir kurtuluş yolu bulamaksızın, sallanıp gidiyordum. Ondan sonra gelen ilk izlenimim sessiz bir ölüler caddesidir. Kendimi birdenbire onun içinde buluvermiştim, kırlarda gezen bir adamın, önünde bir dere buluvermesi gibi birşey. Bir farkla ki, benim rasladığım dere akmıyordu. Ölüm halinde donup kalmıştı. Yaya kaldırımından, yaya kaldırımına dümdüz yatıyordu, yalnız şurada-burada cesetlerden oluşan bir tepecik, veya taş-tuğla yığını sivriliyordu. Zavallı uçurum halkı, kovalanmış köleler... Kaliforniya'da bir sürek avından sonra tavşanların serildikleri gibi, serilmişlerdi. Caddeden aşağı ve yukarı doğru bir gözgezdirdim, birşey kımıldamıyordu. Sessiz, boş evler birçok pencerelerinden aşağıki manzaraya bakıyorlardı. Yalnız birtek kez, bir kolun, ölüler ırmağı içinde kımıldadığını gördüm. Yemin ederim ki onun oynadığını, en şiddetli sancılarda olduğu gibi kıvrandığını, aynızamanda kanlı bir başın kalkarak, sonsuz bir dehşet içinde anlaşılmaz sesler çıkardıktan sonra, tekrar düşüp bir daha kımıldamadığını gördüm.

Heriki yanı, boş ve sessiz evlerle çevrili başka bir caddede uçurum halkını tekrar gördüğümde bilincimi saran korkuyu hatırlıyorum. Ama kalabalık bukez gittikçe yaklaşan bir akıntı halindeydi. Ama onların korkulmaya değmeyeceğini çabuk farkettim. Akıntı pek yavaş oluyor ve içinde inilti, yakarı, küfürler ve kocamışlara yakışır isterik, acılı, delice gevezelikler yükseliyordu. Gerçekten bunlar pek yaşlanmışlarla pek gençlerden, zayıf hasta ve sakatlardan, işçi semtinin artıklarından birleşikti. Güneydeki mahallerinin yanması onları sokak kavgalarının cehennemine atmıştı. Nereye gittiler, ne-

oldular bilmiyorum ve hiçbir zaman da öğrenemedim. (1)

Yine belirsiz bir anım, askerler tarafından kovalanan bir kalabalıktan kendimi korumak için, bir dükkân vitrini kırıp içeri saklanmamdır. Bir kere de, tam yanımda bir bomba patladı. Heryana baktım, ama bombayı atanı göremedim. Bir sonraki anım ise, bir tüfek kurşununun vızlaması ile birlikte bir otomobilden üstüme ateş açan bir askeri farkedebilmemdir. Kurşun değmemişti, hemen parolayı haykırıp belli işareti verdim. Otomobile bindirilip götürülmüşüm. Şu gördüğüm manzara dışındaki herşey pek bulanıktır: yanımdaki askerin ateş etmesi gözümü açmaya mecbur edince Pell-Street'ten tanıdığım George Milford'un yavaşça yaya kaldırımına çöküşünü gördüm. Bu anda asker bir daha ateş ederek onu büsbütün yere serdi. Asker güldü ve otomobil tekrar harekete geçti.

Ondan sonraki anım, yanımda aşağı-yukarı dolaşan bir adamın, beni uyandırmasıdır. Yüzünün anlamı ezgin ve gergindi, alnından burnundan, üzerine ter damlıyordu. Bir elini sıkıca göğsüne bastırmıştı ve gidip-gelirken yere kan damlayordu. Üstünde tutma üniforması vardı. Dışardan, kalın duvarların arkasından gelir gibi, boğuk bomba sesleri duyuluyordu. Başka bir evle savaş halinde bulunan bir evin içinde idim. Yaralıya pansuman yapmak için odaya bir doktor girdi ve saatin öğleden sonra iki olduğunu işittim. Başağrım daha geçmemişti. Doktor bana kalbimi kuvvetlendirecek ve rahatlatacak bir toz verdi. Tekrar uyumuşum. Sonra açık-seçik olan

---

(1) Güneydeki işçi semtlerinin raslantıyla mı, yoksa tutmaların eseri olarak mı yandığı üzerinde uzunboylu tartışıldı. Ama yangının, tutmalar tarafından ve plütokrasinin emriyle çıkarılmış olduğu, bugün ispat edilmiş bulunuyor.

bir başka anım da, aynı evin çatısı üstünde bulunduğumdur. Çarpışma bitmişti, şimdi kaleler üstüne yapılan balon hücümlarını seyrediyorduk. Beni kollarıyla saran adama sıkıca dayanmış bulunuyordum. Beni saran bu adamın Ernst olduğundan hiç kuşkum yoktu; ama saç ve kaşlarının öyle kötü bir şekilde ütülmüş olmasına şaşıyordum.

Bu korkunç Kentte birbirimizi bulmamız inanılmaz bir raslantıydı. Benim Newyork'u terketmiş olmama ihtimal vermiyor ve uyuduğum odaya girince, orada yatanın ben olduğuma inanmak istemiyordu. Sonra ondan, Şikago Komününe ait çokşey öğrendim. Balon hücümlarını seyrettikten sonra Ernst beni evin içine götürdü ve bütün öğle-sonu ile geceyi uyuyarak geçirdim. Üçüncü günü de evde kaldıktan sonra, dördüncü günü yetkililerin izniyle ve Ernst'e verdikleri bir otomobille Şikago'yu terkettik.

Başağrım dinmişse de, beden ve ruhça çok yorgundum. Otomobilde Ernst'e yaslanarak askerlerin şehir dışına kadar otomobile nasıl yol açtıklarını kayıtsızca izledim. Kavga bölgesel de olsa, bütün kızgınlığıyla devam ediyordu. Şurada-burada bazı büyük semtler, daha arkadaşlarımızın elinde idi. Ama bunlar da askeri birlikler tarafından çevrilmiş bulunuyorlardı. Birçok arkadaşlar böyle yüzlerce ayrı tuzaklarda tutulurken, genel eziliş ve boyuneğiş kaçınılmaz olarak devam ediyordu. Ama bu boyuneğiş ölüm demek olduğundan ve hiçbir «Aman» tanımadığı için arkadaşlar genellikle son kişisine kadar vuruşmakta (1) direniyorlardı.

---

(1) Birçok evlerde bir hafta, hattâ bir evde onbir günden fazla dayanmışlardı. Her ev bir kale gibi hücümla zaptedilmek gerektiriyordu. Ve tutmalar kattan-kata yollarını açmak zorunda kalıyorlardı. Kavga ölüm-dirim kavgası idi. Ama ne veri-

Böyle bir semte yaklaştıkça muhafızlar bizi geri çevirip dolambaçlı bir yol gösteriyorlardı. Bir keresinde, bize açık bulunan tek yol, arkadaşların iki kuvvetli mevzii arasında yanan bir bölgeden geçiyordu. Otomobil tüten enkaz yığınları arasından kendine yol ararken, heriki yandan silahların çatırdısıyla kavga haykırışmaları duyuyorduk. Çok kere caddeler enkaz ile kaplanmış olduğundan yolumuzu uzatmak zorunda kalıyorduk. Enkaz Labrentleri içinde bocalıyor ve pek yavaş ilerliyorduk.

Hayvan ahırları (İşçi semti, mezbahalar civarı vs.) tüten harebeler halinde idi. Sağ tarafta bir duman bulutu göğün koca bir parçasını karartıyordu. Askerlerin bize söylediği gibi, orada yakıp-yıkmadan başka birşey yoktu. Ernst ihtilâlin üçüncü gününün öğle sonunda, içinde telgraflar bulunan bir otomobille oradan Kente girmişti. En korkunç savaşlardan biri orada olmuş. Bazı caddelerde adım atmak bile mümkün değilmiş, çünkü üstlerinde ölüler dağlar gibi yükseliyormuş.

Hayvan ahırları dolaylarında bir binanın yıkık duvarları önünden geçerken, otomobil bir ölüler yağını önünde durakladı. Yığın tamamiyle denizde kabaran bir dalgaya benziyordu ve bundan, orada nasıl bir korkunç olay geçtiği anlaşılıyordu: Caddenin bu köşesine saldırıp yığılan halk, yan sokağa yerleştirilen makineli-tüfekler tarafından ekin demetleri gibi biçilmişti. Ama askerler de bu korkunç kadere kurban olmaktan kurtulamamışlardı. Çok ustalıkla atılmış bir bomba, ortalarında

---

lip ne alınıyordu. Ve bu çarpışmalarda ihtilâlcilerin, hücum edenlerin üstünde bulunmak gibi, bir şansları vardı. İhtilâlciler ölümlerini pahalıya satıyorlardı. Şikago'nun mağrur proletaryası eski şöhretine şeref veriyordu. Çünkü hiç değilse, öldüğü kadar da öldürdü.

patlamış olmalıydı. Ondan sonra ölüleri koca bir dalga haline gelinceye kadar ancak durdurulan kitlenin canlı köpüğü, olan döğüşken köleleri, ileri fırlatmıştı... Şimdi ise askerler ve köleler, paramparça vücutlarıyla enkaz haline gelmiş, makineli-tüfek ve otomobillerin yanında-yöresinde ve üstlerinde yanyana, altalta yatıyorlardı.

Ernst otomobilden sıçrayıp indi. Tanıdığı bir çift omuz ve bir aksaç demeti görmüştü. Bense bunu önem sememiştim. Ernst tekrar yanıma oturup otomobil hareket edince söyledi:

«Piskopos Morehause.»

Artık Kentin dışına çıkmıştık. Arkadaki duman dolu gökyüzüne birdaha gözattım. Uzaktan boğuk bir patlama gürültüsü duyduk. Ozaman başımı Ernst'in göğsüne bırakarak kaybolan davamız için ağladım. Ernst şefkatle beni kucaklıyordu.

«Bu seferlik kayboldu sevgilim, ama temelli değil. Çok öğrendik. Yarın *dâvâmız* bilgi ve disiplince daha güçlü olarak yeniden ayağa kalkacaktır.»

Otomobilimiz bir istasyona girdi. Burada trene binip Newyork'a gidecektik. Biz daha peronda beklerken üç katarın Şikago yönüne doğru gürleyip geçtiğini gördük. Bunlar, yırtık-pırtık kılıklı acemi işçiler ve uçurum halkı ile tıklım-tıklım dolu idiler.

«Şikago'nun yeniden imarı için kaldırılan köleler,» dedi Ernst. «Biliyorsun ki Şikago'da bütün esirler öldürüldü.»

TERÖRCÜLER

Ernst'le birlikte Newyork'ta haftalar geçirdikten sonra ancak Şikago'nun başına gelen felâketi bütün genişliği ile kavrayabildik. Durum acı ve kanlıydı. Yurdun her yanında köle ayaklanmaları ve boğazlaşmalar oldu. Kurbanların sayısı ölçüsüz derecede büyüktü. İdamların sayısı da belirsizdi. Dağlar ve çöller, haydut ve kaçaklarla doluyordu. Bunlar, elegeçirildikleri yerde hemen kurşuna diziliyorlardı. Sığınaklarımız kellesine ödül konan arkadaşlarla dolup-taşıyordu. Ajanları aracılığı ile izimize düşürülen Demir Ökçe askerleri sığınma köşelerimizin birçoğunu yıkıp yağma ettiler.

Birçok arkadaşlar cesaretlerini kaybetmiş, terör hareketleriyle öçalma yoluna sapmışlardı. Umutları boşa çıkmıştı, kederliydiler. Kendileriyle hiç ilişiğimiz olmayan bir-takım terör organizasyonları doğarak başımıza dert oluyorlardı. (1) Bu sapık insanlar, hayatlarını de-

---

(1) Bu kısa ümitsizlik dönemi tarihi notları, kanlı bir okuma kitabıdır. Hakim motif intikamdı ve törör organizasyonlarının üyeleri umutsuzlukları içinde hayata hiç önem vermiyorlardı. Adlarını Morman Mitolojisinden alan Daniten'ler, Batıdaki dağlardan gelerek Panama'dan Alaska'ya kadar, bütün Büyük Okyanus sahillerini kaplamışlardı. Walkürler, kadınlardı ve hepsinin en korkuncu idiler. Onların içinde en yakınlarından birini Demir Ökçe'ye kurban vermemiş kimse yoktu. Yakaladıklarını işkenceyle öldürmeye ahtetmişlerdi. Başka ünlü bir kadın organizasyonu, harp dullarınınki idi. «Çılgınlar» da, Walkürler'e benzeyorlardı. Bu erkekler de hayata metelik ver-

licesine harcayarak çokkere bizim plânlarımıza ve Organizasyonlarımıza zarar veriyorlardı.

Bütün bunların ortasında Demir Ökçe sakin ve düşünceli, bütün sosyal yapıyı silkeliyor, işçi kastlarını, tutmaları ve gizli servisi kalburdan geçiriyor, acımaksızın ve kızmaksızın cezalandırıyorlardı. Kendine yapılan bütün öçalma davranışlarına katlanıyor, saflarında meydana gelen gedikleri hızla tekrar kapatıyordu. Öteyandan Ernst ve arkadaşları devrim kuvvetlerinin yeniden örgütlenmesi uğrunda dev bir çaba gösteriyorlardı. Bu işin büyüklüğünü anlamak için şunu düşünmek...

Avis Everhard'ın elyazısı burada bitiyor. Söz, cümlenin ortasında ansızın kesildiğine göre, tutmaların geldiğini haber almış olması gerekir. Çünkü kaçmadan, yada yakalanmadan önce elyazılarını saklamaya vakit buluyor. Hikâyesini bitirinceye kadar yaşayamamış olması çok yazıktır. Çünkü o takdirde Ernst Everhard'ın idamını örten Yedi Yüzyıllık esrar perdesi kesinlikle yırtılmış olacaktı.

---

miyorlardı. Yüzbinden fazla nüfuslu bir tutma Kenti olan Bellona'yı tek can bağışlamaksızın mahvedenler bunlardı. Bedlamit'lerle Höllendamitler'in herikisi aynı örgüte bağlı oldukları gibi, ömrü pek uzun sürmeyen yeni bir dinî mezhepti «Tanrı Gazabı» adını taşıyordu. Bütün ötekileri biryana bırakarak yalnız şu Organizasyonları sayarsak sorun'a nasıl bir ciddiyet ve önemle baktıklarını göstermiş oluruz: Kanayan Gönüller, Yarının Çocukları, Seher Yıldızları, Flamanlar, Üç Köşeler, Freingel, Üç Sürgünler İntikamcılar, Komançlar(Bir Kızılderili boyu = çeviren) ve Yer Altılıları.

KİTABIN İÇİNDEKİ BÖLÜMLER

Anatole France'ın Önsözü	5— 8
Önsöz II	9— 13
Benim Kartalım	15— 32
Suçlamalar	33— 49
Jackson'un Kolu	50— 63
Makinanın Tutsakları	65— 74
Bilgi Susuzları	75— 97
Düşen Gölge	98—106
Piskopos'un Gördüğü Hayalet	107—114
Makine Düşmanları	116—132
Bir Düşün Yorumu	133—151
Girdap	152—162
Büyük Olay	163—172
Piskopos	173—185
Genel Grev	187—197
Sonun Başı	199—208
Son Günler	209—214
Son	115—225
Kankırmızı Uşak Üniforması	228—234
Sonoma Dağlarının Koynunda	225—245
Değişim	247—256
Kaybolmuş Bir Oligarşi Adamı	257—265
Uçurumun Böğüren Canavarı	267—274
Şikago Komünü	275—289
Uçurum Halkı	291—306
Kâbus	307—313
Terörcüler	315—316

Ö Z Ü R

Değerli okurlar, «DEMİR ÖKÇE» yi 7. baskısında sizlere hiç kusursuz olarak iletme çabamızın mutluluğunu duyuyorduk. Nevar ki bu sevincimiz yine de zedelendi. Burada anlatılması olanaksız birçok nedenlerle sizlere bir düzeltme listesi vermek zorunda kaldığımız için üzgünüz.

Listeye anlamı değiştirilen sözlüklerin doğrusunu ve cümlelerden koparılan sözcükleri koyduk. Yer değiştirip, yada düşen, ama anlamı bozmayan harf kusurlarını olduğu gibi bıraktık.

Bunu bir avuntu saymadan, şunu da belirtelim ki, yayınlanan birçok kitaplarda bizimkinden çok fazla dizgi kusurları oluyor; ama bunu sevimli olmasa da okura bildirmek sorumluluğunu yayımcı pek duymuyor.

Özellikle 2 — 4 formalarda fazlaca olan bu kusurlardan ötürü hoşgörünüzü dileriz.

Yayımcılar

Sayfa		Satır	Doğru
17	(üsten)	6	patayacaktır.
17	»	7	içten
17	»	13	yaman
21	»	27	baylarım
23	(alttan)	4	halinde
29	(üstten)	14	evine
29	(alttan)	13	tinsel
30	(üstten)	3	mısınız?
30	»	7	imleme
34	»	13	Önce
34	(alttan)	3	tanıştığını
36	(üstten)	3	deli
36	(alttan)	12	Dr? (tırnak yok)
37	(üsten)	11	«işçi
40	»	7	ne
41	»	10	çok
41	(alttan	2	politikası;
42	»	6	proletaryayı hiçbir
43	(üstten)	13	önce
43	(alttan)	10	satılmasını
44	(üstten)	7	ücretle
46	»	17	yediğimiz yemeğin
49	(alttan)	3	yabanıl
51	(üstten)	3	bende
51	»	9	buldum.
54	(alttan)	14	çekte
66	(üstten)	5	düşüncelerim
68	(alttan)	6	dedim
69	»	16	bu redaksiyon politikası?»
69	»	11	denle
72	(üstten)	11	bir
72	»	13	varsanı (mevhum)

73	(alttan)	5	sorumluluklarından
75	(üstten)	7	sert
77	»	15	sarsmayı
82	(alttan)	3	maçlarına
85	»	14	yaratıcı
88	(üstten)	6	nedenledir ki bu yönetim
88	(üstten)	16	farkettim ki bu bir
89	»	1	bilginin kişiyi
89	(alttan)	10	durdurdu
90	(üstten)	5	karşı kendini
91	»	7	Hem
91	(alttan)	13	şünülüp
97	»	1	böylece
98	»	11	tinde büyük bir sosyal
102	»	4	adamım
102	»	2	özgürüm
103	(üstten)	4	ge-
108	(alttan)	14	görevimi güneş kadar apaçık görüp
109	(üstten)	14	tim. Şimdi bunu bili
110	(alttan)	15	«Don
115	(üstten)	1	babam, kendisinin gizlice
115	»	10	Oradan
117	(alttan)	11	masraf ta o oranda az,
120	(üstten)	6	ortada
122	»	12	sizinle ozamanın
125	(alttan)	2	kim serbest
126	(üstten)	3	Ernst : «Pek doğru» dedi; «Serbest rekabetin kolunu
126	(alttan)	4	alevlendi
132	»	5	Ohio
134	(dip notu) (alt.)	5	çekişme
135	(üstten)	10	diye

141	»	8	öncesi
141	»	9	geritmek
146	(alttan)	14	ederler
147	(üstten)	11	Çok
152	»	4	olayların
178	(alttan)	4	başımı
195	(üstten)		yine
206	»	5	erkeleri
212	»	10	Kıta
212	(alttan)	5	mış,
213	»	7	ağışlarını
216	(üstten)	2	beli
218	»	7	Ernst, geceli-gündüzlü
225	»	7	arkadaşlardan
232	(alttan)	9	kararlaştırmış
238	(üstten)	15	benim
239	(alttan)	7	Değişik
244	(üstten)	1	benim
250	(alttan)	12	yaşamıma
251	»	2	değildi. Üyeleri muteassıp, deli kimselerdi. Böyle bir anlayış
269	(üstten)	5	çocukluklarından
270	»	5	gücünün
270	»	6	olduğu
270	»	7	gayretkeşliğinde
277	»	10	ders için
278	»	11	davranışlara
280	(alttan)	6	şu (kelimesi atılacak)
288	(üstten)	4	seğirtip
296	(alttan)	10	kapaklandı
301	(üstten)	7	öldürüyor